

YIL 32 SAYI 115 2022/3

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin üç ayda bir yayınlanan Ulusal Hakemli Dergisidir.

Yerel Süreli Yayın

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyeleri için ücretsizdir.
Web sayfası üzerinde açık kaynaktır:
www.egemimarlik.org

Yayınlayan

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;
Yayın Komitesi

Sahibi İlker Kahraman

Yayın Editörü Çiçek Ş. Tezer Yıldız

Grafik Tasarım Güler Özsakarya Ertan

Konsept Tasarım Emre Çikinoğlu

Yayın Komitesi

Yenal Akgün

Ferhat Hacialibeyoğlu

Ülkü İnceköse

Seçkin Kutucu

Aslı Ceylan Öner

Deniz Özkut

Çiçek Ş. Tezer Yıldız

Ebru Yılmaz

(Soyadına göre alfabetik)

Ege Mimarlık Bilimsel Danışma Kurulu

Ayşe Güliz Bilgin Altınöz, Prof. Dr.

Neslihan Dostoğlu, Prof. Dr.

Gül Kaçmaz Erk, Doç. Dr.

Emine Özen Eyüce, Prof. Dr.

Hikmet Sivri Gökmen, Doç. Dr.

Deniz Güner, Prof. Dr.

Berin Gür, Prof. Dr.

Emel Kayın, Prof. Dr.

Tuğçe Kazanmaz, Prof. Dr.

İpek Özbek, Prof. Dr.

Güven Arif Sargın, Prof. Dr.

İkbal Sevil Sarıyıldız, Prof. Dr.

Uğur Tanyeli, Prof. Dr.

Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr.

(Soyadına göre alfabetik)

Tarandığı Veritabanları

DAAI - Design and Applied Arts Index

Yayın Yeri

Mimarlar Odası İzmir Şubesi - İzmir Mimarlık Merkezi

1474 Sokak No: 9 Alsancak İzmir

Tel: (232) 463 66 25 (pbx)

Faks: (232) 463 52 12

egemim@izmimod.org.tr

www.izmimod.org.tr/ egemim@izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50

Aydın Temsilciliği: (0256) 213 45 33

Dikili Temsilciliği: (0232) 671 85 02

Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91

Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07

Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83

Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73

Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 23

Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21

Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57

Abone ve Reklam İletişim

Binat İletişim & Danışmanlık

Barbaros Bulvarı Dörtüzlü Çeşme Sok. No: 2

Güneş Apt. K: 6 D: 7 34353 Beşiktaş / İstanbul

Tel: (212) 259 90 79 Faks: (212) 259 16 46

info@binatdanismanlik.com

Reklam Yöneticisi: Ayşegül Tuğtepe

abonelik.binatdanismanlik.com

Baskı

Metro Matbaacılık Ltd. Şti.

Yahya Kemal Beyatlı Cd. No:94

Begos 3. Bölge 35400 Buca / İZMİR

T. +90 232 290 33 11

Sertifika No: 40921

Baskı Tarihi: 01 Eylül 2022

• Ege Mimarlık makale seçimleri hakemler tarafından yapılmaktadır. Sadece hakemli değerlendirme sürecinden geçen yazılar "makale" kategorisinde yer almaktadır.

KAPAK **Emek - Ekonomi**

FOTOĞRAF **Ferhat Hacialibeyoğlu** UYGULAMA **Güler Özsakarya Ertan**

BAŞYAZI ...2

İNGİLİZCE ÖZET ...4

HABERLER ...6

YARIŞMA

**İzmir Ekonomi Üniversitesi
Güzelbahçe Yerleşkesi Mimari Proje
Yarışması ...12**

Emre Ergül

Jüri Başkanından ...13

İZ BIRAKANLAR

Lâle Başarır

**Ölçeklerarası, Çok Boyutlu Bir Varoluş
Ustasının İzinde: Öztürk Başarır ...20**

YAPI TANITIM

Not Mimarlık

Işık, Gölgeler ve Yansımalar ...36

TEMA

EMEK EKONOMİ ...42

BÖLÜNMÜŞ EKLAN

Mehmet Barış Kuymulu, Güven Arif

Sargın, Hüseyin Tarık Şengül,

Galip Yalman

Metne çeviren: Çiçek Ş. Tezer Yıldız

**Krizler Dünyasında Emek ve
Ekonomi ...44**

İNCELEME

Gülşah Aykaç

**Annemin Hayatlı Evi: Eviçi Emeğin
Mekânsal Halleri ...54**

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Ayşegül Çakan, Ayşe Şentürer

**Mimarlıkta Eleştirel Kuramın
Değerlendirilmesi ve Yapılı Çevre
Üretiminin Araçsallaşmasına Karşı
Öneriler ...58**

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Havva Aksel Çiçekçi

**Döngüsel Toprak Yapılar: Toprak
Yapıların "Döngüsel Tasarım" Konsepti
Bağlamında İrdelenmesi ...64**

KÜLTÜR

H. Cenk Dereli

**İsveç'te Mimarlık, Şehir Planlama ve
Tasarımda Ahşap ...72**

KÜLTÜR

Deniz Güner, Mehmet Yasa

Modern Mirasa Yeni Bakışlar ...74

EGE MİMARLIK BİLGİLENDİRME

**Ege Mimarlık Yayın Çizgisi,
Yayın Koşulları ...80**

Değerli meslektaşlarımız, Ege Mimarlık dergimiz yeni bir heyecan ve umutla hazırlanmış sayısı ile sizlerle emek ve ekonomi kavramlarının mimarlıktaki karşılığını tartışmak üzere buluşuyor. Bu buluşmaları, sizlerin de keyifle ve biraz da sabırsızlıkla beklediğinizi biliyoruz. Yine kendinizden çok şey bulacağınızı düşündüğümüz, “Emek” temalı sayımızla karşınızdayız. Emek, Türk Dil Kurumu sözlüğünde uzun, yorucu, özenli çalışma olarak açıklanmış. Mimari proje sürecinin sözlükteki karşılığı da tam olarak bu açıklama olmalı belki, içine insana katkı, kamusal yarar ve de sanatsal yaklaşım eklenerek.

Bu denli kapsamlı bir birikime sahip olmak durumunda kalan bizlerin bir diğer sahip olduğu şey ise benzer duygu ve düşünceler ile benzer perspektiflerden hayatı sorgulayan meslektaşları.

Mimarlar Odası 1954 den beri kamusal alan mücadelesini meslektaşları ile beraber yürüten, ülkemizin ve mesleğimizin aydınlık geleceği için çabasını sürdüren bir kurum. Bu çabanın bugünlere gelmesinde ülkenin içinden geçtiği en anti-demokratik dönemlerde bile mücadelesini sürdüren abilerimizin, ablalarımızın katkısı ve emeği büyük elbette. Bu sayıda bu emeğe büyük katkısı olan Öztürk Başarır'ı Lâle Başarır hocamızın kaleminden okuyacağız.

Mimarlık tasarım yarışmaları ortamı kuşkusuz meslek ortamımıza büyük değer katan, yeni mimarların kendilerini kanıtlamasına fırsat veren en önemlisi de kamusal alana en iyi katkıyı verebilecek mimari tasarım yaklaşımının tarafsız ve şeffaf bir şekilde ortaya konmasını sağlayan bir ortam. Bu ortamın kente de büyük katkılar yaptığının farkındalığı ile mimari tasarım yarışmalarının artması için Şube Yönetim Kurulumuz temas ettiği her kuruma yarışma ile yapmasını tavsiye ediyor. Ancak ne yazık ki temas ettiğimiz tüm kurullara mekânın önemini ve özellikle kamusal alanda yapılan çalışmalarda en yüksek özenin gösterilerek yarışmalara değer verilmesi gerektiğini aktarmakta zorlanıyoruz.

Bu sayımızda, derginin içeriğini oluşturan tüm değerli içeriğin yanında, bu dil birliğini yakalayabildiğimiz Ticaret Odası'nın şubemizin de katkıları ile yarışmaya açtığı kampüs tasarım yarışmasının da detaylarını bulacaksınız. Kente katkısının çok olacağını düşündüğümüz bu projenin yarışma ile yapılması fikrimizi benimseyen kurum yönetimine ve nitelikli mimari tasarım yaklaşımları ile kamusal alanın şekillendirilmesi için yarışma açmayı benimseyen tüm kurumlara çok teşekkür ediyor, bu yaklaşımın artmasını diliyoruz.

Son olarak, her sayıda olduğu gibi bu sayı için de değerli zamanlarını ayırıp yoğun emek veren Yayın Komitesi üyelerimize, çalışma ekibimize ve katkı koyan herkese teşekkürlerimizi iletiyoruz.

Keyifli okumalar diliyoruz.

YÖNETİM KURULU

ŞUBE'DEN

EGE MİMARLIK'TAN

EGE MİMARLIK 115. sayısında mimarlık ve mekân tartışmaları ile doğrudan ilişkili bir başlığı taşıyor: Emek-Ekonomi. Bu ikili tema başlığı, mesleki üretim alanlarının hem düşünsel hem pratik uygulama alanlarını mekân üretimi bakış açısıyla etkiliyor. Diğer yandan yapılı çevre ve bir parçası olan doğayı emekten ve ekonomiden bağımsız olarak düşünmek neredeyse imkânsız.

Temanın kapsayıcı ve ilişkisel öneminin farkında olarak ve böylece oluşan tartışmaları sayının içeriğine yatayda yaymaya çabaladık. İçeriği oluştururken, mimarlık alanındaki çalışma ve üretme biçimlerini odağımıza alarak; ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla sürdürülebilirlik; iklim krizine ve ekonomik sorunlara cevap olarak dirençlilik; kentlerin kontrolsüz büyümesinden var olanın değerlendirilmesi ve yeniden işlevlendirme; var olan yapıların güçlendirilmesi ve yenilenmesi; ekonomik büyümeye alternatif olarak küçülme; krizleri ve eşitsizlikleri ön plana çıkaran pandemi; büyümenin yanında kendine yetebilmek ya da büyümek; mimarlıkta iş yapma biçimi olarak kolektifler ve platformlar; küresel işgücü, örgütlenme ve üretme biçimleri kavramlarını tartışmaya açmayı hedefledik.

EGE MİMARLIK'ın temalardan bağımsız, özgün bölümlerinden olan Yarışmalar'da, İzmir için son yılların en önemli mimari proje yarışmalarından biri olarak görülen İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzelbahçe Yerleşkesi Mimari Proje Yarışması'na yer veriyoruz. İz Bırakanlar bölümünde ise hem mimarlık hem de şehir planlama alanına önemli katkılar sunup emek vermiş ve 1992-96 yılları arasında Mimarlar Odası İzmir Şubesi yöneticiliği yapmış olan Öztürk Başarır'a, Lâle Başarır'ın dosya editörlüğünde yer veriyoruz. Kültür bölümümüzde H. Cenk Dereli geçtiğimiz aylarda İzmir Mimarlık Merkezi'nde bizlerle buluşan Woodlife Sweden sergisini anlatıyor. Aynı bölümde, Mehmet Yasa'nın koordinatörlüğünde ve Deniz Güner'in danışmanlığında gerçekleştirilmiş olan, Mimarlar Odası İzmir Şubesi “Çatıdakiler” öğrenci grubunun düzenlediği “Modern Miras Yeni Bakışlar” atölye ve sergisini sizlerle buluşturuyoruz.

Emek-Ekonomi tema başlığı altında inceleme bölümümüzde Gülşah Aykaç, mekânı şekillendiren önemli bir unsur olarak kadın emeğini ele alıyor. Bölünmüş Ekran'da Güven Arif Sargın'ın kurgusuyla ve yürütücülüğünde, konuklar Mehmet Barış Kuymulu, Hüseyin Tarık Şengül ve Galip Yalman kriz dönemlerinde emek ve ekonomiyi; sosyal-politik-mekânsal, devlet-sermaye-emek ve siyasal ekolojik süreçler ile ilişkisi içinde tartışıyorlar. Makaleler bölümünde ise Ayşegül Çakan ve Ayşe Şentürer mimarlıkta eleştirel kuramın ve yapılı çevre üretiminin araçsallaşması konularını birbirleriyle ilişkili olarak değerlendirirken, Havva Aksel Çiçekçi toprak yapıları döngüsel tasarım” bağlamında irdeliyor.

İyi okumalar diliyoruz.

YAYIN KOMİTESİ

TOSHIBA
toshiba-klima.com.tr

KLİMANIZIN DA BİR MODA ANLAYIŞI OLMALI.

— Karşınızda tarzınızı düşünen Toshiba'dan
tasarım ödüllü klima Haori. —

Farklı renk ve desen seçeneklerine sahip özel kumaşlarla kaplanabilen Haori'yle
klimanız evinizin dekorasyonu ile bütünleşsin, tarzınızı göstereyin.

HAORI

COMPETITION**Izmir University of Economics
Güzelbahçe Campus Architectural
Project Competition****From the Head of the Jury**

Emre Ergül, Assoc. Prof. Dr., Izmir University of Economics Department of Interior Architecture and Environmental Design

MEMORABLE FIGURES**In the Footsteps of an Interscalar,
Multidimensional Master of Existence:
Öztürk Basarir**

(ed.) Lâle Başarır, Asst. Prof. Dr., Izmir University of Economics Department of Architecture

PROJECT**Light, Shadows and Reflections: Pool
Izmir**

Not Architecture

“LABOR - ECONOMY”**DIVIDED SCREEN****Labor and Economy in a World of
Crises**

Mehmet Barış Kuymulu, Asst. Prof. Dr., Middle East Technical University Department of Sociology
Güven Arif Sargın, Prof. Dr., Middle East Technical University Department of Architecture
Hüseyin Tarık Şengül, Prof. Dr., Middle East Technical University Department of Political Science and Public Administration
Osman Galip Yalman, Assoc. Prof. Dr., Middle East Technical University Department of Political Science and Public Administration
Transcription: Çiçek Ş. Tezer Yıldız, M. Arch

In the Divided Screen session, held within the scope of the Labor-Economy theme, it is aimed to seek and discuss a projection of the ongoing political economy after 1980. The main questions of the session are first what kind of economic ground exists for the professional practice of architecture, and second -in order to understand it- how the architectural subjects are repositioned each time under the changing conditions and crises in this process. One of the breaking points that formed the basis of the discussion is the crisis environment in 2008 and in the following years. In addition, the Covid-19 pandemic process dating from 2019, we are still living as a crisis is questioned within the scope of spatial experiences and political ecology. In this context, the crisis and the world of crises are discussed in relation to labor and economy within the frame of social-political-spatial, state-capital-labor and political-ecological processes.

PROJECTING**My Mother's Living House: Spatial
Conditions of Domestic Labor**

Gülşah Aykaç, Asst. Prof. Dr., Marmara University Department of Architecture

Aykaç examines the house of his mother born in 1960 and his aunt born in 1940 who were women from two different generations in her family and aims to question the space within the framework of labor-space relations. For this purpose, she focuses on the women in her family as the main veterans of the house, who have been mostly producing the space, both in the past and today. At this point, the author states that mostly housework is undertaken when domestic labor is mentioned. She emphasizes that in the history of architecture and city, the relation of women's labor and the subject of the home are treated as a mutual reproduction. If the home is produced by gender roles; gender roles are also reproduced by the spatial construction of the house.

ARTICLE**Evaluation of Critical Theory in
Architecture and Suggestions Against
the Instrumentalization of Built
Environment**

Ayşegül Çakan, Res. Asst., Dokuz Eylül University Department of Architecture
Ayşe Şentürer, Prof. Dr., Istanbul Technical University Department of Architecture

The production of the built environment is today instrumentalized by neoliberal political economy. In the study based on this criticism, 'critical theory' has been evaluated and suggestions have been developed for an alternative critical approach that can stand against the instrumentalization of built environment. The pessimistic, reactive and isolating attitude of critical theory prevents it from guiding architectural practice. A critical stand dealing with real-time issues, helps to create awareness in a way that prevents the instrumentalization of architecture. In support of this argument, suggestions for an actual critical approach are presented in the study. In this context, firstly, the limits of critical theory were examined. Then, by making use of Deleuze's philosophical conceptualizations on theory, the functional, diagrammatic,

temporal, local and subjective qualities of a critical approach that can prevent the instrumentalization of architecture are emphasized. It is thought that the professional consciousness fostered by the critical approach with these qualities will destabilize the economic dominance in daily life through architecture and will form the basis for the actual contributions that can be developed within the discipline of architecture for the negative environmental and social agendas in which the economic system plays a role.

KEYWORDS instrumentalization, critical theory, architectural criticism, philosophy of Gilles Deleuze

ARTICLE**Examination of Earth Buildings in
the Context of the “Circular Design”
Concept**

Havva Aksel Çiçekçi, Asst. Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal University Department of Architecture

Buildings cause various environmental effects such as natural resource consumption, waste generation, global warming etc. In order to reduce these environmental effects, it is important to create circular systems that prevent waste generation and promote reuse and recycling of building products. Earth is one of the oldest building materials used throughout the ages. Earthen structures are products produced from soil-based materials. The aim of this study is to reveal the possibilities and constraints of earthen structures in the context of the circular design concept. Earth is a circular building material, and earthen structures, substantially meet circular design strategies.

KEYWORDS earth building, adobe, circular design, circular economy

CULTURE**Wood in Architecture, Urban Planning
and Design in Sweden**

H. Cenk Dereli, Arch. PhD.

CULTURE**New Perspectives on Modern Heritage**

Deniz Güner, Prof. Dr., Dokuz Eylül University Department of Architecture
Mehmet Yasa

prandina
LIGHTING STORIES

Equilibre'yi incelemek için
QR kodu okutunuz.

TEPTA 30.yıl
AYDINLATMA

Ormanlar Yönetmelikle Yapılaşmaya Açılıyor

28 Mayıs 2022 tarih ve 31849 sayılı Resmi Gazete'de "Orman Parkları Yönetmeliği" yayınlanmış ve Mesire Yerleri Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni Yönetmelikle, orman alanlarında koruma öncelikli politikaların artırılması yerine, çevre ve kıyı alanlarında olduğu gibi kâr amaçlı özel şirketlerin gelirini artıracak şekilde düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Ormanlar, içerisinde yapılaşmayı artıran park alanlarına dönüştürülmektedir.

Yönetmelikte; orman alanlarında doğa yürüyüşü, kaya tırmanışı, kuş gözlem yeri, spor ve benzeri alternatif turizm faaliyetlerine imkân sağladığı belirtilen "ekoturizm rotası" tanımlanmaktadır. Ekoturizm faaliyetlerini desteklemek amacıyla bu rotaların, orman parkları ile birlikte

planlanabileceği ve yönetilebileceği; içerisinde yapı ve tesislerin Orman Genel Müdürlüğü tarafından belirlenecek esaslara göre yapılacağı düzenlenmektedir. Bu düzenlemelerle, orman alanları ekoturizm rotalarıyla bölünmekte, orman alanlarında insan geçişi artırılmakta ve yapılaşmanın önü açılmaktadır. Orman alanlarının bu rotalarla parçalanması, orman ekosistemini tehdit etmektedir.

Getirilen düzenlemelerle, Mesire Yerleri Yönetmeliği'nde A, B, ve C tipi mesire yerleri ile şehir veya kent ormanı olarak adlandırılan D tipi mesire yerlerinin hiçbir işleme tabi tutulmaksızın "konaklamalı veya konaklamasız orman parkı" olarak adlandırılacağı düzenlenmektedir. Ayrıca, orman parkları sözleşme değişikliği ile konaklamalı hale getirilebilecek; çadır, lüks çadır ve karavan alanlarının yapılabileceği şekilde tekrar düzenlenebilecektir. Bu düzenlemeyle, "konaklamasız orman parkı" olarak tanımlanan alanlarda da sözleşme değişikliği ile yapılaşmayı artıran düzenlemelere izin verileceği anlaşılmaktadır. (...)

Anayasamız; tarihsel, kültürel ve doğal değerlerin korunması, tarım arazilerinin ve orman alanlarının korunması, kent ve planlama politikalarının kamu yararına geliştirilmesi için Devleti gerekli tedbirleri almakla görevlendirmiş, bunun için gerekli yasaları koymak ve önlemleri almakla yükümlü kılmıştır. Yapılı ve doğal çevrenin sağlıklı ve kamu yararını gözetilen politikalar çerçevesinde üretilmesi ve düzenlenmesi; kamu yönetiminin, merkezi ve yerel yönetimlerin, meslek mensuplarının, meslek kuruluşlarının ve ilgili tüm kesimlerin ülke adına ortak sorumluluğudur.

Mimarlar Odası olarak; orman alanlarında koruma güvencelerini artırmak yerine ekonomik kazanç elde etmeyi öncelikli sayan, bu alanlarda yapılaşmayı artıran ve ekosistemi tehdit eden düzenlemeler içeren yönetmeliğin iptali için çağrıda bulunuyoruz.

Değerli kamuoyumuza saygıyla duyurulur.

. Basın açıklaması metninin tamamına mimarlarodasi.org.tr adresinden erişilebilir.

TMMOB MİMARLAR ODASI MERKEZ YÖNETİM KURULU

2 Temmuz 2022

Kamu Varlıklarının Özelleştirme Kararları ile Ranta Açılması Kabul Edilemez

19 Mayıs 2022 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5591 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile ülke genelinde 17 ilde 243 adet gayrimenkul özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır. Karar kapsamında; Maliye Hazinesi, Elektrik Üretim A.S. (EÜAŞ) ve Türkiye Elektrik İletim A.S. (TEİAŞ) ait taşınmazların özelleştirmeleri; satış, kira veya gelir ortaklığı gibi yöntemlerle 31 Aralık 2025 tarihine kadar tamamlanacaktır.

Çanakkale'den Diyarbakır'a 17 farklı ilde 243 taşınmazın özelleştirilmesi, nitelikleri ve imar durumları bakımından hukuka aykırıdır. Taşınmazlar arasında; kamu hizmetlerine ayrılmış alanlar, korunan alanlar, tarım arazileri, Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde bulunan alanlar ile doğal ve arkeolojik sit alanlarında bulunan alanlar bulunmaktadır.

Kamu taşınmaz varlıkları; gerek hukuki statüleri gerekse imar durumları ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmaksızın ve satış gerekçeleri olmaksızın özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır. (...)

Bu nedenlerle kamu yararının korunması, kamu kaynaklarından eşit yararlanılması, idari işlemlerin üstün kamu yararı amacı taşıması ilkelerine aykırılık taşıyan; 5591 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararının iptali amacıyla dava açılmıştır.

Mimarlar Odası olarak; Yaşam değerlerinin ve çevrenin sağlıklı ve kamu yararını gözetilen politikalar çerçevesinde korunması ve kullanılması, kamu yönetiminin, merkezi ve yerel yönetimlerin, meslek mensuplarının, meslek kuruluşlarının ve ilgili tüm kesimlerin ülke adına

ortak sorumluluğu olduğunu önemle vurguluyoruz.

Tarihsel, kültürel, doğal değerlerin, tarım arazilerinin ve orman alanlarının korunması, kent ve planlama politikalarının kamu yararına geliştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması Devletin Anayasal ve temel görevlerinden olduğunu hatırlatıyor; kamu kaynaklarını özel sermayeye aktaran ve yaşam değerlerinin yok edilmesine neden olacak düzenlemenin iptali için çağrıda bulunuyoruz.

Değerli kamuoyumuza saygıyla duyurulur.

. Basın açıklaması metninin tamamına mimarlarodasi.org.tr adresinden erişilebilir.

TMMOB MİMARLAR ODASI MERKEZ YÖNETİM KURULU

8 Temmuz 2022

Aliağa'da Yine Şüpheli Bir Gemi

Aliağa Bölgesinde yaşanan çevre ve halk sağlığına yönelik olumsuzluklar yıllardır dile getirilmektedir. Nemrut körfezinde yaklaşık 380.000 m² arazi üzerinde 22 adet gemi söküm tesisinde yılda yaklaşık 900.000 ton hurda gemi sökülürken, parçalanarak özellikle demirçelik sektörü için hammadde girdisi sağlanmakla birlikte, gemi sökümünün yarattığı çevre kirliliği ve işçi sağlığına yönelik oluşturduğu riskler bölge için ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. (...)

Hurda gemi söküm işlemleri, çevre ve insan sağlığı açısından kirlenici unsurlar taşıması nedeniyle, kontrol altında bulundurulması ve çevre açısından gerekli önlemlerin alındığı bölgelerde yapılması gereken çevresel riski yüksek faaliyetlerdir. Genellikle 20 yaş ve üzeri gemilerin yapımında izolasyon maddesi olarak kullanılan asbestin sökülmesi, geçici ve nihai depolanması, hurda gemilerde faaliyet türlerine göre farklı türde atıkların, kazınmadan kesilen ve civar hurda metal fabrikalarında eritilmeye yollanan (...) tehlikeli atıkların önemli ölçüde çevre kirliliği oluşturma riski bulunmaktadır. (...)

Gemi hakkındaki iddialar ile ilgili olarak sorularımıza ilgili kurum, kuruluş ve kişiler tarafından belgelerle birlikte cevap verilmeden, kamuoyu bilgilendirilmeden geminin ülkemiz karasularına girişine izin verilmemeli, söküm işlemi gerçekleştirilmemelidir. Kamusal sorumluluğumuz, yasa ve mevzuatımızın bize verdiği görev ve sorumluluk kapsamında süreci takip edeceğimizi kamuoyuna duyuruyoruz.

. Basın açıklaması metninin tamamına tmmobizmir.org adresinden erişilebilir.

TMMOB İZMİR İKK
İZMİR BAROSU
İZMİR TABİP ODASI
28 Temmuz 2022

Sata Sata Bitiremediler, Sıra Kıyıda Köşede Kalanlara Geldi

Izmir, Seferihisar, Payamlı

Aydın, Kuşadası, Soğucak

4264 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile 18 eğitim kampı ve sosyal tesis özelleştirme kapsamına alındı. Bu karar ile Ege ve Akdeniz kıyılarında kamu personelleri, üniversite bileşenleri vb. kesimlerin yararlandığı alanların 31 Aralık 2025'e kadar parsel parsel satılacağı ilan edildi. Peki kimin için? Seferihisar ve Kuşadası'nda plan değişikliği yapılan iki kamu arazisinin konumu, özellikleri bu işlemin kimin için yapıldığını ortaya çıkarıyor.

Sosyal Güvenlik Kurumuna ait Kuşadası'nda emeklilerle, memur ve işçilerin 4-5 yılda bir gelen sırayla tatil yaptığı, Seferihisar'da üniversite öğrencileri ve akademik personellerinin en temel ihtiyaçlarını karşıladığı mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne ait Dokuz Eylül Üniversitesi Öğrenci ve Eğitim Dinlenme Tesisleri özelleştiriliyor. Denize sıfır olan 51 dönümlük kamu kampı, üniversite bileşenlerine ait 14 dönümlük üniversite alanı ve dinlenme tesisi olmak üzere toplamda 65 dönümlük kamu arazisi altın tepside sermayeye sunuluyor. Neden mi? Kendilerinin deyimiyle sermayenin mantığına uygun bir şekilde "etkin ve verimli kullanılabilmesi" için "Ticaret Turizm Alanı", "Günübirlik Tesis Alanı" kullanımlarına çevrilmiştir.

Vatandaşlarımızın uygun imkânlarla yararlanabildiği bir tesis

iken özelleştirme sonrasında sadece parası olanın tatil yapabileceği bir kullanıma çevrilmesi kamu yararı açısından kabul edilmesi mümkün değildir. Kamu yararının hiçe sayıldığı, mevcuttaki kullanımına eşdeğer öneri bir alan sunulmayarak kamu mülkiyetlerine yönelik onaylanan imar planı değişiklikleri aracılığıyla kent omurgasını oluşturan kamusal alanların yok edilmesi geri dönülmesi mümkün olmayan zararlara neden olacaktır.

Denize sıfır kamu mülkiyetlerinde yapılan değişikliklerde kamu yararının bulunmadığı, halkın elinde olanın da elinden alındığı yıkıma sessiz kalmayacağız. Meslek Odaları olarak, söz konusu alanların kamusal kullanımda kalması gerektiğini, başlatacağımız hukuki işlemlere karşı başta halkımız olmak üzere ilgili meslek odalarını, sendikaları ve yerel yönetimleri müdahil olmaya davet ediyoruz.

Saygılarımızla.

TMMOB MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ
TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI İZMİR ŞUBESİ
29 Temmuz 2022

Çeşme Yarımadası'nın Geleceği İçin Danıştay İdari Dava Daireleri Kuruluna Çağrı

Bilindiği gibi 12.02.2020 tarihli Resmi Gazete, İzmir Çeşme Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesinin sınırlarının yeniden belirlenmesine ilişkin Cumhurbaşkanlığı yayımlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı kararı, Çeşme Yarımadasında mevcut devletin hüküm ve tasarrufu altındaki alanların tümünü, 47 Km kıyı alanını, yarımada'nın kuzey ve güneyinde 4.000 hektarı bulan deniz alanlarını ve bu alanlardaki beş adet adayı, 5.000 hektar orman alanını, içme suyu koruma havzalarının tamamını, bölgedeki doğal koruma alanlarının yüzde 70 ni, nitelikli tarım alanları ile zeytinlik alanları, kültürel ve arkeolojik miras alanlarını içeren, yarımada'nın yerleşim alanları dışında kalan alanların tamamını 16.000 Hektarlık devasa kamu arazisini kapsamaktadır. Bu devasa kamu arazisi halkımızın girişine kapalı olacak imtiyazlı bir azınlığın mutlak kullanımına tahsis edilecektir. Bu kararın, yaratacağı yapılaşma ve nüfus yoğunluğu, bölgenin kısıtlı su kaynakları ile yetersiz alt yapısı üzerinde önemli sonuçlar yaratacaktır. Varlık nedenimiz olan kamusal sorumluluğumuz ve Çeşme Yarımadası'nın geleceği için bu talan projesinin iptali için dava açtık.

Toplumsal ve siyasal alanda yaşanan pek çok tartışma arasında,

davamızı bilimsel gerçeklikten ve kamu yararı yanlısı tutumumuzdan ödün vermeden yürüttük.

Yargılamanın en önemli aşaması olan 27 Ekim 2021 tarihinde mahallinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonunda toplam 190 sayfalık kapsamlı bir bilirkişi raporu sunuldu.

25 Mart 2022 havale tarihli bilirkişi heyeti raporunda oy birliği ile "... KTKGB alanının bütünü" gözeterek, dava konusu ekleme ile koruma alanları yanı sıra turizm kullanımlarına, dolayısıyla yapılaşmaya da açılmasına yol açacak olan sınır kararının; tarım ve orman alanları, doğal değerler (flora, fauna, ekosistemler) su kaynakları ve kültürel miras üzerinde yaratacağı olumsuz etkileri göz önüne alındığında, planlama ilkelerine ve kamu yararına uygun olmadığı..." sonucuna varılmıştı. Bu şekilde davamızın haklılığı bilimsel olarak da kanıtlanmıştı. Bu aşamadan sonra hukuken yapılması gereken ya yıkıma yol açacak Cumhurbaşkanlığı kararının yürütmesinin durdurulmasına ya da dosya tekemmül ettiğinden esastan iptaline karar verilmesi gerekmektedir. Ama öyle olmadı.

Danıştay Altıncı Dairesi, 15.06.2022 gün ve 2020/3285 E. Sayılı oyçokluğu ile verdiği GEREKÇESİZ kararı ile yürütmeyi durdurma istemimizi reddetti. Karara avukatlarımız 13 Temmuz 2022 tarihinde itiraz ettiler. Aslında kararın hukuka aykırılığının keşfe bizzat katılan Başkan Vekili Ahmet Arslan'ın karşı oyu çok iyi anlatmaktadır. Sayın Arslan karşı oy gerekçesinde şunları söylüyor; "Uyuşmazlıkta; 27.10.2021 tarihinde yerinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucunda düzenlenen bilirkişi raporunda özetle; "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi alanının bütünü" de gözeterek, dava konusu ekleme ile koruma alanları yanı sıra turizm kullanımlarına, dolayısıyla yapılaşmaya da açılmasına yol açacak olan sınır kararının, tarım ve orman alanları, doğal değerler, (flora, fauna, ekosistemler) su

kaynakları ve kültürel miras üzerinde yaratacağı olumsuz etkileri göz önüne alındığında, kamu yararına uygun olmadığı" tespit edilmiştir. Dosyadaki bilgi ve belgeler ile bilirkişi raporunun birlikte değerlendirilmesinden, davaya konu 11/02/2020 tarihli ve 2103 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararının yürütmesinin durdurulması gerektiği" Hukuka aykırılığı bilirkişi raporu ile sabit "İzmir Çeşme Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" siyasetin de önemli gündemlerinden birisini oluşturuyor. Bir hukuk devletinde elbette belirleyici olan hukuk olmalıydı ama öyle olmadı var olan Başkanlık rejimini de göz önüne aldığımızda ilk aklımıza gelen "yargıya müdahale mi var" olmuştur.

Hukuk devletinden, hukukun üstünlüğünden yana olan biz davacılar Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'ndan hukuka aykırı bu kararı kaldırmasını bekliyoruz. Çeşme Yarımadasında ekolojik yıkımlara neden olacak, kısa erimli yapılaşmalarla yarımada'nın talan edilip kaynaklarının yok edilmesi sonucunu doğuracak, Çeşme yarımadasını yaşanmaz bir hale dönüştürecek hukuka aykırı bu karar hakkında yürütmenin durdurulması kararı verilmesini istiyoruz.

Bu arada 13 Temmuzda çıkan orman yangınında Çeşme Turizm projesi alanı içinde kalan ormanlık alanın yaklaşık 250,00 hektarlık kısmı tahrip olmuştur. Bu alanın Anayasanın 169. maddesi ve 681 sayılı Orman Kanununa göre turizm dahil başka amaçlarla tahsisinin yapılmaması ve yenidenrehabilite edilerek ormanlaştırılması esastır. Bunun takipçisi olacağımızın da bilinmesi gerekmektedir.

İZMİR BAROSU
TMMOB İZMİR İKK
İZMİR TABİP ODASI
EGEÇEP DERNEĞİ
107 YURTTAŞ
19 Temmuz 2022

İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzelbahçe Yerleşkesi Mimari Proje Yarışması

İzmir Ticaret Odası Eğitim ve Sağlık Vakfı tarafından açılan İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzelbahçe Yerleşkesi Mimari Proje Yarışması sonuçlandı. Yarışmada ödül alan ekipler aşağıdaki gibidir:

1. ÖDÜL

Kerim Miskavi (Mimar, Ekip Başkanı), Elif Sarpaşar (Y. Mimar), Sabriye Derya Yüce (Y. Mimar, Şehir Plancısı), Cansu Güreşer (Mimar, Peyzaj Mimarı)

2. ÖDÜL

Ebru Yılmaz (Mimar, Ekip Başkanı), Seçkin Kutucu (Mimar), Yonca Kutucu (Mimar), Yeliz Keskin (Y. Mimar), Gönenç Kurpınar (Y. Mimar)

3. ÖDÜL

Fatih Yavuz (Mimar, Ekip Başkanı), Emre Şavural (Mimar), Güney Gürsu Tonkal (Mimar)

1. MANSİYON

Metin Kılıç (Mimar, Ekip Başkanı), Dürrin Süer (Mimar), Ali Can Helvacıoğlu (Mimar), Asude Yokuş (Mimar)

2. MANSİYON

Ahmet Yılmaz (Y. Mimar, Ekip Başkanı), İbrahim Hakkı Yiğit (Y. Mimar)

3. MANSİYON

Ece Avcı (Mimar, Ekip Başkanı), Bahadır Kantarcı (Mimar), Egemen Onur Kaya (Mimar)

4. MANSİYON

Ramazan Avcı (Mimar, Ekip Başkanı), Seden Cinasal Avcı (Mimar), Ayşe Nihan Dağoğlu (Mimar), Özlem Satı Kurtcu (Mimar), Utku Doğanay (Mimar), Nil Özkır (Mimar), Halil Baha Akyar (Mimar), Berin Barut (Mimar), Gülay Karip (Mimar), İrem Malgaş (Mimar)

5. MANSİYON

Sıddık Güvendi (Mimar, Ekip Başkanı), Cihan Sevindik (Mimar)

SATINALMA

Nizam Onur Sönmez (Mimar, Ekip Başkanı), Derya Uzal (Mimar), Eda Yeyman (Mimar)

. Yarışma projelerine ve ekiplerin tam listesine derginin "Yarışma" bölümünden erişilebilir.

Ulusal Kuşadası Mimarlık Yaz Okulu

Mimarlık Vakfı Enstitüsü, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, Kuşadası Temsilciliğinin girişimleri ile Tasarım Rehberlerinin desteği ve Kuşadası Belediyesinin sponsorluğuyla düzenlenen Kuşadası Yaz Okulu 25 Haziran-4 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirildi.

Yaz okulu süresince Caferli ve Kirazlı köyleri ile Kuşadası sahili hattına yönelik mekânsal öneriler geliştiren mimarlık öğrencileri, çalışmalarını 3 Temmuz Pazar günü Kuşadası Belediyesi, Kaymakamlık, Mimarlar Odası İzmir Şubesi ve Kuşadası Temsilciliği katılımcılarına sundular.

Uluslararası Mimarlar Birliği'nden Gezi İçin Dayanışma ve Çağrı

Ülkemizde yaşanabilir çevre hakkını engelleyen, tarihi ve doğal dokuyu tahrip eden ve kültürel değerleri yozlaştıran merkezi-yerel yönetim politikalarına karşı en özgün kentsel muhalefet hareketi 2013 yılında yaşanmıştır.

Topçu Kışlası'nın yeniden inşasını da içeren Taksim Meydanı ve Gezi Parkı Projesi ile imar planlarına ve yargı kararlarına aykırı olarak başlatılan inşaat çalışmalarına karşı Taksim Meydanının değerlerinin korunması için görevlendirilen meslek odalarının temsilcileri; hukuksuz ve dayanaktan yoksun bir şekilde açılan davalarla suçlanmıştır. 2015 ve 2020 yıllarında iki kez beraat etmelerine karşın, 2021 yılında, verilen beraat kararları evrensel hukuk normlarına ve yerleşik yargı usullerine aykırı biçimde bozulmuştur.

Anayasal haklarını kullanarak iktidarı yargı kararlarına, anayasaya ve yasalara uygun davranmaya davet ettikleri için TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi Yüksek Mimar Mücella Yapıcı, Mimarlar Odası Avukatı Can Atalay ve Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi önceki başkanı Tayfun Kahraman, Gezi Direnişinin 9.yılında 18'er yıl hapis cezası verilerek tutuklanmıştır.

Kurucu üyesi olduğumuz Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA), Mimarlar Odası'nın bu süreçte yürüttüğü çalışmalara ve hukuka aykırı biçimde tutuklanan meslektaşlarımıza dayanışma ve destek mesajı paylaşmış; UIA Başkanı Jose Luis Cortes Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum, Adalet Bakanı Bekir Bozdağ, TBMM Başkanı Mustafa Şentop'a yazı göndermiştir.

UIA Başkanı Jose Luis Cortes mesajında; Mayıs ayında gerçekleştirilen Birlik Genel Kurulu'nda

üye ülkelerce Mimarlar Odası ve tutuklu meslektaşlarımızla dayanışma kararı alındığını iletmıştır.

Birlik, Gezi Davasında verilen hapis cezaları ile ilgili kaygılarını ifade ederken; meslektaşlarımızın Taksim Gezi Parkı'nda inşaat ve yapılaşmaya karşı çıkarken mesleki sorumluluklarını yerine getirdiklerine vurgu yapmıştır.

Mesleki açıdan; kentlerdeki yeşil alanların korunmasının ve kamu yararının gözetilmesinin uluslararası bir meslek kuruluşu olan UIA için öncelikli ve önemli olduğu, sürdürülebilir ve yaşanabilir bir gelecek için nitelikli mimarlığın temel mesleki ilkeler arasında yer aldığı belirtilmiştir.

UIA Başkanı Jose Luis Cortes mektubunu, tutuklu meslektaşlarımızın durumlarına ilişkin olumlu çözüm üretilmesine yönelik çağrı ile sonlandırmıştır.

Uluslararası Mimarlar Birliği'ne üye 115'ten fazla ülkenin temsil edildiği UIA Genel Kurulu'nun ortak kararı ile iletilen; meslek kuruluşlarının toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerinin kamu yararının, nitelikli mesleki hizmetlerin ve yaşanabilir bir geleceğin güvencesi olduğunu vurgulayan çağrı dikkate alınmalıdır.

Mimarlar Odası olarak; doğal ve kültürel değerlerimize sahip çıkmakta kararlı olduğumuzu; sağlıklı ve güvenli yaşam çevrelerinin oluşturulması için mücadeleye devam edeceğimizi; Gezi'nin bütün değerleri ve arkadaşlarımız için adalet, eşitlik ve özgürlük taleplerimizin takipçisi olacağımızı bir kez daha vurguluyoruz.

Değerli kamuoyuna saygı ile sunulur.

TMMOB MİMARLAR ODASI
31 Mayıs 2022

Gezi Umuttur ve Umut Tutuklanamaz

Gezi Direnişi bu ülkenin en özgürlükçü, en eşitlikçi, en barışçıl kitle hareketidir. Baskı ve hukuksuzluk karşısında milyonların artık yeter demesidir! Kenti, doğayı savunan orantısız güce ve hukuksuzluğa karşı sesini yükseltenlerin omuz omuza mücadelesidir. Hiçbir haklı gerekçe olmaksızın, bu onurlu direnişi karalamak ve gözdağı vermek adına karar verenlerin kararlarını reddediyoruz. Tutuklu arkadaşlarımızın bir an önce serbest bırakılmasını istiyoruz. Gezi umuttur ve umut tutuklanamaz!

MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ
27 Nisan 2022

GEZİ TUTUKLULARI
SERBEST BIRAKILSIN!
#GeziOnurumuzdur

İzmir Mimarlık Merkezi Önündeki Gezi Nöbetinde 100 Gün

Mimarlar Odası İzmir Şubesi ve TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu'nun çağrısıyla; Gezi davasında 18 yıl ceza almış olan TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi Yüksek Mimar Mücella Yapıcı, Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi önceki başkanı Tayfun Kahraman ve Mimarlar Odası Avukatı Can Atalay ile Çiğdem Mater, Ali Hakan Altınay, Mine Özerden, Yiğit Ali Ekmekçi ve ailelerine yalnız olmadıklarını hatırlatmak, bu haksız tutuklulukların bozulması adalet çağrısı yapmak amacıyla İzmir Mimarlık Merkezi önünde 100 günü aşkın süredir nöbet tutuluyor.

Çeşitli kamu kurumlarının, belediye başkanlarının, sivil toplum temsilcilerinin, sanatçıların, tutuklu sanıkların ailelerinin ve vatandaşların ziyaretleri ile birlikteliğin ve dayanışmanın güçlendiği nöbetler zaman zaman kent ile ilgili konularda basın açıklamalarına da ev sahipliği yapıyor.

Arkadaşlarımızı Derhal Serbest Bırakın! Gezi'ye Özgürlük!

Bugün 3 Ağustos 2022...

Osman Kavala'ya ağırlaştırılmış müebbet, Mücella Yapıcı, Tayfun Kahraman ve Can Atalay'ın da bulunduğu 7 arkadaşımızın da 18'er yıl ceza aldığı Gezi Davası Karar duruşmasının üzerinden 100 gün geçti.

Osman Kavala tam 1737 gündür, diğer arkadaşlarımız ise 100 gündür haksız ve suçsuz yere cezaevinde tutuluyor. Arkadaşlarımızın masumiyetine inanıyor, bu hukuksuzluğu kınıyoruz.

Meslek alanlarımızın tarihsel birikimle oluşmuş temel ilkeleri çerçevesinde halka ait olanı korumak, kamu yararını savunmak biz mühendis, mimar ve şehir plancılarının temel görevidir. Bu görev doğrultusunda, İstanbul kentinin en önemli kamusal alanlarından biri olan Gezi Parkı'nı korumak, Gezi Parkı park olarak kalsın diye mücadele etmek mesleki etik ilkelerimizin bir gereği idi.

2013 Haziran'ında, korunması gereken yalnızca kamusal alanlar da değildi üstelik. İktidarın baskı politikaları, temel hak ve hürriyetleri günden güne askıya alması yurttaşların nefes almasını daha da

zorlaştırıyor, ülkenin geleceği karanlığa gömülüyordu.

Aydınlık bir geleceği savunma, düşünce ve ifade özgürlüğüne sahip çıkma ile doğal alanlarımızı, meralarımızı, kıyılarımızı, ormanlarımızı, kamusal alanlarımızı koruma düşüncelerinin keşiştiği simgesel bir mekana dönüştü Gezi.

Farklı mücadele alanları keşişti ve ülkemizin mücadele tarihine kazınacak bir halk hareketine dönüştü.

Toplumun ortak değerlerini bir bir sermayeye altın tepside sunan, bu gerçekliği örtmek üzere gerici bir toplum inşa etmeyi deneyen, kadına, farklı cinsel yönelimlere, sanata, etnik ve kültürel değerlere saldıran iktidarın siyasal temsilcisi AKP'nin karşısına dikildi milyonlar.

Yaşadığı yenilginin yarattığı öfkeyi dizginleyemeyen AKP defalarca yargılamaya, karalamaya çalıştı Gezi'yi ve hep başarısız oldu.

Uzun ve bariz hukuksuzluklar içeren bir dizi girişimin ardından son olarak kendi partisinden milletvekili aday adayı olan bir yargı mensubu üzerinden arkadaşlarımızın nezdinde Gezi'yi tutsak etmeye, yalnızlaştırmayı amaçladılar.

Arkadaşlarımızın nezdinde milyonların örgütlülüğünü, milyonların talebini hapsetmek istiyorlar.

Biliyoruz ki bugün yaşanan derin yoksulluktan, ülkenin çöküşünden çıkışın yolu Gezi Direnişi'nde ayağa kalkan milyonların örgütlülüğünden geçiyor.

Hukuksuz tutuklama kararlarının verildiği günden itibaren başlattığımız ve bugün 100. Gününe giren Adalet Nöbetleri vesilesiyle bir kez daha kararlılıkla belirtiyoruz: TMMOB ve bağlı Odaları olarak, mesleki ve teknik bilgimizi halkın yararına kullanmaya devam edeceğiz, arkadaşlarımızı asla yalnız bırakmayacağız ve bu ülkenin en görkemli halk hareketi olan Gezi'ye sahip çıkmayı kararlılıkla sürdüreceğiz.

100. günde bir kez daha sesleniyoruz: Arkadaşlarımızı derhal serbest bırakın! Gezi'den ve arkadaşlarımızdan elinizi çekin!

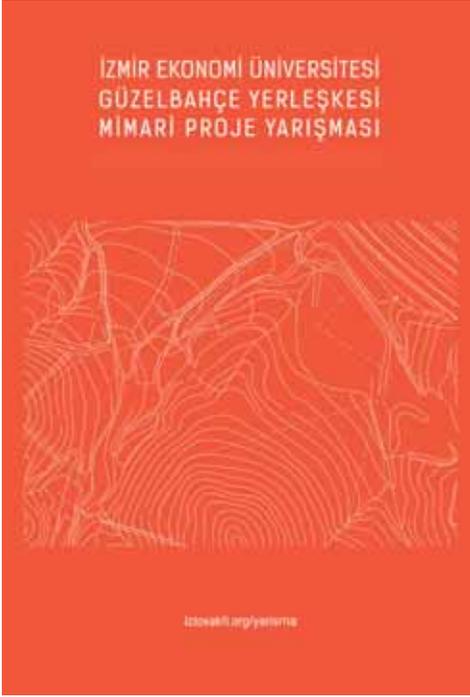
Biz kazanacağız, Gezi kazanacak!
TMMOB İZMİR İL KOORDİNASYON KURULU
3 Ağustos 2022

İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzelbahçe

Yerleşkesi Mimari Proje Yarışması

Ulusal, Tek Aşamalı, Serbest Mimari Proje Yarışması

Yarışma, İzmir Ticaret Odası Eğitim ve Sağlık Vakfı tarafından; İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzelbahçe

Yerleşkesi için ekonomik, özgün ve nitelikli mimari yaklaşımlar ile işlevsel ve yenilikçi çözümlerin aranması; doğaya saygılı, sürdürülebilir, çağdaş bir çevre mimari anlayışı ortaya koyan proje ile müellif(ler)in belirlenmesi; güzel sanatların teşviki, mimarlık mesleğinin ve mesleki etik değerlerin gelişmesi; katılımcıların ulusal/uluslararası rekabet gücünü kazanmaları için uygun ortamın sağlanması amaçlarıyla düzenlenmiştir. Konusu ve kapsamı, yerleşkenin eğitim ve araştırma binaları ile bu binalara hizmet edecek sosyal-kültürel tesisler ve barınma amaçlı yapıların yerleşke yaşantısı bütünlüğü içinde tasarlanmasıdır.

Yarışmada projelerin seçimleri konusunda kriterler; kurum kimliği, sürdürülebilirlik, açık alan kullanımı, erişilebilirlik ve yürünebilirlik, yerleşke-çevre ilişkisi, aidiyet duygusu, öğrenme ortamı ve program olarak belirlenmiş ve ilan edilmiştir.

İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzelbahçe Yerleşkesi Mimari Proje Yarışması kapsamında geliştirilen tasarımlarda; kurumun temel değerlerini esas alarak, bu değerleri tasarım kimliği ile daha da güçlendirecek nitelikler aranmıştır.

Yarışma Takvimi

Yarışma ilanı
10 Mart 2022
Projelerin son teslim tarihi
7 Haziran 2022
Jüri çalışması başlangıcı
17 Haziran 2022
Kolokyum ve ödül töreni
2 Temmuz 2022

Jüri Üyeleri ve Raportörler

Gizem Kahraman Aksoy (Mimar, TEOS Mimarlık ve Kültürel Danışmanlık)

Cemalettin Dönmez (İnşaat Mühendisi, Doç. Dr. İYTE Öğr. Üyesi)

Deniz Güner (Mimar, Prof. Dr. DEÜ Öğr. Üyesi)

İlker Kahraman (Mimar, Dr. Öğr. Üyesi)

Erhan Vecdi Küçükbaş (Peyzaj Mimarı, Prof. Dr. EÜ Öğr. Üyesi)

Aslı Ceylan Öner (Mimar, Doç. Dr. İEÜ Öğr. Üyesi)

Gamze Şahin (Mimar, İEÜ Yapı İşleri ve Teknik Hizmetler Müdürü)

Koray Velibeyoğlu (Şehir Plancısı, Prof. Dr. İYTE Öğr. Üyesi)

Asli Jüri Üyeleri

Deniz Aslan (Mimar, Doç. Dr., DS Mimarlık)

Alişan Çırakoğlu (Mimar, CAA Studio)

Ergun Dinçer (İnşaat Mühendisi, Er-Efe Mühendislik)

Emre Ergül Jüri Başkanı (Mimar, Dr. İEÜ Öğr. Üyesi)

Hikmet Sivri Gökmen (Mimar, Prof. Dr. DEÜ Öğr. Üyesi)

Hüseyin Kahvecioğlu (Mimar, Prof. Dr. İÜ Öğr. Üyesi)

Semra Uygur (Mimar, Uygur Mimarlık)

Yedek Jüri Üyeleri

Gökhan Kılıç (İnşaat Mühendisi, Doç. Dr. İEÜ Öğr. Üyesi)

Işık Ülkün Neusser (Mimar, İEÜ Öğr. Gör.)

Serdar Uslubaş (Mimar, Not Mimarlık)

Ahmet Mucip Ürger (Mimar, Özer/Ürger Mimarlık)

Raportörler

Ece Ceren Engür (Mimar, İEÜ Yarı-zamanlı Öğr. Üyesi)

Fatih Gülpınar (Mimar)

Hilal Kaleli (Mimar)

D. Seren Uzluer Taplak (Endüstriyel Tasarımcı, Genel Sekreter Yardımcısı, İZTO Vakfı)

. Metin, İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzelbahçe Yerleşkesi Mimari Proje Yarışması Şartnamesinden alıntılanmıştır.

Jüri Başkanından

Emre Ergül

Sürec Halen Balçova yerleşkesinde eğitim ve araştırma faaliyetlerini sürdürmekte olan İzmir Ekonomi Üniversitesi, bir süredir daha geniş ve nitelikli bir alana ihtiyaç duyduğu için, sahibi olduğu Güzelbahçe'deki araziye taşınması gündeme gelmiş ve bunun için bir Mimari Proje Yarışması açılmasına karar verilmiştir. Ön hazırlıklar için kurulan Çalışma Komitesi, yaklaşık bir yıllık bir süre içinde, oldukça kapsamlı bir ihtiyaç programı, bir temel ilkeler kılavuzu, raporlar, haritalar ve görsellerden oluşan bir veri yığını ile bir şartname taslağı hazırlamış ve Mimarlar Odası Yarışmalar Komitesinden jüri üyesi talebinde bulunmuştur. 7 Asli, 4 Yedek, 9 Danışman jüri üyesi ve 4 Raportörden oluşan grup yaklaşık üçer hafta ara ile dört kez toplanarak şartnameye son şeklini vermiş ve 10 Mart itibarıyla yarışma başlamıştır. 07 Haziran'da proje teslimlerinin gerçekleşmesinin ardından, 17 Haziran'da toplanan jüri üyeleri, gece-gündüz kesintisiz ve verimli bir değerlendirme yapabilmek için aynı otelde kalmış, dört gün süren ve geri dönüşlerden oluşan tempolu bir çalışmanın sonunda seçimini tamamlamıştır.

İlkeler

Yarışma şartnamesinde de açıkça belirtildiği gibi, İzmir Ekonomi Üniversitesinin vizyonu, misyonu ve temel kurumsal değerleri ile bağlantılı olarak, Kurum Kimliği, Sürdürülebilirlik, Açık Alan Kullanımı, Erişilebilirlik ve Yürünebilirlik, Yerleşke-Çevre İlişkisi, Aidiyet Duygusu, Öğrenme Ortamı ve Program, jürinin üzerinde önemle durduğu ve projelerde karşılığını aradığı ilkeler olmuştur. Bunlardan, örneğin Sürdürülebilirlik ilkesi, sadece ve basitçe güneş panelleri yerleştirmek veya büyük yeşil çatı yüzeyleri oluşturmak olarak algılanmamış, arazinin verilerine, flora ve faunasına

hassas ve titiz yaklaşmak, neye ne kadar dokunduğunun farkında olmak ve yer ile birlikte orada bulunmak şeklinde değerlendirilmiştir. Aynı şekilde, Yerleşke-Çevre ilişkisinin genel geçer bir irdeleme diyagramı olarak kalmaması gerektiği, bu irdelemenin, yüksek yoğunluklu kent merkezi ve yakın çeperinin, yerini kırsal karakterli bir dokuya bıraktığı bu sınır noktasını doğru yorumlayan bir tasarım yaklaşımı ile ilişkilendirilmesi gerektiği düşünülmüştür. Ayrıca, Aidiyet duygusu ve Öğrenme Ortamı gibi diğer ilkelerin de temelini oluşturacak bir doluluk-boşluk kompozisyonu ve bunların oranları önemsenmiştir. Küçük veya büyük spontane öğrenci gruplaşmalarına çanak tutan yönlendirilmemiş mekanlar, herhangi bir otoritenin temsiliyetine izin vermeyen açık mekân yüzeyleri, hiyerarşinin olmadığı bir üniversitenin, sivil bir yapının karakteristiği olabilir. Sonuç olarak, kendini dikte eden değil, içinde potansiyeller barındıran esnek bir mekânsal organizasyon ve bir yeni tipoloji mümkün olabilir mi sorusuna ne yanıt verilebileceği önem kazanmıştır.

Ödül, Mansiyon ve Satın Alma Projeleri

Her ne kadar ayrıntılı jüri değerlendirmeleri tutanaklardan okunabilecekse de, yukarıda özetlenen ilkeler ve hiç kuşkusuz daha birçok kriter üzerinden yapılan değerlendirmeler sonucunda, Ödül, Mansiyon ve Satın Alma projeleri üzerine belki birkaç olumlu kısa söz daha eklenebilir:

Birinci Ödülü kazanan projenin Mikrokozmoz olarak nitelenen küçüklü büyüklü arkadlı avlulara bağlanmış yapı fragmanları önermesi, böylelikle arazi ile bütünleşmesi, fragmanların ve Mikrokozmozların birbirine eklemlenmesi ile oluşturulan anıtsallıktan uzak ve çok merkezli yeni bir yerleşke tipolojisi önermiş olması; İkinci Ödülü kazanan projenin, yapı programını parçalı bir

kütteleler kompozisyonu içinde başarılı bir biçimde dağıtması, doluluk-boşluk oranlarındaki ölçek ile kütlelerin ifadesindeki çeşitlenme arayışı; Üçüncü Ödülü kazanan projenin, tepeyi, eğime paralel bir sıralama içinde sararak araziye doğru yerleşmesi, bu düzende ortaya çıkan yaya yollarının bölgenin iklimsel koşulları ile uygunluğu; Birinci Mansiyonu kazanan projenin, bu türde bir yaklaşımın tek örneği olarak dere kanalının iç kısımlarına yerleşerek arazinin güney kısmını serbest bırakması; İkinci Mansiyonu kazanan projenin, her biri birbirine bağlı parçalardan oluşan, farklı büyüklüklerdeki yerleşim öbekleri ile deyim yerindeyse bir üniversite köyü önermiş olması; Üçüncü Mansiyonu kazanan projenin, dere hattını kısmen rahat bırakan, kütlelerin çekildiği ve yansıdığı aktif-pasif rekreasyon amaçlı bir zeytin yolu önermesi; Dördüncü Mansiyonu kazanan projenin, Ev fikrine temellenmesi ve mekanları buna göre gruplaması, sosyal alanları özgün bir biçimde karakterize etmiş olması; Beşinci Mansiyonu kazanan projenin, yapı programını sistematik bir biçimde örgütlerken araziye nazikçe yerleşebilmiş olması ve döşeme plaklarının oluşturduğu yataylık; Satın Alma kazanan projenin, modern dünyayı alt üst eden, programatik yaklaşımı sorgulayan ve Kesik fikri ile yeni bir dünya öneren meydan okuyucu yaklaşımı; jüri üyelerinin beklentilerini bütünüyle karşılayan nefes kesici bir meslek ortamı yaratmıştır.

Sonuç

Rahatlıkla belirtilebilir ki, diğer projelerin hemen hemen tümü de yaklaşımlarındaki özgünlük arayışı nedeniyle aynı heyecana katkıda bulunmuştur. Tüm proje sahiplerine gerek Türkiye Mimarlık Ortamına gerekse de İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzelbahçe Yerleşkesinin bir süredir yazılmaya başlanan tarihine katkılarından dolayı teşekkürü bir borç biliyorum.

Emre Ergül, Doç. Dr.

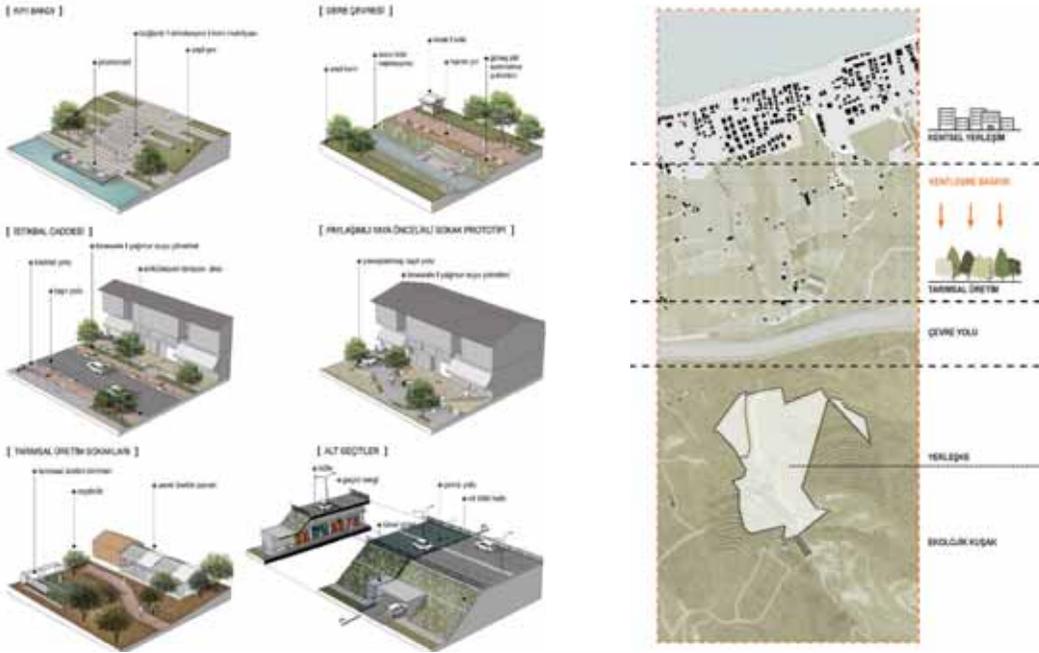
1. ÖDÜL

Kerim Miskavi (Mimar, Ekip Başı), Elif Sarpaşar (Y. Mimar), Sabriye Derya Yüce (Y. Mimar, Şehir Plancısı), Cansu Güreser (Mimar, Peyzaj Mimarı)

Diğer ekip üyeleri Betül Ay (İç Mimar), Ceren Kocabıyık (Mimar), Nur Gayretli (Y. Mimar), İlkan Cemre Acar (Mimar, İç Mimar), Ayşecan Uğur (İç Mimar)

Yardımcılar Semiha Yıldırım (İç Mimar), Gülgün Atalay (Mimarlık Öğrencisi), Oğuzhan Ceylan (Mimarlık Öğrencisi)

Danışmanlar Hayrettin Günc (Y. Mimar, Kentsel Tasarımcı), Bora Kaçar (İnş. Yük. Müh.)

“Devinim” Ana giriş her zamanki gibi canlı. Güzelbahçe Transfer Merkezi’nden Yeşil Bağ’ı takip ederek sürdürdüğü bisikletini yerleşke park noktasına bırakıyor. Solunda Üretim Bahçesi hasat hazırlığında. Hafta sonu üniversite dışından arkadaşlarıyla yine burada buluşacaklar, Mutfak Sanatları Fakültesi’nden öğrenci şeflerin Gastronomi Bahçesi’nin hasat ürünleriyle hazırladıkları yemek sunumuna katılacaklar. Tam karşısında tasarım öğrencilerinin bitirme proje sunumları Sanat Bahçesi’nden dere yoluna kadar sızmış. Bu yolu takip ederek “sosyal”e dönüyor; final sınavlarına hazırlanan öğrenciler kütüphane masalarını doldurmuş, bir yandan yıl sonu gösterilerinin provalarıyla büyük salon epey hareketli. Dere yolunun devamında, yurtların Sessiz Bahçe’sinde bireysel çalışmalarına odaklanmış öğrenciler yerini almış - üniversite yıllarında onun da kitap okumayı en sevdiği yeri burası. Yoğun tempoya ara verenler ise yemekhane ve öğrenci merkezini doldurmuş. Mayıs aylarında aniden bastıran yağmur, günün doğal akışını durdurmuyor, bir grup öğrenci forum merdivenlerinde saçak altında oturmuş sohbet ederken, derse yetişmeye çalışanlar da hızlı adımlarla çerçeveden mühendisliğe bağlanıyor. Zihninde zahmetsizce yer etmiş harita mezun olduktan sonra geçen yıllarda bile taze. Yıllar geçtikçe yerleşkenin çevresine organik bir şekilde adapte olarak kattığı enerji daha da belirgin. Bu verimli üretim mekanına katılmak isteyen her kentlinin,

öğrenci, akademisyen ve mezunun; doğal ve yapılı çevre dengesinde uyum içinde var olabildiği kolektif bellekte yer etmiş canlı bir kozmos burası.

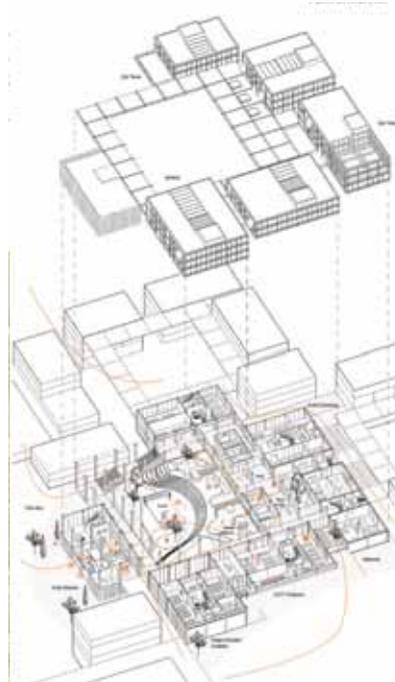
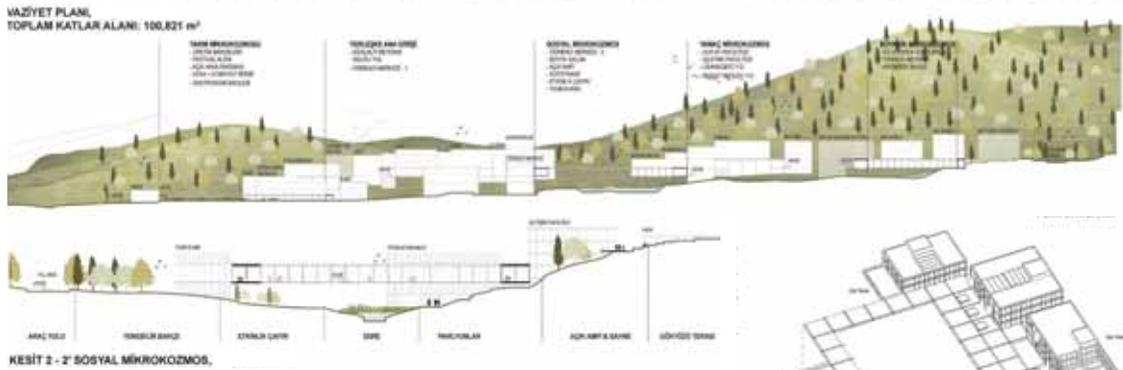
Yaklaşım

Öneri, yerleşkenin konumlandığı yerle olan fiziksel ve sosyal ilişkisini odağına alır. Geçmişin içe dönük eğitim modelinin aksine tasarım stratejisini kent, yerleşke ve yapı ölçeğinde etkileşim üzerine kurar.

“Kır-Kent” Alan, konumundan ötürü İzmir metropolünün eteğinde, ekolojik koruma kuşakları arasında bir arayüz karakteri sergiler. Bu arayüz ne kent karakteri ne de tam olarak bir kır karakteri gösterir. Kent ile kırın sınırlarının bulanıklaşmaya ve iç içe geçmeye başladığı bu bölge, “kır” ve “kent” kavramları ile “kır-kent” olarak kavramsallaştırılmıştır.

“Yeşil Bağ” Kentsel ölçekte tanımlanan ‘Yeşil Bağ’ Stratejisi, Güzelbahçe’nin ekolojik ve sosyal dengesini bozmadan kentsel büyümeyi burada birlikte yaşayacak herkes için adil bir şekilde yönlendirmeyi öneren bir kentsel altyapı önerisidir. Yeşil Bağ, bölgenin otopan nedeniyle sekteye uğramış erişilebilirliğini yeni bir mikro-hareketlilik ve yaya erişim ağıyla onarmayı kurgularken, aynı zamanda güvenli ve kamusal açık alan ağını da güçlendirmeyi hedefler. Üniversite yerleşkesinin inşaat süreci ile eş zamanlı olarak başlanabilecek bu üst ölçek müdahalenin 3 ana adımda uygulanması tasarlanmıştır:

1. Yeşil Bağın bir kentsel çeper olarak tanımlanması ve büyümenin ekolojik ve tarım alanlarından uzaklaştırılması
2. Yeşil Bağın fiziksel altyapısının tanımlanması ve kademeli olarak uygulanması
3. Yeşil Bağ üzerinde sene boyunca farklı etkinlikler ile odaklar arasında etkileşimin yaratılması

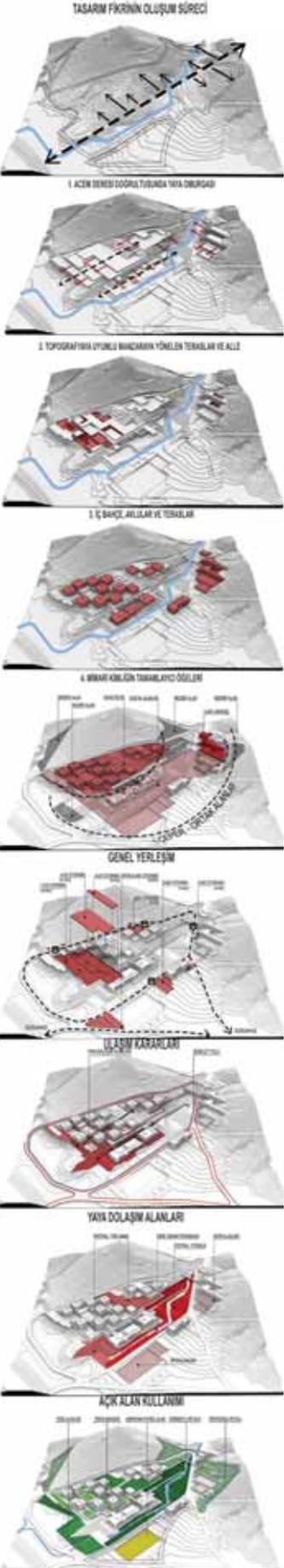

2. ÖDÜL

Ebru Yılmaz (Mimar, Ekip Başı), Seçkin Kutucu (Mimar), Yonca Kutucu (Mimar), Yeliz Keskin (Y. Mimar), Gönenç Kurpınar (Y. Mimar)

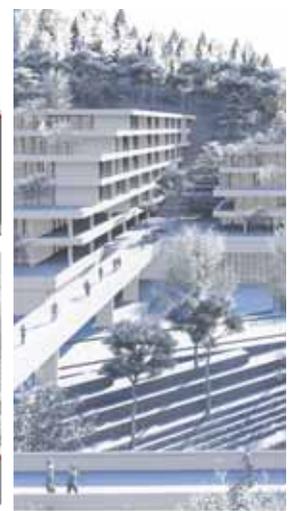
YARDIMCILAR Aslıhan Çevik (Y. Mimar), Ceren Ergüler (Mimar), Mehmet Leke (Mimar)

DANIŞMANLAR Aslı Gümüşçekiş Odabaşı (İnşaat Mühendisi), Ozan Dinçtürk (Peyzaj Mimarı)

İEÜ Açık Kampüs fikri hem fiziksel ve mekânsal hem de yönetsel karşılıkları olan, dönüşüme, değişime, esnekliğe, fonksiyonelliğe ve adapte edilebilirliğe işaret eden geniş bir kavramdır. Açık Kampüs fikrinin mekân dizim karşılığı topoğrafya ile şekillenen teras, bahçe ve kamusal iç boşlukların, onlarla entegre olarak çalışan ve mimari karakterin temsiliyetini güçlendiren kütlelerden oluşmaktadır. Mekân dizimi yatayda ve düşeyde esnek bir kurgu oluşturmakta, farklı zamanlardaki farklı ihtiyaçlara göre mekânı yeniden şekillendirme potansiyeli sunmaktadır. Esnek ve iç içe geçen mekân kurgusu farklı kullanıcıların karşılaşmalarına olanak sağlamakta, disiplinlerarası çalışma kültürünü mekânsal olarak da desteklemektedir. Bilimde disiplinler arası bilgi geçişinin her zamankinden yoğun olduğu günümüzde bilgi alanları arasında sınırların erimesi gibi mekânsal sınırların da erimesi, esnek kurgular ve mekânın sürekli yeniden programlanabilmesi amaçlanmıştır. Açık kampüs fikri ile tasarlanan önerimiz, sahip olduğu mekânsal potansiyellerin yanında fakülte kültürünün inşasında ortaklaşmayı ve bilginin açık bir biçimde üretimini ve paylaşımını da destekleyen bir öğrenme ve etkileşim ortamı sunacaktır.

Doğal çevre ve açık alan kullanımı, ulaşım, yaya erişimi, mimari program, sürdürülebilirlik, strüktürel öneriler (yapı parametreleri, malzeme, zemin ve temel ilişkisi, üst yapı ve istinat duvarları) ile yapı ekonomisi projenin anlatımında öne çıkan başlıklardır.

3. ÖDÜL

Fatih Yavuz (Mimar, Ekip Başı), Emre Şavural (Mimar), Güney Gürsu Tonkal (Mimar)

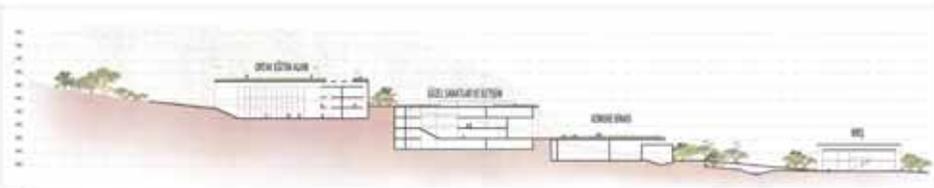
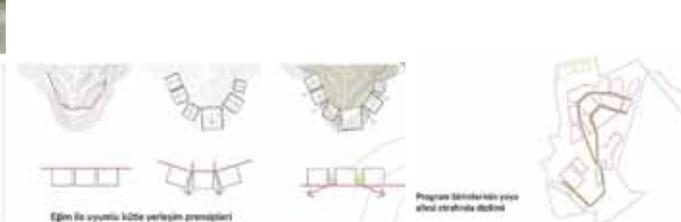
YARDIMCILAR Hande Soyal (Mimar), Büşra Asaroğlu (Mimar), Elif Yılmaz (Y. Mimar), Pınar Ünal (Mimar), Ceyda Tokcan (Mimar), Fatma İrem Şanlı (Mimar), Bilal Uğur Liman (Mimar), Ekin Güneş Şanlı (Şehir Plancısı), Merve Kaya (Peyzaj Mimarı), Tuğba Nur Topaloğlu (Mimar), Mehra Geylan (Peyzaj Mimarı), Ebru Evin (Mimarlık Öğrencisi), Cevşen Kocaman (Mimarlık Öğrencisi)

DANIŞMAN Can Kubin (Y. Şehir Plancısı)

Kent ve üniversite yerleşkesi arasında kurulan bağ, kurulan yeni yaşamın kaynağının doğrudan besleyicisidir. Kendi sınırlarına kapanmak yerine hem kente hem de kent çeperindeki fırsatlara yüzünü dönmüş bir yerleşke öğrenmenin sınırlarını genişletmek adına önemlidir. Tüm aktörleriyle birlikte yerleşke yaşamında karşılaşmalar ve potansiyellerle bunlara olanak sağlayan mekânsal kurgu çok belirleyicidir.

Bunun yanında kent çeperinde planlanan bu yerleşimde doğal doku ile kuracağımız ilişki de oldukça kritiktir. Bir vadi çeperine tutunan ve oldukça zorlayıcı bir eğime sahip böylesi bir arazide başlangıç fikri olarak mevcut yeşil dokunun/yer örtüsünün gücüne odaklandık. Kent için yeni bir bilgi üretim mekânının tasarımında mekânın programatik kurgusundan çok topografya ve doğal zeminle ile kuracağı ilişkinin bu problem özelinde oldukça belirleyici ve yön verici olduğu belirtilmelidir. Vadinin derinliğinin başlangıç noktasında yer alan proje alanı aynı zamanda dışarıdan bakılan ve üst kottan görülebilmektedir. Yaklaşım biçimi ve mimari kurgu bu ilişkinin yeniden tayini için kritik öneme sahiptir.

İhtiyaç programının getirdiği yoğun yapılaşma gereksinimi (...) nedeniyle, tasarım sürecinin en önemli ikilemi olan yapı ayak izini azaltarak yükselmek ve yayılarak yer ile daha güçlü ve yere ait ilişkiler peşinden koşmak öne çıkmaktadır.

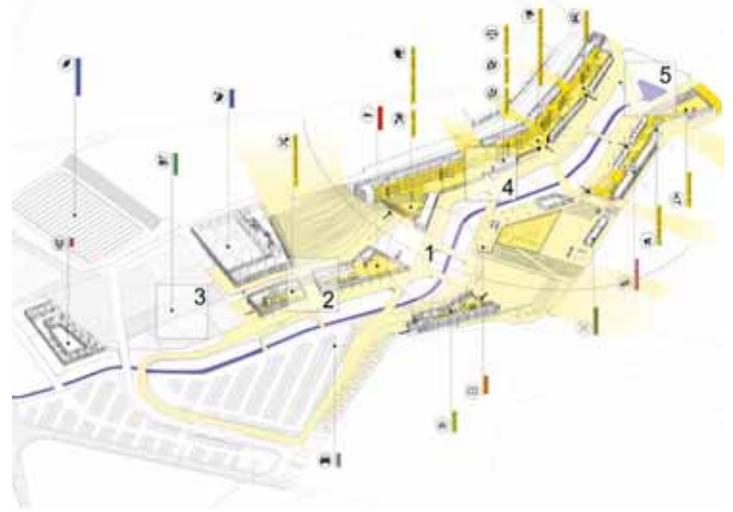

1. MANSİYON

Metin Kılıç (Mimar, Ekip Başı), Dürrin Süer (Mimar), Ali Can Helvacioğlu (Mimar), Asude Yokuş (Mimar)

YARDIMCILAR Kaan Geniş (Mimar), Selen Erdoğan (Mimar), İlhan Tunç (Mimar)

DANIŞMANLAR İpek Akpınar (Mimar), Enise Burcu Derinboğaz (Peyzaj Mimarı)

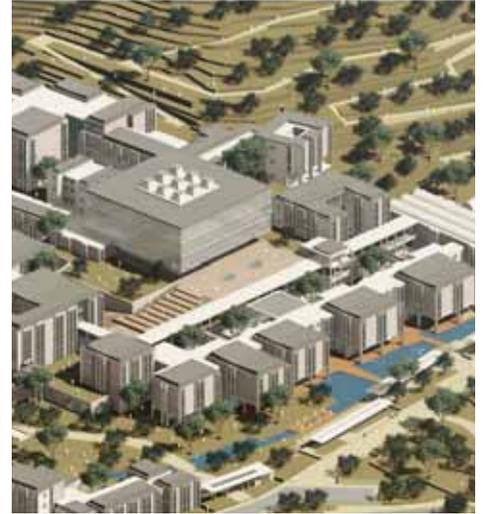

2. MANSİYON

Ahmet Yılmaz (Y. Mimar, Ekip Başı), İbrahim Hakkı Yiğit (Y. Mimar)

YARDIMCILAR Bekir Sami Ateşçi (Mimar), Numan Ebubekir Yüksel (Mimar), Mehmet Ashi (Mimar), Saadet Dilara Karasakız

(Mimar), Kübra Çimen (Mimar), Elif Şenel (Mimar), Ethem Karaköse (Mimar), Mustafa Öncü (Mimar), Esra Gökbel (Y. Mimar), Mehmet Yönden (Mimar), Osman Balak (Mimar)

3. MANSİYON

Ece Avcı (Mimar, Ekip Başı), Bahadır Kantarcı (Mimar), Egemen Onur Kaya (Mimar)

YARDIMCILAR İpek Üstündağ (Mimar), Merve Kalkan (Mimar), Sıla Kutlu (Mimarlık Öğrencisi)

4. MANSİYON

Ramazan Avcı (Mimar, Ekip Başı), Seden Cinasal Avcı (Mimar), Ayşe Nihan Dağoğlu (Mimar), Özlem Satı Kurtcu (Mimar), Utku Doğanay (Mimar), Nil Özkır (Mimar), Halil Baha Akyar (Mimar), Berin Barut (Mimar), Gülay Karip (Mimar), İrem Malgaş (Mimar)
YARDIMCILAR Neda Haşemi (Mimar), Çiçek Su Yavuz (Mimar), Meryem Merve Topdaş (İç Mimar), Merve Özdoğan (Mimar), Hülya Demirkaya (Mimar), H. Ahmet Şenel (Mimar), Efekan Doğanay (Mimarlık Öğrencisi), Selinnur Demirel (Mimarlık Öğrencisi), Dilan Özdemir (Mimarlık Öğrencisi), Taylan Özgür Aksoy (Mimarlık Öğrencisi), Cahit Doğruer (Mimarlık Öğrencisi), Aybüke Delikurt (Mimarlık Öğrencisi), Melike Taştumur (Mimarlık Öğrencisi), Rumeysa Turhan (Mimarlık Öğrencisi), Gürkan Çelik (Mimarlık Öğrencisi), Melis Şimşeker (Mimarlık Öğrencisi), Yaşar Aydoğan (Maket)

DANIŞMANLAR Özge Süvari (Mimar), Ece Kavafoğlu (İç Mimar)

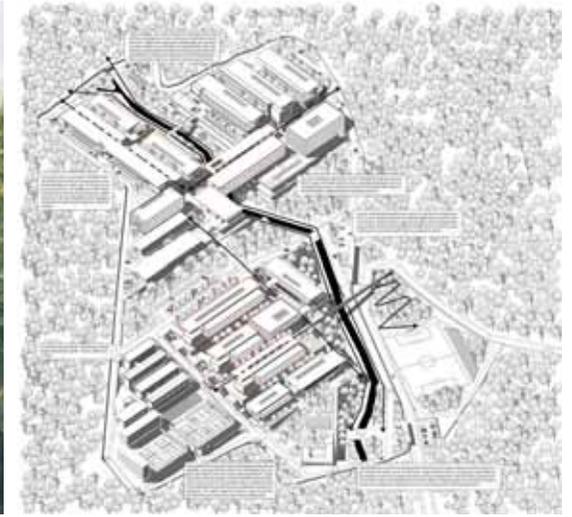

5. MANSİYON

Siddik Güvendi (Mimar, Ekip Başı), Cihan Sevindik (Mimar)

YARDIMCILAR Ekin Balas (Mimar), Emirhan Ayata (Öğrenci), Medine Gümüş (Öğrenci), Şevval Şekerci (Öğrenci), İsmail Gökkaya (Öğrenci), Tetiana Markova (Öğrenci)

DANIŞMANLAR Oya Eskin Güvendi (Mimar), Senem Müştak Sevindik (Y. Mimar)

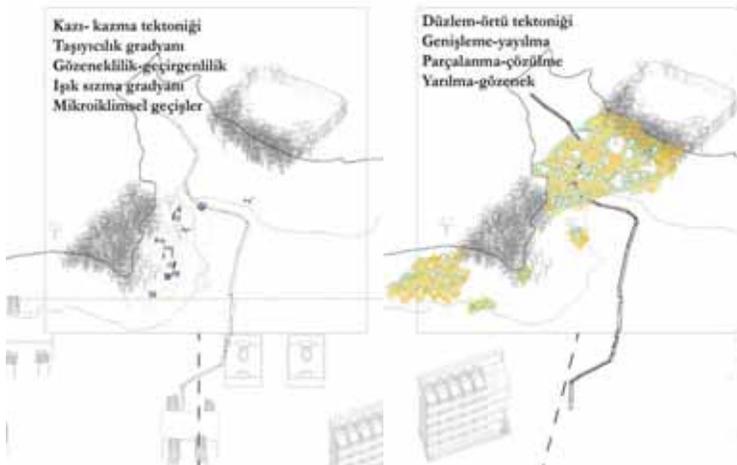

SATINALMA

Nizam Onur Sönmez (Mimar, Ekip Başı), Derya Uzal (Mimar), Eda Yeyman (Mimar)

YARDIMCILAR Mert Kaan Alptekin (Mimarlık Öğrencisi), Samet Yılmaz (Mimarlık Öğrencisi), M. Sait Aktay (Mimarlık Öğrencisi), Arın Aydın (Mimarlık Öğrencisi), Naz Nar (Mimarlık Öğrencisi), Onur Demir (Mimarlık Öğrencisi)

DANIŞMAN Furkan Balcı (Mimar)

Ölçeklerarası, Çok Boyutlu Bir Varoluş Ustasının İzinde: Öztürk Başarır

Öztürk Başarır nasıl anlatılmalı? Kişisel özelliklerinden bağımsız ona bakılabilir mi? Mesleki izlerini sürmek ve öznel bir yaklaşımı sürdürmek mümkün. Ancak bunu meslektaşları olarak yapabilmemiz mümkün olsa da acaba zorunlu mu? Mimarlık, başlı başına melez bir edim değil mi? Hem nesnel hem de öznel olduğu için bir sosyal bilim alanı değil mi?

Benzeri onlarca soru ile başladığımız bu dosya, bulunduğu her ortamda iz bırakmış mimar-plancı (sade olarak böyle yazılmasını isterdi) Öztürk Başarır'ı anlatma çabasıdır.

Görüş yazılarında da tanıklık edileceği gibi Başarır, yaşama dair ciddiyet, mükemmeliyet, sevgi ve saygıya dayalı tüm yaklaşımlarını nükte, çocuksuluk ve bilgelikle harmanlamış, dürüstlüğü, yaratıcılığı ve çalışkanlığıyla öne çıkan bir karakter olarak var olmuştur. Kâh bir tek ağacın korunmasını ölüm kalım meselesi yaparken görülür kâh belediye başkanına teşekkür ederken. Teşekkür eder çünkü kentli, yerel yönetimin yanlışları sayesinde yaşadığı çevreye sahip çıkmaya başlamıştır.

Uzunca yaşamının izin verdiği tanıklarının zaman içinde aramızdan ayrılmış ya da anılarına veda etmiş olması nedeniyle izlerin bir kısmı silinmiştir. Kimi izler ise Başarır'ın mizacına göre, geride bıraktığı, düne ait yapıtlardı, arşivlemek için zamanı yoktu, yeni şeyler söylemeliydi. Düne ait yaptıklarını derlemek, dokunduğu zihinlere kaldı. "Ondan çok şey öğrendik", "O bir taneydi", "O olmasaydı... olamazdı" gibi cümleler kulağında birbiri ardına

yankılandıkça bu izleri derlemenin önemi giderek arttı. Ulaşabildiğimiz, bu dosyanın gerçekleşmesinde emeği ve desteği olan herkese teşekkür ederim. Amacımız tarihe not düşmektir.

Mimar Öztürk Başarır için hazırlanan bu dosyayı kronolojik olarak kurgulamak mümkün olmadı. Bunun nedeni yine kendisinin de tercih ettiği melezlik durumu oldu. Eşzamanlı çok disiplinli uğraşı çizgisel bir anlatımın ötesine taşıdı. Buna karşılık, başlangıcı bir noktadan yapmak mümkün oldu:

1935'te Urla'da doğmuştur. Urlalı ailelerden Kaytangöz'lerin en küçük çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası, milli mücadelenin bölgedeki örgütleyicilerinden¹ Hüseyin Avni Başarır'dır. Annesi ise T.C. Ziraat Bankası Müdürlüğü görevi nedeniyle Nazilli'den Urla'ya göç etmiş Mehmet Rıza Akel'in kızı Fahriye (Akel) Başarır'dır. Baba tarafından Cezayir'e, anne tarafından ise Orta Asya'ya uzanan soyu onda "ben safkan melezim" önermesine ve bakış açısına yol açmıştır. Tüm yaşamına yayılan ölçeklerarası ve disiplinlerarası yolculuğu sorulduğunda bu melezlikle bağdaştırmıştır.

ÜSTTE Başarır Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı, 1992-96, konuşma yaparken (Görsel 1)

Lâle Başarır, Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Öztürk Başarır, 1945

Urla İskele'de evin önünde bulunan banyo üzerinde, 1948

Telgraf direğinde, Urla, tahmini 1950

Portre, 1950

Portre, 1954

İçindeki Mimarın Doğuşu, Heykel ile Tanışma

Cumhuriyet döneminin en önemli figürlerinden kabul edilen Şadi Çalık (URL-1) ile tanışma Başarır'ın çamuru ilk defa eline almasının sebebidir. Öztürk henüz beş yaşındayken babası Hüseyin Avni Başarır, Şadi Çalık'a İzmir Kültürpark'taki heykelleri yapması için Urla İskele liman içindeki bir deposunu tahsis etmiştir. O yazı bir kaza sonucu başı sarılı olarak geçirmesi gereken bir çocuk için eskizlerden başlayıp kocaman heykellere dönüşen bu macera içinde olmak büyüleyici olmuştur.

Köprü'de eski Kız yurdu² olarak bilinen yapıda, sonrasında bugün Pegasus Veteriner kliniğinin bulunduğu yapıda; Mektupçu, Karantina'nın sıraevlerinde (Çıkış, 2009) devam eden çocukluğu İzmir'de konut mimarisini izlemesini ve deneyimlemesini, yerelliğin biçimsel olduğu kadar nedensel çıktılarına dair erken yaşta fikir geliştirmesini sağlamıştır. Örneğin mesleğinde konut mimari çizgisinde yer verdiği cumbayı geleneksele öykünme ile değil, İzmir'in iklimine yakışmasıyla tanımlamıştır.

Türk Koleji'nde Uşakzade Köşkü'nde geçen lise yılları da mekân algısı için bir süreklilik oluşturmuştur. Başarır, İzmir Türk Koleji'nin ilk mezunlarından. Mekânsal niteliğinin yanında İTK'nın onun için çok büyük bir diğer önemi de matematik öğretmeni Cevdet Bilsay'dır. Öztürk matematik soruları tükendiğinde Fransa'dan matematik sorusu getirtmeyi ve matematiğe doyamamayı da Bilsay'dan öğrenmiştir³. Okuma aşkı

ise kelimelere ve bilmediği her şeye olan merakının sonucudur. Lise biterken matematik ve satranca duyduğu sevgi, dile ve güzel sanatlara duyduğu ilgi ile yarışmaya başlamıştır ve artık yalnızca mimar olmak istemektedir.

İstanbul'a gidecek ve mimar olacaktır. Çok sevdiğine, en çok sevdiğine, annesine duyduğu özlem, İstanbul'a duyduğu özlemin nedenidir.

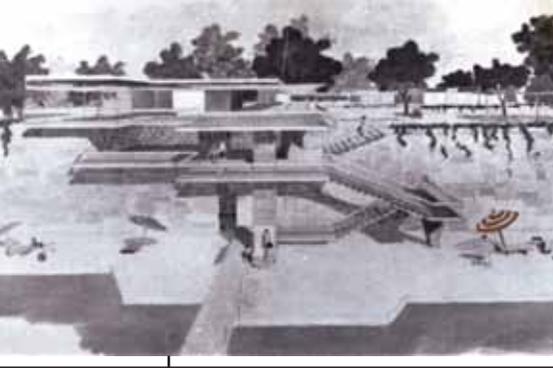
Teknik Üniversite (İTÜ) Yılları

Esen Onat, Yıldız Sey, Ziyaettin Bilgin, Kamutay Türkoğlu, Güner Eliçin, Mustafa Gürsoy gibi isimlerle başlayan mimarlık eğitimine girişi o dönemde ses getirmiştir. Taşkışla'da yapılan sınavda birinci olmuştur. Girdiği sınavlarda sorulardan birisi, içinde buldukları yapının/girişinin planının çizilmesidir. Hayranlık ve heyecanla baktığı bu yapıyı çizmesi zor olmamıştır. Modelajdan

şehir plancılığına uzanan geniş bir yelpazede eğitim gördükleri mimarlık programında tekrar tekrar duyduğu ifadeleri o da tekrar etmeyi sevmiştir. Bunlardan biri "Doktorlar hatalarını gömer, mimarlar diker" olmuştur. Mimarlık bu derece sorumluluk ve ciddiyet gerektiren bir yaşam tercihidir onun için. Okulu bitirirken hem mimar hem de plancı olarak hayatına devam etmeye karar vermiştir. Ölçeklerarası yolculuğu bu kararlar olgunlaşmaya başlar. Mimarlığın çok boyutluluğunu kavradığı bu dönemde farklı ölçeklerde odaklanmanın bütüne dair derin bir görüş sağlayacağını savunur.

ALTTA Bursa Kültürpark Proje Yarışması, 1958 (Görsel 2)

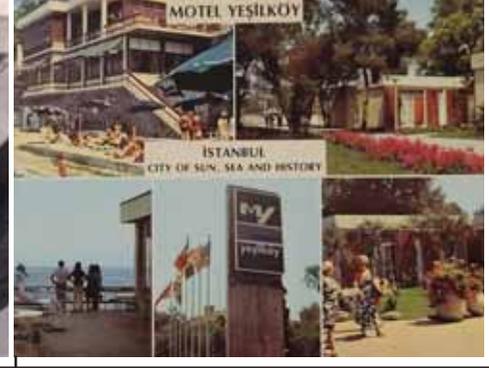

Motel Yeşilköy, Etüd, denizden, 1964

Motel Yeşilköy, denizden maket, 1964

Motel Yeşilköy, kartpostal, 1970'ler

Genç Mimar ve Plancı

Dönemin bir normu olarak, henüz öğrenciyken mimarlık bürolarında -Ferzan Baydar, Bülent Serbeci'ye çalışmaya başlamıştır. Yedek subaylık hizmetinin ardından İzmir'e dönen genç mimar Kanada'ya gitmeye hazırlanırken bir yandan İzmir'in başarılı mimarlarından Güngör Kaftancı ile çalışmaya başlamıştır. Gitme zamanı yaklaşır ancak babası Öztürk'e o kadar uzakta olmasına dayanamayacağını söyler. Öztürk Kanada biletini yakar, yurtdışı konusunu bir daha hiç açmamak üzere kapatır. İstanbul'a döner, serbest mimarlığa (Görsel 3 İstinye Evleri ve Görsel 4 Shell Benzin İstasyonları) devam eder.

Bir süre sonra İller Bankası'nda planlama uzmanı olarak çalışmaya başlar. Hafta içi Ankara, hafta sonu İstanbul'da geçen "Ankara'nın en güzel yanı İstanbul'a dönüşüdür" diye gülererek anlattığı bir düzende her iki şehirde hem mimar hem plancı olarak

çalıştığı bir dönem yaşar.

İstanbul'daki projelerinden biri Motel Yeşilköy'dür (1965, bkz. üst görseller). 30 oda ve 60 yatak kapasitesi ile Türk turizmine dönemin özgün mimari örneklerinden birini ortaya koyan motel, "ünlü" misafirleriyle ve Türk filmlerinin favori setlerinden biri olarak öne çıkmış ve İstanbullu kimi aileler tarafından yazlık konut sitesi gibi kullanılmıştır (URL-2)

"Eskiden deniz kenarında olan, şimdiyse, bozuk yolları onarmak yerine denizleri doldurup yeni yollar yapma modasının kurbanı olduğundan, denizden 40 metre geride kalan lokantaya girdiğimizde..." (Orhon) ifadesinde bahsi geçen lokanta Motel Yeşilköy'ündür ve tesis 1984 kıyı doldurma furyasına yenik düşerek yerini 1999 yılında yapılan bir lüks konut sitesine bırakmıştır. Denizle kurduğu görsel ve işlevsel ilişki ve konaklama birimlerinin mütevazı varlığı ile turizm mimari tarihi alanında da incelemeye değer bir yapıdır.

Öztürk Ağabey'i Düşünmek

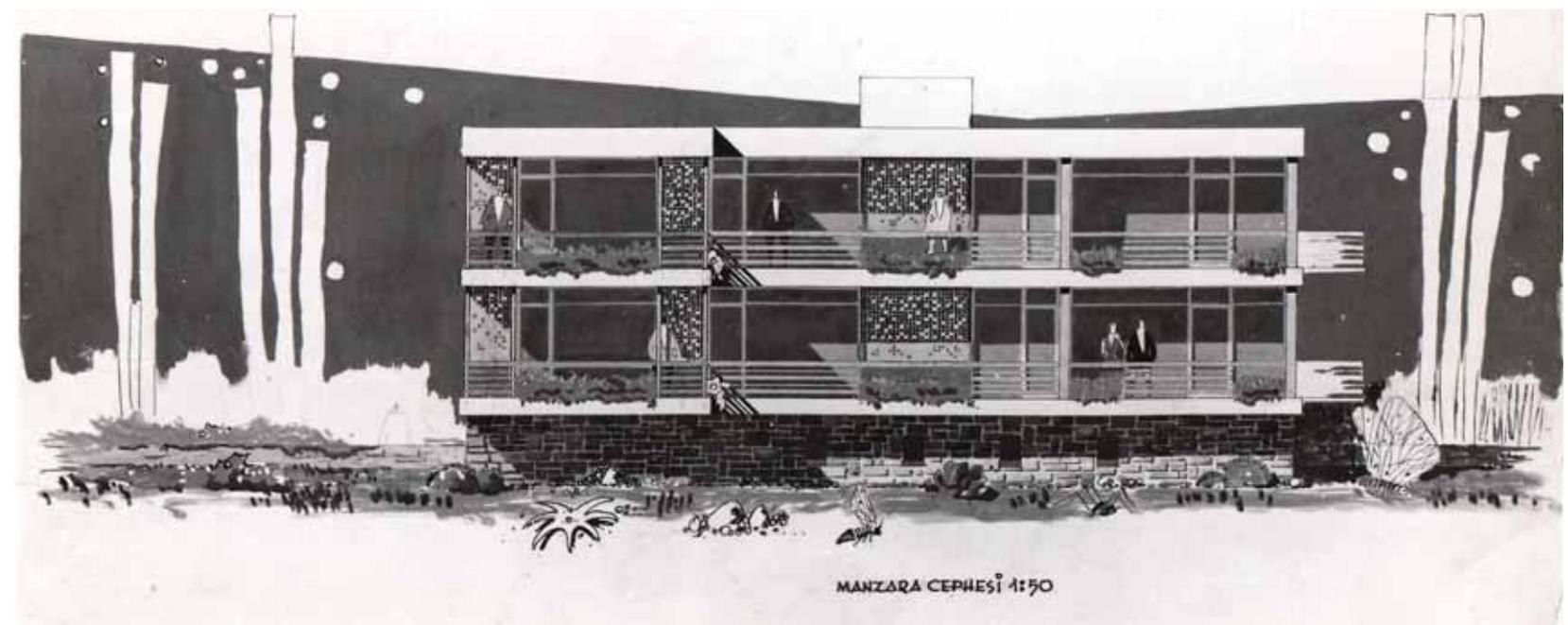
Numan Tuna

"Şekerim..." diye başlayan tatlı dilli, farklı bakış açılı, empati kuran, yol gösterici, sevecen üslubu ile gönlümüzde seçkin yerini koruyan değerli Öztürk Başarır ağabeye yıllar geçtikçe özlemimiz artmakta.

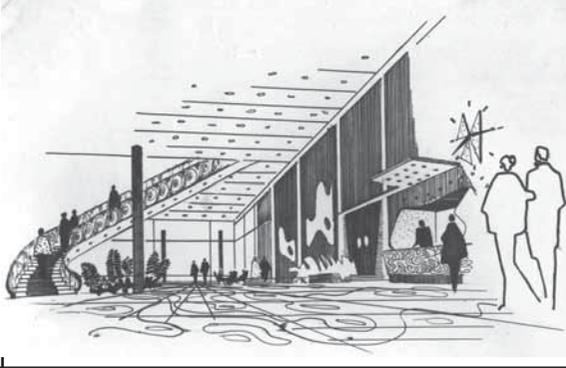
Ankara'da ODTÜ mimarlık fakültesi mezunu olarak çalıştığım 1970'li yılların başlarında Öztürk ağabey İmar İskan Bakanlığı'nın Ankara Nazım Plan Bürosu'nda uzman olarak çalışmakta iken yakından tanıma fırsatı bulamamış idim. 1974 yılında İmar İskan Bakanlığı'nın İzmir Nazım Plan Bürosu'nda çalışmaya başladım; bir kaç yıl sonra Öztürk ağabeyin de aynı büroda göreve başlaması ile kendisini yakından tanıma fırsatım oldu.

İzmir Nazım Plan Bürosu'nda görevim İzmir Metropolitan Alan sınırları kapsamında kalan kıyılar ve hinterlandı içinde kalan yerleşimler, sanayi alanları ve diğer alt ölçek plan çalışmalarını koordine ederek strateji planı hazırlamak idi. Nazım Plan Bürosu'nda aynı mekânı paylaştığımız Öztürk ağabey kıdemli

ALTTA İstinye Evleri, Cephe çizimi, 1960'lar (Görsel 3)

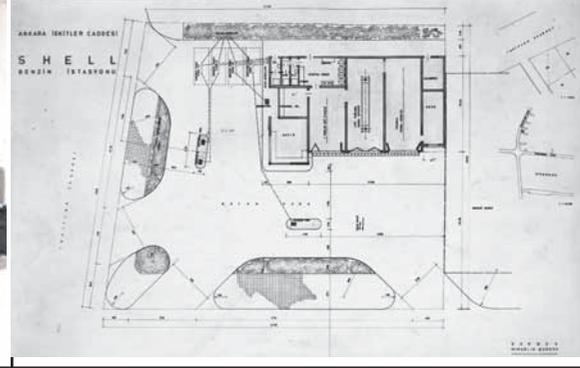
MANZARA CEPHESİ 1:50

Mağaza el çizimleri, 1960'lar

İstinye Evleri, tek ev tipi, 1960'lar

Shell Benzin İstasyonu, Ankara İskitler Caddesi, plan, 1960'lar

mimar-plancı olmasına rağmen İzmir Nazım Plan Bürosu'nda yöneticilik görevi talep etmemiştir. Oysa, İzmir kent bütünü kapsamında yıllardır bitirilemeyen 1/5000 ölçekte arazi kullanışı verilerinin hazırlanması işini üstlenmiş ve başarı ile sonuçlandırmıştır. 1977-78 yıllarında Buca, Bornova, Pınarbaşı, Balçova belediyelerinin İmar Bakanlığı ve İzmir Belediyesi işbirliğinde ihalesi sırasında Öztürk ağabeyin hazırladığı arazi kullanışı verileri veritabanı olarak çok önem kazanmıştır.

Öztürk ağabey sevgili eşi seramik sanatçısı Bingül Başarır'ın seramik çalışmalarına daha fazla yardımcı olmak ve İmar ve İskan Bakanlığı'ndaki hoşlanmadığı teknokrat kimliğinden kurtulmak için 1977 yılında İmar İskan Bakanlığı'ndan emekli olmuştur. Bu dönemde Öztürk ağabey, eşinin seramik çalışmalarına yardımlarının yanı sıra, Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nde çalışmaları ile İller Bankası'nın ihalelerine katılarak bazı kentlerin imar planlarının yapılması işlerinde bulunmuştur.

Öztürk ağabeyin ihale ile aldığı Çobanbeyli, Karabiga, Eynesil ve Suşehri gibi beldelerin imar planı çalışmalarında kent araştırmaları kısmında yerinde anket ve arazi incelemeleri ile araştırma raporunun hazırlanmasında yardımcı oluyordum. Bu çalışmalar sırasında deneyim ve yaşanmışlıklar Öztürk ağabeyin bilge kişiliğini daha iyi kavramamı sağlamıştır.

1978 yılında İzmir Nazım Plan Bürosu'ndan ayrılarak Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladıktan sonra, Öztürk ağabey ile hem imar planı çalışmalarında hem de Mimarlar Odası İzmir Şubesi çalışmalarında sık görüşme ve işbirliği içinde idik. 1987 yılında

İzmir'den yurtdışına çalışmaya gidişim ile bir süre görüşme fırsatım olmadı. 1993 yılında Türkiye'ye dönmüş ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamış idim; bu dönemde İzmir Koruma Kurulu'nda da görev yapıyordum. İzmir'e birçok vesile ile geldiğimde Öztürk ağabey ile seyrek de olsa görüşme fırsatım oluyordu. Öztürk ağabey ise Mimarlar Odası'nın bilge bir üyesi olarak İzmir'in önemli mimari çevre sorunları üzerine birçok platformda görüşlerini ikna edici önerilerle ifade etmeye devam ediyordu. En son olarak 2012 yılında, yeni çıkmış bir kitabımı hediye etmek için kendisini Urla'daki evine uğradığımda görmüş idim.

Öztürk ağabey mimar-plancı olarak meslek yaşamı boyunca etik değerlere göre itina ile çalışmalarını sürdürmüştür; ayrıca, hoşgörülü ve empati kuran yaklaşımı, geniş vizyonu ile çevresini etkileyen örnek bir aydın idi. Sadece meslek yaşamında öncü rolü ile Öztürk ağabeyi tanımlamanın yetersiz kalacağını düşünürüm; Öztürk ağabey gerek eşi Bingül

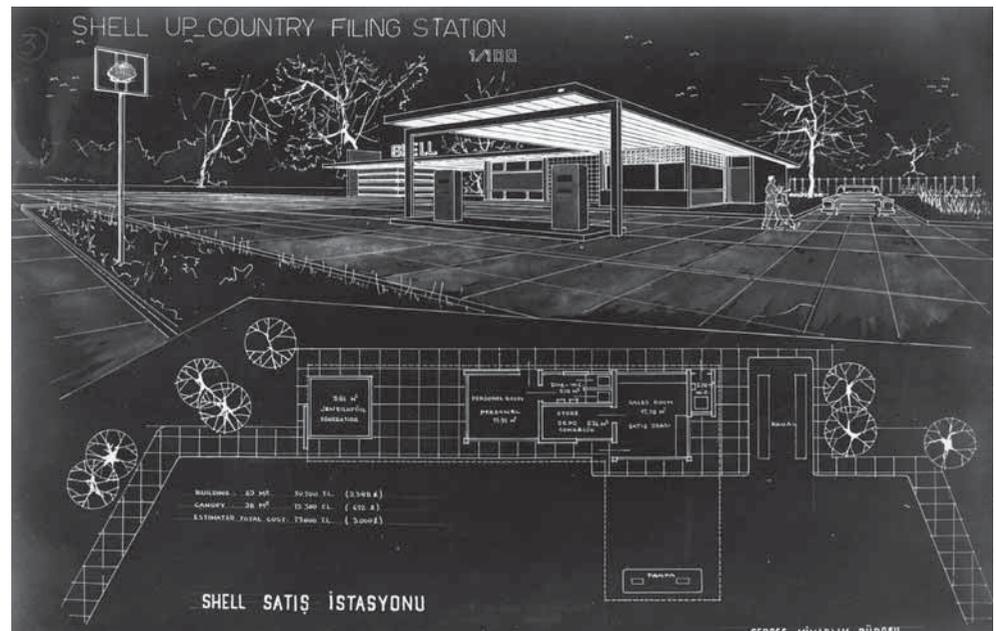
Başarır'a olan sonsuz sevgisi ve eşinin sanat çalışmalarına özverili katkıları, gerekse çocukları Lâle ve Oğuz'un yetiştirilmesinde gösterdiği özen, ilgi ve sıcak baba sevgisi aileyi yakından tanıyanlar tarafından bilinmektedir.

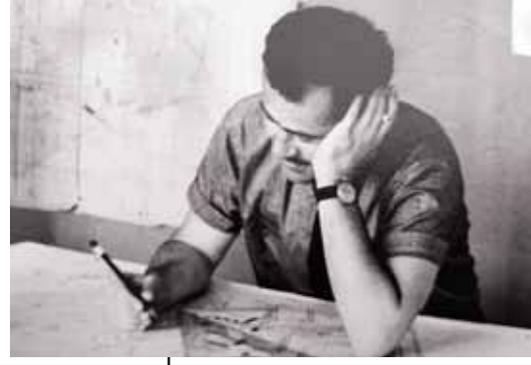
Yaşamı boyunca dürüst bir aydın olarak kendisini mimari çevreye katkıda bulunmaya adanmış olan Y. Mimar-Mühendis Öztürk Başarır idealist bir kişi olarak onurlandırılmayı hak etmektedir.

□

Başarır, şehir plancısı göreviyle keşfettiği Anadolu yerleşimlerinin ve askerlik göreviyle gittiği Karaköse'nin hayat görüşünü etkilemesinin de katkısıyla, insanı daha çok tanır. İnsan, onun mesleğinin odağındadır. Planlama süreçleri ise insanın, yönetimlerin, erk sahiplerinin, çıkar gruplarının nasıl tek taraflı taleplerle karşısına çıkabildiğini, nasıl adil ve dürüst olarak işini yapabileceğini öğrenmesini sağlar. İkna yeteneğini geliştirmeye başlar, tavizsiz olmanın bedeli olduğunu kabul eder. Yine de mikro devrimlere inanır.

ALTTA Shell Satış İstasyonu, plan ve perspektif (Görsel 4)

Ankara Nazım Plan Bürosu, 1969-74

Bir kamu yapısına ait maket (proje ismi bulunamamıştır)

Yarışma projesi maketi (proje ismi bulunamamıştır, 30109 Rumuz numaralıdır)

Yarışmalar

İz Bırakanlar dosyası sayesinde o yılların yarışma anlayışına zaman el verdiğince göz gezdirildiğinde görünen odur ki yerel yönetimlerin düzenlediği yarışmalarda süreçler o dönemde henüz sağlıklı bir sisteme bağlanmamıştır. İşi ehline yaptırmak niyetiyle açılan yarışmaların her aşamasının belgelenmesi büyük önem taşımaktadır. Başarır'ın bu konuda henüz çok genç bir mimar adayırken yaşadığı deneyimin izini sürmek sonraki yıllarda, meslektaşlığımız süreci de dahil olmak üzere tarifi zor hassasiyetini bir nebze açıklamaktadır.

Doç. Dr. Özcan Altaban'ın anlatımı, sözlü tanıklıklar⁶ ve araştırma sonucu zor da olsa ulaşılan belgeler birleştirildiğinde; meslek adına ve Başarır'ın hevesle atıldığı mesleği adına belki üzücü belki motivasyon kırıcı bir deneyimi işaret etmektedir. 1958 yılında Bursa Kültürpark yarışması düzenlenir. Yarışmayı Öztürk Başarır-Yavuz Taşçı-Baran İdil⁷ ekibi kazanır ancak henüz kendileri öğrenci oldukları için müellif olarak inşaat mühendisi Günay Özmen ismi yazılır. Birincilik haberi fakültede yayıldığında bazı hocalardan olumsuz tepkiler gelir. Yarışmanın izini sürerken üzülmeye görülür ki yayınlarda da Bursa Kültürpark Proje Yarışması'nın kazananları farklı ve/ya eksik yazılmıştır. Neyse ki bir hobisi de fotoğrafçılık olan Öztürk Başarır yarışmaya katıldıkları paftayı belgelemiştir (Görsel 1). Birkaç yıl sonra tasarımın uygulama projesi ekipten istenir ve Başarır, adının ancak yıllar sonra dostları Özcan Altaban ve Ali Türel'in anlatımı ve diğer tanıklıkların bir araya gelmesiyle oluşan resimde ortaya yeniden çıkacağı bir suskunlukla

meslek hayatına devam eder.

İller Bankası'nda yarışmalar mesleki gelişimin bir boyutu olarak kabul edilmektedir. Erzurum İmar Planı, Antakya Fuar Tesisleri, Kurtboğazi Barajı Çevre Düzeni ve Tesisleri, Gaziantep İmar Planı, Zonguldak İmar Planı, Edirne Selimiye Çevresi ve Tesisleri, Karataş (Adana) Turizm Planlama Yarışması gibi yarışmalarındaki başarılarının yanında Başarır İller Bankası'ndaki görevini ilkeli ve tavizsiz yürütmüştür. Ona göre planlama, "... toplumun mevcut sosyal, ekonomik, kültürel değerlerinin korunmasını ve ülkede yaşayan insanların geleceğini düzenlemeyi amaç edinen bir faaliyettir. Toplum yararını hedef tutan bu faaliyet zümre, çıkar ve sınıf farkı gözetmeme temel ilkesini taşır. Geleceğe dönük ve nesillerin haklarını korumayı hedef olarak kent topraklarından bütün insanların eşit şekilde yararlanmalarını sağlar. Bu sonuca varmak ancak bilimsel gerçeklerin ortaya koyduğu kurallara uymakla mümkün olabilir"(Ö. Başarır, notlar).

İzmir'de 60'lı yıllarda 8-10 katlı yapılara duyulan özlem, şehrin körfezle ilişkisini tehdit etmektedir. O dönemde yüksek kat inşaat onayı için Ankara'ya danışılması gerekmektedir. Sayın Muzaffer Tunçağ'ın da anlattığı gibi Başarır, kendisine onay almak için gelen heyeti tam da hemşehri olması sebebiyle daha da keskin bir şekilde geri çevirmeyi tercih eder. Başarır 1966 yılında bu sefer İzmir Belediye Sarayı Yarışması'na adeta denize ve meydana alçakgönüllü bir reverans yapan dinamik bir mimari önerme (bkz. üst görseller) ile katılır.⁸ Yarışma sonuçları açıklanır. Ekip ikinci olmuştur. Jüri

raporuna tüm çabalara rağmen hâlâ ulaşılamayan yarışmanın kolokyumunda jüriden biri Başarır'a yaklaşır ve anlatır. Jürinin birincisi bu projedir ancak İzmir'in kaderini asfalta bulayan, 8-10 kat sevdasının savunucusu belediye başkanı, bu yarışmanın da kaderini değiştirmeye kendini yetkili saymıştır. Daha sonra yarışmanın raportörü de bu durumun doğruluğunu belirtir.

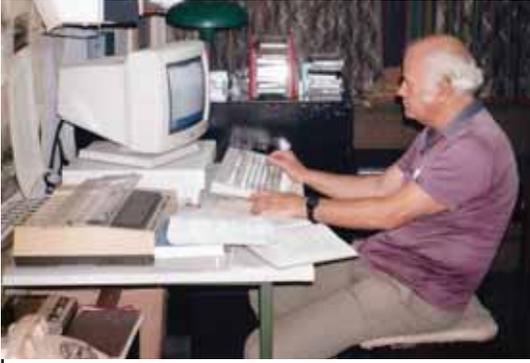
Yarışmalarda yaşadığı başarı ve hayal kırıklığı sarmalı onu jüri üyesi olarak daha adil, ciddi ve daha hassas yöntemlerde direktmeye yönlendirmiştir.

Değerli Dostum ve Arkadaşım Öztürk Başarır'ın Anısı İçin Hatırladıklarım

Özcan Altaban

Öztürk'ü yakından tanımam 1970-1974 yılları arasında Ankara Nazım Plan Bürosu'nda birlikte çalıştığımız dönemde oldu. Oysa ben ve birçok meslektaşım Öztürk'ün ismini 1958 yılındaki Bursa Kültürpark yarışmasında birinci olduklarında duymuştuk. Birinci olan ekibin ilk adı Konya İmar Planı müellifi Yavuz Taşçı idi. Sn. Taşçı'yı çoğunlukla imar planlamasında ünlü birisi olarak tanıyıştık, ama mimari projelerde daha önce duymamıştık. Anlaşılan o ki Bursa Kültürpark yarışması için Taşçı özellikle, daha öğrenciliğinde tasarım yeteneği kanıtlanmış Öztürk'ü bu yarışmada ortak olarak seçmiş ve yarışmayı kazanmayı başarmıştı.

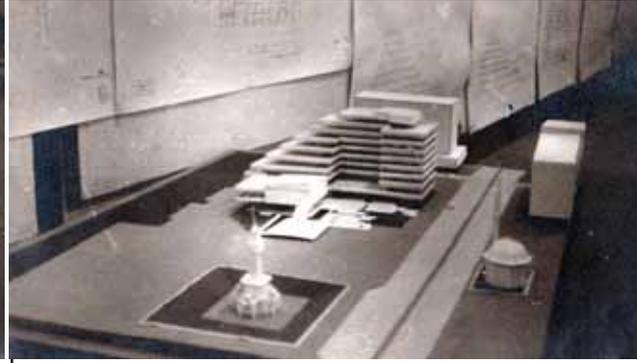
Nitekim Bursa Belediyesi yarışma birincisi ekiple hemen sözleşme yapmış, Park uygulama tasarımları Öztürk tarafından kentsel tasarım detaylarıyla hazırlanarak iş başlatılmıştı. Bursa Kültürpark ve Fuar projesi Belediye'nin bütün idari ve finansman olanakları

Öztürk Başarır, bilgisayarda çalışma, 1992

İzmir Belediye Sarayı Mimari Proje Yarışması, denizden bakış maket, 1966

İzmir Belediye Sarayı Mimari Proje Yarışması, Varyant yönünden bakış maket, 1966

seferber edilerek 1-1,5 yılda uygulanıp kent halkının, yerli-yabancı turistlerin kullanımına sunuldu. Bursa kenti dinlence eğlence Kültür Fuar işlevleriyle yoğun olarak yaşayan odak merkezi bir mekân kazandı. Bursa Kent Parkı yaklaşık 60 yıldır dinamizmini çok yoğunluklu olarak koruyan çok değerli bir toplanma alanı olmaya devam etmektedir. Tarihi kent Bursa'ya bu çok değerli mekânı kazandıran ekibin yaratıcı tasarımcısı Öztürk Başarır Bursa Kent Müzesi'nde yerini almalı ve mumdan heykeli konularak gururla temsil edilmelidir. Eskişehir'de böyle bir kültürpark gerçekleştirilseydi Başkan Büyükerşen bu görevi gururla yapardı. Bursa'da çok önemli değerler, Ahmet Hamdi Tanpınar, İbrahim Çallı, Zeki Müren ve başka isimler eserler vermiş ve Bursa kenti tarihine adını yazdırmıştır. Ancak Bursa Belediyeleri, yönetici kadrolar, siyasetçiler hatta sivil toplum kuruluşları bu değerleri takdir etmede, ödüllendirmede çok yetersiz kalmıştır. Bursa'da yetişmiş bir mimar olarak ben, sevgili arkadaşım Öztürk'ü Bursa adına saygıyla takdir ediyor, onunla gurur duyuyorum.

Sayın Halûk Alatan 1969-70 yıllarında Ankara Nazım Plan ekibini kurarken üst kadroda mimar kökenli planıcıları seçmeye özen gösterdi. Nitekim Öztürk Başarır, Osman Armangil, Özcan Altaban, Teoman Öztürk Baş Uzman Yardımcısı statüsünde görevlendirildi. Sn. Halûk Alatan Nazım Plan Baş Uzmanı olarak Baş Uzman Yardımcılarının kuramsal ve pratik deneyimlerinin olmasına, üniversite ve meslek odalarıyla kolay ilişki kurabilme özelliklerinin olmasına da dikkat etmiştir diye düşünüyorum.

Öztürk Başarır bu kadro içinde

yaptığı tasarımlar ile oldukça ayrıcalıklı bir üye olmuş, tüm planlama ekibinin katıldığı çok kapsamlı araştırma analiz aşamasını takiben yine tüm ekipçe üretilen on bir alternatif geliştirme şemasından eleme yöntemiyle seçilen son üç şemanın (makroform ve yapı şemasının) 1/100.000, 1/50.000 ölçekli planları işlevsel-fiziksel bileşenleri ile Nazım Plan örnekleri çizildi. İşte bu Gelişme Nazım planlarının tasarım sürecinde en önemli kişi Sn. Alatan'la en yakın çalışan Öztürk oldu. Bu son aşamadaki gelişme şemalarının tasarımları sezgisel çizimler olmayıp arazi kullanımlarını konumları, işlevleri, erişebilirlikleri adeta üç boyutlu kentsel tasarımın yatay/düşey bileşenleri ile düşünülerek Öztürk tarafından hazırlandı. Sonuçta tüm ekibin katılımı/ seçimiyle elde edilen 1/50.000'lik Ankara M. Alan Nazım Planı, ülkede daha önce alışılmış bir imar planı olmak yerine planlama ve uygulama birlikteliği ile öncelikle kamu elindeki topraklarda gelişme etaplama stratejilerimize uygun yapısal plan örneği yaratıldı.

Öztürk Başarır Ankara 1990 hedefli Nazım Planı'nın 1974 yılına kadar bitirilmesinde, 1974-1982 yılları arasında uygulamanın etaplanmasında ve %50-60'lar seviyesinde gerçekleşmesinde, 1982 yılında Ankara Belediyesi'nden geçirilerek bakanlıkça onaylanması süreçlerinde en önemli rolü olan mimar-planıcı arkadaşımız olmuştur. İçtenlikle inanıyorum ki Nazım Plan Bürosu'nda görev almış pek çok arkadaşım bu değerlendirmeye onay vereceklerdir.

Öztürk'ün eşi Bingül Başarır bu ülkede yetişmiş, dünya çapında tanınmış çok değerli bir seramik sanatçımızdır. Bingül Hanım Selçuk Efes Arkeoloji Müzesi'nin restorasyonu

ve de yeniden düzenlenmesinde Mimar A. Erten Altaban ile birlikte çalışmıştı. Bingül'ün müze girişinde yer alan seramik panosu çok takdir toplamıştı. İnanıyorum ki bu eser hâlen korunmaktadır.

Sevgili Öztürk'le ilgili anı notlarımı bitirirken Urla'da yaşadığımız çok hoş, çok sürpriz bir rastlantıdan söz etmeden duramadım. Eşim Erten Hanım'la Selçuk Efes Müzesi'yle ilgili bir iş seyahatinde Öztürk'lerin Urla'daki evini ziyaret etmeye karar verdik. Onlara önceden haber vermeyelim, bir sürpriz olsun diye düşündük. 1968 modeli Vosvosumuzla Selçuk'tan Urla'ya gittik, merkezi bir yerde park ettik. Öztürk'ün yaptığı siteye doğru yürümeye başladık. Nedense evlerinin kapı numarasını yazmamız. Onların sokağına gelince ilk evin kapısını çaldık. Kapı açıldı, karşımızda Tanju Okan. Yeni şöhret olan, çok sevilen ses sanatçısı Tanju Okan çok nazikçe bizi içeri davet etti, çok teşekkür ettik, Öztürk'ü Bingül'ü sorduk. Hemen sokağa çıkıp bize tarif etti. Kısa mesafede Öztürk'leri bulduk, bizi görünce memnun oldular. Hep beraber 1-2 saat çok tatlı bir sohbet yaptık ve ayrıldık. Selçuk'ta bir gece kalıp Ankara'ya devam ettik.

Yukarıda bahsettiğim unutulmaz hatıraları not ederken dostum- arkadaşım Öztürk gözlerimde canlandı, onu sevgiyle/saygıyla andım, üzüldüm kaybettiğimiz için. Ama mutlu da oldum. Bu notları kaleme dökmeme teşvik eden meslektaşım Lâle'ye, ağabeyi Oğuz'a, dostumuz Bingül Başarır'a yaşam boyu sağlık, huzur, başarılar diliyorum. Sevgi dolu saygılarımla.

Öztürk'ün ruhu şad olsun, ışıklar içinde rahat uysun.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri ile yeni binada, 1994 yılı olduğu sanılmaktadır

17 Ağustos Depremi sonrası Cemal Arkon ve Selçuk Karaosmanoğlu ile birlikte, Urla, 1999

Kent Sempozyumu, Aydın, Nisan 1992

Mimarlar Odası

1369 Oda sicil numarasıyla bağlanmışır mesleki örgütlenmenin gerekliliği ilkesine. Kentlerin geleceğini korumak Mimarlar Odası'nın temel mesleki görevlerinden biri olmuştur Öztürk Başarır için. Dünya görüşünün mesleki değerleri ve hedefleriyle kol kola girdiği bu yıllar, görüş birliğinde olduğu dostluklarla da bir varlık kazanmıştır. 60'lı yıllardan yeni yüzyıla uzanan mesleki örgütlenme çabası Ankara'da Teoman Öztürk gibi arkadaşlarıyla dava ortaklıklarından İzmir'de mesleki örgütlenmenin ötesine geçerek kentliyi örgütleme ve kentine sahip çıkma hedefine erişebilmek için kol kola verdikleri mücadele izlemeye değerdir.

90'larda mimarlık uygulamalarıyla eş zamanlı sürdürdüğü meslek odası çalışmalarında bu sefer resmi

ALTTA Cumhuriyet, 22 Kasım 1992 ve Yeni Asır 25 Aralık 1992, gazete haberleri Mimarlar Odası'nın yerel yönetimlerle kentli aleyhine sonuçlanacak kararları nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlığı ve tartışma platformu medyada çokça yer almıştır (Görsel 5)

olarak da liderlik yapmayı kabul eder. Talan rüzgarlarının estiği ve hâlâ mücadelenin kazanabildiği bir dönemin güçlü figürlerindedir. Yerel yönetimlerin meslek odalarından çekinmeye başladığı, yarıdan toplum ve çevre lehine sonuçlar alınmasının rant projelerini durdurmayı sağladığı bir dönemdir bu. Konak meydana hâlâ bir meydan olarak halkın kullanımında ve Alsancak sahili, liman tarafından viyadükle girilen geniş kesitli hızlı yol değil de kentin nefes aldığı bir alan olarak kurtarılabildiyse onun ısrarı, emeği ve liderliğiyle mümkün olmuştur. Siyasetin pek çok çirkinliği ve tehditlerine de soğukkanlılık ve örgüt ahlaki ile, sabırla verdiği yanıtlar okumaya ve izlemeye değerdir.

En çarpıcı olanı ise "Turistik Sahil Kent ve Kasabalar Halkına Duyuru" başlığı ile kaleme aldığı uyarı yazısıdır. Duyurunun bir kısmında der ki: "Sahip olduğunuz arazi ve mülklere çok katlı yapı izni vereceklerini ve

sizlere müteahhit eliyle bedava konut kazandıracaklarını vaad edenler, aslında beldenizin ve çocuklarınızın ekonomik geleceğini baltaladıklarının belki bilincinde değildirler. Kısa vadede insanları yanlış özelemlere şartlayan bu eylemlere karşı halkımızı ve politikacılarımızı uyarmayı ahlaki bir görev sayıyoruz." Oysa dileği Meslek Odaları-Belediye ilişkilerinin kurumsallık kazanmasıdır. (10.04.92 tarihli mektubu)

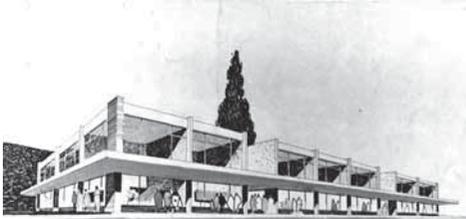
Aktivist bir meslek insanı olarak yalnızca eleştirmeyip öneri getirmeyi düstur edinmiş bir yaklaşımı meslek odası yöneticiliğinde de sürdürmüştür. Konak Meydanı ile ilgili durdurma kararının çıkması üzerine Oda adına hazırladığı basın bülteninde yargı sürecinde kentlinin kullanımı engellenen meydanın bir an önce uygun şekilde düzenlenip kullanıma açılması çağrısı yaparken yerel yönetime şöyle seslenir: "Yargının kararı yenilgi olarak görmek yerine saygıyla karşılayıp gereğini yerine getirmek uygulayıcıları kamuoyunda çok daha saygın bir konuma getirecektir."

Yüksek Mimar Öztürk Başarır'ı Saygıyla Anarken

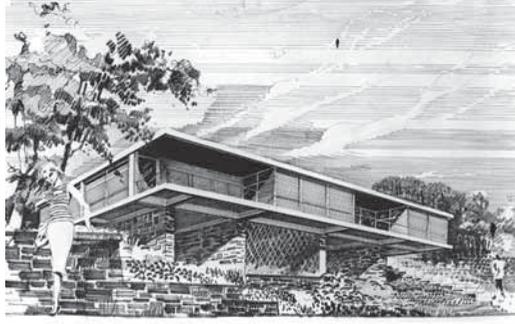
Ruşen Keleş

Anayasamız, 135. maddesinde, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıyla üst kuruluşları, belli bir mesleğe bağlı olanların ortak gereksinmelerini karşılamak, meslek etkinliklerini kolaylaştırmak, mesleğin toplum yararına uygun olarak gelişmesini sağlamanın yanı sıra, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni geçerli kılmak amacıyla kurulan kurumsal kuruluşlar olarak tanımlar. Meslek örgütlerinin özünü kavrayamamış olan pek çok kişi ve özellikle kimi siyasal görüşlerde bulunanlar, ne

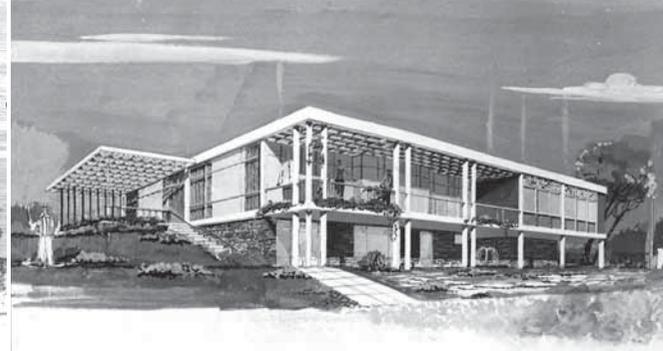

Konut projeleri el çizimleri, 1960'lar

Konut projeleri el çizimleri, 1960'lar

Konut projeleri el çizimleri, 1960'lar

yazık ki, aralarında mimarlığın da yer aldığı meslek kuruluşlarını dar sınırlar içine hapsedilmiş, salt kişisel sorunlarla uğraşmakla yetinmek zorunda olan örgütler olarak görmeyi yeğlemektedirler. Böylesine bir anlayış, hemen hemen bütün meslek odalarının, işlevlerinin gereğini gerçek anlamda yerine getirebilmeleri açısından, ülkenin genel anlamdaki toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal sorunlarından ve politikalarından uzakta kalmalarına yol açabilecek tehlikeli, eksik ve antidemokratik bir yaklaşımdır. Pek de yeni olmayan bu hastalıklı yaklaşımı ciddiye almayıp aklın gereği doğrultusunda görev yapmayı sürdüren yurtsever odalarımızın, mimarlarımızın, kent plancılarımızın varlığı iyimserliğimizi artırmaktadır.

Varlığı ve kişilik özellikleriyle her zaman övünç duyduğumuz yakın bir dostumuz olan Öztürk Başarır'ı yıllarca önce, henüz Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanlığına seçilmiş olmadığı yıllarda tanımak şansına sahip oldum. Mülkiyeliler Birliği İzmir Şubesi'nin ve Ziraat Mühendisleri Odası Şubesi'nin de yer aldığı, Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ne açılan dar sokaklardan birinde kahve içerek birkaç saat sohbet ettik ve devletin ve yerel yönetimlerin kentleşme ve mekânsal planlama sorunlarına yaklaşımlarını değerlendirmeye çalıştık. Sayın Öztürk Başarır mimarlık öğrenimi görmüş olmasına karşın, İTÜ öğretim kadrosunun üstün niteliklerinin de bir sonucu olarak, aynı zamanda çok sayıda imar planı hazırlanmasında da görev üstlenmiş bir dostumuzdu. İzmir ve Türkiye'de çok sayıda kentin ve kasabanın imar planlarının paftalarında onun imzası olduğunu görürsünüz. Kendisiyle henüz tanışmadığımız bir

dönemde, İller Bankası yetkililerinin ricası üzerine danışman üye olarak görev aldığım Erzurum İmar Planı Yarışmasına da Cihat Fındıkoğlu ve Baran İdil ile birlikte katılmış ve büyük bir başarı göstermişlerdi.

1992-1996 yılları arasında Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanlığı yaptığı yıllarda, İzmir'e yolum düştüğünde kendisiyle görüşmek, engin deneyim ve değerlendirmelerinden yararlanmak fırsatını kaçırmamaya çalıştım. Meslek odalarının sorunlarının ve başarısının ülke sorunlarından koparılamayacağı konusundaki ortak anlayışımızın bir sonucu olarak, içine kapanma ve susma yöntemini yeğlemek yerine, gerekli gördüğü her durumda, Oda Başkanı olarak değerlendirmelerini ilgililerle ve kamuoyu ile cesaretle paylaşmıştır Sayın Öztürk Başarır. Genç kuşaklara ve meslektaşlarına örnek davranışlar sergileyen çok değerli dostumuz Başarır'ı saygıyla anıyor, ışıklar içinde uyumasını diliyorum.

Değerli Dostum ve Çalışma Arkadaşım Öztürk Başarır

Ali Türel

Bu yazıda değerli dostum ve çalışma arkadaşım Öztürk Başarır'dan kendisine her zaman hitap etmiş olduğum gibi Öztürk ağabey olarak söz edeceğim. Öztürk ağabey ile ilk kez 1967 yılının yaz aylarında, İller Bankası Belediyeler Planlama Müdürlüğü'nde ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün 3. sınıf öğrencisi olarak büro stajı yaparken tanıştım. Sekiz haftalık staj süresince kendisinin yakın desteğinden ve dostluğundan etkilenmişim ve bana verilen görevlerle ilgili olarak yapmış olduğu yönlendirme ve katkılar çok öğretici olmuştur.

ODTÜ'de yüksek lisans öğrenimimi sürdürürken, Ankara Nazım Plan Bürosu'nu kurmakta olan Sayın Haluk Alatan'ın daveti üzerine Nisan 1969'da Büro'ya katıldığımda Öztürk ağabeyin de orada Baş Uzman Yardımcısı pozisyonunda görev yapmakta olduğunu görmekten büyük mutluluk duymuştum. Değerli personeli bünyesinde toplayan Ankara Nazım Plan Bürosu, Ankara'nın planlama tarihinde iz bırakan önemli çalışmalar yapmıştır. Büronun hazırladığı 1/50.000 ölçekli ve 1990 Planı Nazım İmar Planı adıyla onaylanarak isimlendirilen plan, Ankara'nın batı yönünde gelişmesini tanımlayan ilk nazım imar planıdır.

Bugün hayatta olmayan Haluk Alatan, Öztürk Başarır ve Teoman Öztürk'ün yanı sıra yurt dışında planlama öğrenimi görmüş ve Baş Uzman Yardımcısı statüsünde görev arkadaşlarımız Özcan Altaban ve Osman Armangil ile planın ayrıntılı araştırmalarla elde edilen bilgi kullanılarak hazırlandığı, hoşgörülü ve demokratik bir ortamda birlikte çalışmak benim gibi genç plancılar için çok değerli mesleki deneyim ve kazanç olmuştur. Meslek hayatıma değerli kişilerle birlikte böyle bir ortamda başlamış olduğum için çok şanslı olduğumu düşünüyorum. Öztürk ağabey, planlama çalışmalarının başta geren verileri arasında yer alan ayrıntılı arazi kullanım verisini Ankara kent bütünü için, yaz aylarında staj yapan öğrencilerin de katıldığı çok sayıda yardımcı personelle birlikte oluşturmuştur. Arazi kullanım verileri, çizimlerin büyük bölümü Öztürk ağabey tarafından gerçekleştirilen kısa ve uzun dönemli planların Büro tarafından hazırlanmasında kullanılan çok önemli bir kaynak olmuştur. Bu çalışmalarıyla Öztürk ağabey, Ankara Nazım Plan

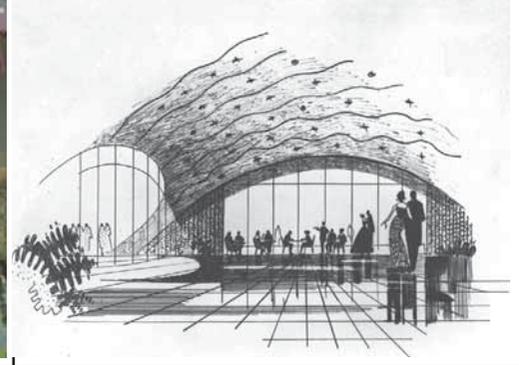
Yelkenkaya Sitesi,
yoldan, Urla, 1989

Yelkenkaya Sitesi, Eskiz., Urla, 1986-88

Yelkenkaya Sitesi,
Ege Mimarlık, 1991/3 - 3,
kapak görseli

Sosyal Mekan El Çizimleri, 1960'lar

Bürosu'nun hazırladığı planları çizen ekibinin baş aktörü olarak Ankara'nın planlamasına değerli katkılar yapmıştır.

Ankara'nın bilgiye dayalı nazım imar plan hazırlanması sürecinin planlama etiğinden hiç taviz verilmeden yürütülmesi kanımca Büro'nun başarılı çalışmalarının en başta sözü edilmesi gereken yönleridir. Büro'ya birçoğu politik baskılarla iletilen, ancak planlama çalışmalarının geldiği aşamada uygun görülmesi mümkün olmayan önerilerin, başta Baş Uzman ve yardımcılarının kararlı tutumlarıyla Büro tarafından kabul edilmediğini mutlulukla hatırlıyorum. Görev alanıyla ilgili konulardaki politik baskılara direnen Büro'yu Baş Uzman statüsünde 17 yıl yönetmiş olan Haluk Alatan, nazım imar planı hazırlanıp kentsel gelişmenin gerçekleşeceği yerlerin belirlenmiş olduğu aşamada, hazırladıkları nazım imar planına uygun olmayan bir mevzii plan başvurusu Büro tarafından kabul edilmediği için dönemin İmar ve İskan Bakanı tarafından görevden alınmıştı. Haluk Alatan'ın ayrılmasının ardından Ankara Nazım Plan Bürosu etkinliğini giderek kaybetmiş ve yapılan yasal düzenlemelerle İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlı nazım plan büroları kapatılmıştır.

Ankara Nazım Plan Bürosu'nda birlikte çalıştığımız 3,5 yıl boyunca Öztürk ağabeyin ve ülkemizin önemli seramik sanatçılarından olan değerli eşi Bingül Başarır'ın bana karşı gösterdikleri yakın dostluğu ve doktora öğrenimi için Eylül 1972'de Londra'ya giderken Milli Eğitim Bakanlığı'nın gerekli gördüğü bürokratik desteği sağlamış olmalarını minnetle hatırlıyorum.

Öztürk ağabey ailesiyle birlikte, kendisinin doğup büyüdüğü il olan

İzmir'e taşınmaya karar verince, 1975 yılında İzmir Nazım Plan Bürosu'nda Baş Uzman Yardımcısı statüsünde göreve başlamış ve 1977 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. İzmir Nazım Plan Bürosu'nda görev yaptığı sürede, Ankara Nazım Plan Bürosu'nda başarıyla gerçekleştirdiği kent bütünü için kapsamlı arazi kullanım verilerini derleme ve bu verileri de kullanarak Büro'nun hazırladığı planların çizimini gerçekleştirmeyi başarıyla sürdürmüştür.

Öztürk ağabey, İzmir Nazım Plan Bürosu'nda 2 yıl kadar sürdürdüğü görevinden emekli olarak 1977 yılında ayrılmıştır. Kamu görevinden ayrıldıktan sonra gerçekleştirdiği kent planlama çalışmalarının başlıcaları, İller Bankası tarafından ihale edilen Armutlu, Karabiga, Eynesil, Suşehri, Tosya, Söke ve Çobanbeyli imar planları ile Selçuk ve Turgutlu belediyeleri ile imzaladığı sözleşmeler uyarından üstlendiği imar planlarıdır.

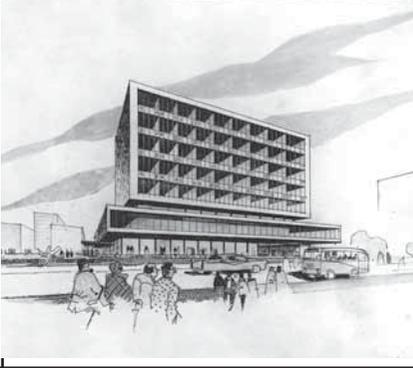
Emekli olduktan sonra, çoğunluğu büyük ölçekli olan mimari veya kentsel tasarım projelerini yaptığı 20 projenin isimleri CV'sinde yer almaktadır. CV'de sözü edilmeyen iki proje de, 1980'li yılların ikinci yarısında ricamı kırmayıp Eray Özbek ile birlikte yaptıkları Milas'ta kuzenimin üyesi olduğu kooperatifin altışar katlı 3 bloktan oluşan konut projesi ile Öztürk ağabeyin kuzenim için Milas Güllük'te mimari projesini yaptığı 4 katlı bir tatil evidir. Milaslı hemşehrilerimden kooperatif projesinin genç mimarlar tarafından örnek alınarak benzer projelerin yapıldığını dinlemiştim.

Öztürk ağabey mimarlık ve şehircilik yarışmalarına katılmış ve 10 yarışmadan ödül kazanmıştır. Birincilik

ödülnü Yavuz Taşçı ile birlikte Bursa Kültürpark ve Fuar Tesisleri yarışmasında kazanmışlardır. Projenin özellikle mimari düzeyde uygulanmasında Öztürk ağabeyin önemli katkılarının olduğu bilinmektedir. İkincilik ödülü kazandıkları 2 yarışmadan biri mimarlık diğeri şehircilik üzerinedir. Antakya Fuar Tesisleri yarışmasından üçüncülük, Gaziantep İmar Planı yarışmasından dördüncülük ödülü kazanmıştır. Ayrıca çevre düzeni ve imar planlaması üzerine düzenlenen 4 yarışmadan mansiyon ödülü kazanmıştır.

Öztürk ağabeyin kazandığı yarışmaların ve gerçekleştirdiği uygulama projelerinin bir bölümü mimarlık, bir bölümü şehircilik üzerinedir. Şehircilik üzerinde kamu kurumlarında çalıştığı uzun yıllar boyunca mimarlıktan uzak kalmamış, kamudan emekli olduktan sonra çok sayıda mimarlık ve şehircilik projeleri yapmıştır. Her iki alanda da önemli projeler üzerinde çalışmış ve nitelikli ürünler üretmiştir.

Öztürk ağabeyin mimarlık ve şehircilik alanlarındaki yetkinliğini ortaya koyan çalışmalarını, kişisel özellikleriyle birlikte değerlendirmek gerekir. Öztürk ağabey, profesyonel hayatında meslek etiğini tavizsiz gözetirken etrafındaki kişileri de mükemmeliyetçilik düzeyinde en başta bu yönüyle değerlendirirdi. 1992-1996 yılları arasında iki dönem İzmir Mimarlar Odası Başkanlığı görevini yürütmek üzere seçilmesinde bu özelliğinin önemli olduğunu düşünüyorum. Meslek etiği konusundaki üst düzey duyarlılığı, kişisel ilişkilerinde dostluğu, yumuşaklığı, nüktedanlığı ve yardımseverliği ile birlikte yürümüştür. Öztürk ağabeyin dostu olmak önemli bir ayrıcalıktır. Kendimi Öztürk ağabeyin dostu ve arkadaşı olabildiğim için mutlu ve ayrıcalıklı hissediyorum.

İş Merkezi, el çizimleri, 1960'lar

Borsa İş Merkezi, İzmir

Aykutlar İş Hanı, İzmir

Toplu Konut Çarşı İş Merkezi, Turgutlu

Öztürk Başarır: Yüksek Mühendis Mimar, Nazım Plan geleneğinin ve Plan Kültürünün Son Temsilcilerinden

Hasan Topal

Üniversiteyi bitirip İzmir'e döndüğüm yıllarda, sanırım 1983 yılı, Mimarlar Odasının düzenlediği bir yemeğe katıldım. Altı kişilik masada Güngör Kaftancı ve eşi Bilge hanım, Öztürk Başarır ve eşi değerli seramik sanatçısı Bingül Başarır ve ben vardım. Öztürk abiyi mesleğe henüz yeni başladığım dönemde bu rastlantı sonucu tanıdım. İzleyen yıllarda, mesleki yarışmalarda aldığı ödüller, çok sayıda nitelikli mesleki çalışmaları, mimari projeleri ve yapılarının yanı sıra, şehir plancılığı uygulamalarını ilgi ile izledim. Mimarlar Odası çalışmalarında, Yönetim Kurulu görevlerinde, kent ve çevre komisyonu çalışmalarında ve mimarlık, planlama ve kentle ilgili çok sayıda panel, sempozyum, seminer gibi mesleki bilimsel çalışma ortamında düzenli olarak birlikte bulunma olanağım oldu.

İzmir'de 1980'lerin ikinci yarısından 1999 yılına kadar olan dönem, büyük projelerin kentin gündemine geldiği ve uzun tartışmaların, toplantıların, yargı süreçlerinin yaşandığı yıllar olmuştu. Yaklaşık on beş yıllık bu döneme bir anlamda kentin kabus yılları denebilir. Konak Meydanı'nda Galleria AVM Projesi ve inşaatı, Kordon Yolu Projesi ve Dolgusu, Kültürpark Fuar Projesi, Basmane Eski Garaj Alanı Projesi, Üçkuyular Eski Trolleybüs Garajı AVM Rezidans Projesi, Çiğli Doğal Sit Alanlarının Takası Planları, İzmir Ulaşım Etüdü ve Viyadük Üzerinde Hafif Raylı Sistem Projesi, Çiğli Konteyner Limanı Projesi ve parsel ölçeğinde yapılan plan

değişiklikleri gibi kente, kıyıya ve doğal kültürel mirasa zarar verecek, şehircilik bilimine, planlama ilkelerine ve kamu yararına aykırı pek çok projenin ve planın tartışıldığı yıllar olmuştur.

Mimarlar Odasında ve kette bütün bu projelerin ve planların tartışıldığı ve çoğunun yargıya taşındığı yıllarda ve süreçlerde Öztürk Başarır, mimar ve şehir plancısı olarak birikimi ve deneyimi ile kamu ve toplum yararının ödünsüz savunulmasında, meslek odasına ve topluma öncülük etmiş, rehberlik yapmıştır.

Özellikle planlamanın bütünlüğü ilkesi kapsamında, kentte gündeme gelen çok sayıda, parsel ölçeğinde ve ayrıcalıklı, şehircilik bilimine, planlama ilkelerine ve kamu yararına aykırı Nazım Plan değişikliği hakkında raporlar ve görüşler yazmış/yazılmasına katkıda bulunmuş, bu rapor ve görüşler kapsamında yapılan itirazlar sonucunda özetle değinilen projelerin hemen hemen tamamı yargı ve idareler tarafından iptal edilmek zorunda kalmıştır.

Günümüzde; Konak Meydanı AVM yapılamayıp kamu alanı olarak kalmışsa, Üçkuyular Eski Trolleybüs garajı rezidans yapılamamış, satılamamış ve yerine AAS Sanat Merkezi yapıлып kamu kullanımında kalmışsa, İzmir Metrosu viyadük üzerinde değil yer altında yapılmışsa, Çiğli'de bulunan doğal sit alanları ballı takas yöntemi ile yapılaşmaya açılmamışsa ve filamingolar ile su kuşları özgürce uçuyorsa ve daha başka çok sayıda yanlış proje önlenbilmişse bu gelişmelerde Öztürk Başarır'ın çok büyük katkıları vardır. Bir başka ifadeyle, Öztürk Başarır'ın da katkıları ile, kentsel çevre, doğal kültürel

miras ve kamu alanları büyük oranda korunabilmiş, İzmir kentinin kordon düzenlemesi örneği gibi çok önemli mekânsal kazanımları olmuştur.

Öztürk abinin Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptığı 1991-92 ve 1993-94 dönemlerinde ben de Yönetim Kurulu Sekreteri olarak görev yaptım. İki dönemi kapsayan bu dört yıl süresince çok yakın ve birlikte çalışma şansım oldu. Sürekli katıldığı gerek yönetim kurulu gerekse kent ve çevre komisyonu çalışmaları benim için bir meslek içi eğitim çalışması kadar öğretici, bilgilendirici olmuştur. Sanırım bu toplantılara katılan pek çok meslektaşım da aynı duyguları paylaşacaktır.

Nazım Plan büroları geleneğinin ve planlama kültürünün son temsilcilerinden, nitelikli mimarlığın ve kentin, doğal, kültürel çevrenin, yaşam alanlarının savunucusu, kendisinden çok şey öğrendiğim, kente, Mimarlar Odasına ve mimarlık alanına çok değerli katkıları olan sevgili Öztürk abi ışıklar içinde olsun. Saygı, sevgi ve özlemlerle anıyorum.

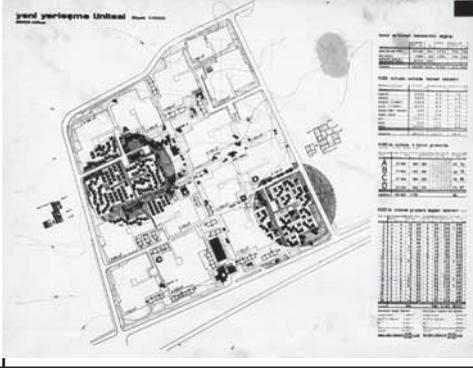
ALTTA Metinde anlatılan, Başarır'ın sol eğilimine kanıt olarak gösterilmiş gazete görseli (Görsel 6)

ELLER BAĞIMSIZLIK, DEMOKRASI VE ÖZGÜRLÜK İÇİN KALDIRILDI

Apartman el çizimi, 1998 olduğu sanılmaktadır

5000 nüfuslu toplu konut projesi, arşivdeki raporlara dayanarak Karabiga olduğu sanılmaktadır.

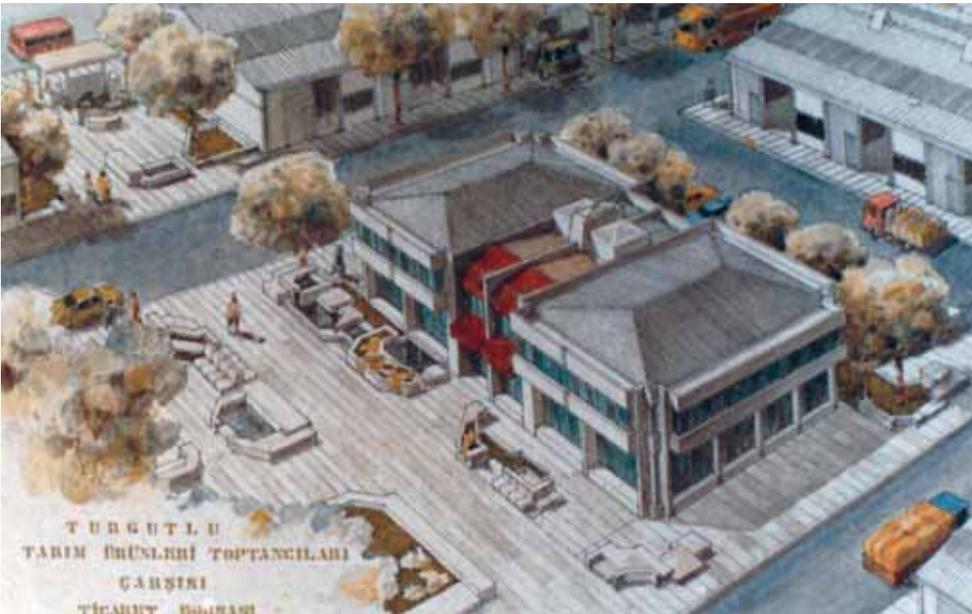
Turgutlu Kültür Merkezi Kütüphane Binası

Uсталık

Mimari uygulamalarında iş hanları, yönetim yapıları, tatil siteleri, toplu konut ve apartman yapıları, imar planları, kentsel meydan düzenlemeleri ve danışmanlıklarında bir mücadele vardır. Bu mücadele doğa ve insan için en adil, en mutluluk verici olanını üretebilmek içindir. Bir ağacın bile incinmemesinin hesabını yaptığı yerleşim planları, insanların nefes alması için konut sayısını düşürmek (örneğin Yelkenkaya sitesi, İtokent yerleşim planı) için müteahhitlerle kıran kırana yaptığı pazarlıklar onun içinde hep koruduğu büyük doğa sevgisinin bir tezahürüdür (bkz. sayfa 28).

Turgutlu Belediye Başkanı Mehmet Tüzel Gökyayla ile farklı siyasi görüşlerine ve duyumu sonradan gelen (Görsel 6) önyargılı (sağcı/ solcu)⁴ engellemelere karşın bir araya gelirler. Her ikisinin de esas amacı

ALTTA Turgutlu Tarım Ürünleri Toptancıları Çarşısı, Ticaret Borsası (Görsel 7)

insana hizmettir. Bu nedenle siyasi görüş ayrılığı tam tersine bir tartışma ve kendini ifade etme platformuna dönüşür. Başarır'ın, siyasi görüşünün önünde gelen sevgi ve iyi yaşama olan inancı Tüzel Bey'le amaç birliğine dönüşür. Tüzel Bey için de böyle olmuş, kendisi ilk defa Nazım Hikmet'in dizelerine farklı bir bakışla yaklaşmıştır⁵. Önyargıları yıktıkları işbirlikleri Turgutlu İmar Planı'nda şekil bulur.

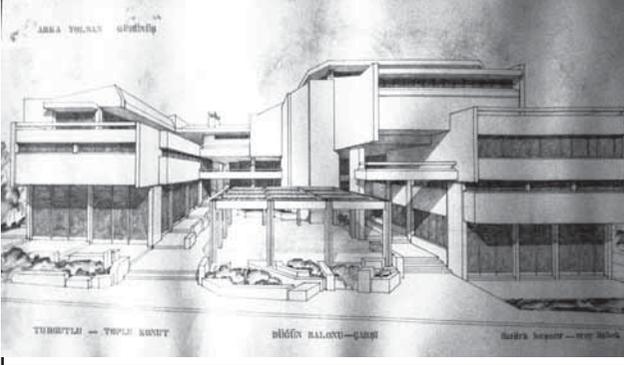
Mimarlar Odası Başkanlığı (bkz. sayfa 26) döneminde bulunduğu makam nedeniyle ona getirildiğini sezdiği işleri almaz. Şaibe sevmez. Belediye Başkanı adaylığı teklifi geldiğinde ise belki bu görevi en layıkıyla yerine getirebilecek adaylardan biri olmasına karşın geri çevirir. Siyasetin hırpalayıcı gerçeklerini ön ce çok genç yaşlarında plancı olarak sonra ise yerel yönetimlerle verdiği mücadelelerde tekrar tekrar görmüş ve babasının siyasete girmeme vasiyetini yeniden hatırlamıştır.

Bir Mimarlık Neferi: Öztürk Abi

Şükrü Kocagöz

1975'den sonra odadaki çalışmalarda tam nasıl, ne zaman olduğunu anımsamaksızın Öztürk Abi ile birlikte olmaya başladık (belki de birkaç yıl sonradır). Beni odaya sürükleyen Güner Abi (Eliçin) Öztürk Abi ile iletişim içindeydi. Güner Abi'nin Vali Konağı civarında (Danış Bey yokuşu başı mıydı yoksa?) yaptığı bir apartmanın zemin katındaki Bingül Hanım'ın atölyesinin açılış gününü anımsıyorum. Her ikisi de çok mutluydular. Onu eşi ile orada tam bir ruh dayanışması içinde ve mutlu gördüğümü anımsıyorum. Her çok başarılı sanatçının arkasındaki eşiydi.

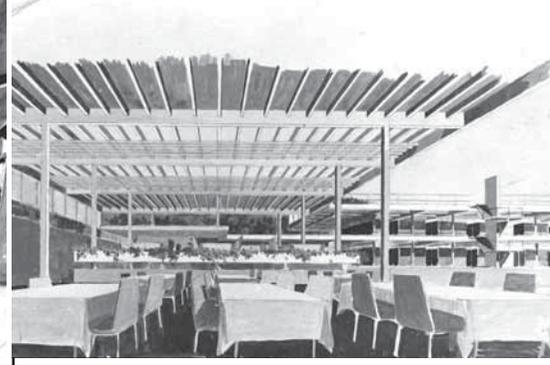
Güner Abi ve Güngör Abi'nin başkan olduğu yönetim kurullarında odanın kurduğu pek çok komisyonda birlikte çalıştık. Her zaman ev ödevini hazırlamış ve üretkendi. Üretkenliği hiçbir zaman tevazuyu bir yana bırakmasına neden değildi. Burhan Özfatura'ya verilecek bir "fuvar inceleme" komisyonunda Bedri Kökten ile birlikte çalışmalarımızı anımsıyorum. Belki kendisinin unuttuğu bir çalışmada her satır, her cümleyi aynı ciddiyet ile disiplinle ele alış dikkatimi çekmişti. Ama bu ciddiyeti hep yumuşak, uyarıcı bir tonlaydı. Oysa içinde bulunduğumuz o dönemin siyasal iklimi herkesi her konuda, görüşlerini belirtirken biraz agresif yapmıştı. Toplumsal gerginlik içinde dikkat çekici dinginlik ve soğukkanlılığı vardı. Toplu çalışmada üretkenliği karşısındakini ikna etme saplantısı yerine sentez arayışlarındaydı. İzmir'in trafiği için çalıştığımız bir başka komisyonda ikinci Kordon için geliştirdiği bir öneriyi Güngör Abi'nin eleştirmesi

Turgutlu Toplu Konut Düğün Salonu ve Çarşısı, perspektif çizimi

Mağaza, el çizimi, 1960'lar

Sosyal Tesis, el çizimi 1960'lar

üzerine savunmak yerine hızla geliştirip değiştirmişti. Şube başkanı olduğu dönemde ise yönetiminin tam bir kolektif anlayışla olduğunu izledim. Kendisinden çok şubenin kurumsallığını öne çıkaran bir üslupla açıklamalar yaptı (“bana göre” bu biraz basın alışıkmadığı bir tavır olduğu için ilgisini biraz azalttı).

Yıllar sonra Necdet Abi’den (Yorgancıoğlu) Güngör Abi’nin yanında stajyer olarak çalıştıklarını öğrendim.

Mimar olarak yaptığı bazı yapıları beğeni ile izledim. Bazılarının zaman içinde değişime uğradığını anımsıyorum. Ama artık bunların yerlerini anımsayamıyorum. Umarım ilk inşa tarihindeki fotoğrafları vardır ve bir gün İzmir Şube küçük bir sergi veya bir yayın yapar. Onun mesleğe “bir nefercesine” katkılarına ancak böyle teşekkür edebiliriz.

Öztürk Abimizi Yitirmişiz!

Gayur Haydaroğlu

1973 yılında Güner Eliçin abimizin bürosunda çalışırken tanıdığım, bir ara aynı yönetimde bulunduğum Öztürk abimizi yitirmişiz!

O hep sakin ve “şekerim” diye başlayan konuşmalarındaki dingin sesi hep kulaklarımda!

O kadar çok şey öğrendik ki kendisinden!

Mesleki bilgisinden ve ürettiklerinden söz edecek cüreti bulamam kendimde! Kısaca kimdi diye soranlara yanıtlım “adam gibi adamdı” olacaktı! Işıklarda uyu sevgili abimiz!

Öztürk Başarı Anısına

Sermet Elçi

Yıl 1980... Benim Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Sekreteri olduğum yıl.

O yıl benim de katıldığım bir toplantıda, İzmir’deki TMMOB’ye bağlı meslek odalarında, sendikalarda ve demokratik yığın örgütlerinde “15-16 Haziran Direnişi” ile ilgili anma köşesi yapılmasına ve en etkileyici köşeyi yapana sembolik de olsa “ödül” verilmesine karar verildi.

Mimarlar Odası o yıllarda Kıbrıs Şehitleri caddesindeki bir apartmanın birinci katındaydı ve giriş kapısının tam karşısında, bu tür düzenlemeler için yapılmış 2,5 metre eninde, 2,7 metre yüksekliğinde mantarla kaplı bir “pano” duvar vardı.

Hemen işe koyuldum ve -dolu dolu- tam bir gün uğraştıktan sonra -bence- çok anlamlı ve “güzel” bir “15-16 Haziran” köşesi düzenledim. Köşeyi o kadar çok beğenmişim ki, ikide bir karşısına geçip bakıyordum. Kesin birinci olacaktık ama ben ayrıca üyelerimizin de göstereceği ilgiyi merak ediyordum.

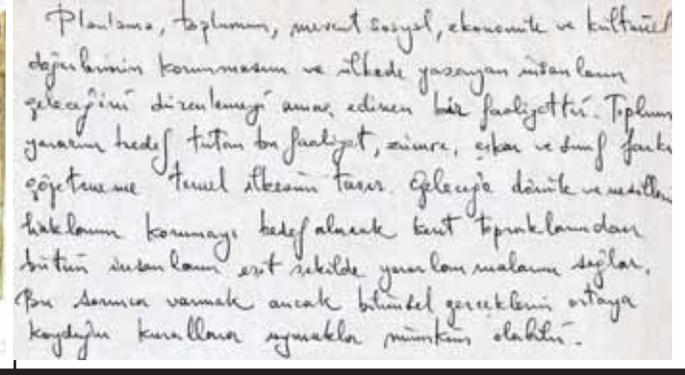
Neyse ki, çok geçmeden çok sevdiğim ve saydığım, “abi” diye hitap ettiğim ve de “15-16 Haziran Direnişi”ni çok iyi bilen bir üyemiz geldi. Geldi de; çok kısa bir süre köşeye baktıktan sonra yanıma gelip, sanki köşeyi hiç görmemiş, ya da hiç ilgisini çekmemiş gibi konuşmaya başladı. Ben de ne yaptım ettim, lafın arasında “köşeyi” nasıl bulunduğunu sordum. Cevabı, “güzel olmuş ama gereksiz” oldu. Yıkılmış bir şekilde “neden abi?” diye sordum. “Bak Sermet, başkası sorsa yanlış anlar diye hiçbir şey söylemezdim ama sen laf dinlersin ve ne demek istediğimi anlarsın, onun için sana söyleyeyim.... “15-16 Haziran”ı bilenler için bu köşe bir anlam ifade etmez. Bilmeyenler ise, ya burada okuduklarından birkaç

satırı aklında tutup, sağda solda yalan yanlış anlatıp, “15-16 Haziran”ın içine ederler, ya da korkar, “aman Oda gene siyaset yapmış, işimi bitirip başıma bir şey gelmeden, bir an evvel çıkayım buradan” diye düşünür. Giderken de, sana ‘köşe çok güzel olmuş’ der” dedi.

Çok kısa bir süre düşündüm ve gidip köşeyi olduğu gibi söktüm. Sonra da “peki ne yapalım abi” diye sordum. “Gel benimle” dedi ve beni odanın arşivine götürdü. Arşivden 1940’lı yıllardan 1970’li yıllara kadar belli zaman aralıklarıyla çekilmiş “1.Kordon” fotoğraflarıyla, aynı tarihlerde çekilmiş “Tenekeli Mahalle” fotoğraflarını bulup bana verdi. Ben bu fotoğrafları ilk defa görüyordum. Birlikte “Gelişenler ve Gelişemeyenler” başlıklı ve de “Sizce Bu Sağlıksız Kentleşmenin Nedeni Nedir?” sorusunu içeren bir köşe yaptık ve ben o gün karar verdim: Bundan sonra -en azından ben görevde olduğum sürece- Mimarlar Odası İzmir Şubesinde -sadece- meslek ve meslektaş sorunları üzerinden siyaset yapılacaktır.

Bence bu karar benim için de, Oda çalışmaları için de “devrim” niteliğinde bir karardı. Yeni köşe inanılmaz ilgi gördü... Hatta 1980 Faşist Darbesi sonrası polisler Oda’yı kapatmaya geldiklerinde, köşeye bakıp, “vay be İzmir’in içine etmişiz” dediler. İşte... Bana ve Mimarlar Odası İzmir Şubesine bu “devrimi” yaptıran, bilgeliğini, dürüstlüğü, çalışkanlığını, o güzel gülüşünü, babacanlığını yaşamım boyunca unutmayacağım, Mimarlar Odası’nın “gizli kahramanlarından biri olan” Öztürk Başarı idi.

Her şey için teşekkürler Öztürk abi. İyi ki seni tanıdım. Senden çok şey öğrendim. Seni unutmam ne mümkün...

Pekcan Holding Yönetim Binası, orta mekân

Pekcan Holding Yönetim Binası, caddeden görünüş

Öztürk Başarır, planlamaya dair el yazısı

Bilgelik

Başarır, İskeleler ile ilgili mücadelesinden sonra kent sahnesinden çekilir. Değişime olan inancı kırıklığını almıştır. “Geçiyor” derdi “her şey geçiyor”. İnsanı çok iyi tanımış, mimarlığın insana hizmet olduğunu hiç unutmamıştır. İnsanların mikro devrimlerle bir yere ulaşabileceğini de...

Güzelyalı ve Göztepe iyileştirme Platformu adlı oluşum bünyesinde, Konak Belediyesi'nin desteğiyle bir dizi çalışma yapılmıştır. İskeleler konusu da bunlardan biri olmuştur (Başarır, 2008). 1/5.000 ölçekli haritası ve açıklama notunu Büyükşehir Belediyesi UKOME Müdürlüğü'nün incelemesine sunmuştur.

Dr. M. Yıldırım Oral'ın anlatımına göre aynı dönemde İzmir Büyükşehir Belediyesince yapılan “İzmir Ulaşım Ana Planı - 2009” çalışmasında Mimar Öztürk Başarır bilgi ve etütleri ile katkı koymuştur. Eski İzmir atlı tramvay hattı ve elektirkli tramvay hattı ve güzergâhları üzerine konuşmasında (Dr. M. Yıldırım Oral Arşivi) “Mimar Öztürk Başarır belediyedeki ‘İzmir Ulaşım Ana Planı - 2009’ işliğine gelerek çalışmalarını izlemiş ve İzmirli bir meslek insanı olarak çeşitli konularda görüşlerini sunmuş ve katkı koymuştur” diye anlatmaktadır. Başarır'ın önerileri ana plana işlenmiştir (bkz. sağ üst görsel).

Birlikte çalıştığımız dönemde ustam olarak kendisini izlerken mesleki uygulamalarında çeşitli davranışlar geliştirdiğini fark etme şansım oldu. Örneğin, bir çırpıda hazırladığı tasarım tekliflerini bir dosya hâlinde kaldırıp bekletirdi. Nedenini sorduğumda ise önyargı ile zaman kaybetmek istemediğini, eğer bu hızda müşteriye tasarım sunarsa müşterinin bu işin kolay bir iş olduğu izlenimine kapılacağını,

bunu defalarca deneyimlediğini söylemişti. Odaklanma sırasında dünya ile bağlantısı tamamen kesilirdi. Odaklanma hızı küçük yaşlarda, kalabalık bir evde kendine kurduğu düzen içinde geliştirdiği bir yetenektir. Bu sayede çok verimli ve üretken olabiliyordu.

Öztürk Başarır İçin

Ali Muzaffer Tunçağ

Öztürk Başarır deyince kişisel dostluğumuzun ötesinde kent ile ilgili anılar usuma geliyor. Örneğin 1960'lı yıllarda Ankara'da Nazım Plan bürosunda görevli iken yaşadığı bir olay onun kişiliğini çok iyi yansıtır. Alsancak Kordonunda apartmanların yükseldiği dönem. Konak'tan Güzelyalı'ya uzanan deniz kıyısı bu izine kavuşmamış. Plan değişiklikleri ile ilgili kararlar Ankara'dan alınıyor. Bunun üzerine bir grup İzmirli “girişimci” kat artışı değişikliğine zorlamak için Öztürk abiye gidiyor. Hemşerileri “torpil” yapar diye (!). Ama ters yüz dönüyorlar Ankara'da istekleri kabul görmeyince. “Ne biçim hemşerimiz varmış bizim” diyerek. Böyle dik duran bir kişiliği vardı Öztürk Başarır'ın. En yakınlarına bile dik duruşunu bozmadı.

Öztürk abinin Mimarlar Odası İzmir Şube Başkanı olduğu dönemde ben de İnşaat Mühendisleri Odası Şube Başkanı idim. Birlikte birçok hatalı girişime karşı durduk. Bunlar arasında ilk aklıma gelenler, Bergama'da Eurogold adlı yabancı şirketin altın çıkarmasına karşı çıkış, Konak Meydanında İtalyanlara yaptırılmak istenen “Galeria” namı AVİM'ye karşı duruş, Özfatura'nın metroyu Konak-Basmane arasında üstten geçirme girişimini engelleme, Kordon'dan Çeşme-İzmir otoyolunu

geçirme girişimlerini durdurma (Kordon'daki yeşil alan otoyol için yapılan dolgu üzerinde bu direnişin sonucu oluştu)... Bunlar İzmir yararına ortaya koyduğu tepkilerden usuma gelen bazıları. Özellikle raylı sistemin viyadükler üzerinde yapılmasına karşı duruş bir senemizi aldı ama sonuç olumlu oldu; metro yer altına girdi tekrar.

Daha sonra Kent Konseyine dönüşen İzmir “Yerel Gündem 21” toplantılarında da birlikte olduk. Onun Karşıyaka'da çarşı yolunu vapur iskelesine doğrudan ulaşılmasını sağlayacak alt geçit projesini eleştirmesi nedeniyle Başkan Pirıştina ile aralarında soğuk rüzgârlar estiğini biliyorum. Yerel Gündem toplantılarında dile getirdiği Karantina'ya bir vapur iskelesi yapılması isteği ise daha sonraları Aziz Kocaoğlu başkanlığı döneminde alt geçidin bitişiğinde hayata geçti. Ama hastalığı nedeniyle bunu göremedi kendisi. Karantina iskelesinden vapura binmesini çok isterdim.

Öztürk Başarır Urla doğumludur. Urla'ya ciddi katkıları olmuş bir aileden gelir. Bakın kendisi babası Hüseyin Avni beyden söz ederken ne diyor:

“Babamın Urla'ya çok önemli bağışları olmuş. Bugün Sağlık Ocağı denen yer Halkevi idi. Rumlar zamanında, zenginliği kule sayısı ile ölçülen Urla'nın en zengin Rumlarından Efendioğlu Kosta'nın olan ev babamın mülkü idi. Babam, ev olarak kullanmadığı bu binayı, Halkevi olmak kaydıyla partiye bağışladı. DP iktidara geldiği zaman CHP'nin mallarına el koyduğunda, orayı da kamulaştırıyor. Hazineye aktarıyor. Çok şükür, herhangi birine satılmadı da, yine halk yararına kullanılıyor bugün.” (Tunçağ, 2003)

Öztürk abi de babası gibi Urla'nın iyiliği için çabaladı hep. Onunla “Urla Kent Senatosu”nda birlikte olduk.

Öztürk Başarır'ın İzmir körfez içi ulaşım için iskele konum önerileri, Ulaşım Ana Planı için hazırladığı el çizimi, plan, 2006

Burada da katkıları büyüktür. Ama bir tanesi var ki kesinlikle unutulmaması gerek. Selçuk Karaosmanoğlu, başkan adaylığı sırasında Urla'da 2 kat olan kat sınırını 5 kata çıkartacağını vaat etmişti. Belediye Başkanı olur olmaz bu konuyu gündeme aldı. Kent Senatosu da bunu tartışmaya açtı. Bunun hatalı bir girişim olacağını açıklayan sunumları Öztürk Başarır, Sedef Tunçağ ve ben yaptık. Öztürk abi, bunun özellikle sit bölgesine komşu mahallelerde, giderek diğer mahallelerde imar yönetmelikleri esasları çiğnenmedikçe uygulanmasının mümkün olmadığını üşenmeden hazırladığı kent planıyla öyle ikna edici bir şekilde gösterdi ki Karaosmanoğlu 5 katı bir daha anmadı.

Onu hep iyilikle anacağız.

Yönetim Kurulunda Birlikte Çalışmak Benim İçin Bir Dönüm Noktası Olmuştur

Alev Ağrı

Öztürk Bey'le iki dönem aynı yönetim kurulunda yer aldım. Yönetim kurulunda birlikte çalışmak benim için bir dönüm noktası olmuştur.

Odamızın Genel Kurulları, Danışma Kurulu; dünyadaki gelişmeleri, ülke sorunlarını, mesleki sorunları içeren çok kapsamlı toplantılar olurdu ve bunlar bizim gibi oda çalışmalarına yeni katılanların, inanılmaz güçlü ve zengin bilgilerle desteklenmesine sebep oluyordu. Her toplantı sonucu kendimi bir semineri daha bitirmiş gibi hissedirdim. Bu toplantılarda ve Yönetim Kurulu toplantılarında, ben Öztürk beyden; samimiyetle bir kente nasıl bakılması gerektiği, müelliflik kavramı, mesleğim ve meslektaşlar arası ilişkiler konusunda çok şey öğrendim. İZMİR'in, Şehircilik ve Planlama ilkelerine

aykırı olacağını düşündüğümüz İMAR PLANLARIYLA mücadelede kazanılan çok önemli başarıların da lideri oldu.

O tarihlerde belediye imar müdürlüğünde mimari kontrol görevlisi olarak çalışıyordum. Benim yönetmelik uygulamaları anlayışımı, bakışımı da çok etkiledi. Benim gibi birçok meslektaşımı etkilediğini bizzat gözlemlemiştir.

Öztürk bey; sadece mesleki duruşu ve bilgi birikimi ile değil ayrıca çok naif ve özenli kişiliğiyle de hepimize örnek olmuştur. Bir gün müellifi olduğu bir konut projesi onayı için çalıştığım kuruma bir talebi olmuştur. Bilindiği gibi yapı izni almak için uyulması gereken bir bürokrasi bulunmakta. Bu aşamada onay öncesi görüşmelerimizde ilettiğimiz kuralların, düzenlemelerin bazılarını anlamlı bulmasa da anlayışla ve sabırla yerine getirmişti. Yapı ruhsatı alındıktan sonra, bu arada TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanı olduğunu öğrenen diğer çalışanlar nezaketini çok takdir etmişlerdi. Onu hep saygı ve sevgi ile hatırlayacağım.

Mimar Öztürk Başarır veya bence Her Anlamda Büyüğümüz Öztürk Ağabey

Akın Baran

Öztürk ağabeyle birlikte çalışmak, onunla mesleki veya kişisel olarak uzun zaman birlikte olmak şansına ne yazık ki sahip olamadım. Halbuki ikimiz de İzmir körfezinin dibinde, karşı köşelerde doğmuş, büyümüş ve yaşamıştık. Beraberliğimiz hep rastlantısal ama, ilişkimizin derin olmasını sağlayacak başka vesileler oldu ve bu rastlantılar, onu kaybettiğimizden sonra bile yaşamımıza kattıkları üzerinde düşünmeme yol açtı.

Bizler liseyi bitirdiğimizde, o

üniversiteyi bitirmiş ve mimarlık eserleri vermeye başlamıştı bile. Bütün çalışma yaşamı boyunca eserler vermeyi sürdürdü. Çalışma yaşamı boyunca yarattıklarının en başında kentsel planlamanın yer alması, en farklı yanı oldu. Kent planlama çalışmaları yaptığı zamanlarda, üniversitelerimizde kent planlama ayrı bir bölüm, bir ayrı disiplin olarak yer almıyordu ama Öztürk ağabey çoğu meslektaşımızdan önce bu alanda çalışmaya başlamış ve yol almıştı. Sonrasında da hiç durmadı, yaşamı boyunca hastalanıncaya kadar üretmeye devam etti ve meslekteki çabasıyla hepimize örnek oldu. Bu çalışmalarından yalnızca birisinde, Pekcan Holding merkezi için liseden sınıf arkadaşım ve meslektaşım Eray Özbek'le yaptıkları çalışmalar sırasında mesleki bir yakınlığımız oldu. Anlamlı, nitelikli bir mimari proje hazırlamışlardı ve bu proje sonradan güzel bir yapıya dönüştü.

Öztürk ağabeyle bir başka yakınlığımız, kızı, değerli meslektaşımız Lâle Başarır nedeniyle doğdu. Lâle ve kızım, biri Urla'dan, diğeri Karşıyaka'dan gelip, İzmir yakasının ortalarında bir yerde yerleşik Özel Türk Koleji'nde sınıf arkadaşı olmuşlardı.

Birlikte olduğumuz her karşılaşmadan aklımda kalan, onun sevecenliği, olaylara sakin yaklaşımı ve inceliği olmuştur. En zor zamanlarda, en karmaşık olaylarda bile insanlara, rengini memleketi Urla'nın denizinden alan mavi gözleri ve sıcaklığını hissettiğiniz bir gülümseme ile bakar ve bizlere, içinde bulunduğumuz zorlukları unutturur, yaşama daha sakin bir şekilde bakmamızı sağlardı. Sevgili Öztürk ağabeyle birlikteliğimizin anıları ve yaşamı, bizler için her zaman çok önemli bir yol gösterici olacaktır.

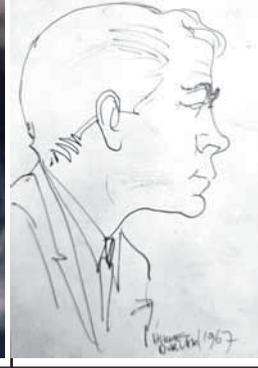
Anısı önünde saygı ile eğiliyorum.

Ailesi ile, Ankara, 1973

Eşi Bingül Başarır ile, 1968

Öztürk Başarır karikatürü,
Hikmet Duruer, 1957Öztürk Başarır karikatürü,
Eray Özbek, 1985Öztürk Başarır karikatürü,
Berrak Su Başarır, 2021

Sanat, Nükte, Yaratıcılık

Bingül Başarır ile yollarının kesişmesi ikinci kez çamuru eline almasına neden olur. 1967 yılında evlendiği (bkz. üst görsel) güzel kadın, 2007 yılına dek onun seramikle iç içe yaşamasının başlıca sebebidir. Mimari tüm uygulamalarında, tüm sergi hazırlıklarında ona zevkle destek olur. 1976 yılında mimarlık ofisini eşinin seramik atölyesiyle birleştirir. Bir yanda eşi seramik sanatçısı diğer yanda mimar ortağı Eray Özbek aynı zamanda karikatür sanatçısıdır.

Koşullar ne olursa olsun, mücadeleler nasıl yürüyor olursa olsun, kurduğu ortam, eşi, dostları, çocukları, sanat, mizah, yaratıcılık doludur. Mesleki konulardaki ciddiyeti sarkacın bir ucunda ise sevgi dolu nüktedan mizacı da diğer ucundadır. Çocukluk arkadaşları onu “ölüyü bile güldürür” diye anlatırlar. İstihkam Okulu’nda “Sulu Kürt” lakabıyla anılır. “Herkesin güzel yaşamasını istiyorum” derken yüklendiği sorumluluğa karşılık “hiç”lik ile erken yaşlarda tanışıklığı⁹ bu sorumluluğu sorgulamayı, örgütlülüğe karşılık bireysel yolculuğu kavramayı getirir. Nükte burada gizlenmektedir. Mizah nefestir. Sanat demdir. Tıpkı kentlerin ihtiyacı olan o nefes alma alanları gibi zihinlerin de nefes almaya ihtiyacı vardır. Ortağı Eray Özbek’in “meslek hayatımın en mutlu günleri” diyerek anımsadığı o günlerde proje çözümleri yükselen o kahkahaların içinden dökülür. Hele ki mimar Ümit Ünal da oradaysa eskiden çalıştıkları ofislerin anılarını dinlemeye doyamazdınız.

İtiraf etmeliyim mimarlık bir daha hiç o dönem görüldüğü kadar eğlenceli bir şey olmadı benim için. Girdiğim her işte

o nükteyi, o zekayı aradım. Mimarlığın gerektirdiği önemli bir becerinin ikna becerisi olduğunu o dönemde öğrendim. İkna becerisinin altında yatan, bakış açısını başka bir noktaya yerleştirebilmektir. Öztürk Başarır bunu yaratıcılığını ifade ile birleştirip başarıyordu. Enfes çizimleriyle sunduğu perspektiflerin yanında sözel anlatımını da çarpıcı bir bakış açısını da devreye alıyordu. Bunu, en sıkıntılı anlarda mizah düğmesine basarak yaptığını yıllar sonra çözümlerimle öğrendim. Mizah ona duygusal bir özgürleşme sağlıyor ve yaratıcılığının önünü açıyordu. Evde yaptığımız “saçmalama yarışmaları”nı hep onun kazanması da sanırım bundandı.

Çamurla son buluşması kediler için oldu. 2000’lerde, yaşadığı sitede hayvanları sevmeyenler vardı. Sevmemenin ötesine geçen, katliama dönüşen ve bir türlü engelleyemediği birkaç olay sonunda çok sevdiği, kurtarmak için çok emek verip hayata döndürdüğü bir can da bir katliama kurban gidince mücadelenin yolunu yine mizahta buldu. Gerçeğine katlanamayıp zarar verenlere inat cansız kedilerle donattı çevresini (bkz. üst görseller).

Yüreğinin İçinden Gülen İnsan Öztürk Ağabey

İşık Teoman

Öztürk Başarır benim aklımda şöyle kaldı, yüreğinin içinden gülen insan. Hep gülüyor, öyle bir tatlı tebessüm var ki yüzünde, o yüzü, o tebessümü unutmak mümkün değil.

Zaten unutmayacağız da. Konak Belediyesi’nde basın danışmanlığı yaptığım dönemde. Eski Konak Belediye Başkanı Muzaffer Tunçağ, kültür ve sanat işlerine çok önem veriyordu. Dünyaca

ünlü sanatçı Bingül Başarır’ın sergisini de Güzelyalı’da açmıştık.

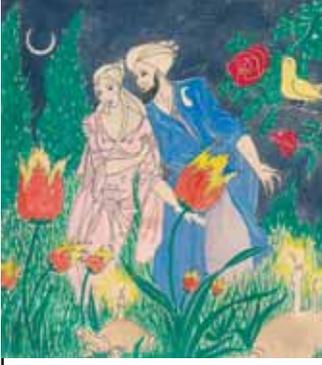
Kültür ve sanatla ilgili açılan sergilerde, tüm çalışmalarda Bingül Başarır ve yanında yüzünden gülücükler eksik olmayan Öztürk ağabeyimiz. Onu hep böyle gülen yüzüyle hatırlayacağım.

Huzur içinde uyusun, yüreğinden gülen insan. Sevgili Öztürk ağabey.

Öztürk Başarır Bir Okul Gibiydi Sevgi Kıldıç

Bazı meslek büyüklerimiz vardır çok özeldir, çok değerlidir. Odamızın geçmiş dönemde 1992/1996 yılları arasında başkanlığını da yapmış olan, Y. Mimar Öztürk Başarır benim için öyle bir mimar büyüğümdü.

Mimarlar Odasının pek çok komisyonunun yanında “Kent ve Çevre Komisyonu” vardı. Bu komisyon kentte bulunan ve kent için önemli olan, geleceğini, planlamasını olumlu ve/veya olumsuz etkileyecek pek çok projesini derinlemesine tüm detayları ile inceler ve hazırladığı raporu oda yönetimine sunardı. İşte bu Kent Çevre Komisyonunda Öztürk Başarır ve pek çok meslektaşla beraber çok uzun yıllar birlikte görev yaptık. Benim için mesleğe ve planlamaya yeni adım attığım o yıllarda Öztürk Başarır bir okul gibiydi. Hatta pek çoğumuz için öyleydi. Kent Çevre Komisyonuna katkısı inanılmazdı, onun sayesinde mesleğe başladığım yıllarda çok şey öğrendim. Planlama konusunda çok deneyimli bir ustaydı. O kadar çok şey öğrendik ki plancılığınan. Planlama bir şehrin anayasasıdır, her şeyin başı planlama, derdi. Çok üretici ve çok deneyimli meslek büyüğümüzü. Gerek insan ilişkileri gerekse çok sevdiği şehri için yeri doldurulamayacak bir meslektaştı. Kent Çevre Komisyonu

Desen, Kaplumbaga Terbiyecisi, 1960'lar

Kediler, 2002

Kediler, 2002

Kediler, 2006

Kedi ile kurbağa 2006

çalışmalarından ilk aklıma gelen İzmir Kordon Yolu ile Konak Meydanı'na yapılmak istenen Galeria projesi olmaktadır.

İzmir'de gerek Kordon Yolu gerek Galeria gibi benzer pek çok kente ihanet projelerinin neden yapılmaması gerektiğine ilişkin hazırlanan raporlarda çok emeği vardır. Günümüzde yıkımı ile gündemde olan İzmir Büyük Şehir Belediye Binası'nın yarışmasında ise 2.'lik ödülü aldığını kendisinden yıllar sonra bir konuşmasında öğrenmişim, o kadar mütevazı idi. İzmir kentine ve mimarlık camiasına alanında ciddi emek ve katkıları bulunmuştur.

Mesleki duruşu ve etik kuralları ile hem örnek hem de ders alınacak çok naif, bilgili, çok değerli bir büyüğümüz olan Öztürk Başarır'ı hep bu çok değerli yönleri ile hatırlayacağız.

Öztürk Başarır Hakkında

Eray Özbek

Öztürk Başarır hakkında bir şeyler yazmak mı... Yalnızca değerli ve hoş anılarım var ve tatlı kızı, Lâlo'su, sevgili Lâle istemeseydi, bunları yazmaya kalkışmazdım. Zira Öztürk Ağabey, kendi için yapılan övgüleri, bir an önce bitmesini beklercesine, "ne gerek var buna" der gibi dinlerdi. Yani bu yazımı da görseydi, öylesine okuyacaktı, biliyorum. Zaten onun bir başkasını övmesi de -ki çok değerliydi- sözleriyle değil ancak tavırlarıyla olurdu.

İtirazlarını ise kıvırtmadan, açık seçik yapardı. Mesleğinde otorite kabul edildiği için, kırılanlar olsa da saygıyla dinlerlerdi. Eleştirileri, yakın dostları için zaten birer armağandı. Özel hayatında da lafta değil gerçek nezaketi, abartmadan, fakat sadakatle uygulardı. Küçük çocuklara karşı

bile... Ama ilkelerinde katıydı... İlkeleri, onun sadece manevi değil adeta maddi kişiliğini de biçimlendiriyordu. Ne kadar nazik ve sevecen olsa da vasatlığı seçen insanlar için "zor" bir insandı. Ve dünyamızın, böyle zor insanların sırtında durduğunu düşünüyorum: İlkeli, titiz, çevresine ve kendisine gerçekten saygısı olan insanların sırtında...

Günlük hayatta neredeyse zorunlu hâle gelmiş "göz yumma, torpil, nabza şerbet, beyaz yalan, pazarlık" gibi davranışları onaylamaz ve uygulamazdı.

"Dürüst" kelimesi, onu tanımlamak için o kadar baskın ki diğer bütün vasıflarını saymaya gerek bırakmıyor. Maddi manevi bütün konulardaki ödünsüz dürüstlüğüne rağmen, nasıl olup da çok büyük bir kayba uğramadığına, hatta başına bir şey gelmediğine şaşırmışım.

Onu tanımış olanlar, yani sevenler... Bir daha analım onu, gülümseyerek...

Yazımı okumuş olsa, bana gene o, acımayı andıran tatlı gülümsemesi ile bakardı sanırım. Özür dilerim Öztürk Ağabey, yazdım bir kere... Buluşup özlem giderdiğimizde başılayacağını biliyorum. Sevgi ve saygılarımla...

En son sözleri "Molto Bene!" oldu. Bir daha konuşmadı. Sessizce, sakince, ona son müdahaleyi yapan Yunus Emre Güzel isimli doktoruna verdiği sessiz yanıtla o sevgi dolu kalbi durdu.

DİPNOTLAR

1 Ergun Elgin ile sözlü görüşmelerden aktarılan bir bilgi notudur. Çeşitli mücadelelerde beraber hareket etmeye devam edecekleri Ergun Elgin, çocukluğunda Hüseyin Avni Başarır ile İskele'deki kahvede yaptığı sohbetlerden hatırladıklarını anlatmıştır.

2 Eski kız yurdu tadil edilerek konut hâline dönüştürülmüştür. Bugün Özel Türk Koleji'nin kampus alanı içinde kalan cadde üstü parselde yer almış, daha sonra yıkılmıştır.

3 Ablası Ayhan Evrenosoğlu ile hayatta olduğu dönemde yapılan sözlü görüşmelerden alınmıştır.

4 Başarır sol eğilimiyle bilinmektedir. Bu bilgi pek çok mimari işi almasına engel olarak rekabet ortamında aleyhte kullanılmıştır.

5 Tüzel Bey'in bir ziyareti sırasında tanık olduğum bir görüşmeden aklımda kalmıştır.

6 Ali Demir Akel, İstanbul'da bu yarışmaya hazırlandıkları, kazandıkları ve uygulama projesini yaptıkları döneme (Ulus, İstanbul, Işık Apartmanı) tanıklık ettiğini belirtmiştir.

7 Baran İdil ismi teyit edilememiştir. Bir gazete haberi mevcuttur ancak İdil, kendi web sitesinde listelemiştir.

8 Yarışmaya Ersin Uğursal ve Rezzan Karagülle ile birlikte katılmışlardır.

9 Başarır'ın doğduğu evde Kolaylı ailesiyle Urla'da komşudurlar, Neyzen Teyfik'in kapı üzerindeki dar sundurma üzerinde ney çalışına dair anılarla büyümesi, Şefik Kolaylı ile tanışıklığı bilinmektedir. Yıllar sonra Erdoğan Karabıyık'ın kitabı için o sahnenin çizimini yapacaktır.

KAYNAKLAR

- Başarır, Öztürk, Özbek, Eray. "İzmir -Urla İskelesi'nde "Yelkenkaya Tatil Köyü". Yapı Tanıtım bölümü, Ege Mimarlık, 91/3 sayı: 3 (1991) 52-56.
- Başarır, Öztürk. "İskeleler". Güzelyalı ve Göztepe İyileştirme Platformu, Bülten, Aralık 2008.
- Başarır, Öztürk. "Sahil Kenti İzmir'de Denizden Ne Kadar Yararlanıyoruz". Güzelyalı ve Göztepe İyileştirme Platformu Bülten, Kasım 2007.
- Çıkış, Şeniz. "Modern konut olarak XIX. yüzyıl İzmir konutu: Biçimsel ve kavramsal ortaklıklar". METU Journal of the Faculty of Architecture, 2009.
- Elçi, R. Sermet. Bulutlarda Yaşanmazmış; Deniz Lisesi'nden TKP'ye 1967-1994. İstanbul: Verita Yayınları, 2017.
- Kızık, S. "İki başkan daha güzel, daha çağdaş bir İzmir'i tartıştı". Cumhuriyet Gazetesi, Haberler, 22 Kasım 1992.
- Orhon, Ceylan. Motel Yeşilköy, Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği. Taha Toros Arşiv TT503324
- Tunçağ, A. Sedef. Bir Varmış Urla. Stil Matbaacılık, 2003, 52.
- Başarır, Öztürk, Tunçağ, Sedef, Bilgin, Ziyaeddin, Pekin, Salih Zeki, Kocagöz, Şükrü, Turan, Z. Bülent. "Konak Meydanı İçin Yeni Düzenleme Önerileri". Ege Mimarlık 2000/3 sayı: 35 -15.
- URL-1. "Şadi Çalık Hayatı ve Heykelciliği", EdebiYad ve Saant Akademisi, erişim 11.08.2022, <https://bit.ly/3QFY7q9>.
- URL-2. "İstanbul Yeşilköy", wow Turkey, erişim 11.08.2022, <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=11557&start=65>

Işık, Gölge ve Yansımalar

Not Mimarlık

PROJE YERİ **Bornova, İzmir, Türkiye**
 PROJE TİPİ **Kapalı Yüzme Havuzu**
 İŞVEREN **İzmir Büyükşehir Belediyesi**
 PROJE BAŞLANGIÇ YILI **2016**
 PROJE BİTİŞ YILI **2017**
 YAPI BİTİŞ YILI **2021**
 ARSA ALANI **4,732 m²**
 TOPLAM İNŞAAT ALANI **3,205 m²**

MİMARİ PROJE **Not Mimarlık - Serdar Uslubaş, Merih Feza Yıldırım**
 STATİK PROJE **Kobe Yapı, Barış Köroğlu**
 MEKANİK PROJE **Prodem Makine, Kamil Demir**
 ELEKTRİK PROJE **Onmuş Elektrik, Cihan Onmuş**
 HARİTA HİZMETLERİ **Rs Harita**
 ZEMİN ETÜDÜ HİZMETLERİ **Msc Jeoteknik**
 YÜKLENİCİ FİRMA **Koman Yapı**
 MİMARİ FOTOĞRAF **ZM Yasa Mimari Fotoğrafçılık**
 MİMARİ İÇİN KULLANILAN YAZILIM **Autocad, Sketch Up, Photoshop**

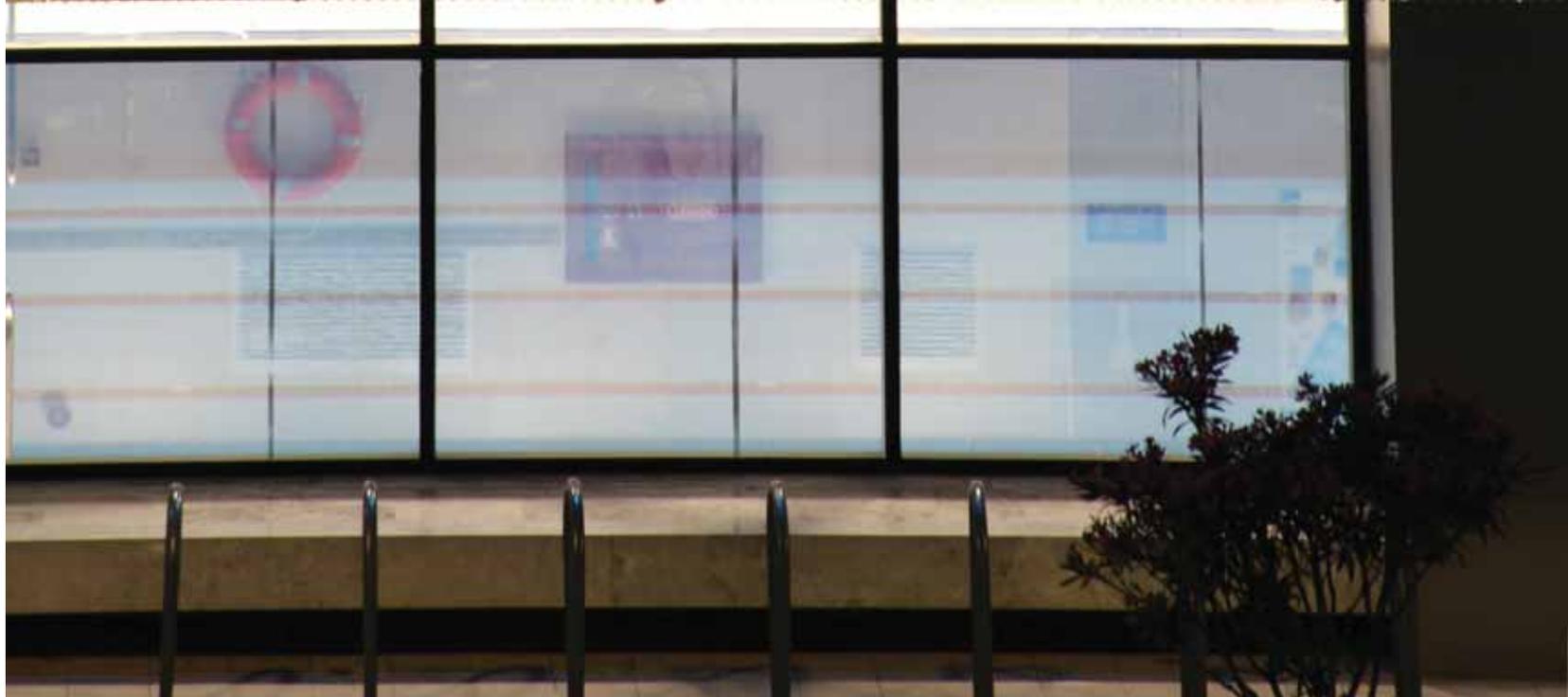
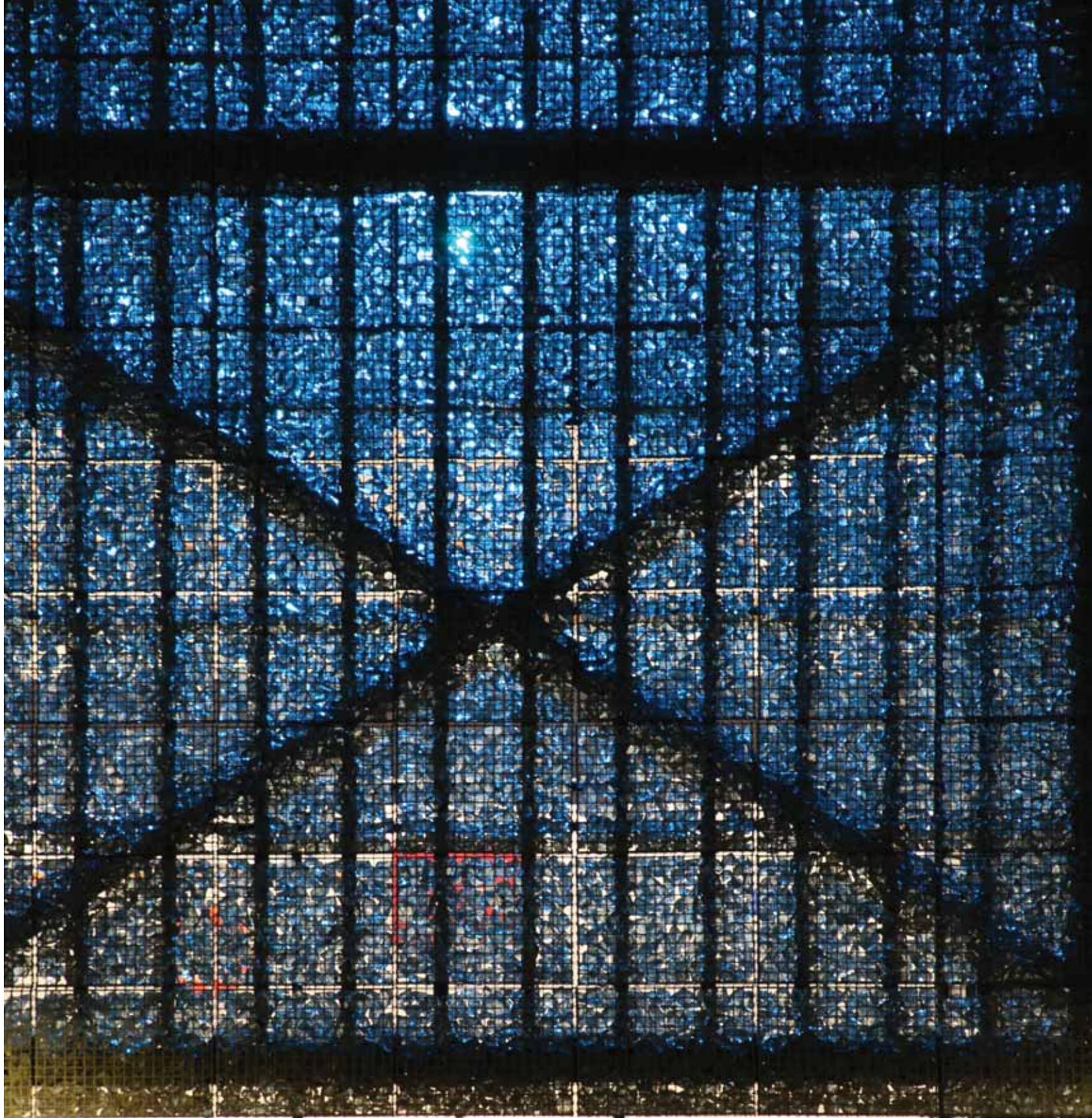
Bizi saran giysilerimiz olmadan deneyimlediğimiz bir yapıyı onu saran kabuk üzerinden görünür kılmayı, ön plana çıkarmayı değerli bulduk. Kabuk bir anlamda hem yapıyı hem insanları saran bir noktaya geldi. Kabuk tezatlar ile örüldü. Bütünlüklü görüntüsüne rağmen binlerce küçük parçadan yapıldı. Ağır görüntüsüne rağmen yere basmadan yukarıdan asılı olarak havada kaldı. Opak görüntüsüne rağmen aslında şeffaf camdan yapılmıştı. Kabuktan sızan ışığın ve yansımaların yarattığı tekrarlanamaz ve tasarlanmaz atmosfere ulaşmak ilk amacımızdı. Yapının bulunduğu alanda, arazi düzenlemesi için yapılan ilkel taş duvarlar bize bu ilhamı verdi. Bu taş duvarlar yeni bir yorumla yapının kabuğuna dönüştü. Işığın kabuktan filtre edilerek iç mekâna alınması, yapı kabuğundaki boşlukların konumu, büyüklüğü ve rastgeleliği ile yaratılan aydınlık etkinin ve ışık gölge oyunlarının, yapının deneyimlenmesini eşsizleştirmesi öngörüldü.

Bornova Yarı Olimpik Havuz Projesi, Aşık Veysel Rekreasyon Alanı'nda yer almaktadır. İzmir

ulaşım ağının ana arterlerine kolayca erişilebilecek konumundan ötürü yalnızca bölgesel değil tüm kente hizmet edecek bir tesistir. Aynı zamanda yakın çevresinde gelişen ve artan nüfusun önemli bir ihtiyacını karşılayacaktır. Binaya bisiklet, özel araç veya toplu taşıma ile ulaşmak mümkün olacaktır.

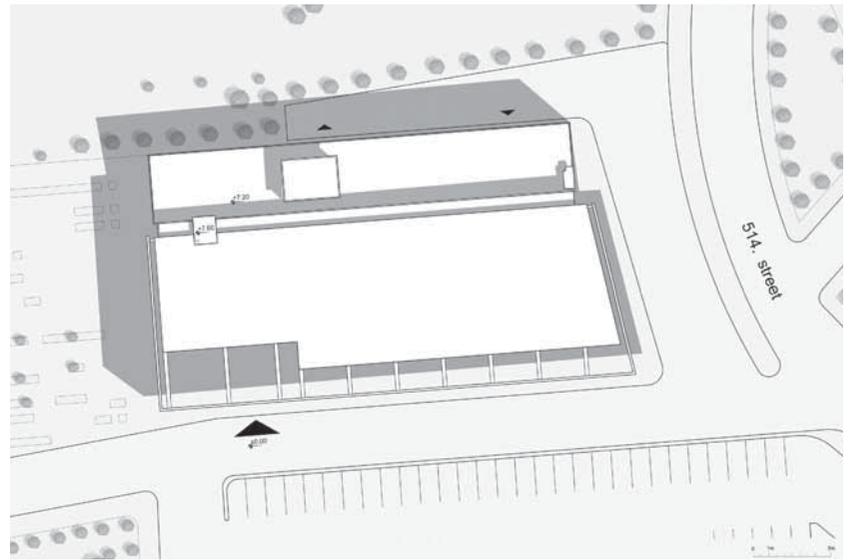
Konumu itibarı ile önünden oldukça fazla insanın geçtiği binanın; insanların ilgisini çekmek, merak ve su sporlarına ilgi uyandırmak ve aynı zamanda mekânı canlı tutmak gibi bir amacı vardır. 3200 m² kapalı alana sahip binada, 25 m x 12,5 m ebatlarında yarı olimpik 4 metre derinliğinde bir havuz vardır. 200 kişilik seyirci kapasitesine sahiptir. Sporcuların ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir spor salonu da bulunmaktadır.

Kabuk, atık bir malzeme olan cam kayalardan yapılan gabion duvardan oluşmaktadır. Bu kabuk aynı zamanda güney ve batı cephelerinde güneş kontrolü imkânı sunmaktadır.

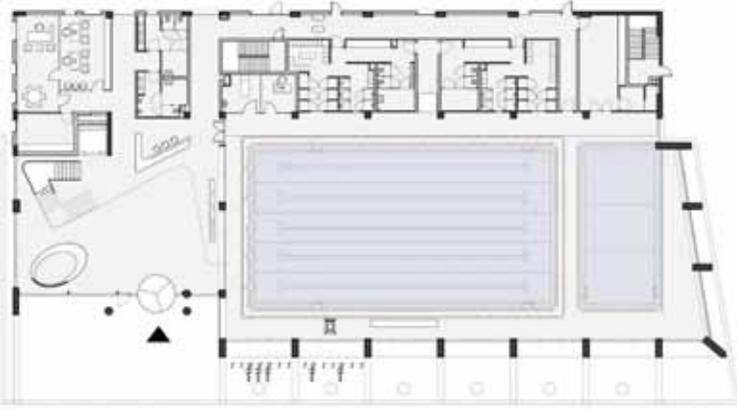

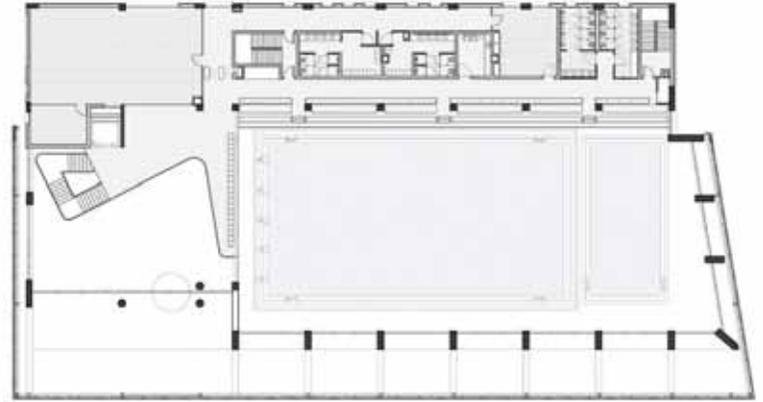
“AĞIR GÖRÜNTÜSÜNE RAĞMEN YERE BASMADAN YUKARIDAN ASILI OLARAK HAVADA KALDI. OPAK GÖRÜNTÜSÜNE RAĞMEN ASLINDA ŞEFFAF CAMDAN YAPILMIŞTI. KABUKTAN SIZAN IŞIĞIN VE YANSIMALARIN YARATTIĞI TEKRARLANAMAZ VE TASARLANMAZ ATMOSFERE ULAŞMAK İLK AMACIMIZDI”

Vaziyet Planı

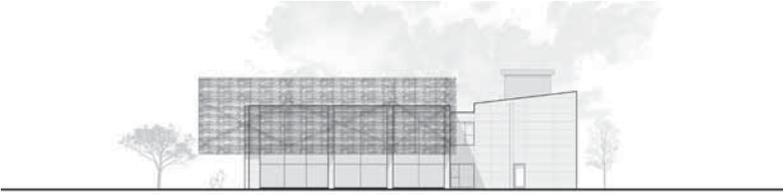
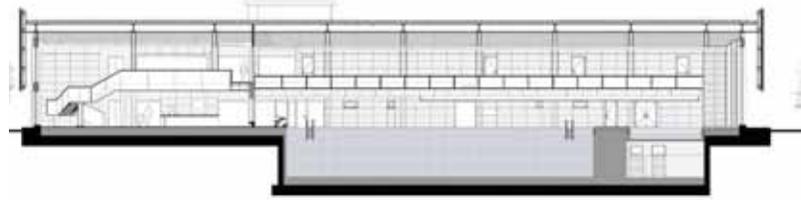
Zemin Kat Planı

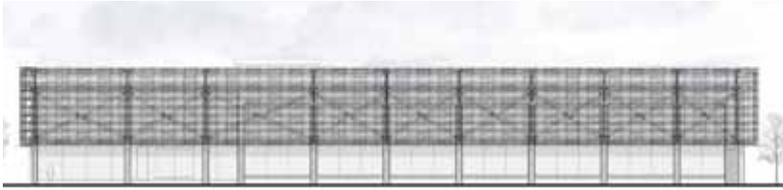
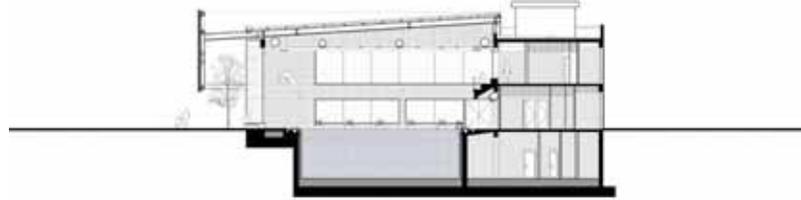
1. Kat Planı

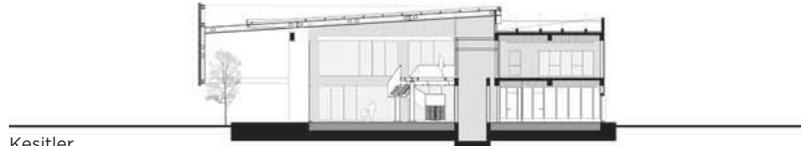
Kuzey Görünüşü

Doğu Görünüşü

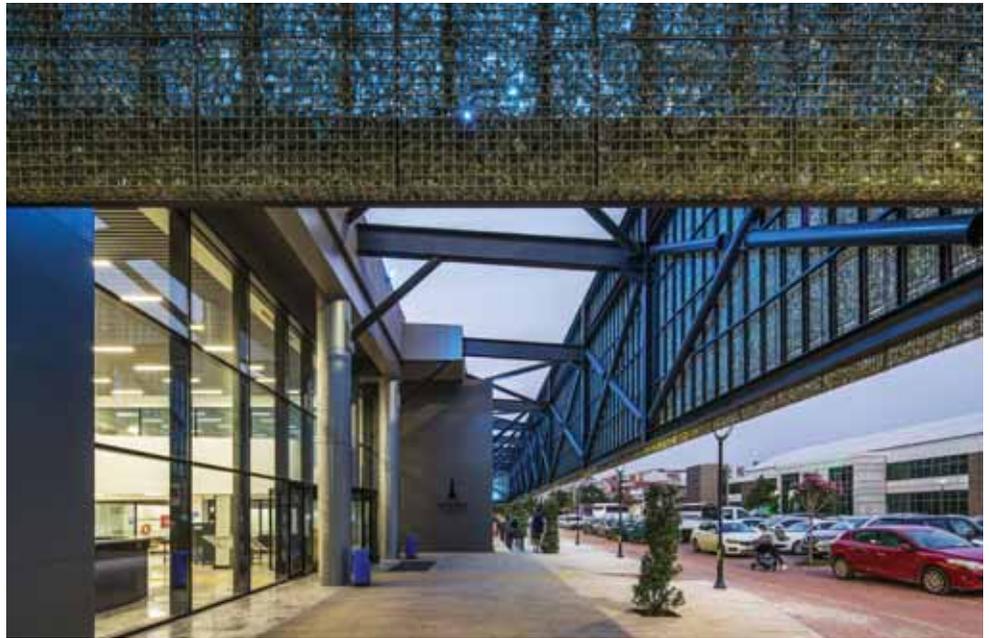
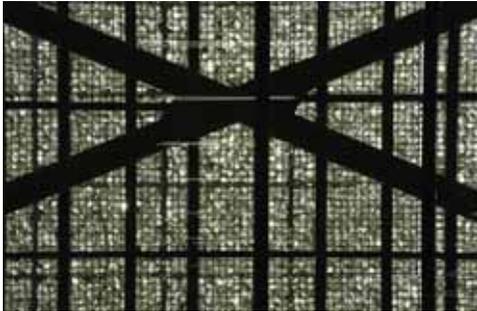
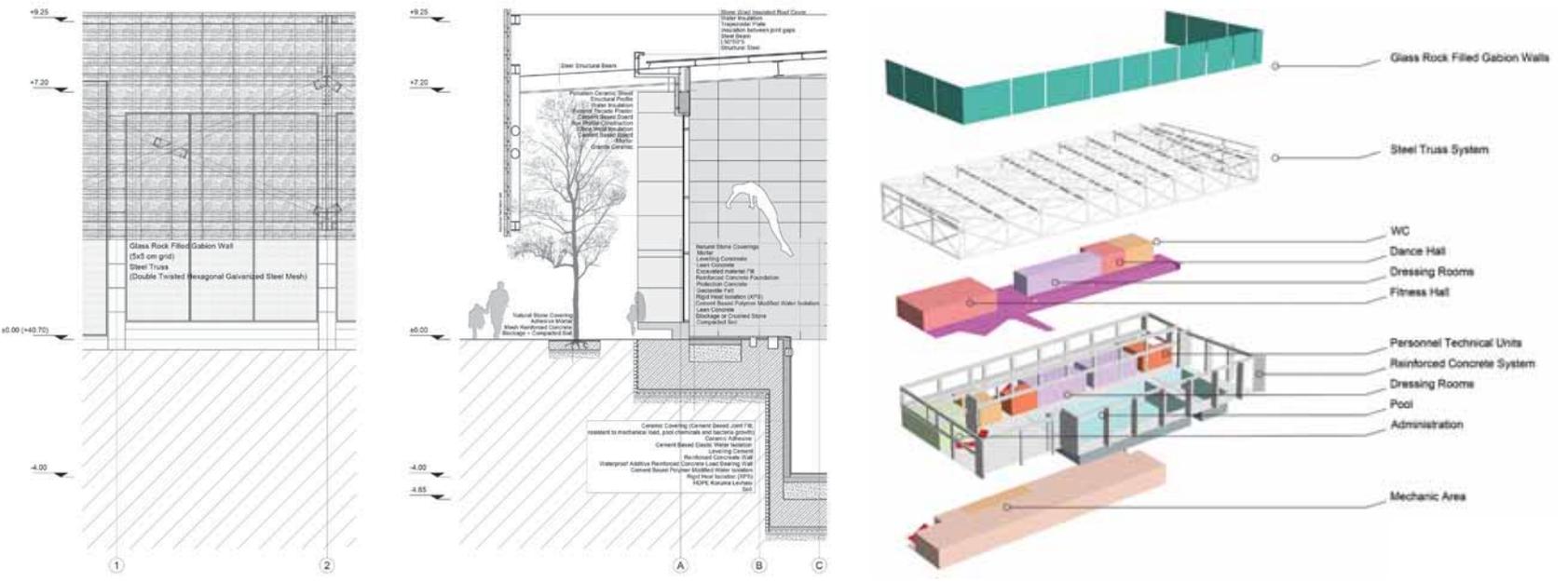

Güney Görünüşü

Kesitler

“KABUK, ATIK BİR MALZEME OLAN CAM KAYALARDAN YAPILAN GABİON DUVARDAN OLUŞMAKTADIR. BU KABUK AYNI ZAMANDA GÜNEY VE BATI CEPHELERİNDE GÜNEŞ KONTROLÜ İMKÂNI SUNMAKTADIR”

EMEK EKONOMİ

EGE MİMARLIK'IN 115. SAYISI SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, DİRENÇLİLİK, DÖNGÜSEL EKONOMİ, YENİDEN İŞLEVLENDİRME, YENİDEN KULLANIM, KÜÇÜLME, PANDEMİ SÜRECİ, DEĞİŞEN İŞ MODELLERİ, EMEK VE EKONOMİ GİBİ KAVRAMLARI TARTIŞMAK VE BU ÇERÇEVE İLE İLİŞKİLENEN ÇEŞİTLİ PERSPEKTİFLERDEN ÇALIŞMALARA YER VERMEK AMACIYLA HAZIRLANDI.

1980'lerden bu yana ekonomide neoliberal akım ve küresellik ön planda olan kavramlar iken, dünya 2008 ekonomik krizinden bu yana çok farklı ekonomik dengelere ve dengesizliklere sahne oldu. 2008'deki ekonomik krizin belki de en önemli yanı iklim değişikliğinin artık geri dönülmez noktada olduğu bir zamanda ve kentleşme hızının en üst noktaya ulaştığı bir dönemde baş göstermesiydi. Dolayısıyla tüketim toplumunun alışkanlıklarının dünyanın geleceği için değişmesi gerekliliği günümüzde artık her alanda belirleyici bir faktör oldu.

Küreselleşmenin gelişimiyle neredeyse eş zamanlı şekilde iklim krizine çare olarak sürdürülebilirlik kavramı da ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda önem kazandı. Mimaride sürdürülebilirlik enerji verimliliği, malzeme ve iklime duyarlılık ile ön plana çıkarken; kentlerin genelinde iklim krizine, afetlere ve ekonomik sorunlara cevap olarak dirençlilik kavramı önem kazandı. Kentlerin kontrolsüz büyümesinden, var olanın değerlendirilmesi, eski yapıların yeniden işlevlendirilerek [adaptive reuse] kent yaşamına ve ekonomisine kazandırılması, var olan yapıların güçlendirilmesi ve yenilenmesi [retrofitting] ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik açısından odak noktalar olarak ön plana çıktı. Ekonomik büyümeye alternatif olarak küçülme [degrowth] kaynakların daha verimli kullanımı açısından benimsenmeye başlandı. Dünya günümüzde döngüsel ekonominin sosyal ve kültürel dönüştürücülüğünü yaşamaya başlamışken bu kavramın mimariye ve tasarıma yansımaları da öne çıkmaya başladı.

2019 yılında ortaya çıkan pandemi sürecinin ekonomik olarak belirleyici özelliği kendi başına bir kriz olmasının yanında, aslında kentlerde ve ülkelerde var olan krizleri ve sorunsalları daha da ön plana çıkarmış olmasıydı. Barınma hakkı, sağlık hizmetleri, gıda güvenliği, ulaşım, altyapı olanakları, değişen çalışma koşulları, kentlerin ve çeperlerinin yapısal çevresinin daha farklı açılardan sorgulanmasına sebep oldu. Ekonomide küresel olarak büyümenin yanında ülkeler ve kentler bazında kendine yetebilmek önem kazandı. Pandemi süresince fiziksel sınırlarda geçiş azaldıkça, sanal sınırlar teknolojinin elverdiği ölçüde genişledi. Kentliler kırsalı artık bir alternatif yaşama ve çalışma mekânı olarak değerlendirmeye başladılar. Bunların yanında, pandeminin ve ekonomik istikrarsızlığın etkisiyle bir ihtiyaç haline gelen esnek çalışma saatleri, koşulları ve buna bağlı iş güvencesi gibi kavramlar dönüşen toplumsal işleyişin bir yansıması olarak belirginleşmeye başladı. Mimarlıkta iş yapma biçimi olarak gelişen kolektifler ve platformlar, daha verimli ve üretken ortam arayışlarını belirginleştirdi. İş modellerinin ve işveren profillerinin değişimi ile coğrafyalararası emek ve bilgi transferi üzerinden gelişen yeni nesil tasarım süreçlerinin bir sonucu olarak mimarlık alanında küresel iş gücünün varlığı, onun örgütlenme ve üretme biçimleri tartışılabilir hale geldi. Küresel piyasa koşullarını biçimlendiren, yerelin iş gücü kapasitesini de etkileyen ve bazen istismar eden hakim ekonomik rejimler; mimarlık alanındaki çalışma ve üretme biçimlerinin arkasındaki göz ardı edilemez etkenler olarak belirginleşti.

Krizler Dünyasında Emek ve Ekonomi

Mehmet Barış Kuymulu, Güven Arif Sargın, Hüseyin Tarık Şengül, Galip Yalman

METNE ÇEVİREN Çiçek Ş. Tezer Yıldız

Güven Arif Sargın: Herkese merhaba. Oturumumuza başlamadan önce, müsaade ederseniz ben bizi takip eden arkadaşlarla, Ege Mimarlık dergisinin "Emek-Ekonomi" başlıklı bu oturumda bizden beklediği konu başlıklarını paylaşmak istiyorum. Bugün burada yapacağımız, ağırlıklı olarak, 1980'den sonraki süregelen ekonomi-politiğin bir röntgeninin çekilmesi ve masaya yatırılması. Aslında bizim meslek pratiğimiz için, ne tür bir iktisadi zeminde at kosturulduğunu ve mimar öznelerin de bu süreç içerisinde değişen koşullar ve krizler altında nasıl her seferinde yeniden konumlandırıldığını anlamaya çalışıyor olacağız. Bugünkü konuşmaların altlığını oluşturan notlarda kırılma noktalarından bir tanesi olarak belirtildiği üzere; 2008'deki kriz ortamı, peşi sıra gelen krizler, 2019'da pandemi ile birlikte gelen ve bir anlamda kriz olarak hâlâ yaşamakta olduğumuz sürecin masaya yatırılması, değerlendirilmesi ve mekân ile mimarlık üzerinden de tartışılması bekleniyor. Bu süre zarfında bu krizi doğru anlamak ve krizlere başat taze perspektiflerin de tartışmaya açılması dergi tarafından beklenen konulardan bir diğeri.

2019'da çok önemli bir kırılma yaşandı ve bu sürecin hâlâ içindeyiz. Tam anlamıyla bittiğini de söyleyemeyiz, pandemi koşulları öyle ya da böyle devam ediyor. Ama peşi sıra gelen iktisadi koşullar ile onunla birlikte olası sosyal ve siyasi sorunlar da kapımızda, birçoğunu yaşıyoruz. Bu konunun bölgesel savaflara kadar genişleyen bir yanı da var; bir yapısı, dinamiği var. Bunları da es geçmemek

gerekiyor. Sadece iktisadi bir krizi tetiklemiyor, peşi sıra gelen çok ciddi siyasi ve sosyal krizler de söz konusu. Bütün bu hengâmenin de doğru konumlandırılması, masaya yatırılması beklenen şeyler arasında. Peki ben neden bu konuya mekân boyutunu ekledim? Söylediğim gibi, bunu bir meslek şovenizmi olarak algılayabilirsiniz ama meselenin özünde mekânla ilgili bir konu var ve bunu es geçmek mümkün olmuyor. Belki de bugün yaşadığımız bir dolu krizin merkezinde mekânla ilgili mesele duruyor ve onun üzerinden biz bir dolu krizi de yeniden üretiyor olabiliriz. O koşullara da bir kez daha bakmakta fayda var. Dolayısıyla mekân cephesinden de bu sorun demetine bir kez daha bakmakta, irdelemekte yarar var, diye düşünüyorum. Yeri geldiğinde, mimarlık ve mekân cephesinden bakıldığında herhalde tartışmaya açılacaktır; barınma hakkı başlı başına bir sorun olarak kendisini tekrar ifade ediyor. Birazdan sanırım Barış Hocam da konut üzerinden bu tartışmayı biraz derinleştirmeye çalışacak. Kent hakkı hepimizin bildiği gibi önemli tartışma alanlarından bir tanesi, güvenlik ve altyapı gibi sorunlarımız var. Bunların yanında bizi çok ilgilendiren başka bir konu da mimar öznelerin çalışma koşulları. Herhalde buna ilişkin olarak da bir tartışma zemininin oluşturulmasında fayda var çünkü bizlerin, yani kent sahiplerinin, mimar öznelerin sırtına bindirilen yükün de bir tahlile mazhar olduğunu düşünüyorum. Şöyle ki, esnek çalışma koşullarının ve saatlerinin değişimi, iş güvencesi meselesi, daha doğrusu güvencesiz bir ortamın yaratılması, örgütsüzlük başlı başına

Mehmet Barış Kuymulu, Dr. Öğr. Üyesi,
ODTÜ Sosyoloji Bölümü

Güven Arif Sargın, Prof. Dr., ODTÜ
Mimarlık Bölümü

Hüseyin Tarık Şengül, Prof. Dr., ODTÜ
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Osman Galip Yalman, Doç. Dr., ODTÜ
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

birer sorun olarak duruyor. Önünde sonunda neredeyse prekaryalaşmaya doğru giden bir sürecin kendisine de tanıklık ediyoruz. Bunlara değinmeden meslek cephesinden bu tartışmanın derinleştirilemeyeceğini düşünüyorum.

Bahsedilen tartışmayı yapabilmek için belki öncelikle ortak bir teorik zemine ve dile ihtiyacımız olduğu da gerçek. Bu çerçeveden bakıldığında, malların ve hizmetlerin neredeyse serbest dolaşıma sokulduğu yeni bir küresel yapı içerisinde, buna bağlı olarak bilgi transferiyle de baş etmek zorundayız. Bu bir anlamda, küresel iş gücünün yeniden örgütlenmesini ve belki örgütsüzlüğünü de beraberinde getiriyor. Mimari pratikler de emek ve emeğin yeniden üretimi perspektifinden bakıldığında, özellikle bu dönüşümler sonucunda çok ciddi tahribatlarla karşı karşıya kalıyor. Bu meseleye sadece iktisaden veya meslek sosyolojisi açısından bakmak yeterli olmayabilir. Ama bu ortak zemini kurabilmek adına bu farklı perspektiflere de ihtiyacımız var. Bu konuyu farklı disiplinlere atıfla bir kez daha tartışmak yerinde olabilir. Buradan hareketle oturumumuzda şöyle bir kurgu ortaya çıktı: Öncelikle işin ekonomi-politiğine dair ve bu bahsettiğimiz koşullara iktisat biliminin penceresinden bakarak bir altlık oluşturacağız. Özellikle 1980 sonrası neoliberal iktisat politikalarına ve ideolojiye bağlı biçimde fasılalarla ortaya çıkan krizleri anlamak iyi olabilir, diye düşündüm. Herhalde bunun tartışmasını yapacak en doğru isim Galip Yalman hocamız. Tabii bir başka şovenizm daha yapmış olabilirim: Hepimiz Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin, aynı kampüsün içerisindeyiz. Bir türlü beraber olamıyoruz ama yine de galiba ortaya koyulmamış bir kardeşlik var. Bizim kendi dünyamızdaki isimler öncelikli hâle geliyor ve Galip Hocam'ı da böyle

bir perspektifte konuşur musunuz diye davet ettim ve sağ olsun kendisi kırmadı. Kendisinin meslek örgütümüze, hatta fakültemizdeki derslere karşı müthiş bir ilgisi ve desteği söz konusu, kendisine teşekkür ediyorum. Böyle bir açılışın ardından, Barış Hocam'ı ben ikinci sırada davet edeceğim. Hocam, sosyolog olduğunuzu biliyoruz ama mekân siyaseti üzerine de kafa yoran ve keyifle takip ettiğim isimlerden birisiniz. Dolayısıyla sizi aramızda görmek de büyük mutluluk, herhalde siz de Galip Hocam'ın açacağı yoldan ilerleyerek emek ve emeğin yeniden üretimi süreçlerine dair, özellikle pandemi koşulları perspektifiyle bize yeni bir tartışma zemini sunacaksınız. Bunu da büyük bir merakla bekliyoruz. Son olarak da Tarık Hocam, sizi davet edeceğim. Her ne kadar fakültemizin mezunlarından olsanız da aynı zamanda farklı disiplinlerde çalışan, çok sevdiğim hocalarımdan biri olarak, herhalde mekâna dair derdimizi tam anlamıyla masaya yatırabilmek adına sizinle de son kertede özellikle şehir/şehirleşme üzerinden ve kamu yönetimi perspektifiyle tartışmayı zenginleştirileceğiz. Sadece sorunları değil tabii olası çıkış yollarını da içeren bir perspektife ihtiyacımız var.

İlk sözü Galip Yalman hocama bırakıyorum. Kendisi herhalde bizi bir yere bağlayacak diye tahmin ediyorum, biz de o noktadan hareketle düşüncelerimizi belirli silsilelerle geliştireceğiz.

O. Galip Yalman: Öncelikle sizin aracılığınızla Ege Mimarlık'a böyle bir fırsat tanıdığı için çok teşekkür ederim.

Epey bir süredir, büyük bir çalkantı döneminde yaşıyoruz. Ben öngördüğümüz çerçevede *kapitalizm, kriz ve devlet* anahtar

kelimeleri üstünden belli saptamalar ve değerlendirmeler yapmaya çalışacağım. Büyük ölçüde global ölçekte, yeri geldiğinde Türkiye'ye veya Türkiye ile benzer özellikler taşıyan ülkelere ilişkin de birkaç noktaya değinmeye çalışacağım.

Bildiğiniz üzere kapitalizm, 18. yüzyıldan başlarsanız 200 yılı, 16. yüzyıldan alırsanız 400 yılı aşkın tarihinde çeşitli aşamalarda çeşitli coğrafyalarda bugün kriz ya da bunalım dediğimiz, 1930'ların terminolojisi ile buhran denilen alt üst oluş dönemlerinden geçiyor. Bunların nasıl değerlendirilmesi gerektiği de değişik aşamalarda farklı perspektiflerden ve içinde bulunulan zaman diliminin egemen bakış açısından ya da yaklaşımlarından da etkilenecek, belli ölçülerde geleceğe dönük kestirimleri beraberinde getiriyor. Nasıl olması gerektiğinin, ama onu tartışmadan önce de yaşanan zaman dilimindeki krizin nedenlerinin ortaya koyulması gerekiyor. Böyle bakıldığında bu durum, çok kaba söylerseniz; hem krizin nedenlerini hesaplamaya bağlı olarak içinde bulunulan kapitalist sistemin o andaki özelliklerini anlamayı hem de sistemin devamlılığını, istikrarını sağlamak için neler yapılması gerektiğine ilişkin tartışmaları beraberinde getiriyor. Ama aynı zamanda, özellikle 19. yüzyıldan günümüze kadar geçen süreye baktığımız zaman, kapitalist sistemin çok temelden dönüştürülmesine önem veren, onun arayışı içinde olan bakış açıları ve bununla beraber gündeme gelen toplumsal hareketler, örgütlenmeler vs. açısından önemli dönüşüm fırsatları ya da olanakları sağlayıp sağlamadığı şeklinde de tartışılıyor. Günümüzde biraz farklı bir aşamadayız, teknolojik gelişmeler vs. var ama yine buna benzer bir tartışma ortamının yaşandığını

söylememiz mümkün. Bu durum, farklı coğrafyalara farklı biçimlerde yansıyor; bu tartışmalar genel geçer değil ve her yerde aynı biçimde olmuyor. Zaman el verirse, dediğim gibi Türkiye'ye ilişkin olarak birkaç noktaya; Türkiye'deki tartışmaların -borsacı deyimile- ne ölçüde ayrıştığına, tartışmalarda belli paralellikleri ne ölçüde gözleminin mümkün olduğuna da değinmeye çalışacağım.

Bir bakıma, kapitalist sistem çerçevesinde yaşanan krizlerin o aşamaya kadar yaşanan sorunları aşmak için ve -yine son 30-40 yılın moda olan deyimleriyle- kapitalist sistemin yeniden yapılandırılması için bir fırsat olarak görülmesi söz konusu. Bunun da farklı

yeniden üretim niteliğini kazanması öne çıkıyor, bunun önemi vurgulanıyor. Bu durumda, krizleri acaba sadece düzenli işleyen bir sistemi aksatan veya işlevsiz kılan bir kesinti anı olarak mı değerlendireceğiz? Yoksa, -bir süre simgesel olarak bir dönüm noktası olarak gördüğümüz- 24 Ocak 1980'den günümüze kadar olan sürece baktığımızda; seksenlerden günümüze yaşanan krizler acaba bu mevcut yapının, -veya kestirmeden- neoliberal hegemonyanın kırılmasında değil, yeniden ve hatta daha güçlü bir biçimde sürdürülmesinde işlevsel oluyor mu, olmuyor mu? Günümüzde de bu tartışmanın

referanslarıyla- Victoria dönemi liberal anlayıştan Roosevelt'in liberalizmine geçiş; "yeni mutabakat" olarak tartışılan ama aynı zamanda bu anlayışla ortaya çıkan, Keynesyen olarak ifade edilen ve 1945 sonrası dönemin da krize girmesiyle, 1980'lerden itibaren o krizden çıkışı ve kapitalist sistemin sermaye lehine yeni düzenlemeleri içerdiği biçimde gündeme gelen; fakat o yaklaşımı savunanların değil daha sonra onu eleştirecek olanların kullandığı deyimle, "neoliberal" diye ifade edilen yeni bir paradigma değişikliği oldu. Yani aslında bu genellikle şöyle ifade ediliyor: Devlet ve piyasa ilişkilerinde belli bir dönüşümün gündeme gelmesi. Bu, dediğim gibi, kapitalist sistemin dönüştürülmesi anlayışını benimseyenler açısından bile kullanılan bir terminoloji olarak çok yaygın. Ama öbür yandan, devlet-sermaye-emek ilişkileri olarak baktığınız zaman, ne tür değişimleri beraberinde getirdi ya da getirmedi? Dolayısıyla kapitalizm, kriz ve devlet aslında birer anahtar kelime oluyor. Buna bağlı olarak, meseleyi ele aldığınız düzlem, o yaklaşımın hem yönetsel özelliklerini hem de ne tür bir değişim projesi içerdiğini de gündeme getiriyor ya da bunu düşünmemizi sağlıyor.

Neoliberalizm, dediğim gibi, 1980'lerde eleştirel bir siyasal iktisat anlayışıyla meseleye yaklaşanların kullandığı bir terminoloji iken; daha sonra özellikle 21. yüzyılın değişik noktalarında, o anlayışla yapılan uygulamaların yol açtığı ya da aşamadığı sorunlar çerçevesinde bu kez IMF'den başlayarak, çeşitli çevrelerin de kullanmaya başladığı bir terminoloji oldu. Bu da ilginç bir nokta. Biz bu kavramı eleştirel perspektiften çok rahat kullanıyoruz ama 1980'ler ve 1990'lar çerçevesinde o politika sepetini benimseyenlerin kullandığı bir terminoloji olmadığını da hatırlatmakta yarar var. Her kavramın olduğu gibi onun da bir tarihi var elbette. Kavram, bir önceki döneme kıyasla yeni olduğunu ifade eden "neo" ifadesini içeriyor.

Bu tartışmalar sadece tarihsel bir süreci anlamak açısından önemli değil; konunun yeniden ve yeniden tartışılıyor olması aynı zamanda ne kadar çok boyutlu bir kriz sürecinden geçmekte olduğumuzun da göstergesi. Dolayısıyla çarpıcı olan ve herkesin üstünde mutabık kalmış gibi gözüktüğü şey şu: Pandemi dönemleri, özellikle merkez ülkelerin (örneğin 1930'lardaki ve 1970'lerdeki) krizleri,

“SİSTEMİN KENDİNİ YENİLEYEMEDİĞİ, YENİ BİR PARADİGMANIN HENÜZ UFUKTA GÖRÜNMEDİĞİ BİR DÖNEMDEYSEK, ACABA (...) KAPİTALİST MANTIĞIN YARATILAN DEĞERLERE EL KOYMA BİÇİMLERİNİN YAŞAM ÜZERİNDEKİ BOYUNDURUĞUNU KIRACAK BİR DÖNÜŞÜM İÇİN ELVERİŞLİ BİR ORTAMDA, BİR ZAMAN DİLİMİNDE OLABİLİR MİYİZ?”

analiz düzeylerinde; küresel düzeyde, ulus-devlet düzeyinde, -son 60-70 yıllık zaman dilimi içinde bakarsanız- Avrupa Birliği örneği üzerinden, ulus-ötesi düzlemde, hatta zaman zaman da ulus-devlet-altı anlamında bölgesel düzeyde de değişik oluşumları gündeme getirerek tartışıldığını gözlemek mümkün.

Ama bizim gibi dediğimiz, yani Latin Amerika'dan Doğu Asya'ya kapitalist üretim ilişkilerinin ve uluslararası finans piyasalarına bağımlılığın çok belirleyici olduğu coğrafyalarda, örneğin Latin Amerika'ya baktığınızda; krizler hem devletlerin hem de sermayenin yeniden yapılandırılmasını sağlayan kritik bir rol oynayabiliyor. Hele günümüzdeki tartışmaları da hatırlarsanız, enerji, çevre, -en son Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline girişmesi ile başlayan süreçte sık sık vurgulanan bir biçimle- gıda, beslenme, barınma krizleri çok boyutlu nitelikler alabiliyor. Üstüne üstlük sadece bizim gibi ülkelerle sınırlı olmayan biçimde pandemi süreci bunu çok belirgin hâle getirdi. Özellikle "yaşanan kriz çok boyutlu" denildiğinde krizin toplumsal

sadece Türkiye ile sınırlı olmayan bir biçimde yapıldığını gözlemek mümkün. Dolayısıyla geldiğimiz noktada acaba daha önceki aşamalardan farklı bir kırılma anında olabilir miyiz, olamaz mıyız? Böyle bakıldığında, belli kriz anları uluslararası kapitalist sisteme ilişkin iki farklı perspektiften, sistemin krizi aşarak daha istikrarlı bir biçimde varlığını sürdürülmesi ve kapitalizmin dönüştürülmesi açılarından ele alındığında, orada sanki bir ortak kesişme noktası var. Özellikle 20. yüzyıla bakıldığında; 1929 büyük bunalımını izleyen ve 1970'lerde 1945 sonrası dünyasının kimisine göre Keynesyen ya da "örgütlü kapitalizm" diye ifade edilen zaman dilimlerinde ortaya çıkan krizler; bir önceki döneme kıyasla önemli değişimleri içerdiği ve bu değişimlerin belli bir kuramsal temellendirmeye de yol açtığı ölçüde yeniden düşündürdüğü, (1960'ların bize getirdiği hâlâ da sık kullanılan Thomas Kuhn'un deyimile) beraberinde bir paradigma değişikliği getirdiği şeklinde yorumlanagelmiş. Kimisine göre 1930'larda da -Britanya

belki tüm küresel coğrafyaları etkiliyor. 1945 ve 1970 dönemlerinde Sovyet blokunun dışta kalması kendine özgü bir şeydi, fakat daha sonra, özellikle 1990'larda Çin dahil tüm coğrafyaları kapsayan; 1940'larda Amerikalıların "tek dünya sistemi/düzeni" dedikleri tasavvurun gerçekleştiği bir süreçte, 2007-2009 yıllarında da yaşanan ve genel olarak "küresel finansal bunalım" olarak ifade edilen bir süreç yaşandı. Normalde 1930'larda ve 1970'lerde yaşananların, deneyimlerinin yanında yeni bir paradigma değişikliğini gündeme getirmesi beklenir. Çarpıcı olan ve sorgulanan hem niye bu krizin nedenlerini önceden öngöremediğiniz hem de (madem gördünüz ve sebeplerini de ortaya kendinizce koydunuz) niye bir paradigma değişikliğinin gündeme gelmediği.

Ama beraberinde şu değişiklik var elbette: Devlet ya da kamu, krizin çözülmesi için sermaye lehine birtakım düzeltmeler yapmaya zorlanıyor. Ve uluslararası finans piyasalarının 1980'lerden itibaren hızla "özgürleştiği" bir ortamda, yani artık sermaye hareketlerini kontrol eden hiçbir mekanizmanın artık kalmadığı bir süreçte -dolayısıyla uluslararası finans piyasalarının aktörlerinin bu krizdeki birikimleri, rolünün sorumluluğu anlaşılmasına rağmen- "too big to fail" [batmasına göz yummak için çok büyük] kavramını getiriyorlar. Bu sermaye birimleri, sistem açısından o kadar kritik öneme sahip ki, onların batmasını göze alırsak bütün sistem çökebilir. Bu sebeple bütün düzenlemeler sermayenin özgürce hareket etmesini, yani ulus devlet sınırlarının ötesinde özgür olabilmelerini temel alarak yapılıyor. Bunun bir maliyeti olduğu için bu maliyeti de yine kamunun üstlenmesi gerekiyor. Fakat bu kez kamunun gelir-gider dengesinin bozulması nedeniyle bunun büyük ölçüde toplumsal sınıfların, yani emeğiyle beyaz ya da mavi yakalı çalışanların sırtına yüklenmesi gerçeği ve bunun yol açtığı bunalımlar var. Bu, Avrupa bölgesinde ve dünyanın başka coğrafyalarında ciddi bir mesele olarak gündeme geliyor. Belki Barış ve Tarık Hocalar kent düzeyinde bu konuları tartışacaklardır; bu konunun, İspanya'dan tutun birçok başka yerde büyük ölçüde yansımaları oluyor. Bizim ülkemizin bu konuda, örneğin

mortgage ve benzeri uygulamaların sınırlı olması gibi nedenlerle ne kadar ayrıştığı ayrı bir tartışma.

2008 sonrası dünyasında krizi, en azından sistemin çökmesini engellemek anlamında çözüyorlar ama tedavi çok sınırlı ve daha pandemi vs. gündeme gelmeden bir tartışmayı başlatıyorlar. 2009 yılında, Financial Times ve benzeri yayınların kapitalizmin geleceğini tartışmaya başladıkları ve dolayısıyla Karl Marx ile onun izini sürenlere ve eleştirel siyasal iktisat geleneği içinde yazıp çizenlere bol miktarda referans verilen kısa bir dönemde; yine eleştirel siyasal iktisat geleneği içinde 2000'li yılların başlarından itibaren neoliberal küreselleşme sürecinin tanımlayıcı bir özelliği olarak finansallaşma kavramı yaygın olarak kullanılıyor. O da eleştirel gelenekten gelenlerin kullandığı bir kavram olmakla birlikte giderek yaygınlaşıyor ve 2009 senesinde bir Financial Times makalesinde şu ifade yer alıyor: "Finansallaşma cinini yeniden şişeye nasıl sokarız?". Yani (soru cevabını da içeriyor) 2008 krizine ilişkin yapılan müdahaleler, kriz yönetim stratejisi ya da yöntemi krizi gerçek anlamda çözemediğine ve çözemeyeceğine göre, aslında krizi aşmak için bu finansallaşmayı denetim altına almamız lazım. Deniyor ki, pandemi koşulları gelirse, bu belki mümkün olur. Sene 2009. Aradan 10 yıldan biraz fazla zaman geçti, pandemi geldi. O anlamda değişen bir şey yok. Evet, batı ülkelerinin birçoğunda, değişik isimler altında farklı müdahale biçimleri yine geldi; sadece bankalara ya da finans kurumlarına değil, bu kez çalışan kesimlere, kapanan iş yerlerinde, -güvencesiz çalışanları dışarıda bırakarak da olsa- örgütlü kesimde güvenceli çalışanlara yönelik birtakım kurtarma programları ve kaynak aktarma mekanizmaları geldi. Fakat bu durum uluslararası finans piyasalarına ilişkin herhangi bir düzenlemeyi beraberinde getirmemekle beraber, gerekirse sermaye hareketlerine de geçici olarak sınırlı bir biçimde kontrol mekanizmalarının getirilebileceğini gösterdi. Aynı zamanda, aslında 1980'lerde başlayan ve 2008'den sonra çok belirgin hâle gelen süreçte ortaya çıkan gelir dağılımı bozukluklarını vurgulamak için ve herkesin diline pelesenk olan ve %99'a karşı %1 olarak ifade edilen

tablo karşısında, gerekirse servet vergisinin bile düşünülebileceği söylendi. Bunu kim söylüyor? Bunun izlerini, sermaye düzeninin krizden çıkması arayışı içinde bulunan İMF ve Dünya Bankası çevresinden ya da o bünyede yapılan birtakım teorik çalışmalarda görebiliyorsunuz. Bu, benimsenmiş ve uygulanıyor olduğu anlamına gelmiyor ama tartışma gündemine gelebiliyor.

Belli bir akademik çevrenin kullandığı terminolojiyle "başka tür bir kapitalizm"i mümkün ve gerekli gören bir söylem ve geliştirilmeye çalışılan kavramlar var. Ama bunu söylerken de 1980 öncesi tür bir kapitalizme dönüşü ifade etmediklerinin, onu amaçlamadıklarının altını çizmekten geri durmuyorlar. Peki neyi amaçlıyorsunuz? Burada bahsedilen, sadece sermaye lehine davranmak ya da sadece onları kurtarmak değil. Daha kapsayıcı şekilde, hem emek dünyasına ve özellikle bu bozulmuş gelir dağılımına müdahil olacak hem de zora düşen sermaye gruplarını kurtarmak karşılığında belli amaçlara yöneltmek. Örneğin çevre krizine ilişkin belli sorumluluklar yüklenmelerini sağlamak, (pandemi döneminde çok belirgin hâle geldiği biçimiyle) güvencesiz çalışanlara ilişkin düzenlemeleri tartışmak, vatandaşlık geliri gibi uygulamaları gündeme getirmek için en azından düşünmeye başlamak.

Bütün bunlar yaşanırken çok enteresan başka bir şey daha geliyor gündeme: Sadece sol diyebileceğimiz ("sol"u çok gevşek kullanıyorum) çevreler ile sınırlı olmayan bir biçimde 2009'da Marx referans ise, 2019'dan bu yana bir başka önemli 20. yüzyıl Marksisti Antonio Gramsci, özellikle kriz tanımıyla, herkesin dilinde. Bildiğiniz üzere kriz, eskinin can çektiği ancak yenisinin henüz doğmadığı, türlü çeşitli marazi belirtilerin ortaya çıktığı bir ara dönemdir. Dolayısıyla bu "marazi" -İngilizcesiyle "morbid symptoms"- olarak ifade ettikleri şey, şunu da gündeme getirmiş durumda: Sistemin kendini yenileyemediği, yeni bir paradigmanın henüz ufukta görünmediği bir dönemdeyse, acaba sistemin daha temelden bir eleştirisine bağlı olarak kapitalist mantığın yaratılan değerlere el koyma biçimlerinin yaşam üzerindeki boyunduruğunu kırarak bir dönüşüm için elverişli bir

ortamda, bir zaman diliminde olabilir miyiz? Bu anlamda da yaşanan bu çok boyutlu ve sürüncemede kalmış gibi gözükten kriz süreci bize ileriye dönük, en azından gelecek kuşaklar açısından daha ümit verici, daha aydınlanmacı bir toplumsal geleceği, daha kamucu (*devlet* bilinçli olarak kullanılmıyor, onun için *kamucu* diyorum) bir anlayışla tasavvur etme şansı veriyor mu?

Bununla ilgili epey tartışılıyor ama hatırlanması gereken şeylerden biri krizin sadece ekonomik olmadığı, farklı ülkelerde farklı siyasal krizlere de neden olduğu ve (biz bunu 40 küsur yıldır yaşıyoruz ama farklı ülkelerdeki deneyimler farklı olabiliyor) siyasi rejim değişikliklerini gündeme getirmeden de yaşanabildiği. Diğer bir deyişle, 1980'lerden itibaren ve günümüzde de, emek-sermaye arasındaki dengenin ve sermaye lehine emeğin baskı altına alınmasının, mutlaka bir rejim değişikliğine ya da -bir zamanlar olduğu gibi- askeri diktaya vs. gerek olmadan yaşandığı örnekler de var. Dolayısıyla sık kullanılan, bizim Türkiye'deki tartışmalara da yansıyan ve "rejimlerin otoriterleşmesi" olarak ifade edilen olgu neoliberalizme için ise; bunu sadece ve sadece bir rejim sorunsalı ile sınırlamadan, eleştirel geleneğin devlet kuramı çerçevesinde önemli bir kavramı olan devlet biçimi değişikliğini de beraberinde getirip getirmeyeceği şeklinde düşünebilir miyiz? Öyle olursa, bu sefer bence önemli bir şey oluyor: Eğer bir siyasal krizden, bir devlet krizinden söz ediyorsanız, aynı zamanda Gramsci'nin deyişiyle bir "organik kriz"den, yani bir egemenlik krizinden söz eder konumda olabilirsiniz. Eğer böyleyse, zaten kriz niteliksel bir şey oluyor, konjonktürel bir şey olmaktan çıkıyor. Kriz diye ifade ettiğiniz şey şimdi öyle bir ara dönemse, aynı zamanda da konjonktürel olmaktan çıkıp yapısal bir özellik de kazanmış olabilir mi? Soru işaretleri bunlar, böyledir demek değil. Burada farklı pozisyonlar yok değil tabii ama -2008 sonrasında da benzer tartışmaların yapıldığı ve fazla da bir yere gitmediği, yani neoliberal

hegemonyanın büyük ölçüde varlığını sürdürdüğü de hatırlanacak olursa-bugünden erken kestirim yapmak kolay değil. Dolayısıyla tartışma devam ediyor: Neoliberalizm can mı çekiyor? Sonu mu geldi? Onun bir tanımlayıcı özelliği küreselleşme ise, küreselleşmeden gidiş mi var? Bu gibi tartışmalarda da bol miktarda İngilizce olarak "de-" lafı kullanılıyor; *de-globalization*, *de-financilisation* acaba gündemde midir, değil midir? Az önce gönderme yaptığım, ismi şu an önemli olmayan Financial Times yazarının tabiriyle, acaba finansallaşma cininin tekrar şişeye sokulabilmesi ile ilgili tartışmalar yeniden güncellik kazanabilecek mi?

G. A. S. Aslında can alıcı bir noktada durduğunuzu düşünüyorum. Yani kendi çıkarsamama göre aslında sizin soru şeklinde ifade ettiğiniz şeyler, sanki bir anlamda ideolojik bir beklenti içerisinde olmamız gerektiğine dair bir alt metin de içeriyor. Bu sadece benimle ilgili değil de, sizin de söyleminizin bir alt metni var gibi duruyor. Yani sorunun çok daha ötesinde olduğunu görüyorum, en azından anlıyorum. Belki buna ilave bir tartışma yürütmek iyi olabilir. Yani eğer gerçekten bu ciddi anlamda hegemonik bir sıçramaya ya da bir iflasa doğru gidiyorsa; siyasi hegemonyanın iflasi, yeni bir devlet yapısı, kamu ve toplumsal ilişkileri de içerecek biçimde yeni bir paradigmaya doğru evriliyorsa, bunun hangi içerikte tahayyül edilmesi gerektiğine dair de biraz daha egzersiz yapılması, içeriğinin doldurulması gerekiyor, diye düşünüyorum. Yani teşhiste uzlaşıyoruz ama bunu aştığımız zaman bu hegemonyaya başat yeni bir toplumsallık inşası söz konusu olduğunda bunun içinin nasıl doldurulması gerektiğine dair de siyasi bir programa ihtiyacımız var gibi duruyor.

Çok teşekkür ediyorum hocam. Barış Hocam'a söz vereyim. Hocamın bıraktığı yerden mi yoksa yeni, bağımsız bir pencere açıp oradan mı devam edeceksiniz? Barış Hocam, merakla bekliyoruz.

M. Barış Kuymulu: Teşekkürler Güven Hocam, aslında vakit el verdiği ölçüde ikisini de yapmaya çalışacağım. Unutmadan nazik davetinize çok teşekkür ederim, burada olmak benim için büyük bir keyif.

Galip Hocam ağızınıza sağlık, sizin belirlediğiniz noktalar üzerinden hareketle ben tartışmayı siyasal ekoloji tarafına çekmek istiyorum. Galip Hocam kapitalist kriz eksenini etrafında tartışmayı başlattı. Benim için en can alıcı noktalardan bir tanesi Galip Hoca'nın vurguladığı krizlerin ilişkisel noktası oldu, çünkü artık kapitalizme doğrudan doğruya karşı olmayanların nezdinde dahi sürdürülebilirliği konusunda ciddi bir endişe var. Bunu birkaç noktada görebiliyoruz. En kolay, en göze görünür biçimi iklim değişikliği üzerinden ekolojik süreçlerle alakalı ciddi bir sıkıntı olması. Minimum % 3 büyüyen küresel ekonominin daha ne kadar bu şekilde büyüebileceği, kürenin bunun ne kadar kaldırabileceği konusunda endişeler var. Kentleşmeyi bunun bir parçası olarak, yani doğanın bizim dışımızda geri kalan kısmını bir şekilde metabolize ettiğimiz bir süreç olarak düşünürsek; endüstrileşmenin ve kentleşmenin ne kadar sürdürüleceğine dair ciddi sıkıntılar var. Kent hakkı kavramı tabii ki 1968'de Lefebvre tarafından ortaya atıldı ama neredeyse 25 sene tartışılmaz iken, 90'larda özellikle Brezilya toplumsal kentsel mücadelelerinin ciddi şekilde örgütlenmesi için kullanıldı; Dünya Toplumsal Forumu gibi alternatif küreselleşmeci organizasyonların bir araya geldiği yerde giderek daha fazla konuşulan bir şeyken, 2003 ile beraber doğrudan doğruya Birleşmiş Milletler örgütlerinin, küresel sermayenin, devlet insanların davet edildiği Dünya Kent Forumu'nda tartışılmaya başlandı ve yanlış hatırlamıyorsam "Kent Hakkı" 2008-2010 yıllarında ana tema oldu. Kentleşme sıkıntısı, yoksulluğun kentleşmesi, kentleşmenin küreselleşmesi ile beraber iklim değişikliği tartışması tabii ki çok aşına olduğumuz liberal lügattan tartışıldı. Herkesin, en fakirin

dahi kent hakkı olduğuna, hep beraber aynı gemide olduğumuza ve bunlara hep beraber bir çözüm bulunması gerektiğine dair yükselen tartışmayı rahatlıkla kapitalist sınıfın ve kapitalizmi destekleyen kesimlerin anksiyetesinin dışı vurumu olarak okumak mümkün. Ben iklim değişikliği üzerinden yürütülen tartışmayı ancak; siyasal iktisadi çevre diye ötelenen, aslında doğanın geri kalanıyla kurduğumuz ilişkinin bir betimlemesi olan siyasal ekoloji ile beraber belirli gerçekçi noktalara doğru taşıyabileceğimizi düşünüyorum. Bir türlü geçmek bilmeyen kriz, 2007'de finansal kriz olarak başladı. Galip Hocam'ın da dediği gibi sistemin, en azından sermayenin yerle yeksan olması engellendi. Fakat bundan bir çıkış olduğunu söylemek çok güç ve bir paradigma değişikliği de beraberinde gelmiş durumda değil.

Kapitalist krizi emekle beraber düşündüğümüz zaman, emeğin çok boyutlu bir yeniden üretim krizini beraberinde getirdiğini görüyoruz. Bunu, son iki senemizi göz önüne alarak pandemi çerçevesinde düşünmeye çalışacağım. Burada işimize yarayacak kuramlardan bir tanesi, doğayı verili, ebedi ve bizim dışımızda bir varlık olarak düşünen Avrupa geleneği; daha spesifik ve güncel olarak Neil Smith'in "burjuva ideolojisi" dediği şey olabilir. Bunun tersine belirli toplumsal süreçler dahilinde doğanın üretildiği basit tezi üzerinden gideceğim. Aslında Neil Smith bunu Lefebvre'in "mekânın üretimi" kuramından alıyor; Lefebvre bunu "toplumsal mekân toplumsal olarak üretilir" basitliğinde söylemişti. Lefebvre çok basit çıkarımlara doğrudan doğruya gitmez genelde, bu anlamda pek tipik olmadığı üzere bununla birlikte doğanın ölümünü de ilan etti. Dolayısıyla toplumsal mekân doğanın yerine, doğadan yer çalarak üretilen bir şey olarak ele alındı. Neil Smith "doğanın üretimi" tezini tam da işte bu kör nokta üzerine oturttu. En geniş anlamında doğa, farklı üretim biçimlerinde farklı doğalar şeklinde üretiliyor. Çok şematik şekilde ele almak gerekirse; en basit, konservatif hesaplama zamanımızın yüzde 90'ını geçirdiğimiz avcı-toplayıcılığın doğasıyla, 12.000 yıl evvelki neolitik devirde tarıma geçişin beraberinde getirdiği doğa birbirinin aynısı değil. Burada durumu Marx'ın Grundriss'e

söylediği "emek doğayı temellük etme sürecidir" sözü en saf hâliyle anlatır. Yani doğayla ilişkiye girmeden herhangi bir şekilde kullanım değeri üretmiyoruz. Doğanın geri kalanıyla girdiğimiz ilişki kullanım değeri de üretiyor, insanın doğası diyebileceğimiz insanın türünün ne olduğuna dair bir formu da üretiyor ve doğanın geri kalanını da üretiyor. Doğanın geri kalanını üretmeden, insanın kendini üretmesinden ve kullanım değeri üretilmesinden değişim için üretime geçtiğimizde de, tabii ki bu bir meta üretim sistemine kadar geliyor.

Peki doğayı ne şekillerde üretiyoruz? Neolitik devrimden sonra en basitinden kent-kır ayrımının oluşması, ilk şehir devletinin, imparatorlukların, devlet formunun ortaya çıkması, bunların hepsini bu sosyo-ekolojik süreç içerisinde görebiliriz. Doğanın üretimi tezinin kıymeti benim için iki noktada var. Basitçe insanların doğal kaynakları farklı biçimlerde kullanması, zaman içerisinde veya insanın -moda deyimlerle- artan ekolojik ayak izi kapsamlarında doğaya verdiği zararın derinleşmesinden ziyade; doğaya hakim üretim biçimleri ve bağlantılı maddi pratikler dahilinde üretmesinin sonucu olarak kavramsallaştırdığımızda, doğa insana dışsal belli bir sabitlik değil, insanın devamını sağlayan maddi pratiklerin hem olmazsa olmaz ön koşulu hem de pratiklerin bir ürünü olarak karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla burjuva ideolojisinin en bilinen formu insanın doğaya verdiği zarar, hepimizin bu

bir doğaya verdiği zarardan ziyade; doğanın üretiminde belirli hakim sınıfların yürüttüğü, yön verdiği geniş çaplı bir süreçten bahsediyoruz. Günümüz koşullarında bunu düşündüğünüz zaman tabii ki başat olan, üretim, birikim ve sermayenin dolaşım süreçleri oluyor. Dolayısıyla bu bize hangi sınıflar adına, hangi sınıfların pahasına, hangi siyasal, iktisadi pratikler dahilinde doğa üretiliyor, sorusunu sorduruyor.

Peki pandemiye yol açan bir ekolojik ürün olan virüs başımıza dışarıdan gelmiş bir şey değilse, toplumsal pratiklerinin bir ürünü ise hangi toplumsal pratiklerinin ürünüdür? Yani bu noktada Covid'in de verili değil, toplumsal bir ürün olduğunu anlamamız gerekiyor. Tarihsel olarak baktığımızda bunun zaten gümbür gümbür gelmekte olan bir şey olduğunu görüyoruz. Sars-CoV-2 virüsü vahşi hayvanlardan insana geçen zoonotik tabir edilen ilk virüs değil. 1994'te Avustralya'da Hendra, 1999'da Malezya'da Nipah virüsleri ortaya çıkıyor. Daha geniş çaplı bildiğimiz 2002 Sars, 2013 Mers zoonotik virüslerinin de son 25 sene dahilinde sürekli olarak aralıklarının kısalarak ve şiddetinin artarak geldiğini görüyoruz. Demek ki bir düzen içerisinde yaptığımız iktisadi ve siyasal ekolojik tercihlerin bu tarafa doğru giderek bu sonucu ortaya çıkardığını görebiliyoruz. 94'ten bu yana ele aldım ben konuyu, yani bu süreçte küreselleşme tartışmalarının da popülerleşmesi; Galip Hoca'nın da dediği gibi, artık kutupsuz dünya

“BÜTÜN BUNLARI DOĞANIN GERİ KALANIYLA GİRDİĞİMİZ İLİŞKİLER İÇERİSİNDE DÜŞÜNÜRSEK, EMEĞİN YENİDEN ÜRETİMİNİN SİYASAL EKOLOJİSİNİ KRİZLERİN İLİŞKİSEL BİRLİĞİ DAHİLİNDE DÜŞÜNMEMİZ ÇOK ELZEM”

konuda yapması gerekenler gibi liberal çevreciliğin günümüzde de popüler ettiği çevrecil doğa tartışmasının sürekli etrafında dönmek zorunda kaldığı insan-doğa ikiliği bu paradigma içerisinde kırılıyor. Bunu, üretim süreciyle bir ortak doğanın, insanın ve toplumsal formların üretildiği bütüncül bir yere koyabiliyoruz. Dolayısıyla sınıfsız, soyut insanın toplum dışı ebedi verili soyut

veya tek düzen anlamında, kapitalist düzenin içerisinde bunların üretilmiş olması çok kritik. Yani kapitalist doğa üretiminin iki tane başat süreci varsa biri endüstrileşme, diğeri kentleşmedir. Küreselleşme dediğimiz şey de zaten bu iki sürecin kürenin orasına burasına dağılmasından ve hegemonik hâle gelmesinden başka bir şey değil; hem üretim sermayesi Güney Asya'dan

Latin Amerika'ya kadar küreselleşti hem de bununla beraber (Lefebvre'in Kentsel Devrim kitabında anlattığı üzere) kentleşmenin ortaya çıkarttığı problemler endüstriyel kapitalizme hasır altı edilmekten fazla bir şey olarak ortaya çıkmaya başladı. Yani üretim sermayesinin küreselleşmesiyle kentleşmenin kendisi küreselleşti.

Küresel kapitalist kentleşme süreçlerini, sermayenin küresel dolaşım kapsayıcılığı ile hızını ve bunların sürekli olarak yoğunluğunun artmasını, yaşam alanları tahribatı ile canlı hayvan üretim ve tüketim pazarları gibi toplumsal ve ekonomik süreçleri Covid'in ortaya çıkış sebepleri olarak görebiliyoruz. Tabii sadece Covid değil; DNA biyo-teknolojisi, genetik, metalaşma, canlı organizma klonlama ve yapay zeka alanlarındaki teknolojik gelişmelerle üretimimiz, yeni kendimizi nasıl ürettiğimiz gibi doğanın geri kalanıyla nasıl dolayım olarak üretim yaptığımız konuları eleştirel bir şekilde düşünmeye muhtaç bir hâle geliyor. Burada, sermayenin biyo-çeşitliliğinin artmasından da bahsedebiliriz. Yani giderek daha fazla sayıda bitki ve hayvan türünün ve yaşamının kapitalist üretim ve tüketim döngüsüne hapsolmesi; belirli türlerin tamamen bizim ihtiyaçlarımız dahilinde üretilmesi, yeniden üretilmesi ve tüketilmesi ile henüz bu döngü dışında olanların da daralan yaşam alanlarına sıkışması Covid'in ortaya çıkışıyla ilişkili olarak bahsedebileceğimiz süreçler. Dolayısıyla Covid'i sermaye birikiminin, dolaşım süreçlerinin bir sonucu olarak düşünürsek ve yayılımına karşı alınan önlemlerin ne şekilde gerçekleştiğine bakarsak; siyasal ekolojik tartışmaları, doğanın kapitalist doğa üretimi tartışmaları bizi doğrudan doğruya bir coğrafi ölçek tartışmasına getiriyor. Bu da coğrafi ölçek ile sermaye birikimi ve dolaşımı süreçlerinin görece olarak mekânlar arasında kurduğu ilişkiler üzerinden akan, biriken, dolaşan, sermayenin toplumsal farkları organize etmek için ortaya çıkarttığı belirli formlardan ibaret aslında.

Fakat coğrafi ölçek dediğimiz şey son derece kaygan yapıda. Yerel ölçekte virüsün ilk ortaya çıktığı düşünülen yer olan Wuhan pazarı aslında bir uluslararası pazar. Yani kayganlıkla kastettiğim; yerelin, şehrin, ulusalın, bölgenin küreden küçüklüğü gibi bir

ölçek anlayışı değil, tam da küreseli kuran ilişkiselliğinin en küçük ölçekte bile takip edilebildiği coğrafi formlar olarak coğrafi ölçekten bahsediyorum. Wuhan uluslararası bir canlı hayvan, aynı zamanda bir dondurulmuş gıda pazarı, ihracat var. Kentsel ölçekte baktığımız zaman Wuhan şehrindeki Wuhan pazarı zaten müthiş bir endüstriyel merkez ve ticaret merkezi. Türkiye'nin 2019 gayrisafi yıllık hasılasının üçte biri kadar hasılası olan ve Çin'in en büyük 11. kentinden bahsediyoruz. Ve tabii ki küresel dağıtım noktaları olan Pekin ve Shanghai ile doğrudan doğruya bağlantılı. New York Times aslında virüsün yayılımını gösteren çok güzel interaktif bir harita yayınlamıştı. Orada Wuhan pazarından Wuhan'a ve oradan kentin ticari ekonomik ilişkileriyle doğrudan doğruya ulus ötesi ölçekte yayıldığı yerlere baktığımız zaman Tokyo, Seul, Taipei, Hong Kong ve Bangkok'u görüyoruz. Buralardan daha sonra küresel üretim ve ticaret merkezlerine dağılıyor. Covid kapitalist doğa üretiminin bir sonucu olarak düşünülürse, yayılımı, yani pandemikleşmesi de tamamen sermaye birikimi ve dolaşımının ürettiği hatlar ve ölçekler üzerinden gerçekleşti: Bedenden haneye, haneden kente, ulus-devlet ölçeğinden küresel ölçeğe takip edebiliriz.

Bu şekilde neredeyse bir ölçek atlaması ile yayılımı çok kısa zamanda gerçekleşti ve alınan önlemleri düşündüğümüz zaman da yine süreçte yeniden üretilen ölçeklerin bütün anlamının, fonksiyonunun ve dolayısıyla toplumsal tecrübesinin değişimini görüyoruz. Burada en kritik şeyler tabii ki; doğrudan hastalığın hayati tehdit oluşturduğu beden ölçeğinin tecrübesi ve onun ciddi şekilde değişmesi, sosyal mesafe, bedensel iletişimin adı konulmamış yüz okumaya dayalı taraflarını bertaraf eden maske. Bunlar bizim bedensel tecrübelerimizin ve dolayısıyla beden ölçeğinin yeniden üretimi olarak düşünülebilir. Bir barınma mekânı olarak -burada sınıfsal asimetrinin altını çizerek- bedenlerin evlere kapanmasıyla, kente atfettiğimiz yeniden üretim fonksiyonlarının eve sıkışmasıyla hem hane ölçeğinin hem de kent ölçeğinin tecrübesi doğrudan doğruya değişti. Uzaktan çalışmayla özellikle profesyonel orta sınıflar için

evin bir çalışma mekânı hâline gelmesi, toplumsal yeniden üretimin en önemli fonksiyonlarından bir tanesi olan eğitimin eve yeniden dahil olması buna örnek verilebilir. Elbette hane ölçeğini ve bizim tecrübemizi dönüştürmeden bunları yapması mümkün değildi. Tabii ki sınıfsal olarak asimetrik olmasının bir sebebi de daha çok orta sınıfların, uzaktan çalışan profesyonel sınıfların bunu yapabilmesinin temel koşulunun işçi sınıfının, belirli sektörlerin eve girememesi. Boşaltılmayan üretim alanları, özellikle bizim ülkede hiçbir zaman durmayan inşaat faaliyetleri, şantiyeler, madencilik faaliyetleri, hep emeğin yeniden üretiminin aynı siyasal ekolojisi olarak düşünülebilir. Bu yeniden ölçeklenmeyi sınıfsal bağlamda asimetrik olarak düşünmemiz gerekiyor, diye düşünüyorum. Elbette burada Güven Hocam'ın söylediği gibi bitmiş bir süreçten bahsetmiyoruz. Hatta yeni bir dalganın geliyor olduğu, eylül ve ekim aylarında tekrar bir takım sıkıntılar yaşayabileceğimizi ön görmemiz şu an için mümkün. Yoğun olarak yaşanan Covid, bedensel korunma, eve kapanma, hatta ülkeler arası giriş çıkışların kapanması gibi kapanma siyasetiyle beraber konut, hane ve bunun tecrübesi inanılmaz bir şekilde dönüştü. Dediğim gibi haneye girip kazanamayan sınıfların tecrübesini de etik olarak kapsamaya çalışıyorum. Süreçte, ciddi bir şekilde, sosyalleşmeden eğitime ve sağlık sektörünün yönetimine değişik fonksiyonlarda emeğin yeniden üretiminin krizi söz konusu oldu.

Barınma aslında emeğin yeniden üretiminin en temel ve en son vazgeçilecek ihtiyaçlarından biri. Covid ile hane ölçeğinin anlamının, tecrübesinin sınıfsal simetrik düzeyde değişmesi bir niteliksel dönüşüm olarak düşünülürse; Covid'in keskinleştirdiği 2007 finansal küresel krizi Türkiye'de 2013'te Fed'in faiz kararıyla aslında mekânlaştı ve 2018 sonrasında artık iktidarın bile inkâr edemediği bir noktaya geldi. Emeğin yeniden yönetimini doğrudan krize sokan önemli hadiselerden bir tanesi oldu. Enflasyon ve özellikle konut sektörünün % 100 -130 gibi hesaplanan yıllık enflasyon oranlarından da fazla artmasıyla beraber öğrencilerin deyişle söylemek gerekirse "barınmıyoruz" durumu söz konusu oldu. Yani emeğin yeniden üretiminin

krizinin altını, -krizlerin ilişkiselliği dahilinde düşünürsek- hayat pahalılığı ile ulaşılamayan ihtiyaçlar ve özellikle ciddi bir konut krizi kazıyor. Ama bunu sadece Covid'e bağlı görerek, başımıza böyle bir şey geldi, bundan dolayı bu hâldeyiz ama çıkacağız, diyebileceğimiz bir durum değil. Emeğin yeniden üretiminin siyasal ekolojisinden bahsederken ifade ettiğim gibi gerçekten geniş anlamda, İstanbul'un kentleşmesinin siyasal ekonomisinde bile görebileceğimiz emeğin yeniden üretime sürekli bir tehdit hâli söz konusu: Kuzey ormanları, -umarım hayata geçmeyecek ama planlanması bile bize bir şey anlatıyor- Kanal İstanbul, su kaynakları, vs. Kentin emek veren, ücretli çalışan kesimi için emeğin yeniden üretimi fonksiyonunu yerine getiremeyecek süreçlerin içinde bulunması ve bunun küresel kentleşmenin bir parçası olması, bunu sadece spesifik bir yerle sınırlı olarak görmüyor olmamız manidar. Bütün bunları doğanın geri kalanıyla girdiğimiz ilişkiler içerisinde düşünürsek, emeğin yeniden üretiminin siyasal ekolojisini krizlerin ilişkisel birliği dahilinde düşünmemiz çok elzem, diye düşünüyorum. Teşekkür ederim dinlediğiniz için.

G. A. S. Çok teşekkürler Barış Hocam. Anlattıklarınızdan epey not aldım. Birkaç cümleyle ne anladığımı ifade etmem gerekirse: Özellikle Galip Hocam'ın anlattığı kapitalizmin krizleriyle ekolojik krizler arasındaki ilişkiyi yeniden örmenin gerekliliği üzerinden güzel bir konuşma oldu. Bunun siyasal ekolojinin teorik çerçevesiyle yapılmasının gerekliliğine dair önemli bir tartışmayı açmış oldunuz. Benim için çok daha uyarıcı olan coğrafi hatlar ve ölçekler meselesiydi ve bunlar arasındaki mütemadi geçirgenlik. Ölçek sözcüğü bizim meslekten insanlar için herhalde çok daha fazla şey ifade ediyor, yani böyle soyut bir şey değil aslında. Hakikaten bunun karşılığını kendi mesleki pratiğimiz içinde rahatlıkla bulabiliyoruz.

Dolayısıyla benim için çok önemli oldu. Bu tartışmanın ardından, belki beden meselesine biraz daha dönmek iyi olabilir. Emeğin yeniden üretiminin eve hapsedilmesi ama eve hapsedilemeyen sınıflar için ne anlama geldiğine dair bir tahlilde buldunuz, lakin ben yine beyaz yakalılar için de bunun biraz daha açılması gerektiğini düşünüyorum. Yine mesleki şovenizm yapayım, eve hapsedilen yani bu büyük kapamanın öznesi hâline gelen mimar dostlarıma içine düşürüldüğü duruma dair biraz daha tahlile ihtiyaç olduğunu ve onların emeğin yeniden üretimi süreci içerisinde daha iyi konumlandırılması gerektiğini düşünüyorum. Çok teşekkürler hocam.

Üçüncü konuşmacımız Tarık Şengül. Bakalım Tarık Hocamız bütün bu açılan izlek sonrasında bizi nereye götürecektir.

H. Tarık Şengül: Önceki konuşmaları dinlerken şunu bir kez daha fark ettim; ortada trajik bir durum var. Galip Yalman krizle başıladı, sonra Barış krize yeni boyutlar ekledi. Ben de kriz meselesine eklemeler yapacağım. Marksist bir çerçeveden günümüz dünyasına bakan insanlar için galiba kriz üzerinden konuşmak biraz kaçınılmaz hâle geldi. Ben burada iç içe geçmiş krizlerden söz edeceğim. Ancak konuşmam bu krizlerden biri olan demokrasi krizine ve ardından da bu süreçlerin ihmal edildiğini düşündüğüm zamansallık boyutuna işaret edeceğim. Konuşmamın merkezine biraz uzmanlık alanım biraz da son dönemdeki merkezilikleri nedeniyle kentleri koyacağım.

Ben içinde bulunduğumuz dünyanın krizlerini birbiriyle ilişkili beşli bir set olarak görüyorum. İlişkisellik [intersectionality] içinde birbirini tetikleyen, iç içe geçmiş 5 boyutlu kriz ya da krizlerden söz ediyoruz. Bir başka anlatımla, bugünün dünyasının kriz hâli dikkatli biçimde irdelendiğinde görüyoruz ki aslında birbirini tetikleyerek giderek genelleşen ve süreklilik kazanan beş boyutlu bir krizle karşı karşıyayız.

Birinci kriz alanı ekonominin ve özellikle finansallaşmanın krizi ve üzerine

çok tartışma yapılan bir konu oldu. Burada da tartışıldı. İkinci olarak kentsel yapılı çevreyi de ayırmadan, ekolojik krize işaret etmek istiyorum. Üçüncü alan ekonomik krizle de yakından ilişkili olmakla birlikte toplumsal refah ya da toplumsal yeniden üretimin krizi olarak işaretlenebilir. Dördüncü temel kriz alanı sınırların aşınması ve mülteci sorunları üzerinden tanımlanıyor.

Bugün Türkiye'de topluma en önemli sorunumuzun ne olduğu sorulduğunda, önce ekonomi ardından mülteciler deniliyor. Dahası bu Türkiye'ye özgü de değil, Batıda da mülteciler dışarıdan gelip mutluluğumuzu çalanlar olarak görülüyor. Bir parantez açayım; hareketlilik meselesinde, mülteci meselesinden daha derin bir biçimde finansal hareketlerin, paranın, kaynakların vs. akışkanlığı toplumlar tarafından aynı derecede dert edilmiyor ya da dolaylımlı ifade buluyor. Örneğin kimse paranın ya da yatırımın gelmesini dert etmiyor ama o kaynakların izini sürerek gelen göçmenleri ya da mültecileri dert ediyor.

Bir kez daha altını çizmek istiyorum bu krizler birbirini tetikleyerek çalışıyor. Örneğin ekolojik kriz, gıdaya ya da suya erişim sorunu yarattığı ölçüde ya da ekonomik kriz insanların geçim ekonomisini tahrip ettiğinde, savaşları da ekleyerek, büyük göç hareketlerini tetikliyor ve bir mülteci krizine dönüşüyor. Ya da pandemide olduğu gibi ekolojik boyutları olan, öne çıkan bir kriz kapanmayı getirdiği ölçüde ekonomik krizi ve de toplumsal refah krizini tetikledi. İkinci olarak altı çizilmesi gereken krizlerin akut olmaktan çıkıp bir süreklilik kazanması ve kronik hâle gelmesidir! Artık kriz bir sürekli durum ve bu nedenle krizin aşıldığı normal zamanların artık geçmişte kaldığını da görmek zorundayız.

Bu boyutun siyaseten tespiti şu açıdan önemli; toplumsal yaşamı artık normal koşullar değil kriz koşulları çerçevesiyle. Sürekli krizler içinde yaşamaya başlayınca ister istemez bir demokrasi ve yönetim krizi de kendini dayatıyor. Çünkü her şey kriz

ve olağanüstülük olarak algılandığında siyasal alanda hâkim eğilim durumun istisnailiği üzerinden demokratik süreçleri bir lüks olarak tanımlıyor ve sıkıştığı her noktada istisnalarla yönetmeye başlıyor. Sıkışma genel bir durum olunca da istisna hâli süreklilik kazanıyor. Demokratik süreçlerin işletilmesi ironik

de çok geniş bir kesim destekledi. Dolayısıyla bu karmaşık kriz ortamlarını basitçe sermaye emek çelişkisi etrafında kavramsallaştırmak ve anlamak her zaman kolay değil. Bu noktada böylesi karmaşık bir kriz(ler) ortamını nasıl kavramsallaştırmalıyız sorusu önemli bir görev olarak önümüzde duruyor.

“GEÇMİŞTEKİ KRİZLERDEN FARKLI, BİRBİRİNİ SÜREKLİ TETİKLEYEN BİR KRİZLER SİLSİLESİ İLE KARŞI KARŞIYA OLDUĞUMUZ DA BİR GERÇEK. (...) İÇİNDE YAŞADIĞIMIZ DÜNYANIN MEKÂNSALLIĞINI VE ZAMANSALLIĞINI YENİDEN DÜŞÜNMEMİZ GEREKİYOR”

biçimde istisnai durum hâline geliyor. Türkiye’de olağanüstülük dendiği zaman ilk askıya alınan şeyin demokrasi olmasına alıştık. Ama bu uygulamalar giderek yaşamımızın her alanına hakim hâle gelmeye başlıyor. Büyük ölçekli yatırımların çevre tahribatı ayan beyan bir durumken, tam da bu yatırımlara ÇED istisnası, muhafiyeti getiriliyor. Niçin diyorsun? *Time is Money*; zaman kaybediyoruz diyor. Burada krizle ilişkili bir nokta başta ekonomi olmak üzere süreçlerin teknolojinin de sağladığı olanaklarla hız kazanmış olması. O nedenle hızlı karar alma özellikle kriz ortamında geride kalmamak adına da önemli hâle gelmiş bulunuyor. Barış’ın siyasal ekoloji dediği mesele ile de biraz ilişkilendirerek söyleyeyim; hızlı karar alma süreçleri, kriz ya da olağanüstülük dediğiniz zaman bir biçimde istisna durumlarını yaratmaya başlıyor. Ama daha beteri istisna, kural olmaya başlıyor. Türkiye’de olduğu kadar batılı demokrasiler dediğimiz ülkelerde de!

Agamben pandemiye ilişkin bu durumu iyi formüle edemediği için çakıldı. Ama şu da bir gerçek, pandemide demokrasinin askıya alınmasını biz talep ettik. Yeniden üretim meselesi çerçevesinde kriz bu derece kronik hâle gelince, demokrasiyi askıya alma meselesi basitçe ve sadece sermaye sınıfının ya da sermaye sınıfıyla ilişki içinde devletin vs. önceliği olarak kalmıyor. Birçok ülkede geçtiğimiz dönemde mültecilere ateş açılmasına kadar giden sert önemleri, çalışan sınıfların içinden

Öte yandan demokrasi ve demokrasinin askıya alınması meselesiyle paralel giden bir yönetememe meselesi de var. Çünkü bu kadar büyük krizleri kronik olarak yaşıyorsanız, krizler tekrarlamaya başlıyorsa ve (Covid, ekonomi, mülteci, yeniden üretim alanı ve insanların krizleri daha derin bir psikoloji ile yaşamaları gibi konular) iç içe geçiyorsa, birbirini büyütüyorsa, burada hikâyenin kilitlendiği yerlerden bir tanesi de bizim kazanımlar olarak bugüne kadar önümüze koyduğumuz demokrasi meselesidir. Ama diğer tarafta da bu karmaşık durum karşısında ne yapacağımızı bilemeyen devlet ve yönetim yapıları var. Mülteci krizi karşısında gerek merkezi gerek yerel düzeyde yönetim yapıları tam olarak ne yapmaları gerektiğine karar veremiyorlar. Benzer bir felç olma durumunu toplumsal refah alanında ya da ekolojik kriz meselesinde de görüyoruz. Daha somut ve dramatik örnekler de verebiliriz. Konut maliyetlerindeki hızlı artış konuta dayalı ekonomiyi bir anda boşa düşürebiliyor. Özellikle büyük kentlerde buna bağlı olarak kiralar insanların tüm gelirini talep edecek boyutlara ulaşırken, devletin ilgili kurumları paralize olmuş ve tüm araçlarını yitirmiş biçimde bu süreçleri ya izliyor ya da hızla yaptığı müdahalelerle durumu daha da kötüleştiriyor.

Yukarıda söz ettiğim krizlerin asli mekânı kentler. Bu nedenle demokratik süreçlerin krizinin de kentlerde özgün biçimler aldığı söyleyebiliriz. Türkiye açısından önemli bir boyut uzun süredir merkezi yönetimin yerel yönetimlerin işlevlerine el koymasındır.

Çünkü kentler sermaye birikimi ve kaynak dağıtımından son derece merkezi yerdeler. Ancak tam da bu durum hem bir demokrasi ve yönetim krizine işaret ediyor. Kentler kendi iradeleri ile yönetemiyor; demokrasi merkezin iradesi olarak askıya alınıyor. Sonra krizlerin yarattığı sorunlar gündeme gelince, aynı merkez yerel yönetimlerin başarısızlığını gerekçe olarak gösteriyor.

Burada bence resmin içine başka bir mesele daha girmeye başlıyor: Zamansallık. Bunu yeterince tartışmıyoruz. Daha önce, hep zamanın öncelendiği ve mekânın ihmal edildiği bir durum vardı ve bunun sonuçlarını, yarattığı tahribatı hâlâ yaşıyoruz, yol açtığı geri kalmışlığı aştığımızı düşünmüyorum. Ama son zamandaki mekân üzerinden ve özel olarak da kentler üzerinden düşünme kaygısı, zamansallık meselesini önemli ölçüde dışarıda bırakmaya başladı. Oysa buradaki tartışmaların önemli bir boyutu zamansallık ve bununla bağlantılı bazı sorunlara da yol açıyor. Örnek vermem gerekirse, “bugüncülük” diyebileceğimiz “presentism” denen şey sadece sermayenin değil, çalışan sınıfların da önemli bir bölümünün zamansal ufkunu sınırlayan bir şey olmaya başlıyor. Mesele bir yeniden üretim krizi olduğunda, toplum ertesi gün yiyebileceği ekmeği hesaplar hâle geldiğinde, bu başka tür bir şimdıciliği, mevcutçuluğu, şu anı öne çıkartıyor. Bir gelecek ve hatta geçmiş tahayyülü kolay yapılamaz hâle geliyor.

Bugüne odaklanmanın en ciddi sonucunu ekoloji krizinde yaşıyoruz. Çünkü ekoloji krizi bize önümüzdeki dönemde gerekli adımları atmazsan, iklim değişikliği vs. çerçevesinde yok oluyorsun diyor ve sermaye grupları başta olmak üzere kimse bu tür bir gerçeklik karşısında, gerekli önlemleri almak konusunda isteklilik göstermiyor. Paris Anlaşması’nda neler yaşandığını gördük. Ama onun ötesinde bugün çalışan sınıflara da bu boyutu götürdüğümüzde, yarın karnını duyuramayacak insanların bugünden fedakârlık yapıp geleceği garantiye alma perspektifini herhangi bir biçimde kabul edeceği bir durumla karşı karşıya değiliz. Yani şu an burada ve mevcutta karnını doyurabilmek başka tür bir şimdıcilik doğuruyor. Bunun en dramatik hâlini kuşkusuz sermayeyle ve Türkiye somutunda AKP iktidarıyla yaşıyoruz; geçmişi bir biçimde bugüne tahvil ettiler, geçmişin bütün birikimini

elden çıkartıyorlar ama aynı biçimde borçlanma gibi tekniklerle geleceği de bugüne tahvil ediyorlar. Yani bir gelecekte söz edemiyoruz. CHP iktidara gelsin deniyor ama Türkiye için bugün herkesin korkusu, bu ekonomiyle, borçlarla bir yıl sonra daha beter duruma düşeceğimiz. Büyük bir kriz ama ben dramatik olanın buna da karşı duracak güçlerin içinde olduğu bir şimdilik oluştuğunu düşünüyorum. Yeniden üretimin krizini konuşuyoruz. Şu koşullarda, yani orta sınıfın kendisinin, böyle giderse suyun üstünde kafayı ne kadar tutarız derdine düştüğü noktada, asgari ücretlinin ne yaptığı konusunda tartışacak bir durumda değiliz. Mesele bugünün kurtarılması olduğunda başka tür bir siyasal tahayyül, örneğin ekolojiye yönelik radikal bir program büyük ölçüde kapı dışarı ediliyor. Bu durum, benzer biçimde, yeniden üretime, başka tür dayanışmacı ilişkilere vs. kapanan bir toplumsallığı da üretmeye başlıyor. Zaten bunun en dramatik örneğini mülteci sorununda gördük.

Bütün bu çerçevenin içinde son dönemde sıkça kullandığım son bir kavramdan bahsedeyim: Liminallik. Liminallik, bir arada derede, arafta ya da eşikte kalmışlık hâli olarak tarif ediliyor. Zamansallık meselesine de biraz oradan giriyorum, çünkü geçiş dönemi gibi kurgulanan bir şeyin kronik ve sürekli hâle gelmesinden söz ediyorum. Mesela hastalık da öyledir, akut olduğu zaman geçici bir şeydir ama kronik hastaysanız geçiş kalıcı bir şeydir ve bizim deneyimlerimiz de biraz böyle olmaya başladı. Bunun hem liminal zaman hem de liminal mekân anlayışını son derece öne çıkardığını düşünüyorum. Örneğin pandemi döneminde eve kapandığımızda ev bir süre sonra nefret ettiğimiz ve bir gün kurtulmak istediğimiz bir yere dönüştü. Öğrenciler bana hocam kampüse gelince kampüsün toprağını öpeceğiz diye mesaj atıyorlardı. Çünkü o kapanma döneminde bir yerde kapanıp kaldık ve bunun bir sonunun geleceğini varsaydık. Pandeminin başında bunun çok uzun sürmeyeceği varsayımındayken bu durum iki yılı aşan bir deneyime dönüştü. Yani süreklilik kazanan bir zamansallıktan ve mekânsallıktan söz ediyoruz. Önümüzdeki dönemin kriz meselesi eğer bu beşli set üzerinden ve iç geçmişlik üzerinden kronik hâle

geliyorsa, o zaman bizim gibi düşünen insanların düşünce çerçevelerinin mekân ve zaman tahayyülünün klasik anlayışın dışına çıkması gerektiği kanaatindeyim. Bu nedenle şimdilik ve liminallik kavramlarını bu durumu düşünmek açısından öne çıkardım. Liminal, arada derede, eşikte yaşıyoruz ama sorun şu ki eşikten içeri atlamak ya da dışına çıkmak giderek imkânsızlaşıyor ve bugünü kurtaran bir şimdilik hissiyatı hakim hâle geliyor. Bunun eşdeğeri olağanüstülük. Eşik, olağanüstülük gibi durumların hepsi geçici ve kısa sürelidir ve geçici mekânlar üzerinden kuruludur. Sorun şu ki, bunlar burada ve kalıcılar. Böyle bir dünyada nasıl yaşayacağız? Böyle bir dünyanın sol tahayyülü nedir? Çalışan sınıflar, ezilenler, mülteci statüsündekiler, yani gerçekten liminalliği en uç şekilde yaşayanlar üzerine bir dünya, bir zaman tahayyülünün geçmiştekinden farklı biçimde yapılması gerektiğini düşünüyorum.

Şimdi son söz olarak, Galip'in söylediği gibi, Gramsci'nin hâkim olanın bir biçimde yönetemediği ama yeni bir yönetecek projenin de ortaya çıkmadığı bir durumda, bir liminallik durumundayız. Ama bu hem zamansal hem mekânsal olarak geçici bir durum gibi görünmüyor. Kuşkusuz bunun falcılığını yapacak durumda değiliz. Ama öngörebildiğimiz gelecekte mesela bir gıda krizinin dünyada çözülebilir olduğunu söyleyen varsa ben karşısındayım, başka konuları bilmiyorum ama gıdayla ilgili krizin çözülebilir olduğunu düşünmüyorum. Bundan sonra tekrar baştan bazı dengelerin yakalanabileceği bir dünya yok. Fiyatlar da Türkiye'de yukarı doğru gidiyor. Diğer yandan, Türkiye'nin kötü taraflarından biri, bizi birilerinin, tek kişinin, tek iktidarın özel bir biçimde zora soktuğunu düşünüyor, sorunları buna bağlıyor ve dünyada da benzer şeylerin belki farklı şekillerde yaşandığının farkına varmıyor olmamız. Çoğu kişi için bugün AKP gitse meselenin çözüleceğine dair bir düşünce var. CHP beceriksizliği konuşulabilir ama onun ötesinde sorunlarımız var. Onun ötesinde bir gerçeklik var. Dediğim gibi mesela gıda çok net bir biçimde önümüzdeki dönemde çok ciddi bir problem olacak ve açlık sorunu geniş bir coğrafyanın sorunu olarak ortaya çıkacak.

Örneğin aynı yerden bir bakış açısıyla, mülteci göçleri savaşları tetikleyen

bir şey olarak önümüzde duruyor.

Bunun gibi onlarca örneğini verebileceğimiz bir dünya var karşımızda. Geçmişteki krizlerden farklı, birbirini sürekli tetikleyen bir krizler silsilesi ile karşı karşıya olduğumuz da bir gerçek. Konuşmamda bu radikal durumu çözmek için liminallik, şimdilik, istisnailik gibi kavramların altını çizdim. Sahip olduğumuz kavram ve kuramların ötesine geçen bir düşünsel zenginlik ve tahayyüle ihtiyacımız var. İçinde yaşadığımız dünyanın mekânsallığını (kentler başta olmak üzere) ve zamansallığını yeniden düşünmemiz gerekiyor. Belki buradan giderek çözümler üzerine, neler yapılabileceği üzerine daha kısa şeyler söyleyebiliriz.

G. A. S. Tarık Hocam çok teşekkür ediyorum, provokatif bir konuşma oldu aslında. Krizin mütemadi olduğuna ve görünenden çok daha karmaşık olduğuna dair bir tespit buldunuz, bu önemli. Fakat kronik ve mütemadi, gündelik hayatımızın her alanında yerleşik hâle gelen bu krizi artık aşabilecek tahayyülden bile yoksun bıraktığımızı dair de ikinci bir tahlilde buldunuz.

(...)

İnanılmaz zevkli bir oturum oldu. Umarım okuyucular için de zevkli bir bölüm olur. Ben hem Mimarlar Odası İzmir Şubesi'ne hem de Ege Mimarlık dergisine bu fırsatı verdikleri için bir kez daha teşekkür ediyorum. Meslek örgütleri içerisinde Mimarlar Odamızın ayrıcalıklı bir yeri var, onu kabul etmek lazım. Türkiye'de sürdürülen toplumsal mücadelenin önemli bileşenlerinden bir tanesi olarak müthiş bir dayanışma örneği veriyor. Bütün şubelerin de kendi bölgelerinde gösterdikleri müthiş bir performans var. Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin de bölge içerisindeki varlığı yadsınamaz, sözü geçen bir örgütsel yapısı var. Ege Mimarlık için de benzer güzel şeyleri söyleyebilirim. Dergi ekibine ve Yayın Komitesi'ne teşekkür ederim. Umarım büyük bir kitleye erişir ve herkesin bu tartışma ile birlikte bu mücadeleye nasıl katkı verebileceğine dair bir ufuk oluşur. Son söz bir kez daha sizlere, kırmadığınız, geldiğiniz için teşekkür ediyorum. Sizlerle bir arada olmak benim için büyük bir keyifti. ■

. Oturumun tamamının kaydına egemimarlik.org adresinden erişilebilir.

Annemin Hayatlı Evi: Eviçi Emeğin Mekânsal Hâlleri

Gülşah Aykaç

Mekânsal araştırmalar sözlü tarih, otoetnografi, otobiyografi, kolektif anlatı gibi yöntemlerin kullanıldığı disiplin-aşkın bir alana evrildi. Özellikle son yıllarda yaygınlaşan bu yöntemlerin her birinin içerdiği kişisel tanıklıkların birer mekânsal bilgi kaynağına dönüşmesi, bilimin kurumsal-oluş hâlini aşan güçlü bir sübjektivite üretme ve farklı gruplar arasında beklenmedik ortaklıklar yaratma gücü barındırıyor (Bektaş Ata, 2021; Bahloul, 1996; Marcus, 1994; Skeggs, 1995). Bu yazı bu minvalde, ailemin kadınlarından iki farklı kuşak sayabileceğim 1940 doğumlu teyzemin ve 1960 doğumlu annemin apartman öncesi yaşantılarındaki evini, emek-mekân ilişkileri çerçevesinde incelemeyi hedefliyorum¹.

Bu niyetle ailemin kadınlarına odaklanıyorum; çünkü evin mekânını üreten, evin başat emektarları geçmişte de günümüzde de çoğunlukla kadınlar. Bu noktada, eviçi emek denildiğinde evişinin² üstlenildiğini hatırlatmak gerekiyor. Kadınlar evin düzenini ve işleyişini üretiyor; ev yaşantısının süreçlerini ve mekânlarını organize ediyor; eve ve aile üyelerine karşılıksız -ücretsiz ve güvencesiz- bakıyor (Acar Savran, 2003)³. Mimarlık ve kent tarihinde de kadın emeği ve ev konusu bir karşılıklı yeniden üretim ilişkisi olarak ele alınıyor. Ev toplumsal cinsiyet rolleri tarafından üretiliyorsa; toplumsal cinsiyet rolleri de evin mekânsal kurgusu tarafından yeniden üretiliyor. Dolores Hayden bu konudaki öncü çalışmasında (1981) ev ve mahallenin kadınların “doğal” olarak nitelendirilen rolleri ile karşılıklı ilişkisini eleştiriyor ve bu

eleştiriyi yapan feminist mimar ve kentsel tasarımcıların ortak mahalle mutfakları, mutfaksız evler, evhanımı kooperatifleri, bakım evleri gibi toplumsal-mekânsal stratejilerini aktarıyor (Hayden, 1981).

Ev ve eviçi emek ilişkiliği kuşkusuz zaman içinde dönüştü. Bugün “1+1, 2+1, 3+1” gibi oda sayıları üzerinden kodlanan apartman dairelerimize⁴ benzemeyen annemin ve teyzemin “hayatlı” evine, eviçi emeğe ilişkin mekânsal ayrıntıları nedeniyle dikkat etmeye başladım. Bu anlatılar üzerine daha sistematik olarak konuşmak ve anlatıları kayıt etmek üzere 2018 yılı Haziran ayında annem ve teyzemle bir çok kez görüşme yaptım. Açık uçlu ve yapılandırılmamış bu görüşmelerin ses kayıtlarını deşifre edip okumak, sofraya başı sohbetlerimizden çok daha ilginç noktalar yakalamama olanak tanıdı. Bugün artık yerinde beş katlı bir apartman bulunan hayatlı evin planını, annemin ve teyzemin anlatıları ile yalnızca bir fotoğrafı üzerinden yaklaşık olarak çizdim. Taslak çizim üzerine annemle yeniden konuştum. Artık olmayan bir evi fiziksel bir yapı-oluşuyla merak ediyor olmam, görüşme yaptığım bu iki kişiyi çok şaşırttı ve heyecanlandırdı.

Yazının devamında işler ve eylemlilikler ile birlikte annemin hayatlı evinin parçalarına yoğunlaşarak ilerlemeye çalışacağım. Sırasıyla haymalık, hayat ve çıkmayı eviçi emek biçimleriyle tanımlayacağım. Evin içi ve dışı arasında bir katmanlılık olmasına, bu katmanlılığın kadınların görünürlükleriyle ve sosyalleşmeleriyle bağına dikkat çekeceğim. Apartman öncesi bir evin muhit ve mahalle ile bağını kuran bahçesine ilişkin bana sıradışı gelen bir ayrıntıyı not edeceğim.

ÜSTTE Aile arşivinden hayatlı evin sokak cephesi görünüşü, evin başka bir fotoğrafı bulunmuyor, 1964 (Görsel 1)

SAĞ ÜSTTE Yazarın taslak çizimi (Görsel 2)

Anlatılar işaret ediyor ki eviçi annemin ve teyzemin hayatlı evine içkin, hayatlı ev kadınların emeği olmadan düşünilemeyen bir yer. Eviçi emeğin farklı mekânsallıkları, hayatlı evin çok katmanlılığını yaratıyor. Geçmişte var olan bir evi kişisel tanıklıklar üzerinden kayıt altına alma çabası, evin mekânsal olarak ördüğü emek ilişkilerini düşünme imkânı barındırıyor. Bu imkân, bugünkü hayatımızın eve ve emeğe ilişkin eleştirisine gidebilecek patikaları açabilir⁵.

“Haymalık”: Çamaşır Taşı, Tandır, Oluk

İç Anadolu’da küçük bir şehirde büyüyen teyzemle annem arasındaki yirmi yaş ikisinin ev anlatılarını birbirinden farklılaştırıyor. Örneğin yirmi yıl içinde geniş ailenin giderek küçüldüğü görülüyor. 1960 yılı doğumlu annem evde aynı anda en çok beş kişiyle, üç erkek kardeşi, anne ve babası, bir süre de kardeşlerinden birinin eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşamış. 1940 yılı doğumlu teyzem ise kendi zamanında eviçi nüfusun hep çok daha kalabalık olduğunu aktarıyor:

Ben 1940 yılında dünyaya geldim.

Benim babam bakkâldı. Muhacir olarak gelmiş büyükbabamız. Herkes aynı mahalleye yerleşmiş. O zamanlar evin içinde nüfus çoktu, 10 kişiden aşığı düşmüyordu. Aynı evde büyükannem vardı, büyükbabam vardı, teyzem vardı, halam vardı... (T., Haziran, 2018)

Nüfusun kalabalık olduğu evlerde iş çok oluyor ama aynı anda çok kadın tarafından yapılıyor. Beraber iş yapmaya olanak tanıyan iki ana mekân var:

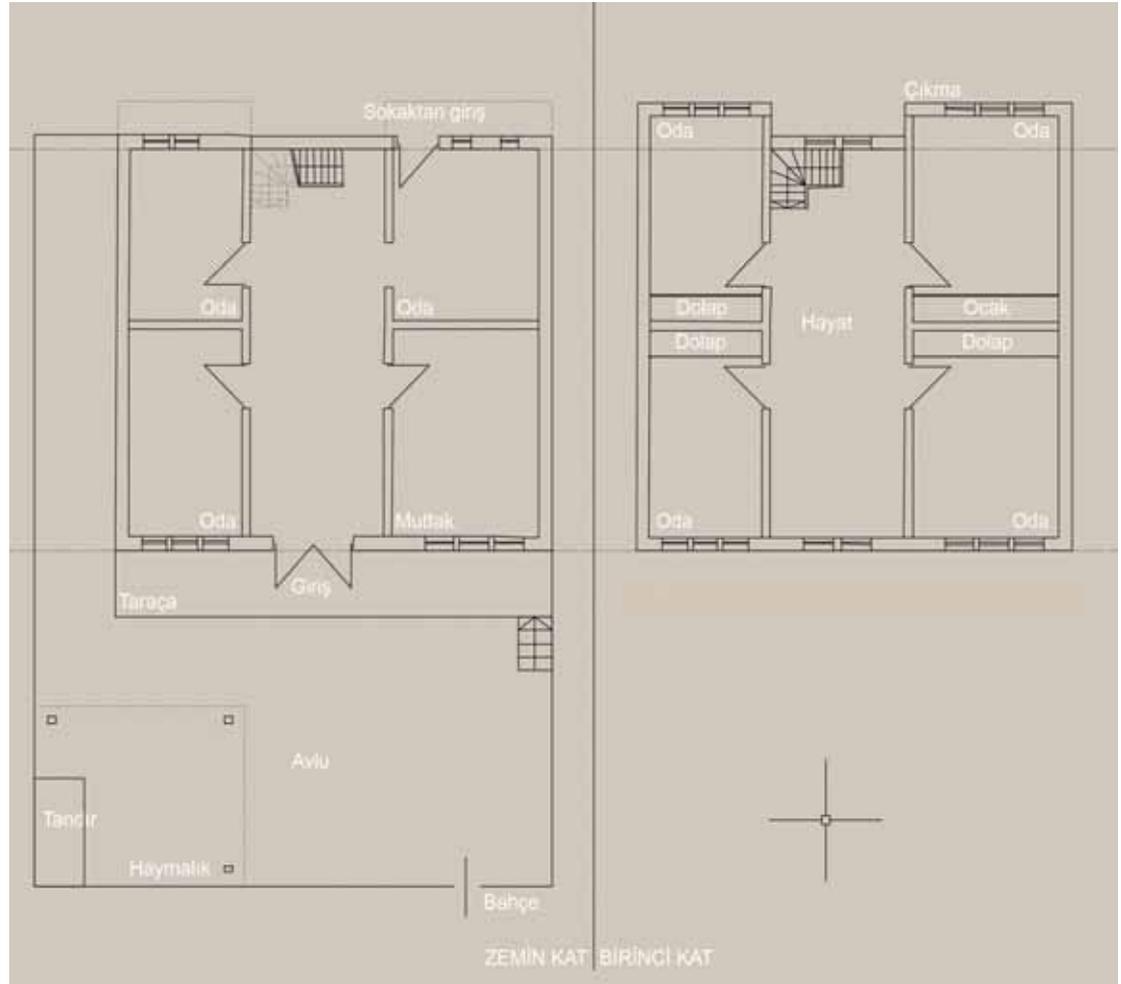
Bunlardan hayat evin içinde, haymalık ise evin dışındaki avluda bulunuyor. Teyzem haymalığı hayattan daha uzun anlatıyor.

Evimiz çok güzeldi. İki katlıydı, bir de bodrum katı gibi, biz mahzen diyoruz, yani serin, erzak konan deposu vardı.

Evden dışarı çift kapıyla çıkardık, sonra önünde taraçası vardı. Taraçadan avluya inen dört basamaklı bir merdiven vardı. Avlumuz vardı orada, avlu ayrı, bahçe ayrı... Evden avluya çıkılırdı, avludan bir kapı daha bahçeye çıkardı. Avluda haymalık vardı, orada yufka ekmek yapardık, çamaşır yıkardık (T., Haziran, 2018).

Haymalık tam olarak nasıl bir yer diye soruyorum:

Haymalık üstü kapalı, ama yanları

“EV TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ TARAFINDAN ÜRETİLİYORSA; TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ DE EVİN MEKÂNSAL KURGUSU TARAFINDAN YENİDEN ÜRETİLİYOR”

açık, yani oda gibi bir yer. Tandır var içinde, çamaşır taşı var, ocak var, orada su ısıtıyorsun çamaşır için, tabii o zamanlar çamaşırı elimizle yıkıyoruz, çamaşır taşına tokaç derdik işte, taşta sabun takıp köpürtüyoruz. Bahçede de armudumuz, elmamız olurdu, eyvazımız olurdu, bağımızdan üzüm getirirdik. Haymalıkta onlardan pekmez yapardık. Ben de çok meraklıydım. Küçük yaşta hep oluk çiğnerdim, üzümü sıra yapardım. Oluk dediğim de tahtadan, uzun, dikdörtgen şeklinde, ortasında delik var. Deliği sıra ezilince suyunun akması için olurdu. Sabaha kadar pekmez kaynatırdık.

Küçük yaşta işi çok severdim. Çok hamarattım, 12 yaşında başladım -Bunları da yazacak mısınız?- (güler).

Haymalıkta tandırımız vardı işte dediğim gibi. Yufka ekmek yapardık. Tandırın en başına ben otururdum. Dört kişinin yazdığı yufkaları (yufka hamurunu açmak anlamında) saca sererdim. Aynı anda yetiştirirdim yani, o kadar hamarattım (T., Haziran, 2018).

Haymalıktaki tandır başında mevsim geçişlerinde iş oluyor, en çok da kış mevsimi hazırlığı önemseniyor. Kış hazırlıkları sadece yemek ve içmekle bitmiyor. Bu hazırlıkların bir parçası da evin kendisiyle ilgili; ev de özen, tamir ve mevsimlik bakım işleri istiyor:

Tandırdaki pişirilen muhallebiyi annem pencerelere sıvıyordu. Pencereler hep aşıptı. Yaz gelince sıyııp atıyorduk. Sıyırma işi çocukken çok eğlenceliydi (A., Haziran, 2018)

“Hayat”taki Hayat

Farklı coğrafyalarda farklı tipolojilerde karşımıza çıkan hayat⁶, annem ve teyzemin evinde beraber iş yapmaya olanak sağlayan eviçi bir mekân, odaların açıldığı genişçe ortak alan. Hayat dışında kalan odalar kendi içine kapalı özel alanlar; çünkü özellikle hane nüfusu kalabalıkta odaların içine bir çekirdek aile yerleşiyor. Odaların banyo dolapları var. Evde akan su bulunmadığı için bu dolaplara sıcak su taşınıyor. Uzun banyo hamamda ve ritüeller eşliğinde, hızlı banyo odadaki dolapta yapılıyor.

Görüşmelerde hayat, bugün baskın apartman dairelerindeki salon gibi olan ama aynı zamanda da hiç de öyle olmayan bir yer gibi anlatılıyor. Annemin ve teyzemin açık mutfaklı ev sevgisinin nedeninin hayat olduğu söyleşiler sırasında ortaya çıkıyor, çünkü açık mutfaklı evlerin mutfağında iş ve oturma aynı anda yapılabilir. Kışı en az altı ay süren hayatlı evde hayatta toplanılıyor ve vakit geçiriliyor, ama bir yandan da iş yapılıyor. Kurutulmuş gıdalar torbalanıyor, bakliyat ayıklanıyor, örgü örülüyor, komşular ağırlanıyor, kahve içiliyor, çocuklar oyun oynuyor. Hayat işin gündelik hayattan ayrılmadığı bir eşzamanlılık ve mekânsallık örüyor.

Hayatta en çok pencere önünde durmayı severdim. Çıkmalı oda kadar sokağa bakılmazdı ama merdivenin tam üstünde küçük bir oturma yerimiz vardı. Orada ödev yapardım, sokağı izlerdim, annemleri izlerdim (A., Haziran, 2018).

“Çıkma:” Sokak, Görünürlük ve Flört İhtimali

Aile albümlerini incelerken, evi çizerken ya da evin içiyle ilişkili sohbet ederken annem ve teyzem, evlerini sıklıkla sokağı, komşuları, ilkokulu, çarşıya ve dereye olan yakınlığıyla ele alıyor. Bu yüzden evi her zaman kentsel bir katman olarak kavradıklarını düşünüyorum. Ev, mahalle ve muhitten bağımsız düşünülmemen bir içerisi yaratıyor. İçerisi bir anda özel alana dönüşmüyor; katmanlaşarak, kendi içine doğru özelleşiyor.

Hayatlı evin dışarısını oluşturan en yakın komşuları ve komşu mekânları: Sarılık Dede yatırı, mahalle çeşmeleri, ahşap ilkokul, sarılık hastalığının ocağı şifacı Makbule Teyze, sıhhiye memuru (iğneci de deniyor), küçük kağıtlara destan yazıp gezen destan satıcıları (bu kişiler mahallenin haberlerini şiir söyleyerek dağıtıyor).

Meyve-sebze bahçesi ile belli bir oranda kendisine yeten bir ev ve eviçi yapılan mekânlar hakkında konuşuyoruz; ama görüşmelerde en çok eğlendiğimiz kısım evin dışına çıkabildiğimiz ya da evden dışarıya bakabildiğimiz anlar oluyor. Hayatlı evin ikinci katındaki ahşap çıkmalar sokağa bakmaya ve sokaktan görülmeye olanak veriyor.

Eskiden sinemaya gidilirken peşimize oğlanlar takılırdı (gülerler). O zamanlar öyle oluyordu (T., Haziran, 2018).

Evin bunca katmanı içinde sokakla karşılaşma yeri olan ahşap çıkma teyzem için herhangi bir yer değil; çıkmadaki

sedir üzerine çıkıp “örtü silkmesi” onun için bir görünürlük ve sokakta olup bitenle etkileşime geçme ihtimali yaratıyor. Teyzem ilk flörtünü çıkma sayesinde yaşıyor ve bu durumu en kolay evişi ile gizliyor:

Orada sokakta duruyor mu diye merak ettiğimden ne yapıp edip en az bir kez örtü silkelirdim, sofaya da basıp çıkınca boyum uzuyordu (T., Haziran, 2018).

“Bahçe:” Çokluk ve Törensellik

Ailemin eviçi emek ve ev konusundaki anlatılarını, gecekondulardan çok katlı toplu konutlara dönüşmüş bir mahallede yürüttüğüm doktora araştırması saha çalışması nedeniyle biraz tanıdık buluyorum. Evişinin, yani hem evin hem halkının bakımının birden fazla mekâna katmanlaşarak yayılmasını, bu katmanların evişiyle özdeşleşmesini saha çalışması sırasında konuk olarak deneyimlediğim iki ara bir göz evlerden hissedebiliyorum. Fakat annem ve teyzemin anlatılarında sıradışı bulduğum ya da empati kuramadığım bir detay yakalıyorum. Bu detay bahçede yürütülen cenaze törenleriyle ilgili. Avlu ve hayat misafir ağırlamak için kullanılıyor; bahçe ise gerekli olduğunda cenaze törenleri için kullanılıyor.

Mahallede bir cenaze olursa herkes sessizleşirdi, kimse ne hamama giderdi, ne radyo açardı, tabii o zamanlar televizyon yoktu bir tek radyo var. Herkes birbirine çok tutkundü. 40'ında da 40 oturması olurdu. Kolay değil tabii evin yaşlısı, büyüğü evden çıkıyor (T., Haziran, 2018).

Cenaze ritüeli, evde bakılan, bakım emeği verilen bir aile büyüğüne karşı son görev, son iş gibi aktarılıyor. Ailenin en küçük üyesi olarak evlerinin bahçesinde pek çok cenaze törenine tanık olan annem aktarıyor:

Kadınlar kara kazanlarda sular kaynatırdı, cenazeler hep birlikte bahçede yıkanırdı. Komşular toplanırdı. Herkes görüyordu. Çocuklar yüksekten ve uzaktan izlerdi. Cenazenin altına da gül dizilirdi. Çok güzel kokardı bizim güller, has gül (A., Haziran, 2018).

Sadece gül değil, halama sümbül koymuşlardı, ben görmüştüm, çünkü o zaman sümbüller açmıştı (T., Haziran, 2018).

Sonuç Yerine

Bu yazının çerçevesini oluşturan kadınların eviçi emeği ve ev; sayının genel konusu olan emek-mekân tartışmalarının daraltılmış bir parçası gibi görülebilir. Peki dijital emeğin, dijital ekonomilerin ve hatta yeni dijital mülkiyet ilişkilerinin çağında eviçi emek ve ev bağlantısını düşünmek bize ne sağlayabilir? Öncelikle insan-bedenlerimizin yeryüzünde maddi bütünlüğünü sürdürebileceği bir fiziksel mekânda düzenli olarak bulunma ihtiyacı olduğu sürece, barındığımız yer, yani ev, farklı perspektiflerden her zaman güçlü bir mekânsal araştırma konusu olacaktır. Evin geçirdiği dönüşüm ise kentsel bir katmanın çok boyutlu dönüşümü olarak okunabilir. İkincil olarak eviçi emek ve

on üçüncü, ailemin evinden çıktığım 18 yaşımdan itibaren sekizinci evimde kiracı olarak ve yalnız yaşıyorum. Yemek pişirmeye ve daha yavaş yaşamaya çaba gösteriyorum. Mutfağın apartman boşluğuna bakan penceresinde komşuların bulaşık yıkama ve yemek pişirme seslerini dinlemekten keyif alıyorum. Zamanın boyunduruğuyla gelen bu derin fark çeşitli olumsuzluklar ve olumsuzluklar barındırıyor. Çelişkileriyse kendinden menkul... Şüphesiz bu dönüşümün ve çelişkilerinin eviçi emek-ev kıyaslaması daha karmaşık bir çerçeve ve çok daha detaylı bir inceleme gerektirir. □

Gülşah Aykaç, Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi Mimarlık Bölümü

“EMEĞİ SOSYALLEŞTİREN VE GÖRÜNÜRLEŞTİREN ÇOKLUK, KOMŞULUK, BERABER ÜRETMEK GİBİ DİNAMİKLERİ HAYATLI EVİN DIŞARIDAN İÇERİYE DOĞRU ÖZELLEŞEN KATMANLILIĞI SAĞLIYOR”

ev, emeğin mekânla ilişkisini kurabilecek yalın bir düşünme zemin sunar; emek mekânı, mekân ise emeği karşılıklı olarak yeniden üretir.

Anlatılar üzerine yeniden düşündüğümde annemin hayatlı evinin evişine için bir ev olduğunu düşünüyorum. Ve pencere pervazlarının şekersiz muhallebiyle kaplanması işi gibi bu eve için bazı evişleri yapıyor. Kadınların üstlendiği eviçi emek, haneye ve üyelerine bakım gibi, aynı zamanda gündelik hayattaki sosyalleşme alanlarını üretiyor. Emeği sosyalleştiren ve görünürleştiren çokluk, komşuluk, beraber üretmek gibi dinamikleri hayatlı evin dışarıdan içeriye doğru özelleşen katmanlılığı sağlıyor.

Tezdem sonraki evine annemin doğduğu 1960 yılında evlenerek taşınmış ve orada tam 45 yıl oturmuş. Üçüncü evine 2000’li yıllarda geçmiş. Şu anda bir apartman dairesi olan dördüncü evinde yaşıyor. En çok açık mutfaklı odayı ve balkonunu kullanıyor. Annem liseye kadar hayatlı evde yaşamış, sonrasında memur olduğu için çok kere ev değiştirdiğini söylüyor. Ben onların birbirini takip eden iki kuşaktan sonraki kuşağım; bebekliğimden itibaren

DİPNOTLAR

- 1 Uzun zamandır bekleyen kayıtları sonunda dinleyebileme ve bu yazıyı yazma cesaretini ailemdeki kadınlardan ve otobiyografik anlatım konusuna yeni adım atması cesur bir yazardan, Waseem Ahmad’ten alıyorum.
- 2 Emek bir işin gerçekleştirildiği zaman ve harcanan çaba; iş ise emeğin gündelik hayatımızı oluşturan çıktıları olarak kavramsallaştırılabilir. Arendt, 1958’te yazdığı İnsanlık Durumu’nda emek kavramını iş ve eylemlilikler ile birlikte ele alıyor. Arendt, emek kavramının tek başına yüceltilmesinin; değişen bir dünyada dönüşen emek ilişkilerinin, işyerinde ortaya çıkan güç ilişkilerinin, farklı çalışma türlerinin ve dünyamızı doğrudan oluşturan sonuç ürünlerin emek süreçlerinden soyutlanmasına neden olabileceğini öne sürüyor. Arendt, emek ve iş birbirine bağlı olduğunu iddia ederek, emek ve iş arasında bir ayrım yapıyor; “emeğin insanlık durumu hayattır ve işin insanlık durumu dünyamızdır” (Arendt, 1998, ss. 6-8).
- 3 Gülnur Acar Savran, Kadınların Emeğini Görünür Kılmak (2003) başlıklı yazısında ücretsiz evişini, aile bireylerinin çamaşır, yemek, temizlik gibi tüm gündelik hizmet ihtiyaçlarının karşılandığı, yaşlı ve çocuk bakımı gibi işleri de içeren kadın emeğine dayalı piyasa dışı bir iş olarak tanımlıyor. Buna karşılık eviçi kadın emeğinin zaman, güç ve çaba içeren; tam da ekonomik dünyaya ait bir “iş” gibi kavranmayışını tarihsel-kuramsal perspektiften açıklıyor.
- 4 Atina’da sıradışı gelen bir ev üzerine: Gülşah Aykaç, “Bir ev ziyaretinin düşündürdükleri.”
- 5 Anlatının nostaljik katmanını göz ardı etmeden, nostaljinin bir biz olma halini tanımladığını fark ederek ve varlığını hesaba katarak (Bahloul, 1996).
- 6 Gülşah Aykaç, “Sharing hayat,” 2020.

KAYNAKLAR

- Aykaç, Gülşah. “Sharing Hayat.”İçinde Glossary of Materiart, Burçin Yılmaz, Günsu Merin Abbas, Mustafa Koç (Ed.). Lizbon: Caleidoscopio, 2020. ISSN: 2717-9060 <https://www.materiart.org/glossary-s-/sharing-hayat>

- Aykaç, Gülşah. “Bir ev ziyaretinin düşündürdükleri.” Son güncelleme 19 Mart, 2018. <https://manifold.press/bir-ev-ziyaretinin-dusundurdukleri>
- Acar Savran, Gülnur. “Kadınların Emeğini Görünür Kılmak: Marx’tan Delphy’ye bir Ufuk Taraması.” Praksis 10, (2003): 159-210.
- Arendt, Hannah. The human condition, 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press, 1998. (İlk basım 1958).
- Bahloul, Joelle. The Architecture of memory: A Jewish-Muslim household in colonial Algeria, 1937-1962. Cambridge: New York: Cambridge University Press, 1996.
- Bektaş Ata, Leyla. Limontepe’de Yaşamak Büyüme Beklemek. İstanbul: IdealKent Yay, 2021.
- Hayden, Dolores. The Grand Domestic Revolution, A History of Feminist Designs For American Homes, Neighborhoods, and Cities. Cambridge, MIT Press, 1981.
- Jackson, Stevi. “Towards a Historical Sociology of Housework.” Women’s Studies International Forum 15, 2 (1992): 153-72.
- Marcus, Laura. Auto/biographical discourses: Criticism, theory, practice. Manchester: Manchester University Press, 1994.
- Skeggs, Beverley. Feminist Cultural Theory: Process and Production. Manchester: Manchester University Press, 1995.

SOL ÜSTTE Ailenin kadınları bir lokalin bahçesinde, 1965 (Görsel 3)

ÜSTTE Anneannem, ev ile avluyu bağlayan taraçada bulaşık yıkıyor. Tarih bilgisine ulaşılamadı. (Görsel 4)

Mimarlıkta Eleştirel Kuramın Değerlendirilmesi ve Yapılı Çevre Üretimine Araçsallaşmasına Karşı Öneriler

Ayşegül Çakan, Ayşe Şentürer

MAKALENİN ADI **Mimarlıkta Eleştirel Kuramın Değerlendirilmesi ve Yapılı Çevre Üretimine Araçsallaşmasına Karşı Öneriler**
Evaluation of Critical Theory in Architecture and Suggestions Against the Instrumentalization of Built Environment

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**
 MAKALENİN KODU **EgeMim, 2022-3 (115), 58-63**

MAKALENİN YAZARI **Ayşegül Çakan**, Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Ayşe Şentürer, Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **08.06.2022**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **08.08.2022**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **aysegul.cakan@deu.edu.tr, senturer@itu.edu.tr**

ORCID **0000-0003-4289-4148 (A. Çakan), 0000-0002-5299-1390 (A. Şentürer)**

ÖZ Yapılı çevre üretimi günümüzde neoliberal ekonomi politikası tarafından araçsallaştırılmıştır. Bu eleştiride temellenen çalışmada 'eleştirel kuram' değerlendirilmiş ve yapılı çevre üretiminin araçsallaşmasına karşı durabilecek alternatif eleştirel yaklaşım için öneriler geliştirilmiştir. Eleştirel kuramın karamsar, tepkisel, izole edici olabileceği tutumu mimarlık pratiğine rehberlik etmesini engellemektedir. Buna karşılık mimarlıkta eleştirinin yaşantısal hale gelerek gerçek zamanlı meseleleri konu edinmesi, mimarlığın araçsallaşmasını önleyecek şekilde farkındalık üretmesini sağlar. Bu savı desteklemek üzere çalışmada yaşantısal-edimsel bir eleştirel yaklaşım için öneriler sunulmaktadır. Bu bağlamda önce eleştirel kuramın sınırları irdelenmiştir. Daha sonra, Deleuze'ün kuram üzerine geliştirdiği felsefi kavramsallaştırmalardan yararlanarak, mimarlığın araçsallaşmasını önleyebilecek bir eleştirel yaklaşımın sahip olması önerilen işlevsel, diyagramatik, süreye bağlı, yerel ve öznel nitelikleri üzerinde durulmuştur. Bu niteliklere sahip olan eleştirel yaklaşımın beslediği mesleki bilincin, gündelik hayattaki ekonomi tahakkümünü mimarlık dolayısıyla istikrarsızlaştıracağı, ekonomik sistemin rol oynadığı olumsuz çevresel ve toplumsal gündemler için mimarlık disiplini içinden gelişebilecek edimsel katkılara temel oluşturacağı düşünülmektedir.

ANAHTAR KELİMELER araçsallaşma, eleştirel kuram, mimari eleştiri, Gilles Deleuze felsefesi

Mimarlık bir üretim tarzı olarak her zaman ekonomik sistem ile içkin bir ilişki içinde olagelmıştır. Bugün mimarlık üzerindeki en etkili iktidar yapısı kapitalizmin bir evresi olarak görülen neoliberal ekonomi politikası olarak kabul edilir. Piyasaya devlet müdahalesini sınırlandırarak özel sermayenin etkinliğini arttırmayı hedefleyen bu ekonomi mantığında, gayrimenkul hem sermaye birikiminin aracı hem de kentsel rant için spekülasyon aracı olarak iş görür. Buna bağlı olarak mimarlık nesnesi metaya veya rant unsuruna indirgenmekte; sermaye tarafından araçsallaştırılmaktadır. Bunun sonucunda, çağdaş ekonomik tavrın işlevsel bir aracı haline gelen yapılı çevre üretimi üzerinde mimarın etkisi daralmıştır.

Yapılı çevre üretimi ve sermaye arasındaki içkin ilişki, mimarlık dışı bir konu olan ekonomiyi en az disipline özgü konular kadar öncelikli hale getirmektedir. Mimarlık eleştirisinde ekonomi-mimarlık ilişkisi geniş yer bulmaktadır. Matthew Soules'e göre de mimarlığın sermaye ile çok yönlü ilişkisi her zaman mimarlık eleştirisi ve kuramının bir endişesi olmuştur (2021, s. 22). Ancak, mimarlık eleştirisinin mimarlığın araçsallaşmasını önlemek üzere pratiğe kaynaklık edebilme yetisi sorgulanabilir. Çünkü kapitalizmin ve onun bir evresi olarak neoliberalizmin kendini eleştiriler karşısında yeniden düzenleyebilme kabiliyeti vardır. Bu nedenle, ekonomi politikası karşı geliştirilen sabit ideolojilerin zamanla ekonomik sistem tarafından geri kazanılması gibi olası bir tehlike söz

konusudur. Luc Boltanski ve Eve Chiapello'ya göre, 1970'lerden itibaren kapitalizm ortaya çıkan muhalif baskıları yatıştırmak için kendini yenilemiştir. İkili, bu hamleyle kapitalizmin "muhalif temaları iyileştirerek eleştiriyi ortadan kaldırmayı, inisiyatifi geri kazanmayı ve yeni bir dinamizm keşfetmeyi" amaçladığını öne sürer (2007, s. 168). Bu yönüyle ekonomi politikası, eleştirilere rağmen tüm süreçlere sızabilen yeni bir nitelik kazanmış; mimarlık pratiği de ekonomi politikasının bu formasyonundan etkilenmiştir. Peggy Deamer'a göre "kapitalizm istikrarsız bir fenomendir (...). Buna bağlı olarak sermaye ve mimarlığın ilişkisi dolaylı, çevik ve mutanttır" (2014, s. 2). Ekonomi politikasının yeni dinamik işlevleri onun mimarlıkla ilişkisini radikalleştirmiştir. Uğur Tanyeli'ye göre de içinde bulunduğumuz post-politik dünyada mimarlık-sermaye ilişkisi yoğunlaşmış olup, mimari ürün; yatırım, hisse senedi veya firmaların marka yaratıcısına dönüşerek ekonomik sistemin bir parçası haline gelebilmektedir (2017). Türkiye kentlerinde de 2000'li yıllardan itibaren inşai faaliyetler, ihtiyaç kestirimleri yerine sermayenin yeniden üretimine yönelik olarak yapılmaya başlanmıştır (Özkan, v.d., 2019, s. 53). Sermayenin marka binalar aracılığıyla kâr oranlarını yükseltmesine bir örnek olarak neoliberal kentleşme dinamiklerinin belirginleştiği İzmir Yeni Kent Merkezi (YKM) verilebilir. YKM alanında gerçekleştirilen büyük ölçekli

projeler, sermayedarları tarafından medya aracılığıyla seçkin çalışma ve yaşam mekânları olarak sunulmakta ve kullanıcıya ayrıcalık yaratan birer marka bina olarak işaret edilmektedir (Tutar ve Bal, 2019, s. 52-53).

Sermayenin ekonomi politik bir bakış açısıyla güdümlenen taleplerine uyum gösteren mimarlık edimi, bugün nitelsiz bir proje çokluğunun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu eleştiride temellenen çalışmada mimarlığın araçsallaşmasını önleyebilecek eleştirel yaklaşımlar sorgulanmakta ve öneriler geliştirilmektedir. Mimarlıkta “eleştirel kuram” varoluş amacı bakımından ekonomi politığın tahakkümüne karşı bir savunma mekanizması olarak kabul edilir. Ancak eleştirel kuramın tepkisel, gerçek zamanlı durumlara mesafeli ve üst anlatsal yapısı, onun pratiğe kaynaklık edebilmesine ve edimsel açıdan mimarlığın araçsallaşmasını önleyebilmesine engel teşkil eder. Buna karşılık, eleştirinin edimsel-yaşantısal hale gelerek gerçek zamanlı meseleleri konu edinmesi, mimarlık aracılığıyla gerçek yaşantıda işlerlik kazanmasını ve mimarlığın araçsallaşmasını önleyecek şekilde farkındalık üretmesini sağlar. Bu savı desteklemek üzere çalışmada, eleştirel kuramın bu tutumuna alternatif olarak yaşantısal bir eleştirel yaklaşım için öneriler sunulmaktadır. Bu bağlamda önce eleştirel kuramın; pratiğe kaynaklığının ve mimarlığın araçsallaşmasına karşı önleyiciliğinin sınırları irdelenmiştir. Daha sonra, Deleuze’un kuram üzerine geliştirdiği felsefi kavramsallaştırmalardan yararlanarak, mimarlık pratiğine kaynaklık edebilecek alternatif bir eleştirel yaklaşımın sahip olması önerilen işlevsel, diyagramatik, süreye bağlı, yerel ve öznel nitelikleri üzerinde durulmaktadır. Bu niteliklere sahip olan eleştirel yaklaşımın beslediği mesleki bilincin, gündelik hayattaki ekonomi tahakkümünü mimarlık dolayısıyla istikrarsızlaştırabileceği ortaya koyulmaktadır. Eleştirinin sağladığı farkındalığın, ekonomik sistemin rol oynadığı olumsuz çevresel ve toplumsal gündemler için mimarlık disiplini içinden gelişebilecek edimsel katkılara temel oluşturacağı düşünülmektedir.

Mimarlık Kuramında Bir Savunma Mekanizması Olarak Eleştirel Kuram ve Sınırları

Mimarlık kuramında eleştirel kuram, sermayenin mimarlığı araçsallaştırmaya karşı bir direniş-savunma hattı olarak işlemektedir. Mimarlıkta eleştirel kuram, ekonomi veya kültür gibi üstyapıların, yapılı çevre üretimi üzerindeki etkisini inceleyen ve bu konuda ideolojik pozisyon geliştirmeyi teşvik eden bir kuramsal kategoridir. Kate Nesbitt’e göre mimarlıkta eleştirel kuram; açıklayıcı, öneri geliştirici, kural koyucu kuramsal kategorilerden farklı olarak;

“ELEŞTİRİNİN SAĞLADIĞI FARKINDALIĞIN, EKONOMİK SİSTEMİN ROL OYNADIĞI OLUMSUZ ÇEVRESEL VE TOPLUMSAL GÜNDEMLER İÇİN MİMARLIK DİSİPLİNİ İÇİNDEN GELİŞEBİLECEK EDİMSSEL KATKILARA TEMEL OLUŞTURACAĞI DÜŞÜNÜLMEKTEDİR”

yapılı çevrenin toplumla ilişkisini değerlendiren, sorgulayıcı, genelde politik ve etik konumlandırmalar içeren, feminizm ve Marksizm’den beslenen bir kuramsal kategoriye karşılık gelir (1996, s. 18).

Mimarlıkta egemen sosyal yapılar ve statükoya karşı bir direnci kapsayan eleştirel kuram, kabaca 1965- 1995 yılları arasında mimarlık kuramında baskın bir güzergâh oluşturmuştur (Hays, 1998). Temelde eleştirel kuramsal bildirimler, mimarlığa özgü özerk bir alan tanımlayıp sınır çizerek onu piyasa gibi dış kaynaklı tahakküm biçimlerinden koruma eğilimi göstermektedir. Eleştirel kuram mimarlıkta kapitalizmin tahakkümünü sorgulamak için önemli bir yaklaşım olsa da, 20. yüzyılın ikinci yarısında uygulandığı halinin etkinliği farklı açılardan sorgulanabilir. Öncelikle eleştirel kuramın genel tespitlere dayanan üst anlatsal yapısı, yapılı çevre üretiminin araçsallaşmasını önleyecek biçimde mimari pratiğe rehberlik edebilmesini engellemektedir. Örneğin, mimarlığın kapitalizmin buyruğu altında araçsallaştığı tespiti genel bir eleştirel tespit olarak değerlendirilebilir. Böyle bir

eleştirel kuramsal bildirim, mimarlığın kapitalizmin buyruğu altında ne şekillerde araçsallaştığına dair ölçekli tespitleri veya bu durumu engelleyecek çözümleri kapsamaz. Eleştirel kuramın bu üst anlatsal yapısı, karmaşık dünya düzenini anlamak ve pratiği bu doğrultuda yönlendirmek için ölçekli ve yeterli değildir.

Eleştirel kuramın negatif diyalektiği karamsar bir disipliner tutuma yönlendirebilmektedir. Örneğin Manfredo Tafuri geliştirdiği eleştirel yaklaşımda modern mimarlık disiplininin kurucu jestlerinin bizzat kapitalist sistem tarafından tanımlandığını

ifade ederek disiplinin daha baştan araçsallaşmış olduğunu vurgular. Bu nedenle kapitalizm karşıtı mimarlık etkinliğinin de zamanla kapitalist sistem tarafından geri kazanılarak sermaye yararına kullanıldığını düşünmektedir (1976). Böylesi karamsar bir eleştirel bildirim, pasif bir direnme olarak işlediği için pratiği besleyemez.

Eleştirel kuramın motive ettiği negatif eleştirinin korumacı yapısı, kaçınılmaz bir şekilde kapitalist üstyapının parçası olan çağdaş toplum ile ilişkilenebilecek bir mimarlığı hayal etmeyi zorlaştırır. Bu yaklaşımın yönlendirdiği mimari pratik, piyasa gerçekliğine mesafelenirken oldukça içe dönük, kendi üzerine kapanan bir yapıya bürünme tehlikesi taşır. van Toorn’a göre de “eleştirel pratikler çağdaş toplumun kazanımı olan hedonizm lüks ve kahkahanın da parçası olduğu popüler kültürün canlılığı gibi pozitif şeyleri” de reddetmektedir (2017, s. 278). Bu tür bir yaklaşıma örnek olarak Eisenman, mimarlığı önceki meşrulaştırma tarzlarından- yani içinde bulunduğu kapitalist üstyapıdan ve bu yapının ürettiği tüm sistemlerden- koparan, tekil ve özgün kılan kendine göndermeli

SOLDA Bakış Noktası [Point of View], Karsten Huneck ve Bernd Trümpler-KHBT/ OSA, 2012 (Kaynak: KHBT, 10 Temmuz 2022). (Görsel 1)

ALTTA ECObox projesi, AAA, 2001-2005, (Kaynak: AAA, 10 Temmuz 2022). (Görsel 2)

SAĞ ALTTA AAA tarafından hazırlanan ECObox projesi ilişki diyagramı (Kaynak: Petrescu ve Petcou, 2013, s. 62-63). (Görsel 3)

(self-referential) özerk bir üretim olarak tanımlar (2000, s. 91).

2000'lerle birlikte mimarlık kuramında eleştirel kurama eleştiriler yöneldiği görülür. Bu eleştiriler literatürde post-eleştirel (post-critical), post-politik, post-ideolojik, projektif pratik gibi söylemler olarak yer bulur. Ancak post-eleştirel literatürün temel kaynakları incelendiğinde, eleştiriyi tasfiye ederek piyasa gerçekliğinin mimarlık üzerindeki tahakkümünü onayladıkları görülür (Speaks, 2002; Speaks, 2017; Somol ve Whiting, 2017). Spencer'e göre post-eleştirel, post-politik ve post-ideolojik mimari söylemler mimarlık edimini eleştirinin prangalarından sıyrarak, serbest piyasa mantığına daha iyi entegre olmasını ve mevcut neoliberal sistem içinde daha etkin bir şekilde iş görmesini garantiler (2018, s. 95-101). Buna karşılık George Baird, eleştirel kuramın kısıtlayıcı yönleri olduğunu kabul eder; ama başka eleştirel değerlendirme modellerine mimarlıkta her zaman ihtiyaç olduğunu ve bu olmadan mimarının şaşırtıcı bir hızla "salt" pragmatik ve "salt" dekoratif bir pratik haline gelebileceği yönündeki kaygısını dile getirir (2004,

s. 4-5). Mimarlıkta eleştiri, yapılı çevre üretiminin araçsallaşmasına karşı bilinç geliştirmek ve bu bilinç ile mimari pratiği besleyebilmek adına disiplin için önemlidir.

Yapılı Çevre Üretiminin Araçsallaşmasına Karşı Öneriler

Teori bütünleşmez, yalnızca çoğalır ve çoğaltır. Doğası gereği bütünleştirmeleri yaratan, iktidardır (...) teori doğası gereği iktidara karşıdır (Deleuze, 2009, s. 325).

Eleştirel kuramın üst anlatsal ve mimarlığı piyasanın tezahür ettiği tüm süreçlerden izole etmeyi hedefleyen korumacı yapısının eleştirisinden hareketle burada, eleştirel kurama alternatif ve mimarlık pratiğine rehberlik edebilecek bir eleştirel yaklaşımın nasıl olabileceğine dair öneriler sunulmaktadır. Öneriler geliştirilirken kapitalizmin kendini eleştiriler karşısında yeniden düzenleyebilme; sabit, üst anlatsal eleştirileri geri kazanabilme kabiliyeti de göz önünde bulundurulmaktadır. Çalışma, eleştiriyi yaşantısal ve edimsel kılmak için kapitalist üstyapıdan

kaynaklanan; gerçek zamanlı sorunları, tahakkümcü yapıları, güç dengesizliklerini eleştirel bir pozisyonun malzemesi haline getirmeyi teşvik eder. Böyle bir eleştirel yaklaşımın işlevsel, diyagramatik, süreye bağlı, yerel ve öznel niteliklerle mümkün olduğunu öne sürer. Bu öneriler oluşturulurken Gilles Deleuze'un düşünme edimini materyal gerçek dünya ile ilişkilendiren ontolojisi destekleyici olmaktadır. Deleuze felsefeyi dünyevileştirir; salt tinsel ve söylemsel olmaktan çıkarır. Böylelikle yaşantısal ve bedenli olan dünyevi alanla üretken bir ilişki kuran felsefi bir yaklaşım geliştirir. Deleuze'un felsefi tutumu ve kuram üzerine geliştirdiği fikirler mimari eleştiri ile çaprazlandığında, eleştiriyi gerçek yaşantıya yaklaştıran, edimselleşmesini teşvik eden öneriler ortaya çıkmaktadır.

İşlevsel Bir Eleştirel Yaklaşım

Eleştirel bir yaklaşım öncelikle bir tutum olarak var olur. Ancak bu tutum kullanılabilir olmadığı durumda, yani gerçek zamanlı yaşantısal meselelerde işlerlik kazanamadığı takdirde değersizdir. Bu bağlamda Deleuze'un kuram kavrayışı oldukça destekleyicidir. Ona göre "(...) bir teori tam da bir alet kutusu gibidir. Gösterenle hiçbir ilgisi yok. İşe yaraması, işlemesi gerekir. Ama kendi için değil. Başta teorisyen olmak üzere onu kullanacak insanlar yoksa (...) teorinin hiçbir değeri yoktur ya da zamanı daha gelmemiştir" (2009, s. 325). Yapının değişim değerinden ziyade kullanım değerini önceleyen ve pratiği bu yönde motive eden tesirli bir eleştirel bilinç, kuram kitaplarının satırları arasında unutulmuş eleştirel akademik söylemlerden çok daha değerlidir. Bir eleştirel yaklaşım, mimarlığı yaşantıya mesafelendirmek yerine, onu kapitalizmin sızdığı tüm yaşantısal süreçlerde olumlu etki

yaratması için beslemelidir. Böyle bir mimari eleştirinin kaynaklığının odağı, mimari ürünün kendisinden, mimari ürünün içinde yer aldığı toplumsal ilişkilere kaydırılmalıdır. Mimari ürün katalize ettiği ilişkiler ve karşılaşmalar aracılığıyla gündelik yaşantı üzerindeki ekonomi tahakkümünü istikrarsızlaştırabilir.

Eleştiri ile motive olan uygulamalar mimarlığın ekonomi tahakkümü altında araçsallaşmasını önlemek üzere farklı şekillerde aksiyon alabilmektedir. Bazen bir uygulamanın ürünü veya süreci, deneyimleyenlerine ekonomi tahakkümüne karşı eleştirel bir bilinç kazandırmayı hedefler. Buna bir örnek olarak OSA'nın bir partneri olan KHBT pratiği tarafından gerçekleştirilen Bakış Noktası (Point of View) adlı mimari yerleştirme verilebilir. KHBT, 2012 yılı Olimpiyat Oyunları için Londra'da inşa edilmekte olan Olimpik Park'ın inşaat alanının yüksek çitlerle çevrenmesini eleştiren bir müdahale gerçekleştirmiştir. KHBT, kente marka değeri kazandırma hedefiyle bir kent simgesi olarak tasarlanan ve kentlilerin vergileriyle mümkün olan Olimpik Park'ın yapım sürecinin halktan saklanmadan şeffaf bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğini düşünmektedir. Böylelikle halk, yapıya ilişkin farkındalığa sahip olabilecektir. KHBT yerleştirmede duvar yüksekliğinin üzerinden görüş açısı yakalamak için ahşaptan yapılmış birkaç basamaktan oluşan merdiven üretip çitlerin rengine boyayarak duvara bitişik şekilde yerleştirir (Görsel 1). Böylece halk, devriye gezen görevlilere yakalanmadan Olimpiyat Parkı inşaat alanında olup bitenleri takip etme fırsatı yakalamıştır.

Eleştirel bir yaklaşımın motive ettiği mimari üretim, toplumsal müşterekleşme pratiklerinin gerçekleşmesine imkân sağlayarak ekonomi politiğin güdümlendiği gündelik yaşantıyı istikrarsızlaştırabilmektedir. Bu duruma örnek verilebilecek bir pratik olan Atelier d'architecture Autogérée (AAA) işveren taleplerine bağımlı mimari üretimi eleştirerek işverensiz çalışmalar gerçekleştirmektedir. AAA terk edilmiş kentsel alanlarda kendi kendini yöneten, katılımcı, işbirlikçi projeler gerçekleştirir. ECObox projesinde

AAA, paletler ve geri dönüşüm malzemelerinden oluşan bir bahçeyi işbirlikçiler ve mahalle sakinleri ile birlikte, Paris'te kullanılmayan kentsel bir boşluğu işgal etme yoluyla örgütlemiştir. Süreçte işbirlikçiler ve mahalleliler bahçede birlikte üretim yapma, bahçenin ürünlerini birlikte tüketme gibi faaliyetlerle kolektif ilişkiler kurmayı keşfetmiştir (Görsel 2). Böylelikle ECObox kısa sürede geleneksel kapitalist gündelik yaşantıya alternatif, müşterek bir buluşma alanı tariflemeye başlamıştır.

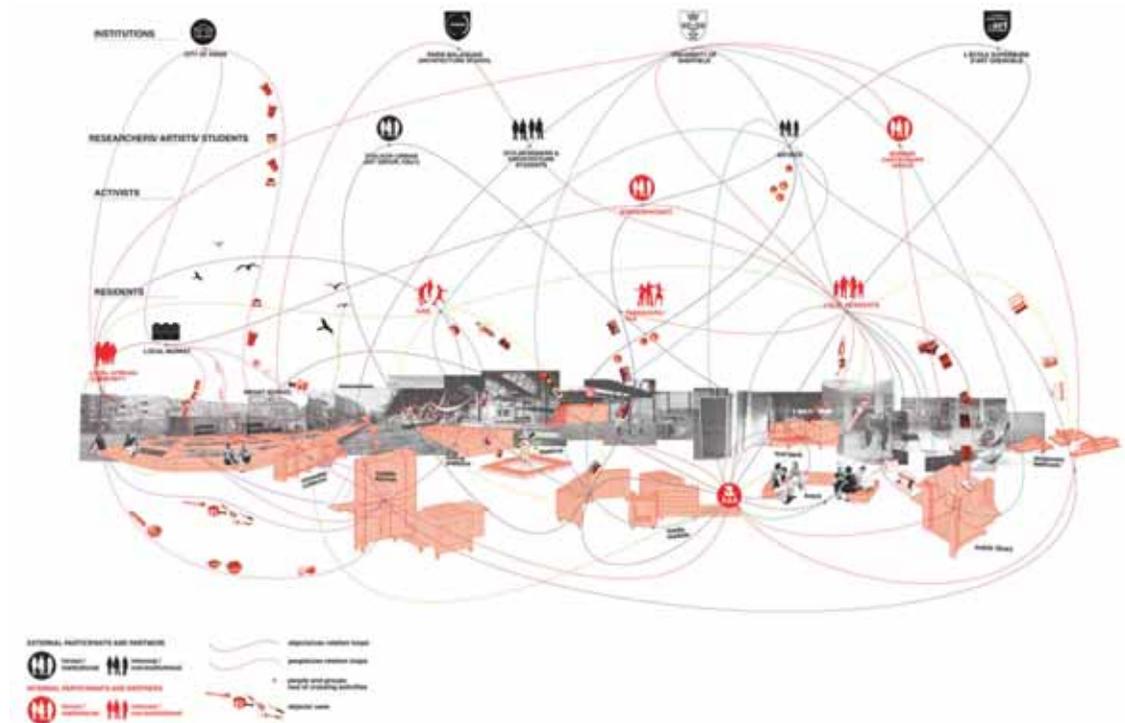
Diyagramatik Bir Eleştirel Yaklaşım

Yapılı çevre üretiminin araçsallaşmasını engellemeyi hedefleyen bir eleştirel yaklaşımın, ekonomi tahakkümünü teşhis edebilecek diyagramatik bir operasyon kabiliyetine sahip olması önemlidir. Diyagramlaştırma, bir mimari pratiğin aktörleri arasındaki güç dengelerini görebilmeyi ve tahakkümcü yapılara karşı pozisyon alabilmeyi sağlar. Deleuze, Foucault'nun felsefe pratiğini benzer bir durum için örneklemektedir. Deleuze'e göre

Foucault kendi kuramsal çabasında güç ilişkilerini diyagrama dönüştürerek arda kalan boşlukları görmemizi mümkün kılar (1999). Rajchman'a göre de diyagramlaştırma hegemonik yapılarla karşıtlık kurmaya yarar (2017). Diyagramatik bir eleştirel yaklaşım, teşhis, analiz, karşıtlık kurma ve egemen yapılardan arda kalan potansiyel boşlukları keşfetme gibi faydalar sağlar.

Diyagramatik bir eleştirel yaklaşıma örnek olarak AAA'nın pratiği verilebilir. AAA, yaptığı projelerin tasarım, inşa ve kullanım sonrası aşamalarında diyagramlardan yararlanarak eleştirel değerlendirmeler yapmaktadır. Projedeki teknikleri, araçları, ürünleri, sosyal bileşenleri, sosyal aktörlerin ilişkilerini, bu ilişkilerin yoğunluklarını karmaşık bir ağ yapılanması içinde görmeye çalışırlar. ECObox projesinin geliştirilmesi ve kullanımı sürecinde de haritalama uygulanmıştır (Görsel 3). AAA'nın kurucularından Doina Petrescu, haritalamayı projelerinin barındırdığı ve

“BİR ELEŞTİREL YAKLAŞIM, MİMARLIĞI YAŞANTIYA MESAFELENDİRMEK YERİNE, ONU KAPİTALİZMİN SIZDIĞI TÜM YAŞANTISAL SÜREÇLERDE OLUMLU ETKİ YARATMASI İÇİN BESLEMELİDİR”

doğurduğu sosyokültürel ve mekânsal ilişkileri analiz ederek, gerektiğinde projeye müdahale etmek için kullandıklarını belirtmiştir (2012, s. 137). Diyagramlaştırma sayesinde ECObox kullanıcıları arasında gelişebilecek olası asimetrik güç dengeleri kontrol altında tutulmuştur. Böylelikle bu kolektif projenin zamanla mülkiyet statüsü kazanarak belirli bir grup tarafından zapt edilmesi, bu yolla kapitalist sistem tarafından geri kazanılması gibi risklere karşı önlem alınmış olur.

“TEK VE TOTALİTER BİR ELEŞTİREL YAKLAŞIMIN PRATIĞE SÜREKLİLİK İÇERİSİNDE EŞLİK ETMESİ YERİNE; PRATIĞİN SÜRECİ, YEREL BAĞLAMI VE ÖZNESİ BOYUNCA SÖYLEMİN YÖN DEĞİŞTİRMESİ, KESİNTİLERE UĞRAMASI VE PRATİK İLE KARŞILIKLI ETKİLEŞİMİ SONUCU DÖNÜŞMESİ GEREKİR”

Süreyle Bağlı, Yerel ve Öznel Bir Eleştirel Yaklaşım

Mimari eleştirinin piyasa tahakkümü karşısında etkin olarak çalışması için, pratiğe kaynaklık edemeyen üst anlatsal yapısından sıyrılıp yaşantısal süreçlere entegre olacak şekilde ölçeklenmesi gerekir. Bu da mimari eleştirinin zaman, yer ve öznelere karşılıklı ilişki kurması ile mümkün olur. Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi mimarlığı dış kaynaklı meselelere mesafelendiren bir eleştirel yaklaşım yerine ekonomi tahakkümünden doğan güncel sorunları malzemesi haline getiren bir eleştirel yaklaşım piyasa gerçekliğini istikrarsızlaştırmada daha etkindir.

Güncel sorunları mimari eleştirinin uğraşı haline getirmek süre ile çalışmayı gerektirir. Çünkü sorunlar statik değildir ve yaşamın dinamizmi içinde sürekli oluş halindedir. Dolayısıyla eleştirel pozisyonlar da süre ile karşılıklı dönüşmelidir. Statikleşen eleştirel pozisyonlar geçersiz hale gelmeye mahkumdur. Deleuze'e göre Henri Bergson doğru problemler ve yanlış problemler olarak yaptığı ayırmda yanlış problemlerin geçersizliğinin nedeni olarak süreden bağımsız düşünülmüş, dönüşmeyen bir şey

olarak kavranmış olmalarını öne sürer (2009, s.35-39).

Güncel sorunları ele alan bir eleştirel pratik süreye bağlı olmasının yanı sıra her zaman yere bağlı ve özeldir. Çünkü bir sorunu mimari düşüncenin ve pratiğin konusu haline getirmek mimar öznenin yerel verileri alımlayıp sorunsallaştırmaya bağlıdır. Yerelleşen ve kişiselleşen eleştirel pozisyonlar üst anlatsal eleştirel bildirimlerden farklı olarak belirli durumlara karşı geliştirilen mimari

müdahalelere kaynaklık edebilecek şekilde ölçekli olabilmektedir. Tek ve totaliter bir eleştirel yaklaşımın pratiğe süreklilik içerisinde eşlik etmesi yerine; pratiğin süreci, yerel bağlamı ve öznesi boyunca söylemin yön değiştirmesi, kesintilere uğraması ve pratik ile karşılıklı etkileşimi sonucu dönüşmesi gerekir. Deleuze, Michael Foucault ile gerçekleştirdiği röportajında şu ifadeleri kullanarak kuramsal yaklaşımların yere ait ve ölçekli olmasına ilişkin fikirlerini belirtir: “Teori-pratik ilişkileri çok daha kısmi ve parçalı haldeler. (...) teori her zaman yereldir, küçük bir alana ilişkindir” (2009, s. 322). Ayrıca eleştirinin hedefinin tekilleşmesi ve öznelleşmesi, neoliberalizmin karşıtlık içeren totaliter düşünceleri geri kazanma kabiliyetine karşı bir önlem olarak düşünülebilir. Daniel Barber'a göre “sosyalizm”, “feminizm” ya da “çevrecilik” gibi makro-politik yapılardan ziyade, belirli koşulların özelliklerine göre eleştirel-politik hedefleri tekilleştirerek aşağıdan yukarı işler hale getirmek gerekir (2007, s. 62).

Bir örnek olarak Urban Think Tank (U-TT) mimari pratiklerinde yere ve süreye bağlı, kişiselleşen hedefler içeren bir eleştirel bilinç ile hareket

etmektedir. Enformel yerleşimlerle ilgili geleneksel mimari yaklaşımları eleştiren çalışmalar yaparlar. U-TT kurucularından Alfredo Brillembourg, enformel yerleşimler ile ilgili çalışmalarda yapılan en büyük hatanın enformel şehir yapısını poliselere uydurma çabası olduğunu ifade eder (2011, s.107). U-TT'ye göre her enformel yerleşim kendine has yerel dinamikler taşır, bu nedenle poliselere adapte etme çabası bu bölgelerde ikamet edenlerin yaşam şekillerine uygun olmayan iyileştirmelerle sonuçlanma tehlikesi taşır. U-TT enformaliteyi mevcut haliyle donmuş veya sonuçlanmış genellenebilir bir durum olarak değil, dönüşüm içinde bir süreç olarak kavramaktadır. Bu nedenle sahada yerel verileri yakından inceleyip zaman içinde takip ederek yere özgü, tekil ve öznel mimari hedefler geliştirirler.

Sonuç

Bu yazıda, yapı çevre üretiminin sermayenin tahakkümü altında işliyor olmasının eleştirisinden yola çıkılarak, önce mimarlığın araçsallaşmasını önlemede eleştirel kuramın sınırlarını sorgulayan bir değerlendirme yapılmıştır. Mimarlıkta eleştirel kuram, eylemsizliğe ve karamsarlığa yol açan negatif yapısı nedeniyle mimarlık pratiğinde araçsallaşmayı önleyici edimsel bir karşılık üretememektedir. Tepkisel ve korumacı yapısı mimarlığı yaşantısal meselelerden yalıtarak olumlu etki üretme potansiyelini ketter. Mimarlığı salt kendine referanslı bir nesne pozisyonuna hapseden bu yaklaşımın, onu metalaşmaya daha müsait hale getirdiği söylenebilir. Böyle bir yaklaşım, geçmişte star mimarların piyasa koşullarından özerk üretimlerinin özgünlüğünün bu projelere emtia değeri kazandırması örneğinde olduğu gibi mimari ürünü ekonomik çıkarların hedefi haline getirir. Ayrıca eleştirel kuramın üst anlatsal yapısı, problemlere dair genel eleştiriler yapmayı mümkün kılarsa da, gündelik yaşantı ölçeğinde, yani yere ve zamana bağlı tekilleşen durumlara özgü orantılı çıkarımlar yapmada yetersiz kalır. Ancak, eleştirel kurama yöneltilen eleştirilere dayanarak eleştiri tamamen tasfiye edilirse mimarlık edimi etik açıdan rabitasız kalma tehlikesi taşır.

Haksız kapitalist dengesizlikler üreten dünyada, alternatif eleştirel modellere hala ihtiyaç vardır.

Eleştirel kurama dair yapılan eleştirel çıkarımlar, alternatif bir eleştirel pozisyon için geliştirilen önerilere mesnet sağlamıştır. Eleştirel kuramın üst anlatsal, mesafeli, pasif ve dirençli tutumuna karşılık, toplumsal ve yaşantısal süreçleri eleştirel konusuna haline getiren; mimarlık edimine kaynaklığı aracılığıyla yaşantıya nüfuz eden işlevsel bir eleştirel tavır, mimarlık üzerindeki sermaye baskısını yer yer saptırabilecek stratejik kabiliyete sahiptir. Mimarlık pratiğine rehberliği aracılığıyla işlevsel hale gelen eleştiri, bazen kullanıcılara eleştirel bilinç kazandırarak, bazen de organize ettiği yaşantıyı konvansiyonel kapitalist gündelik yaşantı biçimlerinden farklılaştırarak mimarlığın araçsallaşmasını engeller. Böylece mimarlık edimi bir anlam katmanına kavuşurken, eleştirel kuramın, ticarileştiği için mesafelenmeyi önerdiği toplumsal süreçlere mimarlık aracılığıyla müdahale etme imkânı doğar. Tafuri'nin peşinden giderek mimarlık disiplininin doğrudan kapitalist sistem tarafından tanımlandığı düşünüldüğünde bu sisteme etkin bir şekilde mesafelenmek bugün artık rasyonel olmayan bir çabadır. Bunun yerine mimarlık aracılığıyla ekonomik sistemden doğan veya doğması muhtemel olan, güncel kentsel sorunlara odaklanmak gerekir. Bu sorunlara odaklanmak mimari eleştirelinin; süre, yer ve eleştiriye gerçekleştiren mimar özne ile karşılıklı ilişkileri paralelinde toplumsal yaşantıya göre yeniden ölçeklendirilmesi sayesinde mümkün olur. Bu eleştirel tavır mimarın gözlemediği yerel sorunların peşine düşme, zaman içerisinde takip etme, öznel ve tekilleşen çözümler üretme gibi eleştirel eylemler gerçekleştirmesini teşvik ederek mimara bireysel sorumluluk yükler. Böyle bir sorumluluk bilinci mimarın rolünün işverenin rolü karşısında genişlemesini sağlar. Eleştirelinin ölçeklenerek yaşantıya ve süreye yayılan işlerliği, sermayenin muhalif eleştiriler karşısında kendini yenileme becerisine karşı dinamik bir farkındalık hali üretebilir. Diyagramatik bir eleştirel yaklaşım olası değişen güç

ilişkilerini takip ederek, bir eleştirel yaklaşımın ve pratiğin sermaye tarafından geri kazanılma riskini azaltır.

Savaşlar ve göçler sonucu nüfus hareketlerinin olduğu; sorunlu kentsel dönüşüm uygulamalarının adaletsizlikler yarattığı; ekolojik ibrelerin uyarı verdiği; yaşam alanlarının hızla özelleştirilip ayrıcalıklı grupların hizmetine çalıştırıldığı bir çağda eleştirel pozisyon alışlar yoluyla bilinçli bir meslek etiği geliştirmek ve mimarlık pratiğine bu bilinci yansıtmak her zamankinden önemli hale gelmiştir. Büyük oranda ekonomi politikaları sonucu oluşan olumsuz toplumsal gündemler için mimarlık ne yapabileceğini keşfetmelidir. Rant unsuru veya salt meta olma halinden sıyrılarak, yaşanabilirliği öngörülebilir bir dünyanın geleceğine katkıda bulunabilmek için disiplin sınırlarını ve rolünü sürekli biçimde yeniden icat etmek gerekir. Bunu da, bugün mimarlığın konusu değilmiş gibi görünen toplumsal meseleler ile mimarlık edimi arasında mesnet noktası oluşturan bir eleştirel pozisyondan beslenen mimarlık pratiği ile başarmak mümkündür. ■

• Bu makale Haziran 2018 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde tamamlanmış olan "Mimarlık Teorisi ve Eleştirisinin Taktiksel Potansiyelleri: Yapılı Çevre Üretiminde Enstrümanlaşmaya Karşı Özgürleşme Potansiyeli Olarak Taktiksel Eylemlilik" başlıklı yüksek lisans tezinin bir kısmından geliştirilmiştir.

KAYNAKLAR

- AAA. "AAA tarafından gerçekleştirilen ECObox projesi(2001-2005) görseli". Fotoğraf, web adresinden 10 Temmuz 2022 tarihinde erişildi: <https://www.urbantactics.org/projets/ecobox/>
- Baird, George. "Criticality and its Discontents". Harvard Design Magazine, sayı:21 (2004): 1-5.
- Barber, Daniel. "Militant Architecture: Destabilising Architecture's Disciplinarity". Critical Architecture içinde, Jane Rendell, Jonathan Hill, Murray Fraser ve Mark Dorrian (Ed.), 57-66. New York: Routledge, 2007.
- Boltanski, Luc ve Chiapello, Eve. The New Spirit of Capitalism. New York: Verso, 2007.
- Brillembourg, Alfredo. "From Product to Process: Building on Urban-Think Tank's Approach to the Informal City". Adriana Navarro-Sertich'in röportajı. Architectural Design, sayı: 81(3), (2011):104-109.
- Deamer, Peggy. "Introduction". Architecture and Capitalism: 1845 to the Present içinde, Peggy Deamer (Ed.), 1-4. New York: Routledge, 2014.
- Deleuze, Gilles ve Foucault, Michel. "Entellektüeller ve İktidar". İssız Ada ve Diğer Metinler: Metinler ve Söyleşiler 1953-1974 içinde, David Lapoujade (Haz.), Ferhat Taylan ve Hakan Yücefer (Çev.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 2009.
- Deleuze, Gilles. "Bergson, 1859-1941". İssız Ada ve Diğer Metinler: Metinler ve Söyleşiler 1953-1974, içinde, David Lapoujade (Haz.), Ferhat Taylan ve Hakan Yücefer (Çev.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 2009.

- Deleuze, Gilles. "A New Cartographer". Critical Essays on Michel Foucault içinde, Karlis Racevskis (Ed.). New York: GK Hall, 1999.
- Eisenman, Peter. "Autonomy and the Will to the Critical". Assemblage, sayı:41 (2000): 90-91.
- Hays, Michael. "Introduction". Architecture Theory Since 1968 içinde, Michael Hays (Ed.). New York: MIT Press, 1998.
- KHBT. "KHBT tarafından gerçekleştirilen Point of View adlı projenin görselleri". Fotoğraf, web adresinden 10 Temmuz 2022 tarihinde erişildi: <http://khbt.eu/project/point-of-view/>
- Nesbitt, Kate. (1996). "Introduction". Theorizing a New Agenda for Architecture: An Anthology of Architectural Theory 1965-1995 içinde, Kate Nesbitt(Ed.), 16-70. New York: Princeton Architectural Press, 1996.
- Özkan, Sevim Pelin, Hazar, Dalya, Özyiğit, Mehmet, Çelik, Ali ve Aktaş, Arben. "Sermayenin Mekân Arayışları: 2016-2018 Yılları Arası İzmir İnşaat Sektörü Örneği". Ege Mimarlık Dergisi, sayı:104 (2019): 52-57.
- Petrescu, Doina. "Relationscapes: Mapping agencies of relational practice in architecture". City, Culture and Society, sayı: 3(2), (2012): 135-140.
- Petrescu, Doina ve Petcou, Constantin. "Tactics for a Transgressive Practice". Architectural Design, sayı: 83(6), 2013: 58-65.
- Rajchman, John. "Yeni bir Pragmatizm?". Yeni bir Gündem İnşa Etmek: Mimarlık Kuramı 1993-2009 içinde, Krista Sykes (Ed.), Göksun Akyürek, (Çev.), 85-97. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.
- Somol, Robert ve Whiting, Sarah. "Doppler Etkisi ve Modernizmin Öteki Ruh Halleri Üzerine Düşünceler". Yeni bir Gündem İnşa Etmek: Mimarlık Kuramı 1993-2009 içinde, Krista Sykes(Ed.), Göksun Akyürek(Çev.), 175-188. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.
- Soules, Matthew. Icebergs, Zombies, and the Ultra-Thin: Architecture and Capitalism in the 21st Century. New York: Princeton Architectural Press, 2021.
- Speaks, Michael. "Theory was Interesting... But Now We Have Work: No Hope No Fear". Arç: Architectural Research Quarterly, sayı: 6(3), (2002): 209-212.
- Speaks, Michael. "Tasarım Zekâsı- Bölüm 1: Giriş". Yeni bir Gündem İnşa Etmek: Mimarlık Kuramı 1993-2009 içinde, Krista Sykes(Ed.), Göksun Akyürek(Çev.), 189-199. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.
- Spencer, Douglas. Neoliberalizmin Mimarlığı: Çağdaş Mimarlığın Denetim ve İtaat Aracına Dönüşme Süreci. Akın Terzi (Çev.) İstanbul: İletişim, 2018.
- Tafuri, Manfredo. Architecture and Utopia: Design and Capitalist Development. New York: MIT Press, 1976.
- Tanyeli, Uğur. "Mimarlık! Yeni Bir Zanaat". TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi Mimarlık Haftası Etkinlikleri. İzmir Mimarlar Odası, İzmir: 7 Kasım 2017. (Erişim: 5 Şubat 2018), https://www.youtube.com/watch?v=ZpQ-_b5ysVs.
- Tutar, Özgün ve Bal, Eylem. "Neoliberal Kentleşme Eksenli Büyük Ölçekli Kentsel Projelerin Yatırımcılar Tarafından Sunumu: İzmir Yeni Kent Merkezi Örneği". Ege Mimarlık Dergisi, sayı:102 (2019): 48-52.
- van Toorn, Roemer. "Hayallerin Sonu mu? Güncel Hollanda Mimarlığında Gerçeklik Tutkusu ve Bunun Sınırları". Yeni bir Gündem İnşa Etmek: Mimarlık Kuramı 1993-2009 içinde, Krista Sykes(Ed.), Göksun Akyürek(Çev.), 269-292. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.

Döngüsel Toprak Yapılar: Toprak Yapıların “Döngüsel Tasarım” Konsepti Bağlamında İrdelenmesi

Havva Aksel Çiçekçi

MAKALENİN ADI **Döngüsel Toprak Yapılar: Toprak Yapıların “Döngüsel Tasarım” Konsepti Bağlamında İrdelenmesi**
Examination of Earth Buildings in the Context of the “Circular Design” Concept
 MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**
 MAKALENİN KODU **EgeMim, 2022-3 (115), 64-71**
 MAKALENİN YAZARI **Havva Aksel Çiçekçi, Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Mimarlık Bölümü**
 MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **27.05.2022**
 MAKALENİN KABUL TARİHİ **02.08.2022**
 YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **havvaxsel@hotmail.com, hakselcicekci@nku.edu.tr**
 ORCID **0000-0003-4253-2550**

ÖZ Yapılar, doğal kaynak tüketimi, atık oluşumu, küresel ısınma vb. birçok çevresel etkiye neden olmaktadır. Yapıların çevresel etkilerinin azaltılabilmesi için, atık oluşumunu engelleyerek, yapı ürünlerinin yeniden kullanımını ve geri dönüşümünü teşvik eden döngüsel sistemlerin uygulanması önem göstermektedir. Toprak çağlar boyunca kullanılagelen en eski yapı malzemelerindendir. Toprak yapılar, toprak kökenli malzemelerden pişirilmeden üretilen ürünlerdir. Çalışmada toprak yapıların döngüsel tasarım konsepti bağlamında irdelenerek, olanak ve kısıtlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Toprak döngüsel bir yapı malzemesi olup, toprak yapılar döngüsel tasarım stratejilerini önemli ölçüde karşılamaktadır.

ANAHTAR KELİMELER toprak yapı, kerpiç, döngüsel tasarım

Endüstri devrimi sonrası, dünya nüfus artışına paralel olarak artan üretim faaliyetleri, doğal kaynak tüketimi, atık oluşumu, küresel ısınma vb. birçok çevresel etkiye neden olmaktadır. Günümüzde uygulana gelen üretim, kullanım ve tüketim faaliyetleri, klasik (doğrusal) bir ekonomik model çerçevesinde gerçekleşmekte olup, doğrusal ekonomiler genellikle ürünlerin yaşam ömrü sonunda kullanıcılar tarafından elden çıkarılarak atık haline dönüştürüldüğü bir anlayışı ifade etmektedir. Bu bağlamda doğrusal ekonomilerde uygulanagelen, “edin-üret-at” [take-make-waste] yaklaşımının terk edilerek, doğal kaynak kullanımı ve atık oluşumunu azaltan, yeniden kullanımı ve geri dönüşümü teşvik eden, döngüsel bir ekonomik sistemin oluşturulmasını sağlayan yaklaşımların uygulanması çevresel açıdan önem oluşturmaktadır (URL-1).

Yapılar, doğal kaynak tüketimi, atık oluşumu, küresel ısınma vb. birçok çevresel etkiye neden olmaktadır. Avrupa Birliği üyesi ülkeler içerisinde atık oluşumunun %35,9’u yapı endüstrisi kaynaklıdır (Eurostat, 2018). Küresel çelik talebinin yaklaşık %50’sini yapı endüstrisi oluşturmakta olup, yapıların neden olduğu hammadde tüketiminin yıllık 3 milyar ton olduğu bilinmektedir. Küresel hammadde kullanımının ise 2060 yılına kadar iki katına çıkacağı öngörülmektedir (OECD, 2018).

Çevresel problemleri önlemek ve/veya azaltmak amacıyla yapı endüstrisinde, sürdürülebilir yapılar, ekolojik yapılar, enerji etkin binalar vb. yaklaşımlar uygulanagelmıştır.

Son yıllarda tüm bu yaklaşımlardan kapsayıcı bir bakış açısı sunan döngüsel ekonomi güncellik kazanan bir konudur. Döngüsel ekonomi, tüm üretim sistemini yeniden tasarlamaya yönelik bütüncül bir yaklaşım olup, atık ve kirliliği önleyerek, ürünleri en yüksek değerinde kullanımda tutan ve doğal dengeyi taklit eder teknik bir dengenin kurulmasını amaçlamaktadır (URL-1). “Döngüsel tasarım” ve “döngüsel yapı” konseptleri döngüsel ekonominin yapı endüstrisinde uygulanmasına yönelik kavramlardır. Bu kavramlar pek çok belirsizliği bünyesinde barındırmakla birlikte, kaynak etkin bir endüstri olan yapı endüstrisinde, döngüsel malzeme, yapım tekniği ve teknolojilerinin üretimi ve kullanımı ile döngüsel iş modellerinin oluşturulması çevresel açıdan bir zorunluluktur.

Toprak çağlar boyunca kullanılagelen en eski yapı malzemelerindendir. Dünya nüfusunun yaklaşık %30’unun toprak yapıları kullandığı bilinmektedir. Toprak yapıların bulunma oranları bölgesel olarak değişmekle birlikte, yeryüzünde 1,7 milyar insanın toprak yapılarda yaşadığı düşünülmektedir (URL-2). Özellikle son 50 yıldır çelik, beton, pişmiş tuğla gibi yapı malzemeleri mühendislik teknolojisi açısından araştırmacılarca yaygın olarak çalışılmaktadır. Ahşap malzeme de son zamanlarda bu grup içerisine dahil olmuştur. Dünya nüfusunun önemli bir bölümünün toprak yapıları kullanıyor olmasına rağmen, diğer yapı malzemelerine kıyasla toprak yapılarla ilişkin çalışmaların oldukça az olduğu söylenebilir (Schroeder, 2016).

SAĞ ÜSTTE MÖ 1500’lü yıllarda Mısır’da kerpiç blok üretimi (Schroeder, 2016) (Görsel 1)

Ülkemizde toprak yapı üretimi oldukça kısıtlı olup, toprak malzeme ile yapı üretiminin teknoloji ile bağdaşmayacağı, toprak yapıların deprem etkisi altında olumsuz performans sergilediği gibi yanlış inanışlar bulunmaktadır (Özgünler ve Gürdal, 2012). Oysaki toprak yapı malzemesi dünyanın birçok yerinde kolaylıkla bulunabilen, ısı depolama, nem alıp verme ve yalıtım özellikleri ile insan sağlığı ve yapı biyolojisi açısından önemli niteliklere sahip, çevre dostu ve sürdürülebilir bir yapı malzemesidir (Işık, 2000; Arpacıoğlu, 2006; Esin ve Yüksek, 2008). Toprak yapılarla ilgi gün geçtikçe artmakta olup, literatürde toprak yapıları çevresel sürdürülebilirlik, ekolojik denge, yapı biyolojisi vb. kapsamında değerlendiren birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak toprak yapıları döngüsellik kavramı bağlamında değerlendiren çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Bu bağlamda, çalışmada bir araştırma boşluğu olarak toprak yapıların döngüsel tasarım konsepti bağlamında irdelenerek, olanak ve kısıtlarının ortaya konulması hedeflenmektedir. Böylelikle kadim bir yapı türü olarak toprak yapıların hedeflenen döngüsel tasarım gereksinimlerini karşılama konusunda çeşitli özelliklerinin ortaya konularak, ülkemizde toprak yapı üretiminin yaygınlaşması hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında, öncelikle toprak yapı malzemesi ve toprak yapılar genel hatlarıyla ele alınarak, tarihsel süreç içerisinde toprak yapılar tanıtılmış, daha sonra döngüsel ekonomi ve döngüsel tasarım konsepti açıklanmış, son olarak da toprak yapıların döngüsel tasarım konsepti bağlamında irdelenmiştir.

1. Toprak Yapı Malzemesi ve Toprak Yapılar

Toprak yapılar, toprak kökenli malzemeler kullanılarak pişirilmeden üretilen yapı çeşitleri ile yapı bileşenleridir (Kafescioğlu, 2017). Bir diğer deyişle toprak yapılar, toprak yapı malzemesinden üretilen taşıyıcı veya taşıyıcı olmayan yapı elemanları ve strüktürlerdir (Schroeder, 2016). Yeryüzünde farklı koşullar altında oluşmuş çeşitli özelliklerde toprak türleri bulunmakta olup, yapı üretiminde kullanılan toprak türü "yapı toprağı" olarak adlandırılmaktadır.

Yapı toprağı; çakıl, kum, kil ve siltten oluşan kohezyonlu topraklar ile kohezyon özelliği olmayan kumlu, marnlı puzolanik topraklar ve bazı özel nitelikli toprak türlerini kapsar. Yeryüzünde en çok rastlanan ve yapı üretiminde kullanılabilen toprak türü kohezyon niteliğine sahip killi topraklardır. Yapı toprağı, gerektiği takdirde uygun işlemlerden (düzeltme işlemi) geçirilip, "toprak yapı malzemesi" hâline dönüştürülerek yapılarda kullanılmaktadır. Endüstriyel olarak üretilen toprak yapı malzemeleri genellikle bağlayıcı malzemeler vb. çeşitli bileşenlerden oluşmaktadır (Kafescioğlu, 2017). Toprak yapı türleri kullanılan toprak karışımının içeriği ile kullanılan yapı tekniğine göre çeşitlenmekte olup, uluslararası kabul gören bir toprak terminolojisi bulunmamaktadır (Scröder, 2018; Gomaa ve diğ; 2022). Ülkemizde geleneksel olarak uygulanan toprak yapı üretim teknikleri "kerpiç" olarak tanımlanmak olup, literatürde "kerpiç" kelimesinin kullanımına ilişkin dil birliği bulunmamaktadır. Örneğin Kafescioğlu (2017) toprak bloklarla üretim tekniğini genellikle kerpiç olarak nitelendirilirken, Özgünler ve Gürdal (2012) "kerpiç"i yerinde döküm olarak uygulanan toprak duvar üretim yöntemine karşılık olarak kullanmışlardır. Öte yandan "kerpiç" kelimesi Türkçü (2010) tarafından ana maddesi kum ve kil olan bir yapı malzemesi olarak nitelendirilmiştir. Çalışma kapsamında daha kapsayıcı olması bakımından toprak yapı teriminin kullanımı uygun bulunmuştur.

2. Tarihsel Süreç İçerisinde Toprak Yapılar

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle yapı yapma kültürü başlamış olup, ilk insanlar barınma gereksinimlerini karşılayabilmek için en kolay ulaşabildiği, taş, toprak, ahşap gibi malzemelerden yararlanmışlardır (Kömürcüoğlu, 1962). Bu malzemelerden toprak, dünyada yaygın olarak kullanılagelen, tarihsel neolitik döneme dayanan bir yapı malzemesidir. Yeryüzünde bilinen en eski toprak yapıların M.Ö. 10.000 ve sonrasında ortaya çıktığı düşünülmektedir (Kafescioğlu, 2017). İran ve Akdeniz havzası, Mezopotamya ve Anadolu

dünyada bilinen en erken tarihli toprak yapıların yer aldığı bölgelerdir. Dünyada bilinen en eski yerleşim, Konya İli sınırları içerisinde yer alan Çatalhöyük yerleşimidir. Çatalhöyük yaklaşık olarak M.Ö. 8000 yıllarına tarihlenmekte olup; bitişik nizamda yapılan kerpiç evlerden oluşmaktadır. Çatalhöyük kullanılan yapı teknolojisi ve tarihlenmesi açısından toprak yapılar önemli bir örnektir (Schroeder, 2016; Kafescioğlu, 2017). Toprak yapılar dünyanın hemen hemen her bölgesinde rastlanılmaktadır. Örneğin killi toprak bakımından zengin bir coğrafyada yer alan Çin'de tokmaklanmış (dövme) toprak yapı üretim tekniğinin çok eski tarihlerden buyana uygulandığı bilinmektedir. Çin'deki yapılardan meşhuru insan eliyle yapılmış en devasa yapı olan Çin seddidir. M.Ö. 220 yıllarına tarihlenen duvarın inşasında; taş, toprak, bitkisel malzeme ve ahşap malzemeler kullanıldığı bilinmektedir. Bir diğer örnek ise Mısır'da Nil nehrinin taşkınları sırasında getirdiği çamurların, bitki, saman ve kum ile karıştırılması ve karışımın güneşte kurutulması yöntemiyle kerpiç bloklar üretildiği bilinmektedir. Görsel 1'de M.Ö. 1500 yılına tarihlenen Rekhmire'in mezarındaki tasvirlerle dayalı hazırlanmış Mısır'da kerpiç blok üretimine ait illüstrasyon yer almaktadır (Schroeder, 2016).

Tarihsel süreç içerisinde, toprağın pişirilmesiyle daha sert ve daha dayanıklı olan tuğla çeşitleri keşfedilmiş ve 19. yüzyılda tuğla üretiminin yaygınlaşmasıyla birlikte toprak yapılar önemini kaybetmeye başlamıştır. Teknolojik gelişmelerle birlikte, betonarme, çelik, kompozit, endüstriyel ahşap vb. birçok yapı sistemi geliştirilmiş ve günümüze kadar yaygın olarak kullanılagelmiştir (Kömürcüoğlu, 1962; Kafescioğlu, 2017). Teknolojik gelişmelere paralel olarak, azalan toprak yapı üretimi uygulamaları ikinci dünya savaşı sırasında tekrar önem

kazanmaya başlamış ve bu yıllarda çeşitli Avrupa ülkeleri ile ABD’de toprak yapı araştırma merkezleri kurulmuştur. Günümüzde Fransa, Almanya, İspanya, İtalya, İngiltere, Portekiz ve Avustralya vb. ülkelerde bulunan çeşitli enstitülerde toprak yapılarla ilişkin pek çok çalışma yürütülmektedir. Ülkemizde de savaş sonrası dönemde toprak yapı konusu önem kazanmış, bu bağlamda İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde önemli çalışmalar yürütülmüştür. Alçı ve kireç ile stabilize edilen bir toprak türü olan “Alker”in üretimi ve uygulamaları önemli çalışmalardandır (Kafescioğlu, 2017).

Yürütülen bilimsel çalışmalara rağmen, dünyada ve ülkemizde, toprak yapılarla ilişkin çeşitli yanlış inanışlar bulunmaktadır. Bu inanışlar toprağın; deprem etkisi altında olumsuz özellikler gösteren, çağ dışı bir malzeme olduğu, genellikle gelir seviyesi düşük gruplar tarafından barınma gereksiniminin düşük bir maliyetle karşılanması amacıyla tercih edildiği şeklinde özetlenebilir. Oysaki dünyada çeşitli

işlevlerde, çeşitli ekonomik ve sosyal yapılar için üretilmiş birçok toprak yapı örneğine rastlanılmaktadır (Özgünler ve Gürdal, 2012; Rael, R., 2009) (Görsel 2).

Ülkemizde, Eğin (Kemaliye), Safranbolu (Karabük) gibi yörelerde kalfalar diğer bir deyişle dönemin usta mimarları tarafından, toprak teknolojisi ile üretilen nitelikli pek çok geleneksel sivil mimarlık örnekleri ile geleneksel toprak yapı tekniğimiz olan kerpicing günümüz yapı teknolojilerine (örneğin shotcrete teknolojisi) uyarlanması ile üretilen çağdaş uygulamalar mevcuttur. (Kafescioğlu, 2017; URL-4). Sağlıklı ve sürdürülebilir yapılara artan ilgi nedeniyle ülkemizde de toprak yapılarla olan ilgi gün geçtikçe artmaktadır.

3. Toprak Yapılar ve Döngüsellik

Döngüsel yapılar dünyada ve ülkemizde henüz güncellik kazanan bir konu olup, pek çok belirsizliği bünyesinde barınmaktadır. Bu bağlamda bu başlık altında öncelikle döngüsel ekonomi konsepti ve döngüsel tasarım konusu

aktarılacak ve daha sonra toprak yapılar döngüsel tasarım bağlamında irdelenecektir.

3.1. Döngüsel Ekonomi Konsepti ve Döngüsel Tasarım

Günümüzde uygulanagelen üretim, kullanım ve tüketim faaliyetleri, doğrusal ekonomi olarak adlandırılmaktadır. Doğrusal ekonomiler Edin-Üret-At prensibine dayanmaktadır. Burada edinmek, hammaddenin elde edilmesi; üretmek hammaddenin ürün üretimi, atmak ise ürünlerin atık olarak elden çıkarılmasını ifade etmektedir. Döngüsel ekonomi ise; ürünlerin, iş modellerinin ve doğrusal olarak işletilen tüm sistemlerin yeniden tasarlandığı, atık oluşumunun önlendiği, ürünlerin mümkün olduğunca ekonomik döngünün içerisinde kalmasını sağlayan yeniden kullanım, onarım ve yeniden üretime yönelik yaklaşımların uygulandığı bir ekonomik modeldir. Döngüsel ekonomilerde doğal sistemlerin birbirini besleyen yapısını taklit eden yaklaşımların

ÜSTTE Windhover Düşünce Merkezi Binası, Stanford Üniversitesi, Aidlin Darling Design (URL-3) (Görsel 2)

SOLDA At Çiftliği Yapısı, Cengiz Bektaş (URL-5). (Görsel 3)

SAĞ ÜSTTE Doğrusal ve Döngüsel Ekonomi Diyagramı (Weetman, 2016) (Görsel 4)

SAĞ ALTTA Döngüsel bina tasarım stratejileri (Ellen MacArthur Vakfı ve ARUP, 2022) (Görsel 5)

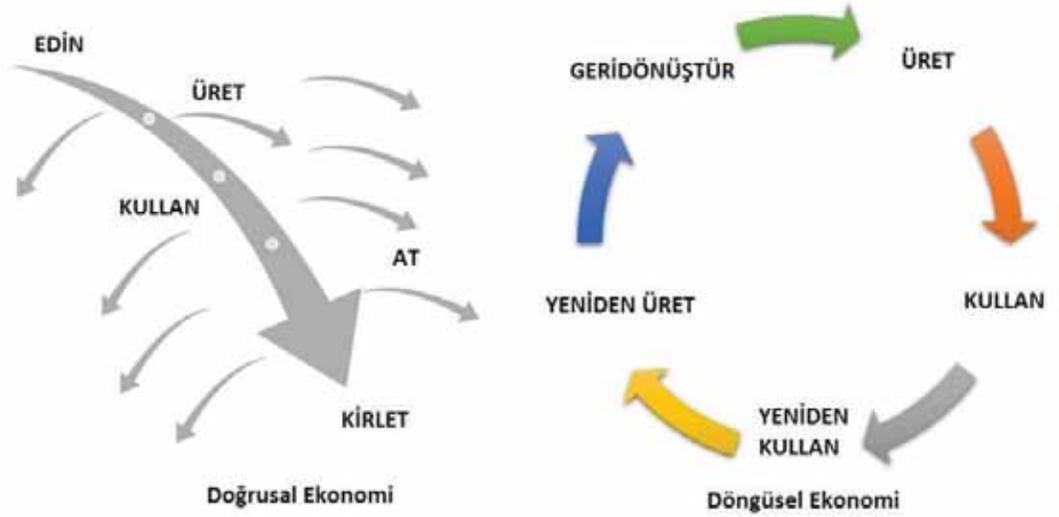
geliştirilmesi ana amaçtır (URL-1).

Döngüsel ekonomi: “Atıkları ve kirliliği önlemek”; “Ürünleri ve malzemeleri kullanımda tutmak” ve “Doğal sistemleri yeniden oluşturmak” olmak üzere üç temel stratejiye dayanmaktadır. Atık ve kirlilik oluşumu ürünlerin tasarımı sürecinde aldığımız kararlar ile doğrudan ilişkili olup, döngüsel ekonomide, atık ve kirliliğin, tasarım sürecine bakış açısının değiştirilerek önlenmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda ürünlerin mümkün olduğunca ekonomik döngünün içerisinde kalmasını sağlayan, yeniden kullanıma [reuse], onarıma [repair] ve yeniden üretime [remanufacture] yönelik tasarım yaklaşımlarının uygulanması amaçlanmaktadır (URL-1).

Günümüz teknolojisinde, yeryüzünde doğal kaynakların sınırlılığı, çevresel etkilerde gözlenen artışlar vb. nedeniyle doğrusal ekonomilerde uygulanagelen yaklaşımların terk edilerek, üretimde döngüsel ekonominin oluşturulmasına yönelik yaklaşımların uygulanması çevresel açıdan önem göstermektedir. Döngüsel ekonomi stratejileri genellikle kullanım ömrü kısa ürünler için daha uygun olmakla birlikte, gıda, tarım, hazır giyim vb. birçok sektörde ve üretim faaliyetlerinde uygulanmaktadır.

3.2. Toprak Yapıların “Döngüsel Tasarım” Konsepti Bağlamında İrdelenmesi

Yapı üretimi birçok alt süreçten oluşan ve bu süreçlere pek çok aktörün dahil olduğu karmaşık bir üretim sürecidir. Yapılar genellikle benzersiz olarak üretilmekte, bu durum yapı üretimindeki çeşitliliği arttırmaktadır. Yapılar kullanım ömrü uzun ürünler olup, yapı endüstrisinin kendine özgü karmaşık yapısı, yapı endüstrisinde döngüsellik sağlanabilmesi konusunda önemli kısıtlar oluşturmaktadır (Adams ve diğ., 2017; Pomponi ve Moncaster, 2017; Yu ve diğ., 2022). Bu bağlamda döngüsel yapılarla ilgili literatürde bir dil birliği bulunmamaktadır. Pomponi ve Moncaster (2017) tarafından döngüsel yapılar “döngüsellik stratejilerine uygun olarak tasarlanan, planlanan, inşa edilen, işletilen, bakımı yapılan ve sökülen yapılardır” şeklinde

“DÖNGÜSEL EKONOMİLERDE DOĞAL SİSTEMLERİN BİRBİRİNİ BESLEYEN YAPISINI TAKLİT EDEN YAKLAŞIMLARIN GELİŞTİRİLMESİ; (...) ÜRÜNLERİN MÜMKÜN OLDUĞUNCA EKONOMİK DÖNGÜNÜN İÇERİSİNDE KALMASINI SAĞLAYAN, YENİDEN KULLANIMA, ONARIMA VE YENİDEN ÜRETIME YÖNELİK TASARIM YAKLAŞIMLARININ UYGULANMASI AMAÇLANMAKTADIR”

tanımlanmıştır. Çalışmada “döngüsel yapı” kavramı bu tanıma uygun olarak kullanılmış olup, çalışma kapsamında toprak yapılarında döngüsellik, “tasarım stratejileri” olarak sınırlandırılmıştır. Çalışmada Ellen MacArthur Vakfı ve ARUP tarafından oluşturulan ve Mart 2022’de yayınlanan öncelikli

döngüsel bina tasarım stratejilerinden yararlanılmıştır (Görsel 5).

Görsel 5’te yer alan döngüsel tasarım stratejilerinden bir, iki ve dört numaralı stratejiler, kullanılan yapı malzemesi ve teknolojisinden bağımsız olup, yapıların mekânsal tasarımı ve kullanım süreciyle ilgili stratejilerdir.

Strateji No:	Döngüsel Bina Tasarım Stratejileri
1	Yeni yapı üretiminden kaçınarak var olan yapıların Yeniden işlevlendirilmesi, onarımı ve yeniden kullanımının sağlanması,
2	Yapıların kullanım, farklı işlevlerin, günün farklı saatlerinde kullanımına olanak verecek şekilde, esnek tasarımı ile yapıların kullanım/işletme ömrünün uzatılması/yapıların kullanımda tutulması,
3	Yapıların dayanıklı malzeme, eleman ve sistemler ile tasarlanması
4	Yapıların uyarlanabilir nitelikte böylelikle, yapıların fonksiyonel yaşam ömürleri sonunda yeniden işlevlendirilmesine olanak sağlanması,
5	Yapıların sökülebilir nitelikte tasarlanması, yapıların yaşam ömürleri sonunda yapı malzemesi, bileşeni vb. düzeylerde yeniden kullanımının sağlanması,
6	Malzeme kullanımını azaltacak yaklaşımların benimsenmesi
7	Tasarımda, mekân boyutları, açıklıklar, konsol genişlikleri, kat yükseklikleri vb. optimumda tutularak malzeme verimliliğinin sağlanması,
8	Doğal kaynaklar ile yenilenemeyen kaynak kullanımının azaltılması, geri kazanılmış ürün kullanımının sağlanması
9	Karbon ayak izinin azaltılarak, Düşük gömülü enerjili ve biyo-temelli malzemelerin kullanımının yaygınlaştırılması
10	İnsan sağlığına ve çevreye zararlı malzemelerin kullanımının önlenmesi

ÜSTTE Ramasseum Tapınağı, Mısır M.Ö. 1300
ve Tabo Manastırı, Hindistan M.S. 996
(URL-6, URL-7) (Görsel 6)

“TOPRAK YAPI MALZEMESİNİN GERİ DÖNÜŞÜME UYGUNLUĞU TOPRAK YAPILARIN YIKIMLARI SIRASINDA ELDE EDİLEN MALZEMENİN SAFLIĞIYLA DOĞRUDAN İLİŞKİLİDİR”

Bu bağlamda bir, iki ve dört numaralı tasarım stratejileri değerlendirmeye dahil edilmemiştir. Diğer tasarım stratejileri ise akışta yer alan başlıklar altında organize edilerek:

- . Dayanıklılık (Strateji 3)
- . Uyarlanabilirlik (Strateji 4)
- . Sökülebilirlik (Dekonstrüksiyona Uygunluk) ve Yeniden Kullanım (Strateji 5)
- . Geri Dönüşüm (Strateji 8)
- . Malzeme ve Enerji Verimliliği (Strateji 6, 7, 9)

şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Onuncu stratejiye ilişkin başlık açılmamış olup, insan sağlığı konusuna diğer başlıklar altında değinilmiştir.

Toprak Yapılarda Dayanıklılık

Toprak sudan ve nemden yüksek oranda etkilenen, basınç dayanımı düşük bir yapı malzemesidir (Özgünler ve Gürdal, 2012). Bu bağlamda toprak yapıların su ve neme karşı dayanımını arttırmak için; yağmur suyunun geniş saçaklar tasarlanarak yapıdan uzaklaştırılması, yapının zemin ile ilişkisinde neme ve suya karşı önlem alınması, toprak karışım yaş durumdayken donma veya rötre riskine karşı önlem alınması gibi uygulamalar yapılmalıdır. Yaş toprak karışım, uygun olmayan yüksek sıcaklığa maruz kalması durumunda, bünyesindeki suyu hızlı bir şekilde buharlaşma yoluyla kaybedecek ve bu durum rötre çatlaklarına neden olacaktır. Yaş toprak karışım, uygun olmayan düşük sıcaklığa maruz kalması durumunda ise bünyesindeki suyun donma olasılığı ortaya çıkacaktır. Tüm bu koşullar toprak yapıların üretimleri sırasında dayanımını düşüren etmenlerdir (Minke, 2004).

Toprak malzemenin basınç dayanımı arttırmak için ise çimento, kireç, alçı vb. bazı katkı maddeleri eklenerek iyileştirme ve stabilizasyon işlemleri uygulanmaktadır. (Özgünler ve Gürdal, 2012). İyileştirme ve stabilizasyon işlemleri toprağın fiziksel ve mekanik özelliklerini geliştirerek, dayanımını arttırmaktadır. Toprağın kireç ve biyopolimerlerle (saman lif katkı vb.) stabilize edilmesi çok eski tarihlerden bu yana bilinen bir yöntemdir (Kafescioğlu, 2017; Arrigoni ve diğ., 2017). Hindistan'daki Tabo Manastırı (MS 996) dünyada hala ayakta olan en eski toprak yapı örneklerindedir (URL-2).

Uyarlanabilirlik

Toprak, farklı yaşam biçimleri ve koşulları açısından insan gereksinimlerini karşılayabilecek olanakları sunan çağdaş bir malzemedir (Kafescioğlu, 2017). Romalı mimar Vitruvius mimari yapıları; dayanıklılık, işlevsellik ve estetik olmak üzere üç temel ölçütü karşılayan eserler olarak tanımlamıştır (Türkçü, 2010). Toprak evrensel bir yapı malzemesi olup, tarihsel süreç içerisinde üç ölçütü de karşılayan pek çok yapı üretilmiştir. Toprak yapıların yirmiyeye yakın üretim yöntemleri bulunmakta olup, malzemenin uyarlanabilir yapısı antik dönemlerden günümüze farklı kültürlerde, coğrafyalarda ve dönemlerde toprağın yapı üretiminin kullanılmasına olanak sağlamıştır (Rael, 2009).

Toprak Yapılarda Sökülebilirlik ve Yeniden Kullanım

Toprak, beton, çelik gibi yapı malzemelerinden farklı olarak sentetik olarak üretilmeyen, doğal bir malzemedir. Toprağın karakteristik özellikleri ve içeriği çıkarıldığı yere göre farklılaşmaktadır. Bu bağlamda toprak yapı malzemeleri mühendislik dışı bir teknoloji niteliğindedir (Minke, 2004; Schroeder, 2016). Günümüzde yapı üretiminde kullanılan malzeme, yapı elemanı vb. ürünlerin belirli standartları karşılaması ve üretimlerinin tekrarlanabilir olması gerekmektedir. Toprak yapılar ile ilgili pek çok ülkede henüz standartlaşmaya gidilmemiştir. Bu eksiklik toprağın ticari olarak yapı üretiminde kullanımı önünde bir engel oluşturmaktadır (Schroeder, 2018). Bu durum sökülebilir yapı elemanları üretimi önünde bir engel olarak değerlendirilebilir. Ayrıca toprak malzemenin gevrek bir yapıda olması nedeniyle yeniden kullanımı oldukça zordur. Ancak prefabrik olarak üretilen kompozit elemanlar uygun bağlantı noktaları çözümleriyle yeniden kullanılabilir (Schweiker ve diğ., 2021).

Toprak Yapılarda Geri Dönüşüm

Toprak, atık haline dönüşmeyen, diğer bir deyişle sonsuz kere geri dönüştürülebilen doğal bir malzemedir (Minke, 2004). Toprak yapılarda geri dönüşümün çok eski tarihlerden bu yana uygulandığı bilinmektedir. Çatalhöyük'te toprağın

geri dönüştürülerek yapılarda kullanıldığına dair arkeolojik kanıtlar bulunmaktadır. İran'ın Bam şehrinde 2003 yılında gerçekleşen deprem sonrası yıkılan yapıların toprak enkazlarının geri dönüştürülerek yapıların onarımı veya yeni yapıların inşasında kullanıldığı bilinmektedir (Schroeder, 2016)

Toprak yapı malzemesinin geri dönüşüme uygunluğu toprak yapıların yıkımları sırasında elde edilen malzemenin saflığıyla doğrudan ilişkilidir. Genellikle toprak yapı malzemesi, yapıların bakım, onarım ve kullanımı sırasında yapılan tadilat vb. yapısal değişiklikler sonucunda alçı, kireç, boya vb. ürünlerde kontamine olmaktadır. Bu durum yıkım sırasında elde edilecek toprağın safsızlığı etkilemekte ve dolayısıyla geri dökünüşüm konusunda kısıt oluşturmaktadır. Toprağın plastisite özelliği, toprak malzemeye sınırsız geri dönüşüm niteliği sağlayan temel bir özelliktir (Schroeder, 2016). Endüstriyel olarak üretilen toprak yapı malzemeleri genellikle bağlayıcı vb. çeşitli bileşenlerden oluşmaktadır (Kafescioğlu, 2017). Toprak karışıma eklenecek katkı malzemelerinin sağlığa zararlı malzemelerden seçilmemesi önem arz etmektedir (Rael, 2009). Ayrıca sentetik bağlayıcılar toprağın plastisite özelliğini azaltmakta, dolayısıyla geri dönüşüm konusunda önemli bir kısıt oluşturmaktadır. Toprağın kireç ve çimento gibi mineral bağlayıcılarla stabilize edilmesi durumunda toprak kolayca geri dönüştürülebilmektedir (Schroeder, 2016).

Toprak yapılar kullanımı sırasında çeşitli tuzlar, kirleticiler (pestisitler, ağır metaller vb.), mantar, küf ve çeşitli mikroorganizmalara maruz kalabilmektedir. Toprağın bünyesine nüfuz eden tüm bu kirleticiler geri dönüşüm açısından engel oluşturmakta olup, bu durum insan sağlığı açısından risk oluşturabilmektedir. Örneğin, yoğun egzoz dumanına maruz kalmış bir yapının toprak dışı sıvası, bünyesindeki kimyasallar insan sağlığı açısından risk oluşturacağından geri dönüşüme uygun değildir. Toprak açık

gözenekli yapısı nedeniyle yüksek adsorpsiyon kapasitesine sahiptir. Kokuları ve kirleticileri bünyesine alır. Bu bağlamda Tarımsal üretim ve hayvancılıkta kullanılan toprak yapılardan elde edilen geri dönüştürülmüş toprak malzemeler genellikle konut yapılarında kullanımı uygun bulunmamaktadır (Schroeder, 2016).

Toprak Yapılarda Malzeme ve Enerji Verimliliği

Toprak yüksek teknoloji ürünü olmayan, ekonomik, ekolojik, doğal bir malzemedir. Bu nedenle yüksek teknoloji ürünü çağdaş yapı malzemelerinin aksine, üretim, kullanım ve tüketiminde enerji gereksinimi oldukça düşüktür. Toprak, genellikle yapının uygulanacağı alandan temin edilebilir ve üretim sırasında tesis kurulumu gerektirmez (Arpacioğlu, 2006; Özgünler ve Gürdal, 2012; Çavuş ve diğ., 2015; Kafescioğlu, 2017; Özgünler, 2017; Schweiker ve diğ., 2021). Toprak yapıların üretimi sırasında gereksinim duyulan enerji miktarının, betonarme bir yapının üretimi için gereksinim duyulan enerji miktarının yaklaşık %1'i kadar olduğu bilinmektedir.

Toprak yapılar termal kütle özelliği ile ısıtma, soğutma yüklerinin azaltılması ve iç mekân nem dengesinin sağlanması açısından olumlu performans özellikleri göstermektedir. Toprak yapılar, insan sağlığı açısından uygun bir yaşam ortamı sağlarlar. Toprak yapıların üretiminde, inşaat sırasında elde edilen hafriyat toprağından yararlanma olanağı bulunmaktadır. Bu durum malzeme verimliliği ve malzemenin şantiyeye taşınması sırasında harcanacak enerjiden tasarruf sağlar (Minke, 2004; Rael, 2009; Schweiker ve diğ., 2021).

4. Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada öncelikle toprak yapı malzemesi ve toprak yapılar genel hatlarıyla ele alınarak, tarihsel süreç içerisinde toprak yapılar tanıtılmış, daha sonra döngüsel ekonomi ve döngüsel tasarım konsepti açıklanmıştır. Son olarak toprak yapılar döngüsel tasarım konsepti bağlamında irdelenmiş ve toprak

DÖNGÜSEL TASARIM STRATEJİLERİ	OLANAKLAR (+)	KISITLAR (-)	DÖNGÜSELLİĞİN SAĞLANMASI VE/VEYA ARTTIRILMASINA YÖNELİK ÖNERİLER
DAYANIKLILIK	<ul style="list-style-type: none"> Yangın dayanımı (Özgünler, 2017) 	<ul style="list-style-type: none"> Basınç dayanımı düşüklüğü ile suya ve neme karşı duyarlılık (Özgünler ve Gürdal, 2012; Çavuş ve diğ., 2015). Rötre riski (Yaş toprak karışım- yüksek sıcaklıkta) (Minke, 2004). Donma riski (Yaş toprak karışım-düşük sıcaklıkta) (Minke, 2004). 	<ul style="list-style-type: none"> Basınç dayanımını arttırmaya yönelik iyileştirme ve stabilizasyon çözümleri Su ve neme karşı önlem alınması, rötre riskine karşı önlem alınması, donma riskine karşı önlem alınması, Toprak yapıların yaşam ömrünün uzatılmasına yönelik toprak yapı malzemesi ve teknolojisi ile uyumlu tasarım stratejilerinin geliştirilmesi
UYARLANABİLİRLİK	<ul style="list-style-type: none"> Çağdaş ve evrensel nitelikte bir malzeme olması ve farklı yaşam biçimleri ve koşullarına ait tasarım gereksinimlerini karşılayabilme özelliği (Rael, 2009; Kafescioğlu, 2017). Üretim yönteminde çeşitlilik (Rael, 2009) 	<ul style="list-style-type: none"> Toprak yapıların teknolojisi ile uyumlu bir şekilde üretilebilecek mekânların boyutsal ve biçimsel olanakları üzerinden, yeniden işlevlendirilmesine ilişkin bilimsel veri gereksinimi 	<ul style="list-style-type: none"> Toprak malzeme ve teknolojisi ile uyumlu, Yeniden işlevlendirmeye yönelik mekânsal tasarım stratejilerinin oluşturulması
SÖKÜLEBİLİRLİK VE YENİDEN KULLANIM	<ul style="list-style-type: none"> Kompozit elemanlarla yeniden kullanıma uygun bağlantı detayları çözülebilen olanağı (Schweiker ve diğ., 2021). Yapı elemanlarının sökümlü sırasında toprak malzemenin bağlanma dayanımı (adhesive strenght) düşüklüğü nedeniyle diğer elemanlardan kolayca ayrılabilme olanağı (Pelicaen ve diğ., 2021). Yapı elemanlarının sökümlü sırasında toprak ile kontamine olan elemanlardan toprağın su ile temizlenebilme olanağı (Pelicaen ve diğ., 2021). 	<ul style="list-style-type: none"> Gevrek yapıda olması (Schweiker ve diğ., 2021). Karakteristik özellik ve içeriğinin çıkarıldığı yere göre çeşitlenmesi ve Üretiminin tekrarlanabilir olmaması (Kafescioğlu, 2017; Schroeder, 2018). Mühendislik dışı bir teknoloji olması (Minke, 2004; Schroeder, 2016). Standartlaşma konusunda yetersizliği (Schroeder, 2018). 	<ul style="list-style-type: none"> Toprak yapı malzemesi ve toprak yapı üretimine ilişkin standartların döngüsel tasarım bağlamında geliştirilmesi, Toprağın ahşap vb. malzemelerle kompozit olarak uygulandığı, sökülebilir yapı elemanlarının tasarımının ve uygulamaların yaygınlaşması, Tekrarlanabilir üretime yönelik mühendislik çözümlerinin geliştirilmesi, Yapı Bilgi Modellemesi, yapı endüstrisinde dijital üretim teknolojilerine toprak yapım teknolojisinin adaptasyon ile çalışmalar yapılması (Morel ve diğ., 2021).
GERİ DÖNÜŞÜM	<ul style="list-style-type: none"> Geri dönüştürülebilir ve doğal olması (Minke, 2004). Düşük toksisite ve biyolojik olarak parçalanabilirlik (Pelicaen ve diğ., 2021). Plastisite özelliği (Schroeder, 2016). Mineral bağlayıcılarla stabilize edilebilme (Schroeder, 2016). 	<ul style="list-style-type: none"> Yüküm sırasında kontaminasyon (sıfızlık problemi) (Schroeder, 2016). Sentetik bağlayıcı kullanımına bağlı toprağın plastisite özelliğinde azaltılma olasılığı (Schroeder, 2016). Toprak yapının bünyesine nüfuz eden çeşitli tuzlar, kirleticiler (Pestisitler, ağır metaller vb.), mantar, küf ve çeşitli mikroorganizmalar ile yüksek adsorpsiyon kapasitesine bağlı olarak oluşan kirlilik (Schroeder, 2016). 	<ul style="list-style-type: none"> Geri dönüştürülmüş toprak ile kullanımı ile hafriyat toprağı gibi yerel kaynakların kullanımı (Pelicaen ve diğ., 2021) Kirletici ajanlara karşı önlem alınması, Yüküm ve/veya sökümlü sırasında kontaminasyonu engelleyecek tasarım yaklaşımlarının uygulanması.
MALZEME VE ENERJİ VERİMLİLİĞİ	<ul style="list-style-type: none"> Üretim, kullanım ve tüketiminde düşük enerji gereksinimi (Arpacioğlu, 2006). Üretimi sırasında tesis kurulmasına gereksinim duyulmaması (Kafescioğlu, 2017; Çavuş ve diğ., 2015). Ekonomik, çevreye duyarlı, ekolojik bir yapı malzemesi olması (Arpacioğlu, 2006; Esin ve Yüksek, 2008). Termal kütle özelliği ısıtma, soğutma ve nem yükleri ile iç mekân nem dengesi açısından olumlu performans özellikleri göstermesi ve İnsan sağlığı açısından uygun bir yaşam ortamı sağlaması (Işık, 2000; Arpacioğlu, 2006). 		<ul style="list-style-type: none"> Malzeme kullanımını azaltmaya, enerji verimliliği arttırmaya yönelik tasarım yaklaşımlarının uygulanması Toprak yapım teknolojisinin yük taşıma kapasitesi artırılmasına yönelik yaklaşımların, kullanılan taşıyıcı elemanların kesitlerini azaltabileceği düşünülürdüğüden, malzeme verimliliğini arttırabileceği düşünülmektedir.

“ÇEŞİTLİ STANDARTLAR GELİŞTİRİLMESİ VE BU STANDARTLAR DOĞRULTUSUNDA, TOPRAĞIN AHŞAP VB. MALZEMELERLE KOMPOZİT OLARAK UYGULANDIĞI, SÖKÜLEBİLİR YAPI ELAMANLARININ GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÇÖZÜMLER, TOPRAK YAPI ÜRÜNLERİNİN YENİDEN KULLANILABİLİRLİĞİNE, DOLAYISIYLA DÖNGÜSELLEŞMESİNE KATKI SAĞLAYACAKTIR”

Yapıların olanak ve kısıtları döngüsel tasarım stratejileri bağlamında oluşturulan kavramlar çerçevesinde sunulmuştur (Görsel 7). Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar aşağıdaki maddeler halinde özetlenmiştir:

Yapıların dayanıklı sistem, eleman ve malzemelerle tasarlanması, yapı endüstrisinde döngüsellik sağlanabilmesi açısından önemli bir tasarım stratejisidir. Toprak sudan ve nemden yüksek oranda etkilenen bir yapı malzemesi olup, basınç

dayanımı düşüktür. Bu bağlamda suya karşı alınacak önlemler ile iyileştirme ve stabilizasyon çözümlerinin geliştirilmesi, toprak yapıların dayanıklılık stratejisi bağlamında döngüsellik düzeyini arttıracaktır. Konuyla ilgili yapılacak bilimsel çalışmalar toprak yapıların döngüsellik niteliğinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Toprak, farklı yaşam biçimleri ve koşulları açısından çeşitli gereksinimlerini karşılayabilme

olanağı sunan, pek çok üretim yöntemi ile farklı kültürlerde ve coğrafyalarda uygulama olanağı bulunan uyurlanabilir bir malzemedir. Toprak yapıların uyurlanabilirlik stratejisi bağlamında, teknolojisi ile uyumlu bir şekilde üretilebilecek mekânların boyutsal ve biçimsel olanakları üzerinden, yeniden işlevlendirilmesine ilişkin bilimsel verilere gereksinim duyulmaktadır. Konuyla ilgili yapılacak çalışmaların literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yeniden kullanım, yapılarda doğrusal işleyen sistemlerin döngüselleştirilmesi konusunda önemli etkiye sahiptir. Yapı malzemesi, elemanı vb. ürünlerin belirli standartları karşılaması ve üretimlerinin tekrarlanabilir olması beklenmektedir. Yeniden kullanım ise çeşitli standartlarda üretilmiş ürünlerin ekonomik sistem içerisinde dolaşımını gerektirmektedir. Toprak yapılar ile ilgili ülkemizin de içinde yer aldığı pek çok ülkede henüz standartlaşmaya gidilmemiştir. Bu bağlamda ülkemizde toprak yapı

ürünlerinin çeşitli standartlarda ve tekrarlanabilir bir ticari üretim olanağı bulunmamaktadır. Tüm bu kısıtlar ile, toprak malzemenin gevrek yapısı yeniden kullanımı güçleştirmektedir. Ancak çeşitli standartlar geliştirilmesi ve bu standartlar doğrultusunda, toprağın ahşap vb. malzemelerle kompozit olarak uygulandığı, sökülebilir yapı elamanlarının geliştirilmesine yönelik çözümler, toprak yapı ürünlerinin yeniden kullanılabilirliğine, dolayısıyla döngüselleşmesine katkı sağlayacaktır.

. Toprak geri dönüştürülebilirlik tasarım stratejisi açısından döngüsel bir malzemedir. Sentetik bağlayıcılar toprağın geri dönüşümü olumsuz yönde etkilemekte olup, kireç ve çimento gibi mineral malzemelerin katkı olarak kullanılması geri dönüşüm açısından uygun çözümlerdir. Toprak yapıların bünyesine nüfuz eden çeşitli kirletici, mikroorganizma, küf, mantar ve kirleticiler, toprağın geri dönüşümünü olumsuz yönde etkilemekte ve insan sağlığı açısından risk oluşturmaktadır. Toprak yapıları olumsuz yönde etkileyen kirletici ajanları engelleyecek çözümler üretilmesi toprak yapıların döngüsellik düzeyini arttıracaktır. Ayrıca toprak yapıların kullanım ömrü sonunda yıkılma zorunluluğu olduğu durumlarda, yıkım sırasında kontaminasyonu engelleyecek yaklaşımların geliştirilmesi toprak yapıların geri dönüşümü dolayısıyla döngüsellik düzeyini arttıracak diğer bir yaklaşımdır.

. Toprak yapılar malzeme ve enerji verimliliği açısından döngüsel nitelikte yapılarıdır. □

KAYNAKLAR

- Adams, Katherine Tebbatt, Osmani, Mohamed, Thorpe, Tony, Thornback, Jane. "Circular economy in construction: current awareness, challenges and enablers" Proceedings of the Institution of Civil Engineers. Waste and Resource Management, 170:1, 15-24, 2017.
- Arpacioğlu, Ümit. "Geçmişten Günümüze Kerpiç Malzeme Üretim Teknikleri ve Güncel Kullanım Olanakları" 3.Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi. 15-17, 2006. Alessandro Arrigoni,
- Beckett, Christopher, Ciancio, Daniela, Dotelli, Giovanni. "Life cycle analysis of environmental impact vs. durability of stabilised rammed earth" Construction and Building Materials, Vol. 142, 128-136, 2017.

- Çavuş, Murat, Dayı, Mustafa, Uslu, Hayati, Aruntaş, Yılmaz. "Sürdürülebilir bir yapı malzemesi olarak kerpiç" Proceedings of 2nd International Sustainable Buildings Symposium. 184-190, 2015.
- Ellen Macarthur Vakfı ve ARUP. Döngüsel Binalar Araç Seti (Circular Buildings Toolkit)
- Esin, Tülay, Yüksek, İzzet. "A study on ecological properties of building materials used in traditional buildings (in Turkey)" Facilities, Vol. 26 No. 5/6, pp. 229-24, 2008.
- Eurostat 2018Yılı Atık İstatistikleri. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Waste_statistics. Erişim 18.05.2022
- Gomaa, Mohamed, Jabib, Wassim, Soebartoc, Veronica, Xiea, Yi Min. "Digital manufacturing for earth construction: A critical review" Journal of Cleaner Production, Vol. 338, 130630, 2022. <https://ce-toolkit.dhub.arup.com/strategies>. 15.05.2022.
- Işık, Bilge. "Türkiye'de Kerpiç Yapı Kültürü ve Alçı İle Stabilize Edilen Kerpiç-Alker Yapılar", III. Ulusal Alçı Kongresi, Bildiriler, 1-2 Kasım, ss. 3-25, Ankara, 2000.
- Kafescioğlu, Ruhi. Çağdaş Yapı Malzemesi Toprak ve Alker. İstanbul: İTÜ Vakfı Yayınları. S.10-17, 2017.
- Kömürcüoğlu, Eyüp Asım. Yapı malzemesi olarak kerpiç ve kerpiç inşaat sistemleri. İstanbul Teknik Üniversitesi, 1962.
- Minke, Gernot. Building with earth: design and technology of a sustainable architecture. Birkhäuser, 2004.
- Morel, Jean-Claude, Charef, Rabia, Hamard, Erwan, Fabbri, Antonin, Beckett, Chris, Bui, Quoc-Bao. "Earth as construction material in the circular economy context: practitioner perspectives on barriers to overcome" Philosophical Transactions of the Royal Society B, 376(1834), 20200182, 2021.
- OECD (2018). Global Material Resources Outlook to 2060, Economic drivers and environmental consequences. Erişim 08.03.2022
- Özgünler, Mustafa. "Kırsal sürdürülebilirlik bağlamında geleneksel köy evlerinde kullanılan toprak esaslı yapı malzemelerinin incelenmesi" Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, 2(2), 33-41, 2017.
- Özgünler, Seden Acun, Gürdal, Erol. "Dünden Bugüne Toprak Yapı Malzemesi: Kerpiç". Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi, (9), 29-37, 2012.
- Pelicaen, Erik, Janssens, Bart, Knapen, Elke. "Circular building with raw earth: a qualitative assessment of two cases in Belgium". In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, IOP Publishing, Vol. 855, No. 1, p. 012002, 2021.
- Pomponi, Francesco, Moncaster, Alice. "Circular economy for the built environment: A research framework". Journal of cleaner production, 143, 710-718. 2017.
- Rael, Ronald. Earth architecture. Princeton architectural press. S.9, 2009
- Schroeder, Horst. "The new DIN standards in earth building-the current situation in Germany". Journal of Civil Engineering and Architecture. 12, 113-120, 2018.
- Schroeder, Horst. Sustainable building with earth. Springer International Publishing. S.43, 2016.
- Schweiker, Marcel, Endres, Elisabeth, Gossler, Joschua, Hack, Norman, Hildebrand, Linda, Creutz, Mascha, Klinge, Andrea, Kloft, Harald, Knaack, Ulrich, Jan, Eike, Roswag-Klinge. "Ten questions concerning the potential of digital production and new technologies for contemporary earthen constructions". Building and Environment, 206, 108240, 2021.
- Türkçü, Hasan, Çetin, Yapım: İlkeler-malzemeler-yöntemler-çözümler. Birsen Yayınevi, 2010.

- URL-1. EMF (Ellen Macarthur Foundation). <https://archive.ellenmacarthurfoundation.org/explore/circular-design>. Erişim 05.12.2021
- URL-2. AEI (Auroville Earth Institute). https://www.earth-auroville.com/world_techniques_introduction_en.php. Erişim 15.11.2021.
- URL-3. Archdaily. <https://www.archdaily.com/> Erişim 08.07.2022
- URL-4. Kerpiç Akademi. <http://www.kerpic.org/index.html>. Erişim 10.05.2022
- URL-5. SALT Araştırma Mimarlık ve Tasarım Arşivi. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/45>. Erişim 03.05.2022.
- URL- 6. <https://www.flickr.com/photos/manna4u/24422632791>, Erişim 08.08.2022
- URL- 7. <https://unsplash.com/photos/uOEN95HcGNI>, Erişim 08.08.2022
- Weetman, Catherine. A circular economy handbook for business and supply chains: Repair, remake, redesign, rethink. Kogan Page Publishers, 2016.
- Yu, Yifei, Yazan, Devrim Murat, Junjan, Veronica, Iacob, Maria-Eugen. "Circular economy in the construction industry: A review of decision support tools based on Information & Communication Technologies". Journal of Cleaner Production, Volume 349, 2022.

SOL ÜSTTE Toprak yapıların döngüsel bina tasarım stratejileri bağlamında değerlendirilmesi (olanaklar-kısıtlar-öneriler) (Görsel 7)

İsveç'te Mimarlık, Şehir Planlama ve Tasarımda Ahşap

H. Cenk Dereli

Ekim 2021'de önce İstanbul Müze Gazhane ve Ankara CerModern'de açılan sonra sırasıyla Ankara Ikea, İzmir Mimarlık Merkezi, Hatay Expo ve İğneada Longosphere'e taşınarak 2022 yılında da ziyaretçilerle buluşan bir sergi WOODLIFE SWEDEN. İsveç Enstitüsü ve Architects Sweden tarafından Swedish Wood, İsveç Ahşap Ödülleri ve İsveç Orman Endüstrileri Federasyonu işbirliği ile 2020'de üretilmiş olan sergi içeriği, kentsel tasarımdan kendin yap paketlerine, binalardan kaykaylara kadar farklı ölçeklerde kırk projeyi tanıtıyor. Bu projeler mimarlık, tasarım ve şehircilik disiplinlerinin iklim üzerindeki baskıyı azaltmaya nasıl yardımcı olabileceğini ve Birleşmiş Milletler'in 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi doğrultusunda gelecekteki kalkınmayı nasıl yönlendirebileceğini görselleştirmeye çalışıyor. Sergi, İsveç'te mimarların ve tasarımcıların yenilenebilir bir malzeme olan ahşabı güncel teknolojilerle harmanlayarak neler yarattıklarına odaklanıyor. Ahşap ile ölçekler arası denemeler yapmaya meraklı, farklı şehirlerdeki sergilerin tasarım ve üretim yöneticisi mimar olarak yer aldığım bu projenin her anından oldukça heyecan duydum.

İstanbul ve Ankara'daki sergilerle eş zamanlı başlayan, ilgili konularda tartışılmaları yaygınlaştırmayı amaçlayan WOODLIFE SWEDEN in Turkey program dizisi İsveç Enstitüsü'nün Equal Spaces* projesi kapsamında, ahşap mimari üzerinden sürdürülebilir kalkınma ve iklimsel etkinin azaltılması konularında farkındalık yaratmak amacıyla; şehir planlama, mimarlık ve tasarım

alanlarından profesyonelleri çevrimiçi ortamda bir araya getirdi. (çevrimiçi sempozyumlara ve diğer tüm etkinlik programına <https://thecircle-o.com/en/woodlife> adresinden ulaşmak mümkün).

Sergiler, sempozyum programı, atölyeler ve geziler, İsveç Enstitüsü, İstanbul İsveç Başkonsolosluğu, İsveç Büyükelçiliği tarafından Architects Sweden, Swedish Wood, The Circle, NOBON, AnkaraAks, In-Between Design Platform partnerliğinde; Ulusal Ahşap Birliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Müze Gazhane, CerModern ve ODTÜ ArchLab: FabLab iş birliği ile hayata geçti.

WOODLIFE SWEDEN ahşaba, dolayısıyla ormanlara odaklanıyor. Ormanlar İsveç'in yüz ölçümünün yüzde 70'ini kaplıyor. Ülkede ormanların kullanımı, korunması ve büyütülmesi gündelik hayatın bir parçası. İlkokul dahil farklı eğitim düzeylerinde ahşabı işleyerek ürünler yaratma ve yapı elamanlarına dönüştürüp inşa etme eğitim programlarının içinde yer alıyor. Toplumsal refahın önemli bir kaynağı olan ormanlar ve ahşap kullanımı İsveç kültüründe oldukça köklü bir yere sahip. Yüzyıllar boyu birçok sanatçıya, yazara ve zanaatkara ilham veren bu kültürel çerçeve kanunlara da yansıyor. "Allemansrätt" yani gezinme hakkı, İsveç'te herkesin ormanlarda, ovalarda, kıyılarda; kısacası ülkenin her yerinde hiçbir sınırlamaya maruz kalmadan hareket edebilme hakkını koruyarak insan-doğa ikililiğinin yarattığı sınırları muğlaklaştırıyor.

Ahşabı bu şekilde öne çıkartıp kullanımının tanıtımını yapmak İsveç gibi ormanlarla kaplı ve bu ormanları yüksek

verimlilikle ticari ürün olarak işleten bir ülke için oldukça makul. Türkiye gibi orman alanlarının imara açılmamasını dahi yönetmekte zorlanan ve ormanlık alanların yüzölçümünün çoğunu oluşturmadığı ülkeler için ise mimarlık ve tasarımda ahşaba odaklanmak pek de anlamlı görünmeyebilir. Ama bu sergi ve ilişkili içerikler Türkiye'nin orman varlığını yeniden düşünmek, Türkiye'nin tarihsel ve güncel yapı üretiminde ahşap yapıların yeniden değerlendirilmesi için de bir bahane. Güncel bir yapı malzemesi olarak tüm pozitif yönleri ile ahşabın reklamı yapılırken, yüzeysel heyecanlarla özellikle iklim krizi bağlamındaki bazı temel endişeleri ıskalamanın önüne geçmek için bir uyarıcı.

Ahşap, yenilenebilir bir yapı malzemesi olarak yapı sektörünün karbon ayak izini azaltmak için önemli fırsatlar sunuyor. Yeni denemelerle malzemenin yapıların taşıyıcı sistemlerdeki kullanımı her gün geliyor. Ahşabın hafifliği ve sağlamlığı artık yüksek yapılar inşa etmeyi ve mevcut yapıların üzerine ahşap ekler yapmayı mümkün kılıyor. Türkiye'de ahşap yapı stoğunu tarihi kültür varlıklarını koruma çerçevesinden çıkartıp güncel mimarlık üretiminin bir parçası hâline getirmek zamanın ruhuna çok uyuyor. Türkiye mimarlık ortamında bu güncel örneklerin sayısı da giderek artıyor. Ülkede yetişen ağaçları yapı sektöründe kullanmak ve ihraç ürünleri halinde kayıt altına almak için sınıflandırma standartları geliştirmek, uluslararası denklikler almak ve sürdürülebilir dikim, bakım, kesim süreçleri kurgulamak ve tüm bunlara eleştirel bir bakışla yaklaşmak için daha yapılabilecek çok şey var.

WOODLIFE SWEDEN sergi dizisi ahşap ile mimari denemeler yapmak adına bana fırsatlar sundu. İsveç Enstitüsü dünyanın her yerinde dolaşıma çıkardığı sergiler için İsveç'te tasarlanmış ahşap modülleri kullanılıyor. Bu tasarımlar serginin yapılacağı yerde üretiliyor. Sergiye göre poster boyutlarına bağlı olarak bazı ara kayıtlarının yerleri farklılaşsa da modül radikal şekilde asla değişime uğramıyor.

2018 yılından beri Türkiye sergilerinin üretimlerini yaptığım süreçte, üretim kılavuzunda önerilen yeniden kullanılmayacak ve doğal olmayan pek çok malzemeyi alternatifleri ile değiştirip önerilerimle İsveç Enstitüsü'nün kılavuzunda bazı değişikliklerin gerçekleşmesini sağladım. Türkiye'de gerçekleştirilen her sergide yerinde keşifte bulunarak alanın ve sergi etkinlik programının gerektirdiği şekilde ek tasarımlarla sergileri zenginleştirdim. Bu değişiklikler Sveriges Arkitekter (mimarların İsveç'teki birliği) ile sürekli tartışılarak uygulandı. WOODLIFE SWEDEN Ankara CerModern sergisi için ziyaretçilerin ve etkinlik programındaki atölyelerin katılımcılarının buluşabileceği bir toplanma alanı yaratmak; bu alanı tanımlayan masayı, sürecin belleğini görünür kılan bir sergi unsuruna dönüştürmek bu tasarım önerilerinden birisiydi.

WOODLIFE SWEDEN İstanbul Müze Gazhane'de durum biraz daha farklıydı. Standart sergi modülleri dünyanın hiçbir yerinde daha önce dış mekânda sergilenmemişti. Serginin posterlerini ve ahşap modüllerini yeniden ele aldım. Üretici ekibim Çağlar Ahşap ile ahşap yüzeyleri hava koşullarına dayanıklı hâle getirdik. Her bir modülün rüzgar ya da insan temasıyla yerinden oynamasını engellemek, devrilmelerinin hatta uçmalarının önüne geçmek için modülleri birbirine bağlarken modüllerin estetiği ve detayları ile çelişmeyen ve ziyaret deneyimini zenginleştiren bir sergi tasarımı önerdim. Bunun için standart modüllerin parçalarının boyutlarını, posterlerin malzemesini ve modüllerle birleşme şeklini, bilgi plakalarının malzemesini ve basım tekniği değiştirdim. Sergi üç ayı aşkın bir süre İstanbul'un en çetin kış şartlarına maruz kaldı ama zarar görmedi. Hâl böyle olunca Sveriges Arkitekter ve İsveç Enstitüsü bu tasarım ve detaylarını İsveç'in Helsingborg kentinde düzenlenen Expo'da kullandı.

Ahşap kullanılarak inşa etmeye dair bir örnek yaratmak, serginin duyurusuna cazibe katmak ve sergi kapsamında Türkiye'den de bir üretimi sergi vesilesiyle programa dahil etmek için, İstanbul İsveç Başkonsolosluğu'nun önüne, İstiklal Caddesi'ne yerleştirilecek bir totem tasarlanmam istendi. 2018 yılında Suzi Erşahin Başkonsolosluk'un kültür ateşesi iken, İzmir'de düzenlediğimiz üç sergili Equal Spaces programı için de bir Totem tasarlanmam istenmişti. Ancak o zaman İzmir Büyükşehir Belediyesi'nden güvenlik ve izinler konusunda destek göremediğimiz için bu fikri uygulamamıştık. Bu defa İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin kolaylaştırıcılığı ve İstiklal Caddesi'ndeki yeni peyzaj düzenlemesinin mimarlarının izniyle Totem fikrini hayata geçirdik.

Totem, ahşap ile inşa etmenin geleneksel yöntemlerini yansıtacak şekilde tasarlandı. Ahşap çerçeve taşıyıcı sistemi farklı açılardan görünür kılındı. Ahşabın doğal rengi ve dokusunu gösteren cilalanmış ahşap taşıyıcı çerçevenin üzeri beyaz boyalı ahşap latalarla kaplandı. Totem'in genel estetiği, 2019 yılında İzmir Kemeraltı'da Hahamhane bahçesinde inşa ettiğim "Komşuluk" adlı yerleştirmenin bir versiyonu olmanın yanında, İsveç kültür ateşesi Mike Bode'nin yönlendirmesi ile incelediğim 1930 Stockholm Expo'sundan da izler taşıyordu. İstiklal caddesi üzerine caddeden geçenleri meraklandırmak için yerleştirilmiş bu yapı aynı zamanda Ankara ve İstanbul'da aynı anda devam eden sergiler ve online olarak gerçekleşen sempozyum programı ve paydaşları hakkında da bilgi veriyor ve kare kod sayesinde dileyenleri hemen ilgili çevrimiçi sayfalara ulaştırıyordu.

Ahşabın mimarlık, şehir planlama ve tasarım ölçeklerinde farklı kullanımları ile ilham vermeye çalışan WOODLIFE SWEDEN sergileri, Türkiye'de ahşap ile inşa etmeye dair tartışmaların canlanması için bir milat olarak anılacak gibi görünüyor. ■

H. Cenk Dereli, Mimar Dr.

* "Equal Spaces", İsveç Enstitüsü ve İstanbul'daki İsveç Başkonsolosluğu tarafından düzenlenen, şehir planlama, mimari, tasarım ve diğer yaratıcı alanları kapsayan disiplinlerarası bir yaklaşımla 2018 yılından bu yana devam eden yaratıcı, akıllı ve kapsayıcı şehirler üzerine bir proje. Projenin önemli başlangıç ayakları olan "Demokratik Mimarlığı Amaçlamak" "Woodland" ve "Akıllı Şehirler" sergileri 2018 yılında İzmir'de gerçekleştiğini İzmir Mimarlık Merkezi bu sergilerin bazılarında ev sahipliği yaptığını ve İsveçli mimar ve tasarımcıların ağırladığını da burada hatırlamış olalım.

Modern Mirasa Yeni Bakışlar

PROJE KOORDİNATÖRÜ **Mehmet Yasa** PROJE DANIŞMANI **Deniz Güner**

Çatıdakiler Mimari Fotoğraf Atölyesi

Faaliyetlerini İzmir Mimarlık Merkezi binasının çatı katında sürdürdüklerinden kendilerine “Çatıdakiler” adını veren Mimarlar Odası İzmir Şubesi Öğrenci Komisyonu’nun organize ettiği mimari fotoğraf atölyesine katılan 11 genç, yapıları hem mimar aday, hem de fotoğrafçı olarak bakmaya çalıştılar. İzmir’deki üniversitelerin mimarlık fakültelerinde eğitim gören öğrencilerle Nisan 2022’de yapılan teorik eğitimde mimari fotoğrafın tarihsel gelişiminin yanı sıra çekim teknikleri üzerine konuşuldu. Konu olarak İzmir’in modern mimarlık mirası yapıları belirlendikten sonra her öğrenci bu yapılar içinden bazılarını fotoğraflamak üzere işe koyuldu. Yaklaşık iki ay boyunca, günün farklı saatlerinde, farklı ışık koşullarında, yapıyı bağlamıyla ele alan, üslubuyla, detaylarıyla, kent ve toplumsal bellekte önemli yer tutan bu yapılar fotoğraflandı. Çekilen yüzlerce fotoğraf içinden bu sergide yer alan fotoğrafları seçmek pek kolay olmadı. Ortaya çıkan sonucun takdiri de izleyenlere kaldı...

Atölyenin gerçekleşmesi için öğrenci kardeşlerimizle mekânlarını paylaşan ve onlara destek olan Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu’na; fotoğrafların baskısı için destek olan sponsor firmaya; atölyeye sahipliği ilk günden son ana kadar hiç azalmayan ve çok koşturan Çatıdakiler grubunun yönetimindeki genç arkadaşlara; fotoğraflarıyla bu güzel serginin oluşmasını sağlayan

atölye katılımcısı fotoğrafçılara ve atölyenin her aşamasında desteğini esirgemeyen, sergi metinlerini yazan, bize danışmanlık yapan Prof. Dr. Deniz Güner’e sonsuz teşekkürler...

Bu tür atölyelerin diğer kentlere de örnek olması dileklerimizle... □

Mehmet Yasa

SAĞDA

1. Atatürk Kültür Merkezi, Aylin Akay
2. Atatürk Kültür Merkezi, Kaan Suna
3. Atlas Oteli, Aslı Yılmaz
4. Atlas Oteli, İclal Özge Yalçinkaya
5. Key Hotel, Mehmet Korkmaz
6. Key Hotel, Mehmet Korkmaz
7. Pakistan Pavyonu, Aslı Yılmaz
8. Paraşüt Kulesi, Merve Nur Türker

1

2

3

4

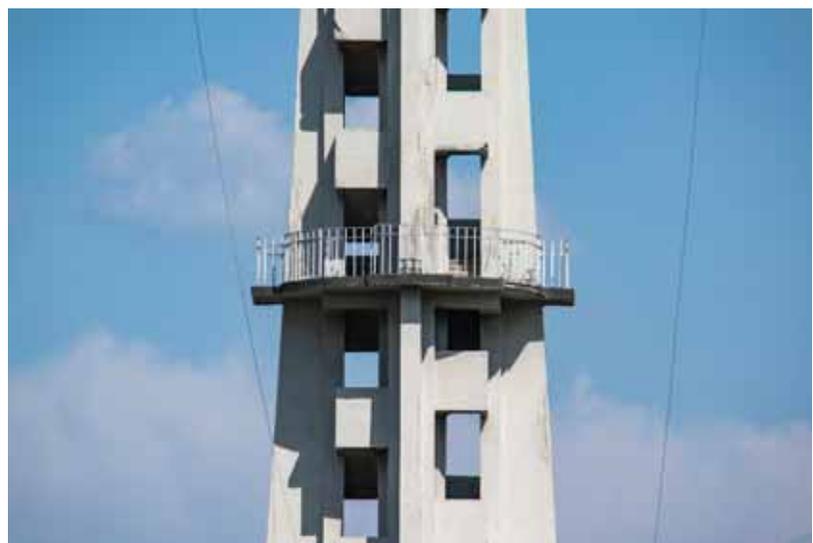
5

6

7

8

Fotoğraf tekniğinin bulunuşundan itibaren mimarlık fotoğrafçılığı, imge üretiminin önemli janlarından birisi oldu. Mimari imge üretimi ama en çok da mimari fotoğraf, imgelerin hızla küresel dolaşıma girdiği bir çağda günümüz basılı ve dijital medyasının en önemli yakıtlarından birisi hâline geldi.

Herkesin cep telefonları ile imge üreticisine dönüştüğü bu zaman diliminde, aynı yapının daha önce çekilmiş binlerce imgesinin arasından farklılaşacak anları veya açıları bulmak, özgün bir dil, atmosfer ve kadraj üretebilmek mimarlık fotoğrafçıların en temel motivasyonları arasında yer almaya başladı. Bu farklılık ve özgünlük arayışına karşın, mimari fotoğrafın üretim ve kullanım alanlarındaki kodlar ve kanonlar, editörlerin estetik beklentileri ve işverenlerin “güzel gösterecek kadraj” talepleri yani fotoğraf endüstrisinin yerleşik örtük kuralları, daha en başından itibaren mimari fotoğrafa dair beklentileri ve kuralları belirlemiş görünüyor. Suretini çıkarmak yoluyla mekânı temsil etmenin veya anlatmanın aracı olarak görülen mimari fotoğraf, hiçbir zaman tümüyle karşılanamayacak bu beklenti ufkunun içine hapsolmuş görünüyor.

Mimarların kendi tasarım fikirlerini aktaran inşa edilmiş “ideal” imgeler olarak gördükleri mimari fotoğraf, gayrimenkul sektörünün gözünde ise görünenin ötesindekileri arzulamamızı sağlayan kışkırtıcı bir görsel manipülatöre, editörlerin elinde ise çağdaşlığı ve güncel eğilimleri temsil eden estetik ideolojinin “güzelleştirme” [beautification] aparatlarına dönüşmüş durumda. Tasarımcının kafasındaki ideale uygun olarak inşa edilmiş yapının kullanıcılar tarafından dönüştürülmeye başlamadan hemen önce, yani yaşamın izlerinden arındırılarak insansız olarak çekilmiş mimari fotoğrafları, her daim masmavi gözükken gökyüzünün ve hiç batmayan güneşin mutluluk verici atmosferi altında bir anda idealize edilmiş arzu nesnelere dönüşüverirler.

Öte taraftan, modern mimarlığın 20.yy. başından itibaren medya ile olan ilişkisinin dolanık tarihi, modern görme rejiminin avangartlar ve Bauhaus tarafından nasıl yaratıldığını ve yaygınlaştırıldığını detaylıca gözler önüne sermektedir. Mekânları hiç eskimeyecekmiş gibi şimdiki zamanın içine hapseden, yapıyı yersiz ve zamansız gösteren bu soyutlaştırıcı modernist görsel rejim, Balthazar Korab, Ezra Stoller, Julius Schulman gibi duayenlerin etkisi altında 1980’lere kadar kabul gördü. Buna karşın, Gabriele Basilico, Luigi Ghiri, Marcel Gautherot gibi fotoğrafçıların eleştirel ve yenilikçi bakışları sayesinde kentsellik, kentsel yaşam ve bağlam, mimari fotoğrafın alımlanışını ve içeriğini genişleterek, dönüşümünü de tetikledi.

Fotoğraf endüstrisinin imgenin anlamını, üretimini ve tüketimini belirlediği bu süreçlere ek olarak modern görme rejiminin oluşmasında modern mimarlığın etkilerini hatırlatmak, mimari fotoğrafın değer yaratmadaki önemine dikkat çekmek ve modern mirası belgelemedeki katkısına vurgu yapmak üzere düzenlediğimiz “Modern Mirasa Yeni Bakışlar” başlıklı bu fotoğraf sergisi, mimarlık fotoğrafçıların modern mimarlığı görme ve temsil etme biçimleri üzerine sizlere yeniden düşünme fırsatı vermesini ümit ediyoruz.

Görsel rejimleri yıkan yenilikçi bakışların, geçmişe bakarken de eleştirel ve taze bakışlar üretebileceği inancı ile günümüzde modern miras niteliği kazanmış İzmir’deki modern mimarlığın önemli 12 yapısı, bahsedilen görme rejimlerinin yarattığı estetik kalıplardan ve işveren beklentilerinden bağımsız olarak genç mimar adayları tarafından Ege ışığı altında yeniden fotoğraflandılar. İzmir Mimarlık Merkezi’nde kendi inisiyatifleri ile buluşan, mimari fotoğrafa meraklı 11 gencin modern mimarlık mirasının özgün niteliklerini açığa çıkaran çalışmalarının modern mirasa hak ettiği değeri yeniden kazandırması dileğiyle... **■**

*Deniz Güner, Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi*

SAĞDA

9. S.S.K. İzmir Konak Tesisleri, Oktay Kanbur
10. S.S.K. İzmir Konak Tesisleri, Benu Şengül Azman
11. S.S.K. İzmir Konak Tesisleri, Benu Şengül Azman
12. S.S.K. İzmir Konak Tesisleri, Oktay Kanbur
13. S.S.K. İzmir Konak Tesisleri, Şükran Erdem
14. Eşrafpaşa Meydanı Saat Kulesi, Merve Nur Türker
15. Milli Kütüphane, Oktay Kanbur

9

10

11

12

13

14

15

“AYNI YAPININ DAHA ÖNCE ÇEKİLMİŞ BİNLERCE İMGESİNİN ARASINDAN FARKLILAŞACAK ANLARI VEYA AÇILARI BULMAK, ÖZGÜN BİR DİL, ATMOSFER VE KADRAJ ÜRETEBİLMEK MİMARLIK FOTOĞRAFÇILARININ EN TEMEL MOTİVASYONLARI ARASINDA YER ALMAYA BAŞLADI”

SOLDA

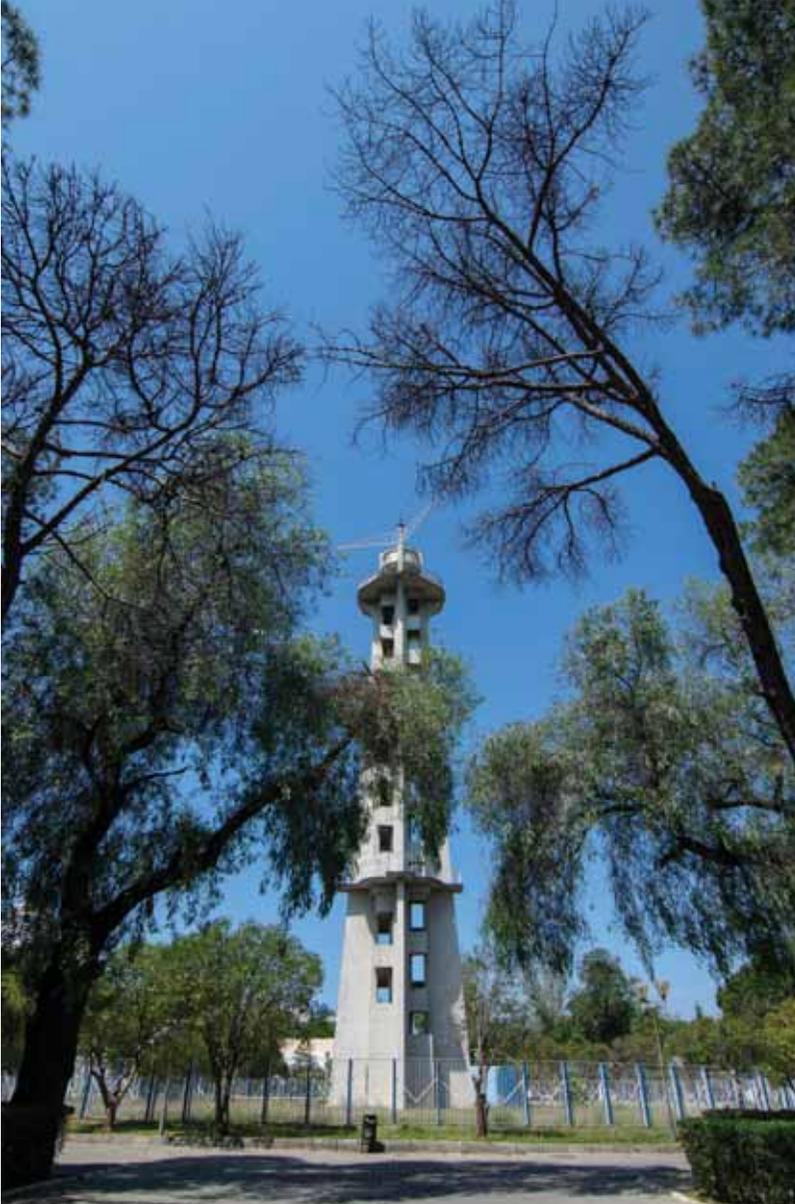
16. Anadolu Apartmanı, Benu Şengül Azman
17. Swisotel Büyük Efes, Berkin Altınok
18. Anadolu Apartmanı, Benu Şengül Azman
19. Swisotel Büyük Efes, Oktay Kanbur
20. Gazi İlköğretim Okulu, Sezen Zeren
21. İzmir Büyükşehir Belediye Binası, Oktay Kanbur
22. İzmir Büyükşehir Belediye Binası, Şükran Erdem
23. Paraşüt Kulesi, Merve Nur Türker
24. Pakistan Pavyonu, Merve Nur Türker

21

22

23

24

Ege Mimarlık Yayın Çizgisi

EGE MİMARLIK, mimarlık mesleğinin çok boyutlu sorunlarını tartışmaya açan, özgün mimari üretimi ve yapısal çevrenin oluşumunda etkili disiplinlerarası karşılaşmaları kapsayan, kentler, mekân ve toplumsal yaşamı odağına alan araştırmaları yayınlar. Mimarlık kültürünün sürekliliğini sağlamak adına, akademik çalışmaları ve güncel kuramsal tartışmaları okuyucu ile paylaşır.

Bu bağlamda, geçmiş ve bugünden hareketle, yerel ve küresel arasında ilişkiler kurarak gündemi/günceli yakalamaya, tasarımı tüm boyutlarıyla ele almaya çalışır.

EGE MİMARLIK bir yandan Mimarlar Odası İzmir Şubesi üyeleri için etkin bir mesleki iletişim platformu oluştururken, diğer yandan mimarlık öğrencilerine mesleki ortamın olanaklarını ve olasılıklarını tanıtarak eğitimi de kapsayan geniş bir okuyucu yelpazesine seslenir.

Yılda dört sayı hâlinde basılı ve sayısal olarak yayınlanan hakemli ve ulusal bir dergidir.

Amaç

1. Mimari ürünü merkeze alır.
2. Mimariye kültürel bir olgu olarak yaklaşan akademik üretimi teşvik eder.
3. Mimari üretimi farklı ölçeklerde ve diğer tasarım disiplinleri ile ilişkilendirir.
4. Kuram ile meslek pratiği arasında tutarlı bağlar kurar.
5. Mimari üretimin teknoloji ve mühendislik alanları ile iyi entegrasyonu için sürdürülebilir yapı endüstrisi uygulamalarını yaygınlaştırmaya çalışır.
6. Özellikle Ege Bölgesi'ndeki güncel Yerel mimari üretimin nitelikli örneklerini ve bunlara ait tasarım süreçlerini yayınlamak yaygın etkiyi büyütme amaçlar. Bu anlamda tasarım ekiplerinin nitelikli yaklaşımları kadar kullanıcılar, yerel yönetimler, yapı endüstrisi ve planlama kararları ile olan ilişkileri de içeren bir yapı tanıtımı çizgisini hedefler.
7. İz bırakan mimar ve tasarımcılar ile mimari ürünleri yayınlamak kent belleğine katkıda bulunur.
8. İzmir kentinin, yakın coğrafyası ile ilişkilerini ve ulusal bağlamda görünürlüğünü artırmayı hedefler.

Kapsam

EGE MİMARLIK, Ege Bölgesi özelinde coğrafi farkındalık yaratan, aynı zamanda süreklilik ve benzerlikleri, nedensellik ilişkileri içerisinde ele alan, eleştirel bakış açısına sahip, akademi ve pratik arasında bağ kuran nitelikli yayınlara yer verir. Böylelikle, mimarlık mesleğinin topluma daha iyi hizmet edebilmesi amacıyla, özgün bilimsel verileri paylaşımına ve tartışmaya açar.

EGE MİMARLIK Makale ve Yazı Gönderim Koşulları

EGE MİMARLIK, her sayı için yazarlara açık çağrıya çıkar. İlan edilen takvim ve formata uyması kaydıyla aşağıdaki türlerde yazılar ve makaleler, yayın öncesi ön-değerlendirmeye kabul edilmektedir. Ön değerlendirmeyi geçen makalelerin yayınlanma kararı, hakemli değerlendirme sürecinin sonunda hakemler tarafından verilir.

1. **Hakemli Araştırma Makaleleri:** Yazarlar her sayı için özel olarak ilan edilen tema çağrısındaki içerik ve takvime göre; Ege Mimarlık Yayın Koşulları*na uygun makalelerini (tam metin) egemim@izmimod.org.tr adresine göndermelidirler. Tüm teslimler metni, künyeyi ve küçültülmüş görselleri içeren .doc (word) formatında dosyalar ile tüm görsellerin baskıya uygun hâllerini* içermelidir. Ege Mimarlık'ta aynı yazarın (ya da yazarın içinde yer aldığı çoklu yazar gruplarının) iki makale yayını arasında en az 3 sayı olmalıdır.
2. **Görüş Yazıları:** Yazarın bakış açısı ile mesleğin problemlerine odaklanan ve 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar
3. **Eleştiri Yazıları:** Yapı veya projeleri hem mimari nitelikleri ile inceleyen hem de kavramsal açıdan yaklaşarak karşılaştırmalı olarak analiz eden ve 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar
4. **Yapı Tanıtımı:** Ege Bölgesi idari sınırları içerisinde ve/veya Ege iklimi etkisi ile yapılmış nitelikli mimari uygulama, kentsel uygulama, veya ödüllü projelerin tanıtıldığı 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar. Yapı tanıtımı bölümünde yer verilecek yazıların detayları için Yayın Koşulları* incelenmelidir.
5. **Mimari/Kentsel Yarışmalar:** TMMOB yarışmalar yönetmeliği veya KİK yönetmeliğine uygun şekilde hazırlanan, Ege bölgesinde açılan ulusal veya bölgesel yarışmalarda ödül almış eserler ile kısa açıklamaları, yarışma kolokyum özeti veya yarışmada jüriye ait görüşlere yer verilen yazılar

*EGE MİMARLIK Yayın Koşullarına ve detaylı Yazar Rehberine egemimarlik.org adresinden ulaşılabilir.